

POLSKA

**NARODOWY PLAN ROZWOJU
2004-2006**

**Dokument przyjęty przez Radę Ministrów
w dniu 14 stycznia 2003 r.**

Warszawa, styczeń 2003 r.

Spis treści:

Wstęp	4
I. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej	5
1. Informacje ogólne	5
2. Dynamika i struktura gospodarki	6
3. Finanse	10
4. Przemysł	13
5. Rolnictwo i rybołówstwo	14
6. Sektor usług	16
7. Główne czynniki prorozwojowe	16
8. Podstawowe problemy społeczne.....	22
9. Instytucjonalne wspieranie rozwoju gospodarki	25
10. Infrastruktura transportu.....	26
11. Sieć osadnicza	27
12. Środowisko przyrodnicze	28
13. Zróżnicowania regionalne poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.....	31
14. Podsumowanie - identyfikacja głównych problemów rozwoju Polski	33
15. Prognoza rozwoju polskiej gospodarki do 2006 r.	36
II. Ocena Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006	42
1. Ocena przed realizacją NPR (ocena ex-ante).....	42
2. Ocena skutków makroekonomicznych.....	46
III. Kierunki i efekty polityki strukturalnej w Polsce w latach 1990-2002.....	54
1. Zarys tendencji w latach 1990-1999	54
2. Kierunki i efekty pomocy strukturalnej w latach 2000-2003.....	57
IV. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego kraju	60
1. Konkurencyjność gospodarki polskiej u progu wdrażania Narodowego Planu Rozwoju... ..	60
2. Cel Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006.....	63
3. Strategia przezwycięzania słabych stron i wykorzystania szans.....	66
4. Osie rozwoju Narodowego Planu Rozwoju	67
V. Spójność z polityką wspólnoty oraz z dokumentami programowymi Polski i regionów .	76
1. Spójność z politykami Wspólnoty.....	76
2. Spójność z politykami krajowymi i regionalnymi	85
VI. Zarys programów operacyjnych i realizowanych w ich ramach działań	91

VII. Kierunki interwencji Funduszu Spójności.....	125
1. Środowisko.....	125
2. Transport	128
VIII. Finansowanie.....	135
1. Plan finansowy	135
2. Weryfikacja zasady dodatkowości ex-ante	137
IX. System wdrażania	145
1. Uwagi ogólne	145
2. Zarządzanie	145
3. Zarządzanie finansowe oraz kontrola	150
4. Monitorowanie	156
5. Ocena (ewaluacja)	160
6. Partnerstwo.....	161
7. Raporty i promocja.....	162
8. Plan działań w zakresie informacji i promocji Podstaw Wsparcia Wspólnoty (<i>CSF Communication Action Plan</i>)	164
Aneksy	170
I. Wskaźniki dla Narodowego Planu Rozwoju	170
II. Konsultacje społeczne Narodowego Planu Rozwoju	173
III. Ocena efektu środowiskowego.....	177
IV. Słownik terminologiczny	182
<i>Ultimate recipient</i>	187
V. Mapy.....	193
Spis tabel i wykresów	194

WSTĘP

Narodowy Plan Rozwoju jest kompleksowym dokumentem określającym strategię społeczno-gospodarczą Polski w pierwszych latach członkostwa w Unii Europejskiej.

Dokument został przygotowany na podstawie wytycznych zawartych w Rozporządzeniu Rady Nr 1260 z 21 czerwca 1999 r. (1260/99/WE) wprowadzającym ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych.

Narodowy Plan Rozwoju przedstawia sytuację społeczno-ekonomiczną Polski i jej regionów u progu przystąpienia naszego kraju do UE, formułuje cele i zawiera opis strategii zmierzającej do osiągnięcia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej z krajami i regionami Wspólnoty, szacuje spodziewane efekty planowanych interwencji i wpływ na przebieg procesów rozwojowych, wskazuje kierunki i wielkość planowanego zaangażowania środków funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i środków krajowych oraz określa sposób koordynacji i wdrażania pomocy strukturalnej w okresie realizacji NPR.

Przygotowanie aktualnej redakcji Narodowego Planu Rozwoju poprzedził szeroki proces konsultacji społecznych na poziomie krajowym i regionalnym z udziałem samorządów, partnerów społecznych i gospodarczych, w tym organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i ugrupowań przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesowego, środowisk profesjonalno-akademickich. Projekt dokumentu był również przedmiotem dyskusji Komisji Sejmowych i Senackich RP. W toku prac wykonano ocenę oddziaływania na środowisko oraz ocenę przed realizacją programu (*ewaluacja ex-ante*), w tym ocenę efektów makroekonomicznych jego realizacji.

Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006 będzie służył jako punkt odniesienia dla działań o charakterze rozwojowym podejmowanych wyłącznie z zasobów środków krajowych, jak również będzie służył jako podstawa przygotowania Podstaw Wsparcia Wspólnoty (*Community Support Framework*) dla Polski czyli dokumentu określającego kierunki i wysokości wsparcia ze strony funduszy strukturalnych na realizację zamierzeń rozwojowych. Narodowy Plan Rozwoju pozwoli określić wysokość interwencji z Funduszu Spójności i Inicjatyw Wspólnotowych: EQUAL i INTERREG.

Ze względu na krótki okres programowania, lata 2004-2006, zaproponowany system wdrażania, w szczególności w zakresie działań przewidzianych do realizacji w ramach programu rozwoju regionalnego ma charakter przejściowy. Zdobyte doświadczenia przez wszystkie podmioty uczestniczące w realizacji polityki spójności społeczno-gospodarczej pozwolą na poszerzenie po roku 2006 zakresu proponowanych do współfinansowania ze strony instrumentów strukturalnych UE działań oraz zwiększenia stopnia decentralizacji zarządzania programami, w szczególności poprzez realizację przygotowywanych przez samorządy województw 16 odrębnych programów rozwoju regionalnego.

I. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

1. Informacje ogólne

Polska jest położona w geograficznym centrum kontynentu europejskiego, na wschód od głównych centrów Unii Europejskiej. Graniczy z dziewięcioma państwami, w tym z dwoma (Dania, Szwecja) tylko na morzu. Długość granicy państwowej wynosi 3495 km, w tym lądowej 3055 km (z krajami członkowskimi i stowarzyszonymi UE tj. Niemcami, Czechami, Słowacją i Litwą - 1901 km, a z pozostałymi krajami tj. Rosją, Białorusią i Ukrainą - 1155 km). Wysoki udział długości granic Polski będących w przyszłości zewnętrznymi granicami lądowymi UE stwarza szczególne wyzwania o charakterze politycznym i gospodarczym dla Polski i dla całej Wspólnoty.

Powierzchnia kraju wynosi 312 685 km², a ogólna liczba ludności ponad 38,6 mln. Polska jest więc największym krajem spośród państw przystępujących w roku 2004 do Unii Europejskiej, a w poszerzonej Wspólnocie będzie szóstym krajem pod względem liczby mieszkańców - po Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoszech i Hiszpanii. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 124 osoby na km².

Polska jest krajem w większości równinnym, położonym w otwartej na wschód i na zachód przestrzeni Niżu Europejskiego. Obszar kraju jest zamknięty od południa łańcuchami górskimi (Karpaty, Sudety), a od północy Morzem Bałtyckim. W strukturze użytkowania gruntów niski jest udział lasów (29% ogólnej powierzchni), szczególnie w środkowej i środkowo-wschodniej części kraju. Zasoby wód powierzchniowych w przeliczeniu na mieszkańca należą do najniższych w Europie, a możliwość ich wykorzystania ogranicza niski stopień retencji oraz braki w zabudowie hydrotechnicznej rzek. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest relatywnie niska, choć występują także enklawy gleb bardzo dobrych i dobrych.

W wielu rejonach kraju występują unikatowe w skali europejskiej walory przyrodnicze, coraz skuteczniej chronione przed antropopochodną dewastacją. Łącznie 32,5% powierzchni Polski jest prawnie chronione (w zróżnicowanych formach), w tym – najbardziej rygorystycznie w parkach narodowych, zajmujących 1% powierzchni kraju.

Centralne usytuowanie Polski w przestrzeni Europy Środkowej i Wschodniej (w relacjach Wschód - Zachód, Północ- Południe) sprawia, że przez obszar kraju przebiegają korytarze infrastruktury transportowej o znaczeniu kontynentalnym, zidentyfikowane w Europejskiej Perspektywie Planowania Przestrzennego (ESDP)¹ oraz w Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPPZK)². Stan techniczny tych korytarzy i jakość oferowanych usług transportowych nie są jednak zadowalające, co stanowi istotną barierę nie tylko dla osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej Polski z obecnymi krajami UE, ale także dla dalszych procesów integracyjnych na kontynencie europejskim.

---

¹ ESDP - studium perspektyw rozwoju i zagospodarowania terytorium Unii Europejskiej, sporządzone przy szerokim udziale państw członkowskich. Obejmuje także obszar krajów stowarzyszonych. Dokument Ten nie ma charakteru obligatoryjnego, jednak pełni ważną rolę opiniotwórczą w sferach administracji i biznesu.

² KPPZK – dokument planistyczny określający przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania oraz cele polityki przestrzennej Polski. Dokument zaakceptowany przez Radę Ministrów, stanowi podstawę programowania ponadlokalnych przedsięwzięć publicznych, wpływających na przestrzenne zagospodarowanie kraju.

Strukturę osadniczą Polski cechuje umiarkowana, policentryczna koncentracja. W porównaniu ze strukturami krajów członkowskich UE i krajów stowarzyszonych wyróżnia się ona:

- relatywnie niską stopą urbanizacji, która w okresie transformacji ustabilizowała się na poziomie 62%,
- policentrycznym układem miejskiej sieci osadniczej, w której dominującą rolę odgrywa kilkanaście miast o kilkuset tysięcznej liczbie mieszkańców,
- brakiem ośrodków metropolitalnych o randze europejskiej. Miasta polskie klasyfikowane są z reguły w piątej, bądź szóstej grupie w rankingach sporządzanych przez różne ośrodki naukowe. Stołeczna Warszawa z ludnością 1,6 mln mieszkańców (co stanowi 4,2% ludności kraju) ma największe szanse awansu w tych rankingach, wykazując w latach transformacji najwyższą dynamikę wzrostu produktu krajowego brutto (PKB),
- dużą liczebnością ludności wiejskiej, rozproszoną w prawie 60 tys. miejscowościach. Nadmierne rozproszenie wiejskiej sieci osadniczej skutkuje m.in. utrudnionym dostępem do wielu usług (oświata, ochrona zdrowia) oraz wysokimi kosztami uzbrojenia technicznego (drogi dojazdowe, wodociągi, kanalizacja i oczyszczanie ścieków, energetyka).

Od 1 stycznia 1999 roku funkcjonuje w Polsce trójszczeblowy model władzy publicznej, z niezależną, wybieralną władzą stanowiącą i wykonawczą na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Wprowadzona nowa organizacja terytorialna państwa łączy cechy państwa unitarnego z modelem zdecentralizowanego systemu władzy publicznej. Na tę nową organizację składa się:

- 16 dużych województw (odpowiadające regionom NUTS II³), z których największe pod względem obszaru i liczby ludności jest woj. mazowieckie (odpowiednio 11,4% powierzchni kraju i 13,2% ludności), a najmniejsze woj. opolskie (prawie 4-krotnie mniejsze od mazowieckiego),
- 315 (wg stanu na 19.04.2002 r.) powiatów oraz 65 miast na prawach powiatu (jednostki odpowiadające NUTS IV),
- 2489 gmin (podstawowe jednostki samorządu terytorialnego (jednostki odpowiadające NUTS V).

Dla celów realizacji polityki rozwoju regionalnego wyodrębniono również poziom statystyczny odpowiadający poziomowi NUTS III, wyróżniając 45 podregionów, obejmujących po kilka powiatów.

2. Dynamika i struktura gospodarki

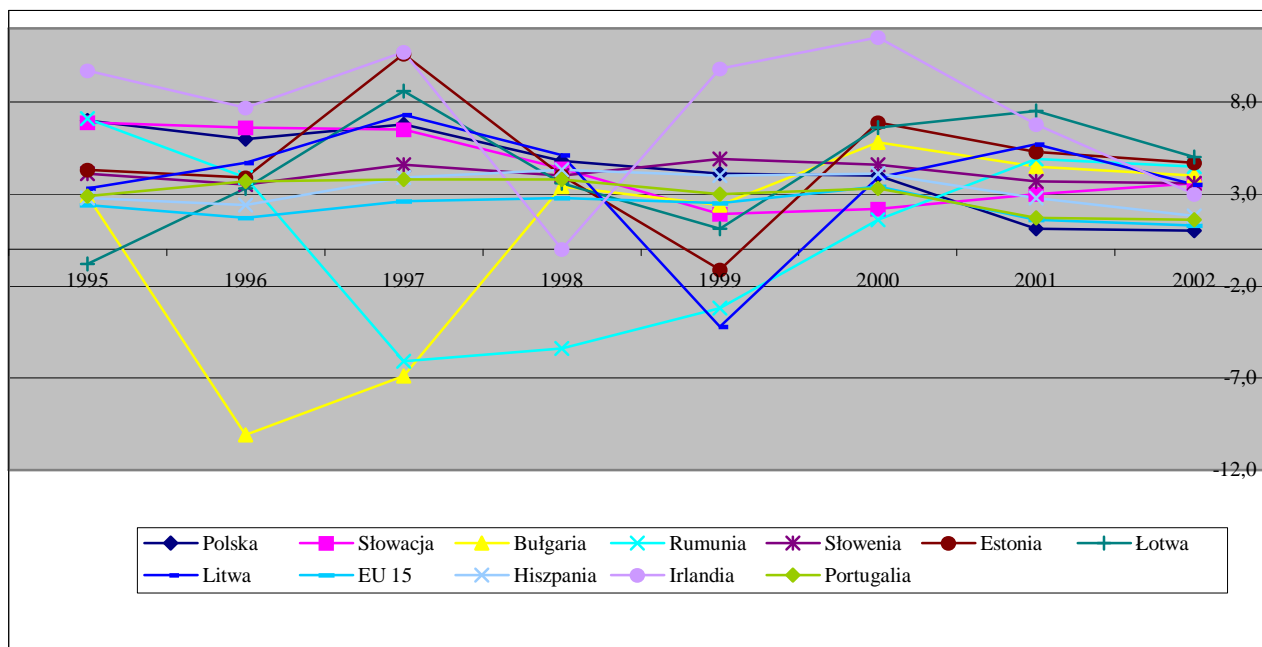
Na początku lat dziewięćdziesiątych poziom PKB w Polsce w przeliczeniu na mieszkańca, szacowany według parytetu siły nabywczej pieniądza (ppp), wynosił ok. 4,5 tys. USD, co stanowiło zaledwie 30% średniej UE. Po krótkotrwałym załamaniu tempa wzrostu PKB na początku lat 90-tych wskaźnik ten wzrastał w tempie przekraczającym średnią

---

³ Obecnie w Polsce zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 13 lipca 2000r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (Dz. U. Nr 58, poz. 685 z późniejszymi zmianami) obowiązuje podział na NTS odpowiadający NUTS.

europejską. Od 1998 r. następowało jednak w Polsce stopniowe osłabianie tempa wzrostu PKB, aż do 1,0 % w 2001 r., a więc po raz pierwszy od wielu lat – do poziomu poniżej średniej UE, a także poniżej wielu krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

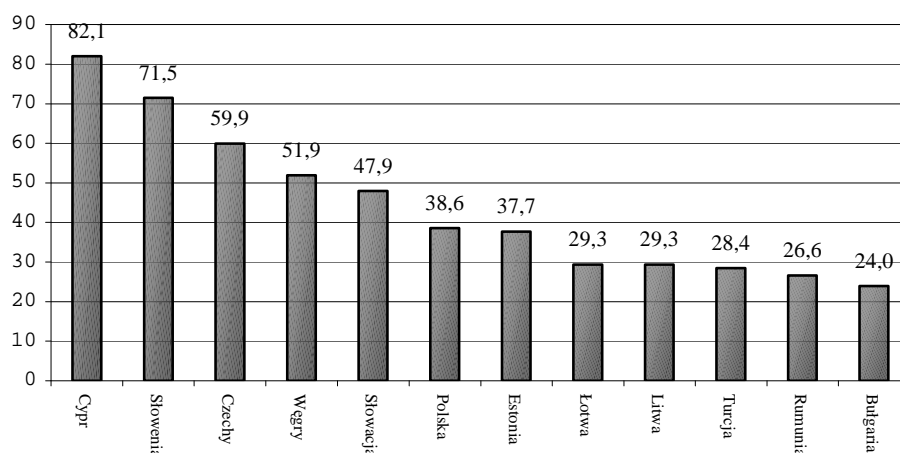
Wykres 1. Dynamika PKB w krajach UE i niektórych krajach kandydackich w latach 1995–2002

Źródło: EC DG - Economic and Financial Affairs; 2000 r., 2001r. (szacunek), 2002r. (prognoza) – Koniunktura gospodarcza w krajach: Unii Europejskiej, Europy Środkowo-Wschodniej, w Polsce w latach 2000-2002, MG – Departament Analiz i Prognoz Warszawa, marzec 2002.

Mimo istotnego wzrostu ogółem w latach 90-tych ubiegłego stulecia, poziom rozwoju gospodarczego Polski nadal pozostaje znacznie niższy niż w krajach członkowskich UE. Wg Eurostatu w 2001 r. wartość produktu krajowego brutto na mieszkańca, liczonego wg parytetu siły nabywczej wyniosła w Polsce ok. 9,2 tys. USD, tj. poniżej 40,0% przeciętnego poziomu w UE. Spadek tempa wzrostu PKB w ostatnich trzech latach zagraża ponownym zwiększeniem dystansu jaki dzieli Polskę od krajów członkowskich UE.

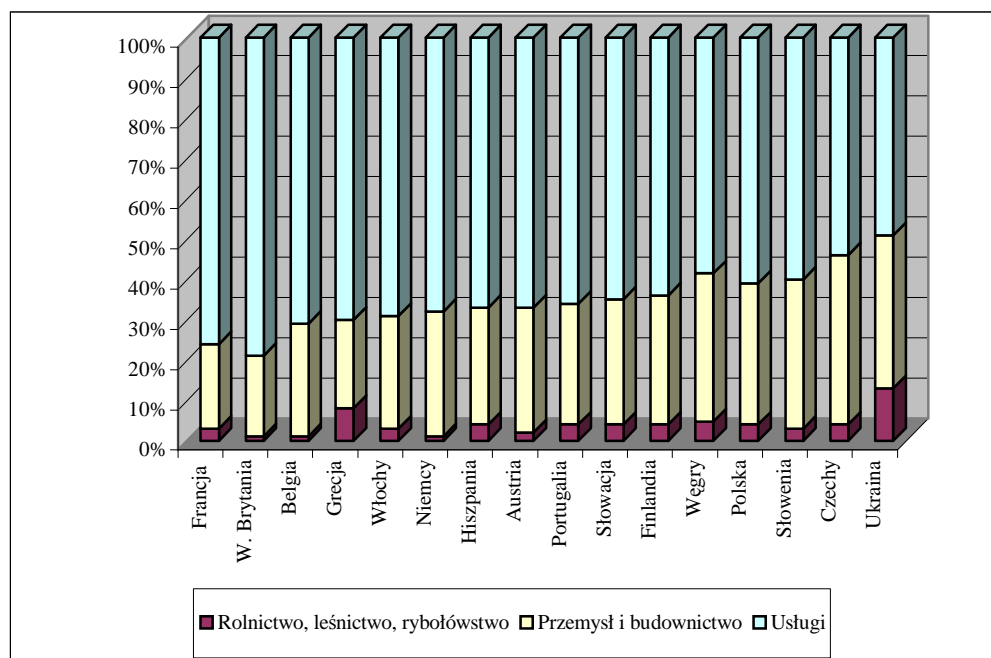
Wykres 2. PKB na mieszkańca Polski oraz w innych krajów kandydackich w stosunku do średniej w UE w 2000 r. (w %)

Źródło: obliczenia własne na podstawie Key data on the Candidate Countries No 129/2001, EUROSTAT.

Struktura sektorowa polskiej gospodarki ulega systematycznym przekształceniom. W strukturze tworzenia wartości dodanej brutto zmniejsza się udział sektora I – rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo (3,3% w 2001 r. wobec 2,3 % w UE) oraz sektora II – przemysł, budownictwo (32,8 % w 2001 r. wobec 31% w UE), wzrasta natomiast udział sektora III - usług, szczególnie rynkowych. Sektorowa struktura produktu globalnego polskiej gospodarki upodabnia się więc stopniowo do struktur wysokorozwiniętych krajów UE. Ilustruje to poniższy wykres.

Wykres 3. Sektorowa struktura tworzenia wartości dodanej brutto w wybranych krajach europejskich

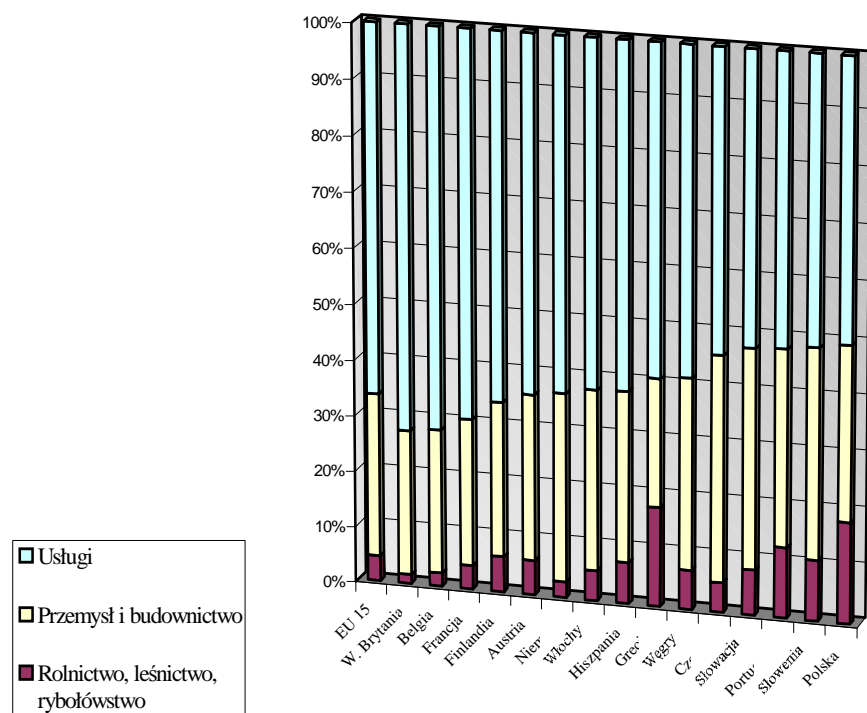

Źródło: Rocznik Statystyczny RP 2001, GUS.

Struktura sektorowa zatrudnienia odbiega jednak nadal od ukształtowanej w krajach UE, o czym decyduje ekstremalnie wysokie zatrudnienie w rolnictwie.

Wykres 4. Struktura sektorowa zatrudnienia w wybranych krajach europejskich

Źródło: *Unity, solidarity, diversity for Europe, its people and its territory. Second report on Economic and Social Cohesion, Volume 2 (Statistical annex), European Commission, January 2001.*

Efektom bardzo wysokiego zatrudnienia w polskim rolnictwie są duże różnicowania poziomu PKB na zatrudnionego w poszczególnych sektorach w relacjach wewnątrz krajowych oraz w stosunku do krajów członkowskich UE. Ilustruje to Tabela nr 1.

Tabela 1. PKB na zatrudnionego w wybranych sektorach w niektórych krajach członkowskich i stowarzyszonych z UE w 1998r. (w tys. euro)

Lp.	Kraje	Rolnictwo	Przemysł i Budownictwo	Transport	Sektor finansowy	Usługi publiczne	Ogółem
1.	Niemcy	23103	51150	35329	113750	38956	51278
2.	Hiszpania	19093	36257	35022	76999	26924	35725
3.	Francja	36423	58110	46012	105037	40143	55549
4.	Włochy	26632	45736	47235	102357	33559	48375
5.	Grecja	11724	25613	28053	88782	23715	27662
6.	Polska	1739	11310	12308	17652	9308	9201
7.	Węgry	-	10879	10939	32554	-	11340

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Unity, solidarity, diversity for Europe, its people and its territory. Second report on Economic and Social Cohesion, Volume 2 (Statistical annex), European Commission, January 2001.*

Z przytoczonych danych wynika konieczność dokonania znaczących przesunięć międzysektorowych zasobów pracy, a także wzrostu wydajności pracy. Od skali i tempa tych zmian zależy dynamika WDB⁴ i PKB w najbliższych latach.

⁴ Wartość dodana brutto.

Po 12 latach realizacji zakrojonego na szeroką skalę programu przekształceń własnościowych liczba przedsiębiorstw państwowych, szacowana na 8453 w roku 1990, zmniejszyła się znacząco w wyniku zastosowania różnych form przekształceń własnościowych i procesów ekonomicznych: prywatyzacji, likwidacji, upadłości, przeniesienia własności na rzecz samorządów lokalnych (proces komunalizacji). W wyniku realizowanych w Polsce procesów prywatyzacyjnych, według stanu na koniec marca 2002 r., Skarb Państwa był właścicielem 693 czynnych przedsiębiorstw państwowych, z czego 79 podmiotów weszło w końcową fazę prywatyzacji. W 847 kolejnych przedsiębiorstwach realizowane są postępowania prawne, zmierzające do zakończenia ich działalności, 182 przedsiębiorstw państwowych postawiono w stan likwidacji, a w 665 ogłoszono upadłość. Na koniec marca 2002 r. Skarb Państwa posiadał udziały w 1732 spółkach prawa handlowego, w tym 578 spółkach dysponował większościami pakietami (w zdecydowanej większości spółki te przygotowywane są do prywatyzacji).

Struktura podmiotów gospodarczych uległa w latach dziewięćdziesiątych głębokim zmianom. Transformacja ustrojowa spowodowała wzrost aktywności gospodarczej społeczeństwa. W latach 1995-2001 nastąpił blisko dwukrotny wzrost liczby przedsiębiorstw. Przyrost nastąpił przede wszystkim w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). Z ogółu przedsiębiorstw (bez sekcji rolnictwa i rybołówstwa), objętych w 2000 roku rejestrem podmiotów gospodarki narodowej REGON, 99,87% stanowiły MSP zatrudniające do 250 pracowników, z czego 95% firm sektora MSP stanowiły przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników. Zbyt wielkie rozdrobnienie przedsiębiorstw w warunkach niedostatku kapitałów własnych i nadal bardzo drogiego i trudno dostępnego kredytu, powoduje brak możliwości finansowania inwestycji i innowacji co ogranicza wzrost ich konkurencyjności.

Po znacznym wzroście udziału sektora MSP w tworzeniu wartości dodanej w latach 1996-97 udział ten ustabilizował się na poziomie ok. 50%, przy czym największą rolę (blisko 55,6%) odgrywają tu przedsiębiorstwa zatrudniające do 50 pracowników. W sektorze MSP w 2000 r. zatrudnionych było 66,4% ogółu pracujących w gospodarce. Udział MSP w nakładach inwestycyjnych przedsiębiorstw ogółem wynosi ok. 50%.

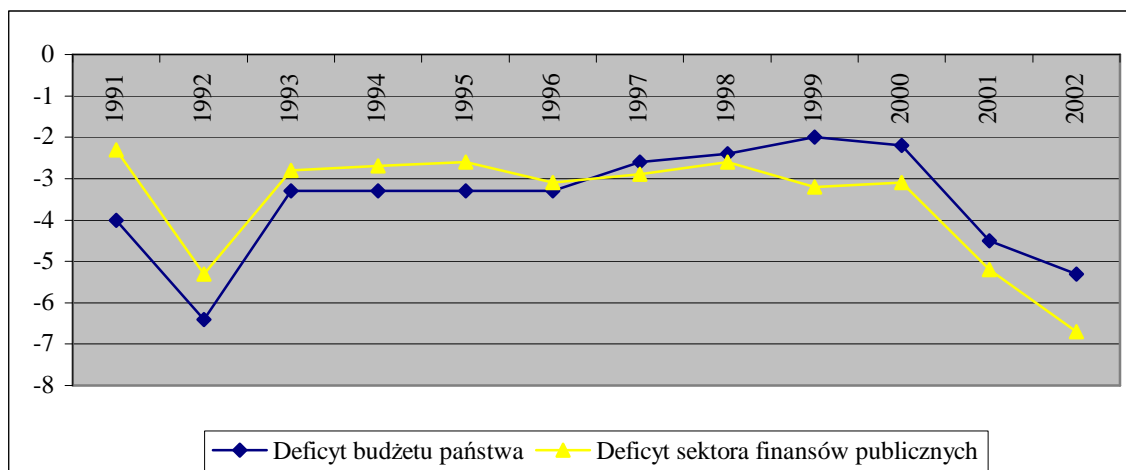
3. Finanse

3.1 Budżet państwa

Stopa redystrybucji budżetowej PKB w Polsce systematycznie maleje - z 46,3% w 1994 r. do 43,1% w 2000 r. – i jest obecnie wyraźnie niższa od ukształtowanej w większości krajów UE (ok. 47%). Równolegle wzrastał deficyt budżetu państwa – z 3,3 mld zł w 1991 r. do ponad 38 mld zł w budżecie planowanym na 2002 r. Wzrost deficytu budżetowego w Polsce do poziomu 5,4% PKB przekracza wyraźnie tendencje kształtujące się w UE, gdzie deficyt ten wyniósł 0,8% w 2001 roku. Niekorzystna jest struktura wydatków sektora finansów publicznych. Wydatki majątkowe (a więc – związane z celami rozwojowymi) zmalały z 8,3% w 1998 r. do 6,2% w 2001 r. W roku 2003 zaplanowano, że wydatki kapitałowe stanowiąc będą 7% ogółu wydatków sektora finansów publicznych. Ponadto struktura wydatków sektora finansów publicznych jest przeciążona wydatkami na cele socjalne (ponad 40,8%) oraz na obsługę długu publicznego (6,6% w 2001 r.).

W obliczu zagrożenia kryzysem finansów publicznych podjęte zostały wielostronne działania naprawcze, obejmujące głównie zmiany w strukturze wydatków publicznych, w tym zwiększenie udziału wydatków przeznaczonych na cele rozwojowe.

Wykres 5. Wielkość deficytu budżetu państwa oraz deficytu sektora finansów publicznych w Polsce (1991-2000) w relacji (%) do wielkości PKB w latach 1999-2002.⁵

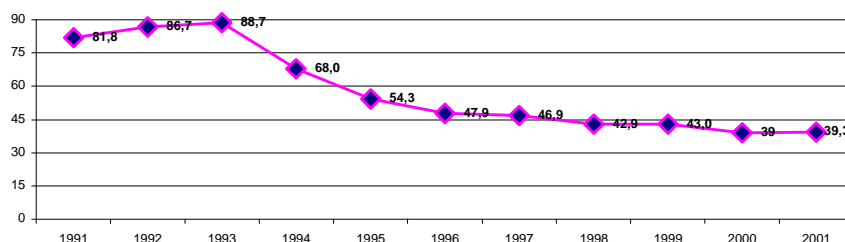

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

3.2 Dług Skarbu Państwa

Wielkość długu Skarbu Państwa, mimo nominalnego wzrostu, zmniejsza się w relacji do PKB. Od 1993 r. (88,7% PKB) udało się go obniżyć do 39,3% PKB w 2001 r. Nastąpił również spadek udziału zadłużenia zagranicznego w ogólnej kwocie długu Skarbu Państwa: na koniec roku 2001 stanowiło ono jedynie 34,8% (wobec ponad 80% w 1991r.). Zasadniczy wpływ miały tu umowy o redukcji i restrukturyzacji zadłużenia zagranicznego zawarte z Klubem Londyńskim i Paryskim.

Wykres 6. Dług Skarbu Państwa w Polsce w relacji do PKB (%) w latach 1991-2001

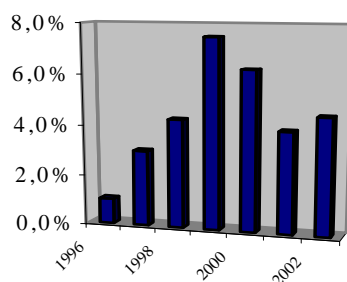
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

⁵ W celu doprowadzenia do porównywalności danych, dochody budżetu państwa w latach 1991-1997 pomniejszone zostały o wartość prywatyzacji. Do 1997 r. wpływy z tytułu prywatyzacji majątku Skarbu Państwa zaliczane były do dochodów budżetu państwa. W celu dostosowania przepisów polskich do zasad obowiązujących w UE od 1998 r. wpływy z prywatyzacji stanowią element finansowania deficytu budżetu państwa.

3.3 Bilans płatniczy

Zagrożeniem dla stabilności polskiej gospodarki jest utrzymujący się od kilku lat wysoki deficyt obrotów bieżących bilansu płatniczego. Pogorszenie sytuacji w obrotach bieżących następowało od 1996 r. W 2000 r. ujemne saldo obrotów bieżących wyniosło 9,9 mld USD, co stanowiło w relacji do PKB 6,1%, w 2001 r. - 7,2 mld USD, co stanowiło 3,9% PKB.

Wykres 7. Wielkość deficytu na rachunku obrotów bieżących w relacji do PKB w Polsce 1996-2002 w %.

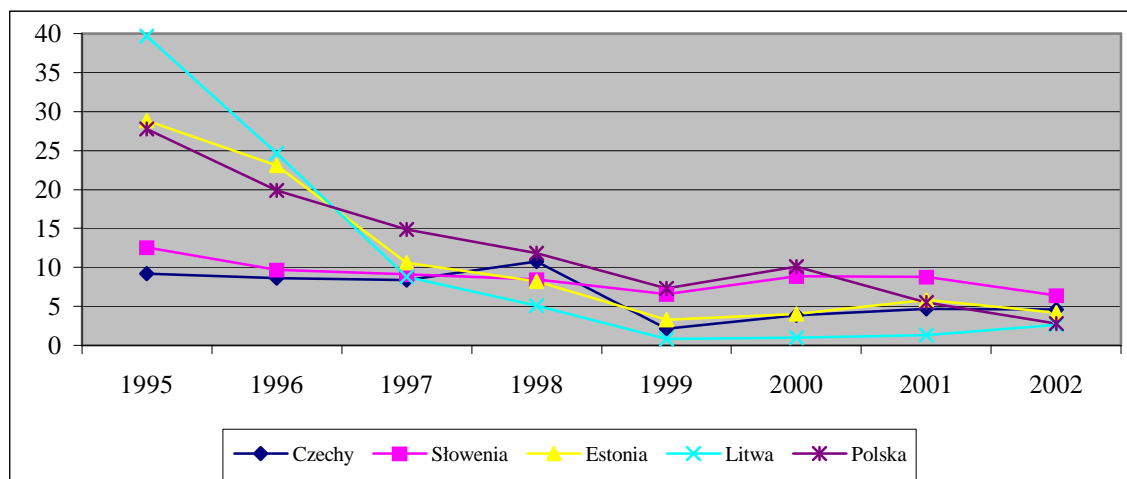
Źródło: RCSS „Transformacja społeczno-gospodarcza w Polsce”, czerwiec 2002.

Deficyt obrotów bieżących spowodowany jest przede wszystkim ujemnym bilansem obrotów towarowych. Deficyt w handlu zagranicznym Polski wyniósł w 2001 roku 11,68 mld USD (co stanowiło 6,38% PKB), mimo że po raz pierwszy od pięciu lat tempo wzrostu eksportu było wyższe od tempa wzrostu importu (odpowiednio 7,1% i 1,3%). O niskim poziomie aktywności eksportowej Polski świadczy wartość eksportu w przeliczeniu na mieszkańca (ok. 930 USD w 2001 r., wobec 5782 USD w UE w 1999 r., 2553 USD w Czechach i 2484 USD na Węgrzech). W strukturze geograficznej handlu zagranicznego Polski dominują kraje UE, na które w 2001 r. przypadało 69,2% eksportu i 61,4% importu. Wymiana handlowa z tymi krajami generowała blisko 41,4% wartości deficytu handlowego Polski. Drugim pod względem wagi kierunkiem wymiany handlowej są kraje Europy Środkowej i Wschodniej, na które w 2001 r. przypadło 18,3% eksportu i 18,2% importu.

3.4 Inflacja (wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych)

Wskaźnik inflacji dzięki prowadzonej polityce finansowej i monetarnej jest od roku 1991 systematycznie obniżany. W roku 2001 tempo wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych spadło do najniższego poziomu w całym okresie transformacji. Spadek inflacji generowały: malejący popyt konsumpcyjny, a także wysoka podaż oraz stosunkowo niskie ceny żywności i paliw na rynkach światowych. Średni wzrost cen wyniósł w roku 2001 5,5%, wobec 10,1% w 2000 r. i 7,3% w 1999 r. Mimo bardzo wyraźnej poprawy, poziom inflacji w Polsce w 2001 roku dwukrotnie przekraczał przeciętną inflację w Unii Europejskiej (w 1999 roku był prawie sześciokrotnie wyższy niż w krajach UE, w 2000 roku – ponad czterokrotnie). W pierwszej połowie 2002 r. utrzymał się trend dezinflacyjny a wskaźnik inflacji zmniejszył się do 2,8% (i był nieznacznie wyższy niż średnia w UE). W III kwartale 2002 r. wskaźnik inflacji wyniósł już tylko 2,3%, tj. poniżej średniego poziomu UE. O spadku inflacji zdecydowały przede wszystkim: malejące tempo popytu konsumpcyjnego, wysoka podaż artykułów żywnościowych oraz relatywnie taniejący import (w tym paliw).

Wykres 8. Inflacja średnioroczna w Polsce i niektórych krajach kandydackich w latach 1995-2002

Źródło: GUS / Międzynarodowy Fundusz Walutowy – *International Financial Statistics 2000, 2000 r., 2001 r. (szacunek), 2002r. (prognoza)* – *Koniunktura gospodarcza w krajach: Unii Europejskiej, Europy Środkowo-Wschodniej, w Polsce w latach 2000-2002, MG – Departament Analiz i Prognoz, Warszawa, marzec 2002.*

3.5 Finanse podmiotów gospodarczych

Niepokojącym zjawiskiem jest malejący poziom rentowności przedsiębiorstw oraz bardzo wysoki poziom zadłużenia przedsiębiorstw stanowiących własność, bądź współwłasność Skarbu Państwa. Poziom zadłużenia wielkich przedsiębiorstw państwowych, szczególnie w branżach tradycyjnych przekracza możliwości jego spłaty, i stanowi zagrożenie dla płynności przepływów finansowych w gospodarce, a tym samym dla równowagi finansów publicznych. Niska rentowność przedsiębiorstw ogranicza ich finansową zdolność do inwestowania. Problem ten dotyczy szczególnie MSP, gdzie wskaźnik rentowności spada do poziomu poniżej 3%.

4. Przemysł

W 2000 roku udział przemysłu w wartości dodanej brutto wyniósł 25,7%, a dynamika produkcji sprzedanej (w cenach stałych) w stosunku do przeciętnej miesięcznej w 1995 r. wzrosła do ponad 38,2%. W 2001 r. dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w cenach stałych, w stosunku do roku poprzedniego, po raz pierwszy od 10 lat, miała wynik ujemny (minus 0,1%).

W okresie transformacji w polskim przemyśle nastąpiły głębokie zmiany strukturalne. Najważniejsze z nich, o charakterze pozytywnym, to:

- przekształcenia własnościowe, którymi objęto 2650 przedsiębiorstw państwowych (80% ich ogólnej liczby). Odliczając przedsiębiorstwa w stanie upadłości i likwidacji oznacza to, że własnością państwa pozostaje jeszcze tylko ok. 300 przedsiębiorstw przemysłowych,
- napływ kapitału zagranicznego., który szacuje się na koniec 2001 r na 21,8 mld USD (wg PAIZ) inwestycji w majątek trwały (nie liczących kapitału portfelowego),
- wzrost wydajności pracy spowodowany głównie ograniczeniem produkcji niskowydajnych branż tradycyjnych.

Do zjawisk jednoznacznie negatywnych zalicza się:

- systematyczny spadek produkcji i zatrudnienia w przemyśle wysokiej techniki; zakłady przemysłowe tego typu zatrudniały 257 tys. osób w 1989 r., 169 tys. w 1995 r. i tylko 133 tys. w 2000 r.,
- niski udział prac badawczo-rozwojowych w przemyśle oraz spadek zatrudnienia regres prac badawczo-rozwojowych w przemyśle spadek z 42 tys. osób w 1989 r. do 15,1 tys. w 2000 r., z czego w zapleczu B+R przedsiębiorstw i firm –tylko o 6,5 tys.,
- nadmiernie malejący udział firm krajowych w zaopatrzeniu rynku wewnętrznego – z 83,2% w 1989 r. do 55,6% w 1998 r.,
- likwidacja, bądź drastyczne ograniczenie produkcji w wielu branżach i firmach o potencjalnych warunkach rozwoju na rynkach europejskich. Dotyczy to np. przyrządów półprzewodnikowych, podzespołów i elementów stykowych, urządzeń elektronicznych, wielu branż przemysłu maszynowego oraz branż przemysłu lekkiego (garbarstwo, wyroby lniane) bazujących na surowcach krajowych pochodzenia rolniczego,
- poważne konsekwencje społeczne w wielu regionach i miastach wynikające ze spadku zatrudnienia w przemysłach tradycyjnych. Zatrudnienie ogółem w przemyśle spadło z 4,9 mln osób w 1989 r. do 3,2 mln osób w 2000 r., tj. o prawie 1/3.

Kontynuacji wymaga restrukturyzacja branż i zakładów zaliczanych do nierozwojowych, w tym górnictwa węgla kamiennego, hutnictwa, zakładów przemysłu zbrojeniowego, czy stoczniowego. Wiele z nich ma potencjalne warunki do przetrwania i rozwoju, lecz wykorzystanie tych warunków wymaga zasilenia kapitałowego, któremu mógłby sprostać jedynie sektor finansów publicznych, m. in. w drodze gwarantowania kredytów udzielanych przez banki.

W strukturze przedsiębiorstw przemysłowych szczególną rolę przypada przedsiębiorstwom małym i średnim, charakteryzującym się najwyższą dynamiką i elastycznością. Rozwój tych przedsiębiorstw napotyka jednakże na bariery biurokratyczne oraz na trudną do przezwyciężenia barierę kapitałową. Niewielkie środki własne oraz drogi i trudny do uzyskania kredyt ukierunkowują te zakłady na produkcję prostą, nie wymagającą dużych nakładów, a więc w perspektywie mało konkurencyjną.

5. Rolnictwo i rybołówstwo

Udział rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa w Produkcie Krajowym Brutto (PKB) systematycznie spada, w 2001r. wyniósł 2,9%. Polska ma znacznie wyższą niż w UE liczbę pracujących w rolnictwie. Według badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) w 2001r. w rolnictwie, leśnictwie i łowiectwie pracowało 2,7 mln osób, tj. 19% ogółu pracujących, a na wsi 5,5 mln osób, tj. 38,6% pracujących. W rolnictwie indywidualnym pracowało przeciętnie w 2001r. 2,5 mln osób.

W okresie transformacji w strukturze rolnictwa wystąpiły następujące, podstawowe zmiany:

- sektor publiczny uległ znacznemu zmniejszeniu, głównie w wyniku likwidacji państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej,

- sektor prywatny umocnił swoją dominującą pozycję w strukturze użytkowania ziemi rolniczej, ale jego zdolności rozwojowe, szczególnie z uwagi na złą sytuację dochodową w gospodarstwach indywidualnych, są niewystarczające.

Tabela 2. Bilans zmian struktury użytkowania ziemi rolniczej (w %)

Sektory	1988	1996	2000	2001
Sektor prywatny	80,1	91,2	92,2	92,7
w tym:				
• gospodarstwa indywidualne	76,3	82,1	83,9	84,5
• spółdzielnie produkcyjne	3,7	2,7	2,0	1,9
• własność zagraniczna	-	0,4	0,6	0,7
Sektor publiczny	18,9	8,8	7,8	7,3
w tym:				
• własność państwowa	18,8	6,2	5,7	5,2
- w tym:				
- gospodarstwa skarbowe AWRSP	-	4,2	3,4	3,1
OGÓLEM	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: GUS.

Dla oceny postępu procesów restrukturyzacyjnych w polskim rolnictwie istotne znaczenie mają zmiany zachodzące w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych. W ostatnich latach nastąpiło przyspieszenie tempa spadku liczby gospodarstw i wzrostu średniego areалу gospodarstw. I tak wg wstępnych wyników powszechnego spisu rolnego z 2002r., zanotowano następujące zmiany:

- liczba gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha zmniejszyła się z 2047 tys. w 1996r. do 1962 tys., tj. o 4,1%,
- średni areal gospodarstwa rolniczego wzrósł odpowiednio z 8,29 ha użytków rolnych do 8,39 ha, tj. o 1,2%.

Z analizy zmian struktury gospodarstw wynika, że wzrasta liczba gospodarstw największych, w wyniku powiększania gospodarstw przez rolników produkujących głównie na rynek i gospodarstw najmniejszych, na skutek podziału gospodarstw na osoby, które utraciły pracę poza rolnictwem lub nie mogą jej uzyskać (młodzież).

Rolnicy są grupą społeczną o najniższych dochodach, z wyjątkiem rodzin utrzymujących się z pomocy socjalnej. W 2001 r. dochody na 1 osobę w gospodarstwie domowym rolników były o 27% niższe niż w rodzinach pracowniczych i o 26% niższe niż w rodzinach emerytów i rencistów. Udział emerytur i rent w dochodach rolników wyniósł 18%, podczas gdy w gospodarstwach pracowniczych 7%. Wg GUS dochody do dyspozycji brutto z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych wzrosły realnie w 2001 r. o 8,8%, jednak w porównaniu do 1995r. były niższe o 45%.

Wysokie zatrudnienie w rolnictwie w części nie spełnia funkcji produkcyjnych, ale wchłania jawne (1,3 mln osób) i ukryte bezrobocie (szacowane na ok. 1 mln osób), stanowiąc istotny czynnik równoważenia rynku pracy. Doświadczenia z okresu transformacji wskazały, że dla poprawy efektywności polskiego rolnictwa zasadnicze znaczenie ma pozarolniczy rozwój obszarów wiejskich oraz sposób funkcjonowania jego bliższego i dalszego otoczenia. Szczególną słabością otoczenia rolnictwa jest brak instytucji stabilizujących popyt produktów poprzez kontrakty długoterminowe i kwotowanie produkcji.

Mimo znaczącego rozdrobnienia, polskie rolnictwo indywidualne ma szanse podwyższenia konkurencyjności, zwłaszcza w kontekście rozwoju zrównoważonego. Przy

spełnieniu warunków różnorodności biologicznej, ma możliwości efektywnego wejścia w „niszę eksportową” związaną z rosnącym popytem na ekologicznie pozyskiwaną żywność.

Rybołówstwo w gospodarce żywnościowej kraju odgrywa bardzo ważną rolę. Export produktów rybnych stanowi blisko 12 % eksportu wszystkich produktów rolno-spożywczych. W latach 1990-2001 nastąpił znaczny spadek połowów dalekomorskich z 319,2 tys. ton do 50,8 tys. ton, a skup ryb w morzu z 84 tys. ton do 23,3 tys. ton. Taki spadek podaży surowców z połowów dalekomorskich spowodował znaczne zmniejszenie produkcji przetworów rybnych pochodzenia dalekomorskiego. Spadek połowów jest spowodowany przełowieniem łowisk oraz polityką państw nadbrzeżnych polegającą na ograniczaniu dostępu do łowisk flotom innych państw.

W tym samym okresie wzrosły połowy ryb bałtyckich z 110,6 tys. do 141,2 tys. ton. Znacząca ilość surowców dla zakładów przetwórstwa rybnego jest importowana ok. 250 tys. ton; natomiast tylko ok. 95 tys. ton pochodzi z polskich połowów bałtyckich. W ostatnich latach z powodu przełowienia dorszy bałtyckich, został wdrożony plan, którego częścią jest ustanawianie kwot połowu na poziomie, który powinien w najbliższych latach spowodować odrodzenie stada tarłowego dorszy.

Szacuje się, że stale jest zatrudnionych w rybołówstwie ok. 28, 6 tys. osób. Zatrudnienie w rybołówstwie bałtyckim nie uległo w ostatnich latach zmianom i wynosi 4,2 tys. osób.

Rybactwo śródlądowe obejmujące chów i hodowlę ryb w stawach oraz odłowy ryb w powierzchniowych wodach śródlądowych dostarcza na rynek znaczące ilości ryb słodkowodnych. W roku 2001 wyprodukowano ok. 20 tys. ton. karpi konsumpcyjnych i 11 tys. ton pstrągów (gatunków dominujących w gospodarce stawowej). Odłowy ryb w jeziorach, rzekach i zbiornikach zaporowych wyniosły 50 tys. ton, w tym 5 tys. ton odłowiono w celach komercyjnych, pozostała ilość została złowiona przez wędkarzy.

6. Sektor usług

Sektor usług charakteryzuje się wzrastającym udziałem w tworzeniu produktu krajowego. W 2001 sektor ten wnosił 56,5% krajowej wartości dodanej brutto, angażując 45,6% pracujących. Na jednego zatrudnionego w usługach rynkowych przypadła przy tym najwyższa wśród sektorów wartość dodana brutto, o ponad 35% wyższa niż w przemyśle i dziesięciokrotnie wyższa niż w rolnictwie. Wysoka dynamika usług rynkowych stanowi w tych warunkach podstawowy czynnik wzrostu PKB na mieszkańca w Polsce.

Struktura sektora usługowego w Polsce jest bardzo bogata i zróżnicowana. Generalny kierunek jej zmian jest zbieżny z tendencjami europejskimi i światowymi, co jest m.in. wynikiem dużego udziału kapitału zagranicznego w wysoko wydajnych i rentownych usługach informatycznych, telekomunikacyjnych, czy finansowych. Krajowe firmy usługowe mieszczą się w dominującym stopniu w kategorii MSP, a ich rozwój napotyka na charakterystyczne dla tych przedsiębiorstw bariery kapitałowe i w sferze know-how.

7. Główne czynniki prorozwojowe

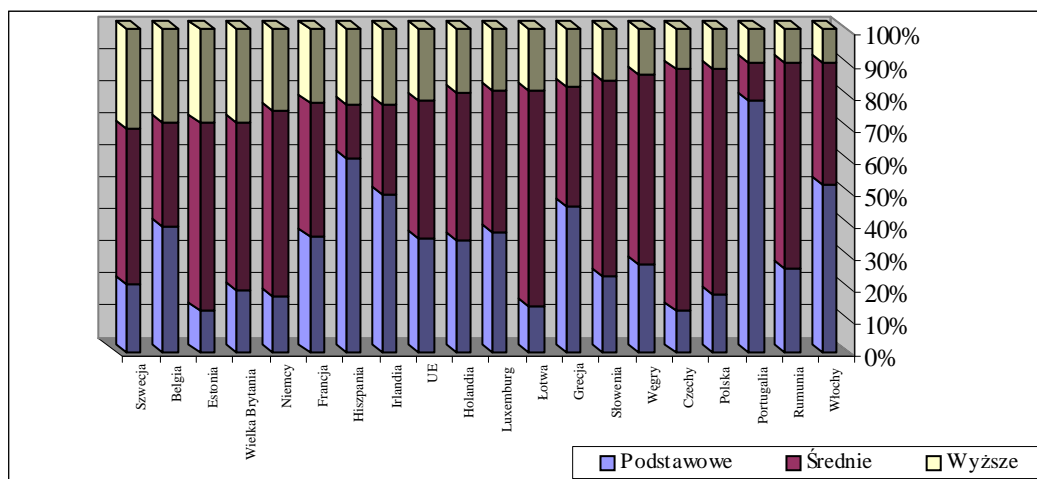
7.1 Edukacja społeczeństwa

W 2001 r. 11,7% populacji Polski w wieku 25-59 lat legitymowało się wyższym wykształceniem, co jest wartością blisko dwukrotnie niższą niż przeciętna dla krajów UE. Od 1990 roku poziom wykształcenia społeczeństwa jednak systematycznie rośnie, a dynamiczny wzrost zainteresowania osiągnięciem kwalifikacji pozwalających na skuteczne konkurowanie na rynku pracy uwidacznia się w przyroście wskaźnika liczby studentów na 10000

mieszkańców. Osiągnął on w Polsce w latach 90-tych wzrost blisko 4 krotny, jeden z najwyższych wśród krajów europejskich (1,8 w Grecji, 1,7 w Portugalii i 1,4 w Hiszpanii). W roku akademickim 2001/2002 liczba studentów wyniosła 1,8 mln osób. Liczba doktorantów wynosi 25 tys. osób, liczba przyznanych doktoratów – 4,4 tys., a habilitacji – 900 rocznie. Potencjał edukacyjny stanowi: 375 szkół wyższych (w tym 250 niepaństwowych). W wyniku konkursów 5-go Programu Ramowego UE, utworzono w Polsce 150 Centrów Doskonałości i Centrów Kompetencji. Polscy uczeni wydają 1,17% światowej liczby publikacji (publikacje rejestrowane przez ISI), zajmując pod tym względem 21 miejsce na świecie. Najsilniejsze dziedziny to chemia, fizyka, astrofizyka i matematyka.

Wykres 9. Struktura wykształcenia w 2000 r. (% osób w wieku 25-59 lat)

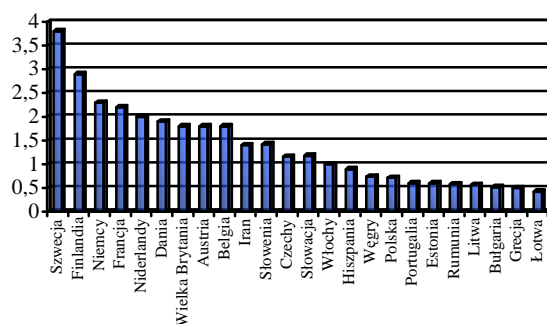
Źródło: *Commission Communication, First progress report on economic and social cohesion, Brussels, 30.01.2002.*

W strukturze studentów przeważa młodzież miejska, szczególnie pochodząca z miast powyżej 100 tys. mieszkańców. Udział młodzieży wiejskiej jest natomiast wysoce niedostateczny, szczególnie w aspekcie wyzwań, związanych z modernizacją i wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich. Wdrażana obecnie reforma szkolnictwa na poziomie średnim preferuje wykształcenie ogólne, ograniczając kierunki wąskospecjalistyczne, szczególnie - dla nierozwojowych sektorów i działów gospodarki.

7.2 Nauka i B+R

Udział nakładów na badania i rozwój w PKB wynosił w 2001 r. 0,65%. Dla porównania w Szwecji wyniósł on 3,7%, we Francji 2,18%, w Wielkiej Brytanii 1,84%, w Czechach 1,26%, w Hiszpanii 0,90%, na Węgrzech 0,68%, w Portugalii 0,65% i w Grecji 0,49%. W październiku 2002 r. udział ten osiągnął poziom 0,67% PKB (w 1990 r. wynosił 1,0% PKB). Wydatki na działalność badawczo – rozwojową w przeliczeniu na mieszkańca są w Polsce niższe niż w krajach UE (64,5 USD w 1999 r. wg pps, gdy dla Portugalii – 127,4 USD, Hiszpanii 161,6 USD i Grecji 68,7 USD).

Wykres 10. Wydatki na badania jako % PKB

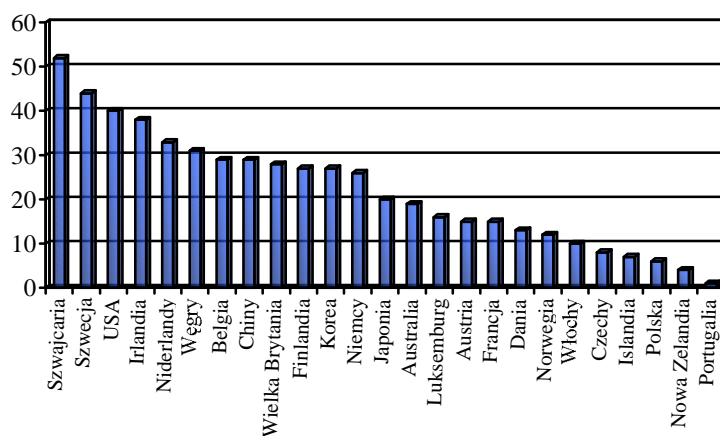

Źródło: Opracowanie własne KBN.

Istotnym problemem jest słaba współpraca jednostek badawczych z przemysłem. Nie ma mechanizmu zachęcającego sektor prywatny do wspierania prac badawczo-rozwojowych. Niskie nakłady budżetowe oraz brak jasnych priorytetów badawczych skoordynowanych z potrzebami i możliwościami gospodarki, doprowadziły do osłabienia infrastruktury badawczej, co w połączeniu z niskimi wynagrodzeniami w nauce spowodowały znaczny odpływ kadry z tego sektora.

Konsekwencją niewystarczającej współpracy nauki z gospodarką jest niski poziom innowacyjności. Odzwierciedla to m.in. poziom rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, oceniany przez OECD w oparciu o wieloczynnikowy, syntetyczny wskaźnik; dla Polski wynosił on 6 punktów (23 miejsce), a np. dla Węgier 31 punktów (6 miejsce).

Wykres 11. Syntetyczny wskaźnik poziomu zaawansowania rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w krajach OECD.

Źródło: Opracowanie własne KBN.

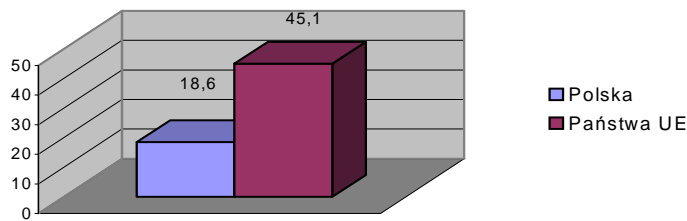
7.3 Podstawy społeczeństwa informacyjnego

Na różnorodne przedsięwzięcia wspierające rozwój społeczeństwa informacyjnego w krajach członkowskich Unii Europejskiej rokrocznie wydatkowane jest ok. 1,2 mld euro. W Polsce występują zapóźnienia nie tylko wobec krajów członkowskich, ale także wobec

innych krajów kandydujących do Unii Europejskiej, co w poważny sposób może wpływać na konkurencyjność polskiej gospodarki.

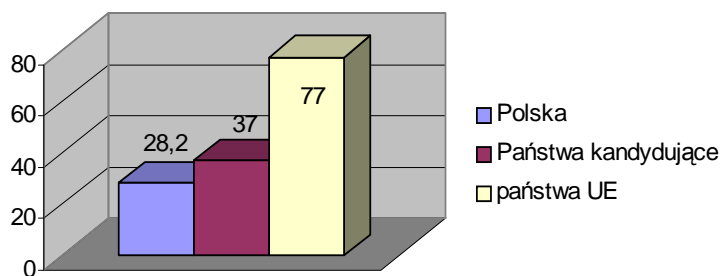
Podstawowe wskaźniki rozwoju i dostępności publicznej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w Polsce na tle Unii Europejskiej i krajów kandydujących przedstawione są poniżej.

Wykres 12. Procent podstawowych usług publicznych dostępnych poprzez internet w kwietniu 2002 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie e-Polska 2001-2006.

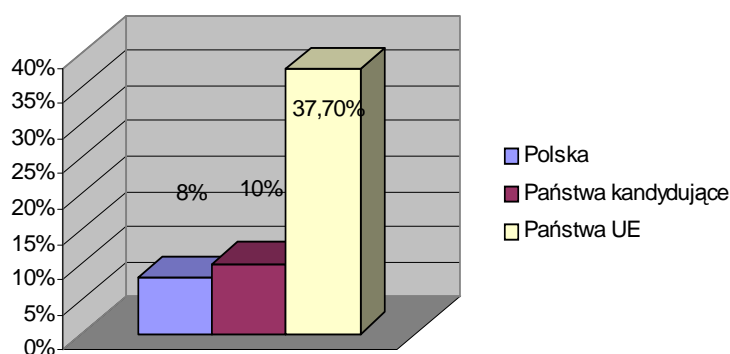
Wykres 13. Liczba stacjonarnych linii telefonicznych na 100 mieszkańców w końcu 2001 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie e-Polska 2001-2006.

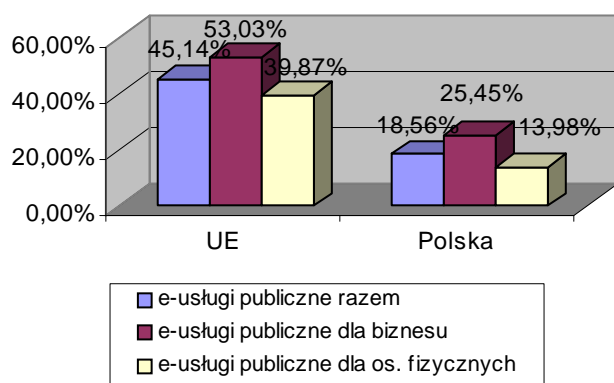
Nasylenie siecią telefoniczną jest niezadowalające: 282 na 1000 mieszkańców (2000 r.) - szczególnie niskie na terenach wiejskich, w tym telefonia stacjonarna: 11 abonentów na 1000 mieszkańców, (dynamika wzrostu 14% - najwyższa w Europie), telefonia komórkowa: 175 abonentów na 1000 mieszkańców (w UE – 461) tj. 6,7 mln abonentów (2000 r).

Wykres 14. Procent gospodarstw domowych z dostępem do sieci internet w 2001 r.

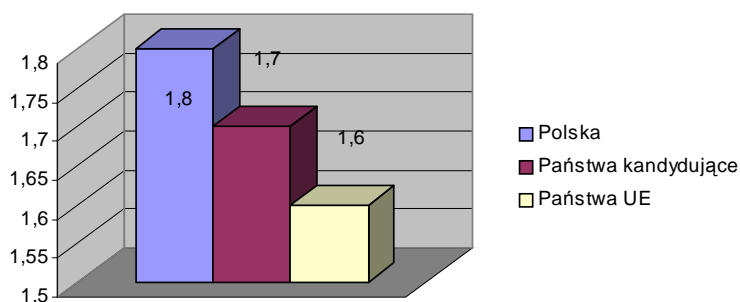
Źródło: Obliczenia własne na podstawie e-Polska 2001-2006.

Wykres 15. Poziom rozwoju e-usług publicznych

Źródło: Obliczenia własne na podstawie e-Polska 2001-2006.

Wykres 16. Koszt dostępu do sieci internet poza godzinami szczytu (stawki w euro, za godzinę) w 2001 r.

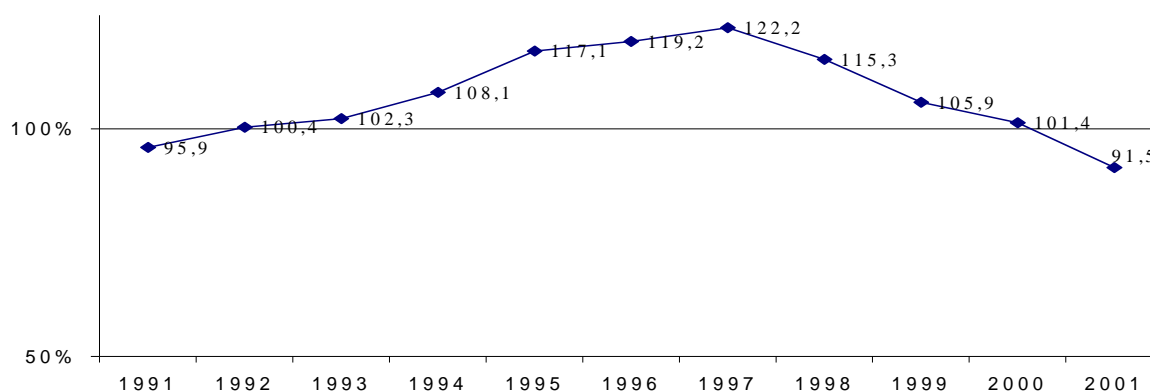
Źródło: Obliczenia własne na podstawie e-Polska 2001-2006.

Szczególnie dotkliwą barierą dla gospodarki jest nieprzystosowanie administracji państwowej i samorządowej do wymogów społeczeństwa informacyjnego. Powołanie z dniem 1 listopada 2002 r. urzędu ministra właściwego do spraw informatyzacji jest ważnym krokiem w kierunku przełamania tej bariery.

7.4. Inwestycje

Wzrost gospodarczy w Polsce kojarzył się ze znaczącym przyrostem nakładów inwestycyjnych aczkolwiek tempo tego wzrostu było w latach dziewięćdziesiątych zmienne. Początkowo w latach 1990-1991 wystąpił spadek inwestycji, lecz już przez następnych osiem lat miał miejsce znaczny ich wzrost. Najwyższy wzrost zanotowano w okresie 1995-1997, kiedy średnie tempo nakładów inwestycyjnych sięgnęło 20% rocznie. Osłabienie koniunktury pod koniec dekady wywarło wpływ na zmniejszenie nakładów inwestycyjnych w kolejnych latach: w 1998 r. wzrost inwestycji wyniósł 15,3%, 1999 r. już tylko 5,9%, w 2000 zaledwie 1,4%. W roku 2001 odnotowano (po raz pierwszy od roku 1991) spadek wartości nakładów inwestycyjnych (o 8,5%). Poziom stopy inwestycji pozostał jednak relatywnie wysoki i do 1999 r. stale wzrastał (z 15,9% w 1993 r. do 25,5% w 1999 r.). W 2001 r. poziom stopy inwestycji spadł do 22,2%.

Wykres 17. Dynamika nakładów inwestycyjnych w gospodarce polskiej w latach 1991-2001

Źródło: *Rocznik Statystyczny RP GUS (1990-2001)*.

Ok. 1/3 wszystkich nakładów inwestycyjnych przypada na sektory działalności produkcyjnej. Pomimo wysokiego tempa wzrostu nakładów inwestycyjnych w gospodarce w drugiej połowie lat 90-tych struktura wiekowa środków trwałych pozostaje niekorzystna, a stopień zużycia majątku produkcyjnego jest nadal wysoki.

Znaczącym czynnikiem wysokiej dynamiki oraz poziomu stopy inwestycji był napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Rozpoczął się on z początkiem lat 90-tych i uległ wyraźnej intensyfikacji w drugiej połowie dekady. W 1999 roku (wg danych PAIZ⁶) napłynęło do Polski 7270 mln USD, w 2000 roku – 9342 mln USD, a w 2001 roku 7147 mln USD. Od początku transformacji do połowy 2002 r. łączna wartość bezpośrednich inwestycji w Polsce wyniosła ok. 57,6 mld USD, w tym z krajów UE około 68% ogółu środków. Efektem inwestycji zagranicznych był wzrost zasobów majątku trwałego (łącznie w okresie transformacji wartość brutto środków trwałych zwiększyła się realnie o ok. 35%) oraz zmiany jakościowe produkcji, prowadzące do zmniejszenia luki cywilizacyjnej i technologicznej, dzielącej nas od krajów wysoko rozwiniętych.

Znacząca część inwestycji zagranicznych napłynęła do Polski w skojarzeniu z procesami prywatyzacji gospodarki.

Obok obniżenia się dynamiki i struktury inwestycji zauważa się relatywnie niską aktywność przedsiębiorstw przemysłowych, szczególnie w przetwórstwie przemysłowym, gdzie w latach 1999-2001 nastąpił spadek poziomu inwestowania aż o 30%. Bardzo niski jest

⁶ Państwowa Agencja Inwestycji Zagranicznych.

również udział naukowych dziedzin wytwarzania w nakładach inwestycyjnych na rozwój przemysłu. Udział ten jest w poszczególnych dziedzinach niższy niż w 1989 r., za wyjątkiem przemysłów produkcji pojazdów mechanicznych.

Relatywnie wysoki udział usług rynkowych w strukturze nakładów inwestycyjnych wg sektorów przyniósł natomiast znaczące efekty w postaci wydatnego wzrostu ich udziału w tworzeniu PKB oraz w postaci dynamicznego wzrostu wydajności pracy w tym sektorze.

Tabela 3. Nakłady inwestycyjne w przemyśle wg stopnia przetworzenia

Wyszczególnienie	w % nakładów ogółem na przemysł						
	1989	1991	1991	1993	1995	1998	2000
Przemysł:							
- surowcowo-energetyczny	36,2	45,4	50,7	61,5	57,4	48,6	47,4
- niskiego i średniego przetwórstwa	42	35,3	31,9	31	34,1	36,9	38,5
- wysokiej techniki	21,8	19,3	17,4	7,5	8,5	14,5	14,1

dane dla 1989 r. i 1991 r. – wg KBN, dla 1991 r. i dalsze lata wg PKD.

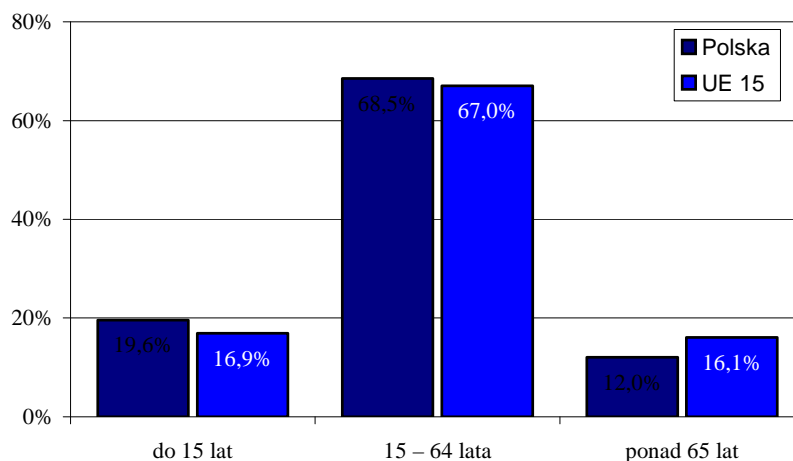
Źródło: GUS

8. Podstawowe problemy społeczne

8.1 Struktura demograficzna

Do niedawna Polska była jednym z krajów europejskich o najwyższym współczynniku przyrostu naturalnego. Współczynnik ten jednak systematycznie malał aż do 0,5 na 1000 mieszkańców w 2001 r. (Grecja 0,1; Hiszpania 0,2; Portugalia 0,8). Współczynnik śmiertelności niemowląt w Polsce wynosi 7,7 na 1000 urodzeń i jest ciągle istotnie wyższy niż przeciętny dla krajów UE (4,9 ‰ w 2000 r.). Na 100 mężczyzn przypada w Polsce 106 kobiet. Przeciętna przewidywana długość życia w Polsce ulega systematycznie wydłużeniu i w 2000 r. wynosiła: dla kobiet 78 lat, zaś dla mężczyzn 69,8 lat. Są to jednak wartości istotnie niższe niż w krajach UE (np. Grecja 80,5 i 75,3; Hiszpania 81,6 i 74,3). Na tle krajów UE społeczeństwo polskie jest stosunkowo młode. W latach 1990–2001 znacznie wzrosła liczba ludności w wieku produkcyjnym (18-59 lat kobiety i 18-64 lata mężczyźni) - o blisko 1,8 mln osób tj. z 57,5 % do 61,9% ogółu ludności.

Wykres 18. Struktura wiekowa społeczeństwa polskiego na tle średniej dla krajów UE w 2000 r.

Źródło: Key data on the Candidate Countries, No 129/2001, 13.12.2001, EUROSTAT.

Uwarunkowania demograficzne NPR wynikają z następujących przesłanek:

- do 2005 roku zmniejszy się o 1.150 tys. liczba dzieci i młodzieży w wielu przedszkolnym i szkolnym,
- po wzroście do 2004 r., liczba młodzieży kandydującej do szkół wyższych zacznie od 2005 roku znacząco spadać,
- do 2005 roku wzrośnie liczba ludności w wieku produkcyjnym, co powodować będzie presję na rynek pracy,
- w latach 2002-2005 ludność w wieku emerytalnym wzrośnie o 100 tys., i trend wzrostowy będzie trwał przez min. 30 lat.

Zmiany demograficzne wywierają więc będą silną presję na rynek pracy oraz spowodują wzrost świadczeń emerytalnych i popytu na usługi dla osób starszych. Łatwiejsze staną się natomiast przeobrażenia jakościowe w szkolnictwie.

8.2 Aktywność zawodowa

W latach 1990–2001 przeciętną liczbą pracujących w gospodarce narodowej zmalała z 16,2 mln do 14,9 mln osób, tj. o ponad 1,3 mln osób. Wskaźnik zatrudnienia ludności 15-64 lata (wg BAEL) ukształtował się w 2001 roku na poziomie 52,7, tj. znacznie poniżej poziomu w krajach UE (62,3%).

W tym okresie nastąpiły: znaczący spadek zatrudnienia w przemyśle, wzrost w usługach i stabilizacja w rolnictwie. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych wzrosła z 1,1 mln na koniec 1990 r. do 3,1 mln na koniec 2001 r., tj. o ok. 2 mln osób. Ważnym czynnikiem sytuacji na rynkach pracy był w tym okresie znaczący przyrost ludności w wieku produkcyjnym (o 1,8 mln osób).

8.3 Bezrobocie

Kluczowym problemem gospodarczym i społecznym w Polsce jest wysoki poziom bezrobocia z wyraźnie ukształtowaną tendencją wzrostu w ostatnich latach. W pierwszych latach transformacji (1991-1993) gwałtownie wzrosła stopa bezrobocia osiągając poziom 16,4%, czego przyczyną był głównie efekt adaptacji w gospodarce mechanizmów rynkowych. W latach 1994-1998 poziom bezrobocia systematycznie malał. Liczba bezrobotnych w ujęciu realnym spadła w 1998 r. poniżej 2 mln osób. Od tego roku ukształtowała się w Polsce wyraźna tendencja szybkiego wzrostu stopy bezrobocia: na koniec 1998 r. (wg BAEL⁷) osiągnęła ona 10,6%, na koniec 2001 r. 17,9%, a w połowie 2002 r. – 19,9% (stopy wg bezrobocia rejestrowanego odpowiednio z 14,9% w 1995 do 17,5 w 2001 r.). Około 1/3 ogółu bezrobotnych to mieszkańcy wsi. Jednocześnie w krajach Unii Europejskiej mimo spowolnienia gospodarczego następuje systematyczny spadek bezrobocia. W 2001 roku średnia stopa bezrobocia w państwach UE wyniosła 7,6%.

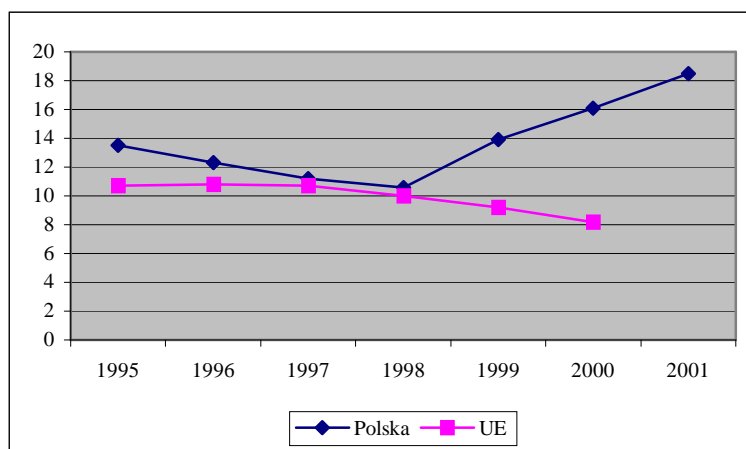
Występujące w okresie transformacji tendencje zmian liczby bezrobotnych i stopy bezrobocia są w znacznej mierze rezultatem oddziaływania m.in. zmian podaży i popytu na pracę oraz stopnia niedostosowania ich struktury. Liczba ludności w wieku produkcyjnym

---

⁷ Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności prowadzone cokwartalnie przez Główny Urząd Statystyczny badanie reprezentacyjne, stosujące definicje ludności aktywnej zawodowo, pracujących i bezrobotnych porównywalne ze stosowanymi w krajach UE.

w latach 1990-2001 wzrosła o ok. 1,8 mln osób, podczas gdy liczba pracujących w tym samym okresie spadła o 1,3 mln. osób (do 14,8 mln. osób w 2001 r.).

Wykres 19. Stopa bezrobocia w Polsce (wg BAEL) w latach 1995-2001 na tle średniej UE

Źródło: tablice wynikowe BAEL –GUS, EUROSTAT.

W roku 2001 w grupie osób bezrobotnych ok. 3,2% stanowiły osoby z wyższym wykształceniem, podczas gdy osoby z wykształceniem podstawowym ponad 32%. Nasila się zjawisko bezrobocia długotrwałego. Aż 48,3% ogółu bezrobotnych w Polsce to bezrobotni długookresowo (ok. 16% w UE).

Mimo, że kobiety stanowią ponad 60% absolwentów szkół wyższych i ponad 70% absolwentów szkół policealnych, to stopa bezrobocia wśród kobiet jest wyraźnie wyższa niż wśród mężczyzn (o 20% w 2001 r., tj. stanowiły ok. 52,7% ogółu bezrobotnych). Równie niepokojącym zjawiskiem jest utrzymywanie się wysokiego bezrobocia wśród ludzi młodych do 24 roku życia. W 2001 r. stanowili oni 29,5% ogółu bezrobotnych, a stopa bezrobocia w tej grupie wiekowej wynosiła 41,1%.

W Polsce, podobnie jak w wielu innych krajach szczegółowym statystykom wymyka się poziom zatrudnienia w „szarej strefie” oraz poziom bezrobocia ukrytego. Szacunki wskazują, że w szarej strefie może w Polsce znajdować zatrudnienie do 14% osób czynnych zawodowo i dla znacznej części z nich jest to stałe źródło dochodów. Bezrobocie ukryte szacowane jest w Polsce na ponad 1,2 mln osób, z tego aż 0,9 mln w sektorze rolniczym.

8.4 Stratyfikacja społeczeństwa i zagrożenie wykluczeniem społecznym

Dochody gospodarstw domowych, po głębokim spadku w 1990 r. i stagnacji na niskim poziomie w latach 1991-1994, charakteryzuje dynamiczny wzrost. Jednocześnie narastało zróżnicowanie dochodów i rozszerzanie się sfery ubóstwa, szczególnie w latach 1999-2001.

Zmiany zróżnicowania dochodów między dużymi grupami społecznymi gospodarstw domowych w dekadzie transformacji przejawiały się przede wszystkim w wyraźnej poprawie pozycji emerytów oraz w pogorszeniu pozycji gospodarstw rolników. Utrwaliły się równocześnie: najwyższa pozycja prywatnych przedsiębiorców oraz najniższa – osób utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych (zasiłki, świadczenia socjalne). Proces materialnego rozwarstwiania społeczeństwa cechował się przy tym żywiwością. W wyniku tego zróżnicowania statystyczne dane uchwytnych dochodów w Polsce są obecnie wyższe, niż w rozwiniętych społeczeństwach rynkowych.

Zasięg ubóstwa w Polsce przedstawia się następująco:

Tabela 4. Zasięg ubóstwa (w % osób w gospodarstwach domowych ogółem)

Granice ubóstwa	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Relatywna (50% c średnich wydatków ekwiwalentnych)	12,0	13,5	12,8	14,0	15,3	15,8	16,5	17,1	17,0
Ustawowa	-	-	-	-	13,3	12,1	14,4	13,6	15,0
Minimum egzystencji	-	6,4	-	4,3	5,4	5,6	6,9	8,1	9,5
Minimum socjalne	34,8	57,3	-	46,7	50,4	49,8	52,2	53,8	57,0
Subiektywna (lejdejska) ^a	40,0	33,0	30,8	30,5	30,8	30,8	34,8	34,4	32,4

odsetek gospodarstw domowych w IV kwartale danego roku

Źródło: RCSS, *Transformacja Społeczno-Gospodarcza w Polsce, lipiec 2002 r.*

*dane dla 2001 roku – źródło GUS.

Istotnym problemem jest przestrzenna koncentracja ubóstwa w Polsce, szczególnie na obszarach wiejskich zdominowanych w przeszłości przez rolnictwo państwowe. Marginalizacja, a nawet wykluczenie znaczących grup ludności tych obszarów jest już nie zagrożeniem, ale faktem.

9. Instytucjonalne wspieranie rozwoju gospodarki

Pomimo, że dokonane zostały głębokie reformy ustrojowe państwa, działalność administracji publicznej, państwowej i samorządowej wymaga dalszych przekształceń. Dokończenia wymaga reforma finansów publicznych, która doprowadzi do pełnej spójności między ustawowymi zadaniami samorządów terytorialnych a środkami realizacji tych zadań i doprowadzą do klarownego podziału gestii między organami rządowymi i samorządowymi. W następstwie decentralizacji decyzji o wydatkach publicznych, ponoszonych przez samorządy terytorialne w oparciu o własne środki, w ramach własnych kompetencji oraz na własną odpowiedzialność materialną i polityczną zostanie osiągnięty wzrost efektywności rządzenia.

Publiczne i parapubliczne instytucje otoczenia biznesu nadal nie spełniają w pełni funkcji inspirujących i wspierających przedsiębiorczość, nie zachęcają skutecznie do powstawania nowych podmiotów gospodarczych i rozwoju już istniejących, zwłaszcza w sektorze MŚP. Brak jest efektywnie działających inkubatorów małej przedsiębiorczości, współpraca nauki i szkolnictwa wyższego z lokalnym i regionalnym biznesem jest niewystarczająca, dostępność do kredytów jest nadal bardzo utrudniona formalnie i nadmiernie kosztowna, mimo kilkunastu już obniżek stopy oprocentowania kredytu przez NBP. Transfer nowoczesnych technik i technologii do MŚP znajduje się wciąż we wstępnej, przygotowawczej fazie. Instytucje skupiające przedsiębiorców, działające w strukturze bogatej, lecz rozproszonej, nie dysponują siłą, która mogła by stanowić przeciwwagę dla wciąż nadmiernie wpływowych związków zawodowych, skoncentrowanych na obronie praw i przywilejów o rodowodzie sięgającym często okresu gospodarki zarządzanej centralnie.

Osiągnięto znaczny postęp w sferze ustawodawstwa gospodarczego, coraz skuteczniej nawiązującego do wymogów UE. Problemem pozostaje osiągnięcie pełnej sprawności egzekucji prawa, m.in. w zakresie zjawiska zadłużania się jednostek budżetowych, rosnących zaległości w płatnościach i składkach ZUS, a także w zatorach płatniczych w rozliczeniach między firmami. Brak płynności finansowej (jako efekt zatorów) prowadzi do upadłości słabszych partnerów obrotu gospodarczego.

Podjęte obecnie działania, a także zapowiedź dalszych, wynikających ze Strategii Gospodarczej Rządu „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca” stanowią istotny element procesu poprawy jakości rządzenia i instytucjonalnego wsparcia rozwoju gospodarczego. Skala problemu przewyższa możliwości obecnego systemu finansów publicznych, dlatego bez dokończenia jego reformy oraz bez wsparcia środkami Funduszy Strukturalnych, postęp o zadowalającej skali i dynamice będzie w tej sferze bardzo utrudniony. Trzeba też wyraźnie podkreślić konieczność nie tylko poprawy jakości pracy administracji publicznej, ale także wzrostu zatrudnienia w tej sferze do poziomu warunkującego tę poprawę oraz adekwatnego do wymogów i standardów Unii Europejskiej, w tym – związanych z obsługą środków pomocowych Funduszy Strukturalnych.

Poziom zatrudnienia w administracji publicznej w latach 1994-2000 ilustruje Tabela nr 5.

Tabela 5. Przeciętne zatrudnienie w administracji publicznej w latach 1994-2000.

Wyszczególnienie	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
	w tys.							1994=100
Administracja centralna	102,6	110,2	115,5	119,1	126,2	122,3	110,9	108,1
w tym: terenowe organy rządowej administracji specjalnej	84,2	90,8	96,7	96,7	100,7	102,0	87,9	104,4
terenowe organy rządowej administracji ogólnej	30,7	313,0	41,3	44,4	45,0	25,2	25,0	81,4
Razem administracja państwowa	133,3	141,5	156,8	163,5	171,2	147,8	135,9	102,0
Administracja samorządu terytorialnego	135,0	139,3	133,4	142,1	138,2	158,6	179,4	132,9
Razem administracja publiczna	268,3	280,8	290,2	305,6	309,4	306,4	315,3	117,5

Źródło: GUS.

Mimo wzrostu zatrudnienia w administracji publicznej o 17,5% w ciągu 6 lat, Polska nadal należy do krajów o relatywnie niskiej liczebności administracji w stosunku do liczby ludności. W 2000 roku proporcja ta wynosiła 0,82%.

10. Infrastruktura transportu

Słabo rozwinięta, przestarzała i zdekapitalizowana infrastruktura jest coraz bardziej odczuwalną barierą rozwoju gospodarki. Brak zadowalających postępów w modernizacji podstawowych korytarzy transportowych zagraża utartą korzyści z tranzytowego położenia Polski w relacjach zachód – wschód i północ - południe. Wewnątrz krajowy układ komunikacyjny ma charakter monocentryczny: relatywnie najlepsze są powiązania Warszawy z innymi aglomeracjami, gorsze – powiązania między innymi ośrodkami regionalnymi.

Całkowita długość wszystkich dróg publicznych w Polsce wynosi 371,8 tys. km (z czego 250 tys. km o nawierzchni twardej). Wskaźnik gęstości dróg o nawierzchni twardej wynosi 79,9 km /100km² i stanowi 67% średniej dla Unii Europejskiej (116 km /100 km²). Trzyście międzynarodowych ciągów drogowych o łącznej długości 5,5 tys. km włącza nasz kraj w sieć najważniejszych połączeń trans-europejskich i w większości stanowi składniki paneuropejskich korytarzy transportowych (sieć TINA).

W Polsce funkcjonuje zaledwie 398 km autostrad tj. 013 km/100 km² (przy średniej dla UE ok. 16 km/100 km²). Od początku lat 90-tych nastąpił dynamiczny przyrost liczby samochodów (o ponad 70%). Transport samochodowy wykonuje około 46% pracy przewozowej ładunków (co stanowi ok. 70 mld t/km, przy 125 mld t/km w Hiszpanii) oraz wykonuje ponad 40% pracy przewozowej w przewozach pasażerskich (co stanowi 34 mld pas/km; we Francji ponad 42 mln pas/km). Zły stan techniczny dróg jest jednym z czynników

wzrostu liczby wypadków na drogach publicznych: w latach 1990-2000 liczba wypadków wzrosła o 13% a liczba rannych o 20%. Na każde 10 tys. użytkowanych pojazdów w 2000 r. w Polsce wydarzyło się 40,6 wypadków.

Transport kolejowy stracił w ostatniej dekadzie na znaczeniu. Długość sieci kolejowej eksploatowanej w Polsce wynosi 21 tys. km. Są to głównie linie normalnotorowe, z czego 12 tys. km jest zelektryfikowanych. Wskaźnik gęstości linii wynosi około 6,8 km/100km² (Czechy 12,0 km², Niemcy 11,4 km², ale Hiszpania 2,4 km²). Istnieją rezerwy przepustowości na wielu liniach, w tym na szerokotorowej linii siarkowo–hutniczej.

Śródlądowy transport wodny odgrywa w Polsce marginalną rolę. Obecnie istnieje około 3,8 tys. km śródlądowych dróg wodnych żeglownych, które tylko w niewielkiej części wykorzystywane są do transportu towarów. Udział żeglugi śródlądowej w pracy przewozowej w całym systemie transportowym ukształtował się na poziomie 0,3%.

W Polsce funkcjonują trzy porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej: Gdańsk, Gdynia oraz Szczecin-Świnoujście. Obsługują one 92% przeładunków morskich, z tego Gdańsk 35%, Gdynia 18%, Szczecin-Świnoujście 39%. Łączny potencjał przeładunkowy tych portów – około 60 mln ton rocznie jest wykorzystywany aktualnie w 80%. Na polskim wybrzeżu znajduje się również 13 portów i 46 przystani rybackich mających istotne znaczenie dla regionów Pomorza i Pomorza Zachodniego.

Transport wodny śródlądowy istotne znaczenie odgrywa tylko w obsłudze portów Szczecina i Świnoujścia.

Infrastruktura transportu lotniczego to 12 lotnisk, na których odbywa się pasażerski ruch międzynarodowy. Dominujący udział w przewozach ma lotnisko w Warszawie (ok. 90% ogółu pasażerów obsługanych w 2001 roku). Poza portem lotniczym w Warszawie pewne znaczenie dla ruchu międzynarodowego mają porty lotnicze: Kraków, Gdańsk, Katowice, Poznań i Wrocław. W latach 1991–2001 transport ten charakteryzował się dużą dynamiką wzrostu przewozów. W 2001 r. przewieziono ponad 2,7 mln pasażerów, tj. o ponad 60% więcej niż w 1990 r. (z czego 85% w komunikacji międzynarodowej), a tonaż ładunków obsługanych wyniósł 22 tys. ton. Stanowi to jednak nadal znikomy procent ruchu lotniczego w Unii Europejskiej.

11. Sieć osadnicza

Sieć osadniczą w Polsce charakteryzują:

- umiarkowana, policentryczna koncentracja ludności i aktywności gospodarczej w kilkunastu ośrodkach średniej wielkości, dość równomiernie rozmieszczonych w przestrzeni kraju,
- relatywnie niewielki udział metropolii stołecznej w liczbie ludności kraju (Warszawa – 4,2%, Madryt – 7,3%, Londyn – 12,3%, aglomeracja paryska – 17%),
- niska pozycja polskich metropolii w rankingach europejskich (Warszawa – w grupach V i VI w klasyfikacjach ośmiogrupowych),
- niski stopień urbanizacji – niespełna 62% - który od 12 lat pozostaje na niezmiennym poziomie,
- bardzo silnie rozproszone osadnictwo na obszarach wiejskich, które zamieszkuje aż 38% ludności Polski.

Jedną z przyczyn zaniku migracji w relacji wieś-miasto i w relacjach międzyregionalnych jest sytuacja w dziedzinie mieszkalnictwa. Niedostateczna liczba mieszkań oraz niski standard są też czynnikiem generalnie niskiego stopnia zaspokojenia potrzeb społecznych i poziomu życia wielu rodzin. Obecnie w Polsce ok. 1,5 mln gospodarstw domowych nie posiada samodzielnego mieszkania. Przeciętny wiek zasobów mieszkaniowych w Polsce sięga 40 lat, a ponad 1 mln mieszkań jest całkowicie zdekapitalizowanych. Ponad 10 mln osób mieszka w Polsce w lokalach o obniżonym standardzie (z czego aż 44% to mieszkańcy wsi). Brak podaży mieszkań o zróżnicowanym standardzie powoduje, że ceny ich zakupu i wynajmu (zwłaszcza w miastach) przekraczają możliwości finansowe przeważającej liczby zainteresowanych.

Infrastruktura komunalna w przeważającej ilości miast i gmin jest przestarzała, zdekapitalizowana i mało funkcjonalna. Dotyczy to także ośrodków metropolitalnych i wpływa na obniżenie ich pozycji konkurencyjnej w zabiegach o inwestycje, szczególnie kapitału zagranicznego.

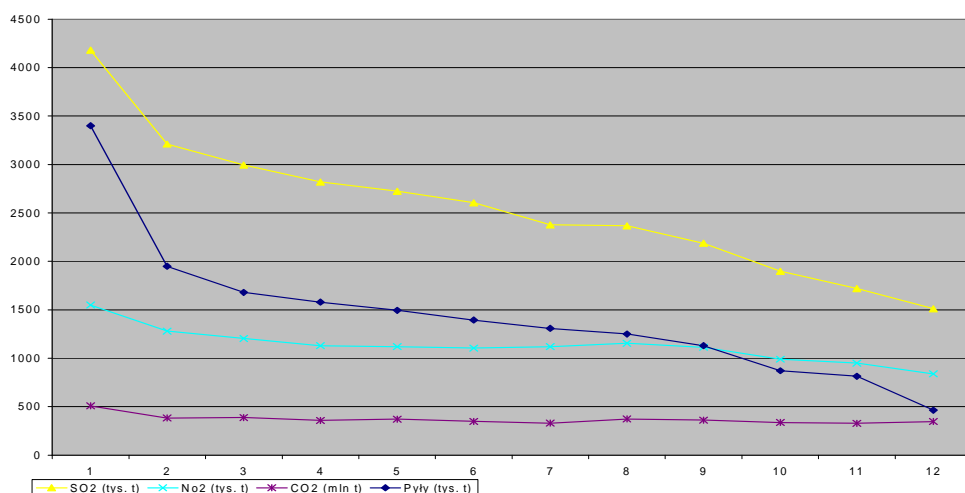
Istnieją także poważne braki w konserwacji, ekspozycji i rewitalizacji zespołów zabytkowych w miastach i na obszarach wiejskich. Poważnym problemem jest rewaloryzacja obszarów miejskich zdewastowanych przez schyłkowy przemysł oraz rewitalizacja obszarów zajmowanych niegdyś przez wojska byłego ZSRR.

12. Środowisko przyrodnicze

Stan środowiska przyrodniczego w Polsce w ostatniej dekadzie uległ znacznej poprawie w efekcie spadku aktywności branż przemysłowych, najsilniej degradujących środowisko, wzrostu nakładów na ochronę środowiska oraz wprowadzania nowocześniejszych technologii. Od początku 1992 roku poprawa stanu środowiska przyrodniczego następowała przy utrzymującej się wysokiej stopie wzrostu gospodarczego, co oznacza zmniejszające się ilości zanieczyszczeń w przeliczeniu na jednostkę PKB.

W latach 90-tych emisja pyłów w Polsce zmniejszyła się o 57%, związków siarki o 48%, a związków azotu o 28%. Z ponad 2,3 mln ton pyłów i gazów wyemitowanych w roku 2000 neutralizowane było ok. 99% pyłów i blisko 38% gazów. W czasie ostatniej dekady nastąpiła też znaczna redukcja emisji podstawowych zanieczyszczeń powietrza takich jak dwutlenek siarki, tlenki azotu, dwutlenek węgla i pyłów. Zmiany w poziomie emisji to efekt zmian struktury produkcji oraz racjonalizacji i unowocześnienia technologii w przemyśle, szczególnie w energetyce, a także inwestycji w ochronę środowiska. Wzrost emisji tlenków azotu w ostatnich trzech latach jest spowodowany intensywnym rozwojem motoryzacji w Polsce.

Wykres 20. Poziom emisji niektórych zanieczyszczeń powietrza w latach 1988-2000

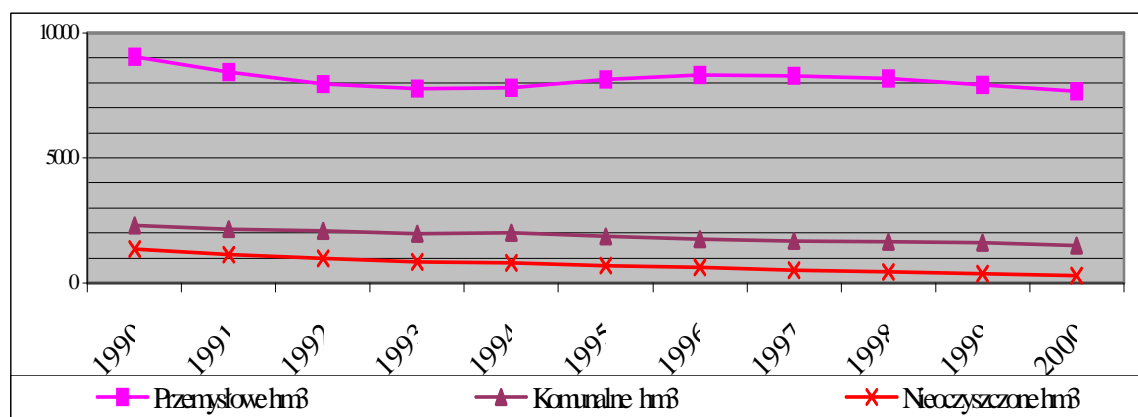
Źródło: Rocznik statystyczny RP GUS (1990-2001).

Jakość powietrza atmosferycznego w Polsce (z wyłączeniem kilku aglomeracji miejskich, w których zdarzają się okresowe przekroczenia dopuszczalnych stężeń niektórych zanieczyszczeń np. pyłów, ozonu, tlenku węgla i tlenków azotu) jest dobra. Rośnie natomiast natężenie hałasem, zwłaszcza pochodzenia komunikacyjnego na terenach zurbanizowanych.

Polska zaliczana jest do krajów o bardzo ubogich naturalnych zasobach wodnych, powierzchniowych i podziemnych, które w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynoszą około 1600 m³, czyli prawie trzykrotnie mniej niż średnia europejska. Równocześnie są nierównomiernie rozmieszczone na terenie kraju, w niektórych latach suchych maleją o ponad 40% w stosunku do wartości przeciętnych i dodatkowo charakteryzują się prawie dwukrotnie niższym wskaźnikiem na km² od średniej europejskiej, a ponadto podlegają znacznym, sezonowym wahaniom. Przeważająca część terytorium Polski położona jest w granicach zlewni jej dwóch największych rzek: Wisły (54 % powierzchni kraju) oraz Odry (33,9%), która zaliczana jest do grona rzek europejskich największym potencjale powodziowym. Potwierdza to wskaźnik zmienności przepływów Qr/Qmax określany w przedziale 1:20, 1:25, a także gwałtowne przybory wody i bardzo krótki czas formowania się fali powodziowej. W wyniku ostatnich powodzi poza starami o charakterze gospodarczym, wielkie chociaż mniej wymierne, były straty o charakterze społecznym i środowiskowym, m. in. zalanych zostało ok. 70 oczyszczalni ścieków i 7 składowisk odpadów komunalnych. Aby osiągnąć niezbędne bezpieczeństwo przeciwpowodziowe w górnych dorzeczach Odry i Wisły, a więc na terenach gdzie mają miejsce najgroźniejsze powodzie, trzeba zbudować w stosunku do stanu obecnego dodatkowe zbiorniki retencyjne o pojemności ok. 2,0 mld m³, przebudować ok. 1000 km wałów, oraz wyznaczyć suche poldery na ok. 0,4 mld m³ wody. Osiągnięcie stanu niezbędnego bezpieczeństwa powodziowego powinno nastąpić do 2010 r.

Ilość ścieków nieoczyszczonych, odprowadzanych do wód powierzchniowych spadła w latach 1988-2001 o ponad 70%. W 1990 roku ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzano do wód w wielkości 11368,4 hm³. W 2001 r. objętość tych ścieków spadła do 8948,2 hm³. Ponad 53% populacji kraju było obsługiwane przez różne rodzaje oczyszczalni ścieków (przy czym w miastach obsługiwane było 79,3% populacji, a na wsi zaledwie 10,7%; średnia dla krajów UE wynosi 73%).

Wykres 21. Ścieki w latach 1990-2000

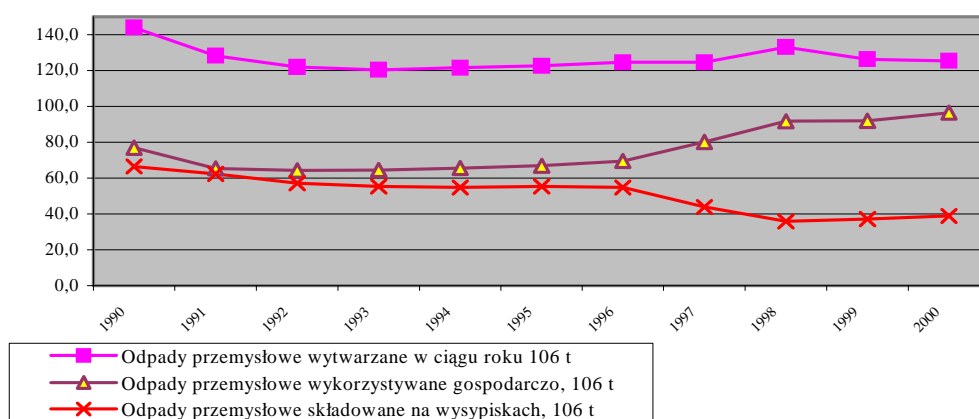

Źródło: Rocznik statystyczny RP GUS (1991-2001).

Głównym źródłem zanieczyszczenia wód są nieoczyszczone lub niewystarczająco oczyszczone ścieki komunalne, przemysłowe i spływy obszarowe na terenach wiejskich. Mniejsze znaczenie mają zanieczyszczenia osadzone w wodach z powietrza. Ilość ścieków komunalnych i przemysłowych, których odbiornikiem są wody powierzchniowe zmniejszyła się w ostatnim czasie. Zmniejszenie ilości ścieków komunalnych i przemysłowych jest następstwem racjonalizacji zużycia wody, związanej z wprowadzeniem opłat, a spadek ilości nieoczyszczonych ścieków to skutek znaczących inwestycji w budowę oczyszczalni ścieków (w okresie 1989-2000 wybudowano około 7 tys. nowych oczyszczalni ścieków).

Systemy selektywnej zbiórki odpadów, recyklingu i ich ekonomicznej utylizacji są w Polsce słabo rozwinięte. Jedynie kilkanaście miast dysponuje kompostowniami lub spalarniami odpadów. Poważnym problemem jest też właściwa eksploatacja istniejących składowisk odpadów, zwłaszcza w obliczu wzrostu ilości wytwarzanych odpadów komunalnych, związanego z upowszechnianiem się jednorazowych opakowań na polskim rynku.

Wykres 22. Produkcja i utylizacja odpadów w latach 1990-2000

Źródło: Rocznik statystyczny RP GUS (1991-2001).

Poza składowaniem odpadów na wysypiskach, przez co zanieczyszczeniu ulegają duże powierzchnie gleb, negatywny wpływ na ich jakość mają również zanieczyszczenia przemysłowe. Gleby zdegradowane pod wpływem czynników przemysłowych występują głównie w południowo-środkowej i południowo-zachodniej części kraju. Najtrudniejsza

sytuacja w zakresie zanieczyszczenia gruntów i degradacji powierzchni ziemi występuje na obszarze Tarnobrzeskiego Okręgu Siarkowego, gdzie zagrożenia związane są z emisją siarkowodoru i degradacją i zanieczyszczeniem powierzchni ziemi, gleb i wód w związku z odkrywkową i podziemną eksploatacją złóż siarki.

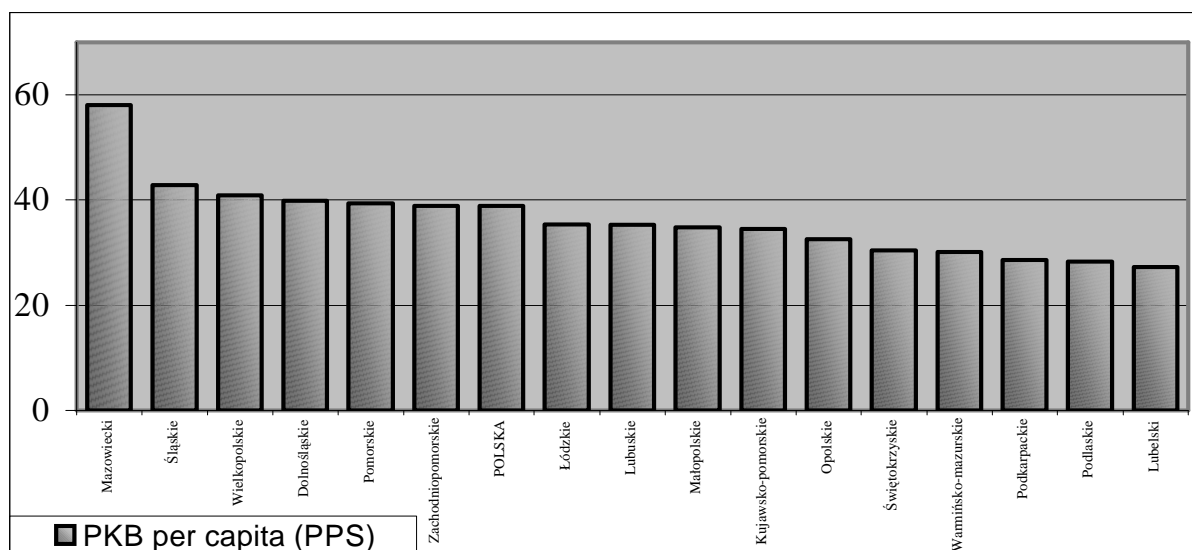
Powierzchnia lasów w Polsce w przeliczeniu na mieszkańca utrzymuje się w ostatnich latach na jednakowym poziomie - 0,24 ha. Lesistość kraju w 2001 r. wynosiła 28,3%. Systematycznie wzrasta powierzchnia obszarów chronionych. Powierzchnia najskuteczniej chronionych parków narodowych wzrosła pomiędzy 1990 r., a 2001 r. o 85%, do 314283 ha.

Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, aczkolwiek jeszcze nie w pełni satysfakcjonująca, jest ważnym czynnikiem poprawy konkurencyjności polskiej przestrzeni jako miejsca zamieszkania i alokacji kapitału.

13. Zróżnicowania regionalne poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego

Zróżnicowania potencjału ekonomicznego regionów w Polsce (poziom NTS II, odpowiadający NUTS II) są zbliżone do występujących w większości krajów członkowskich UE. Podstawowy miernik – PKB na mieszkańca - różnicuje się w proporcji 1:2,2. W kontekście akcesji Polski do UE zasadniczym problemem jest nie tyle zróżnicowanie, co niski potencjał ekonomiczny wszystkich regionów. Nawet najlepszy z nich nie sięga w 2000 r. poziomu 60% średniego wskaźnika PKB na mieszkańca w „15” UE. Najślabsze polskie regiony są klasyfikowane w ostatniej dwudziestce regionów europejskich.

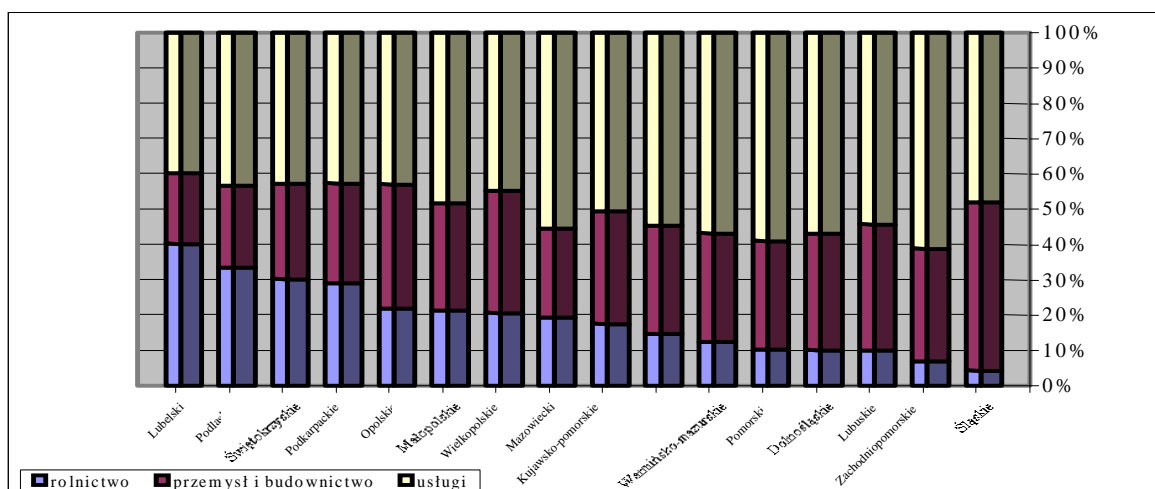
Wykres 23. PKB na mieszkańca w stosunku do średniej UE w roku 1999

Źródło: Commission Communication, First progress report on economic and social cohesion, Brussels, 30.01.2002.

Źródłem różnic międzyregionalnych PKB na mieszkańca jest zróżnicowany poziom wydajności pracy, mierzony wskaźnikiem WDB. O poziomie tego wskaźnika decyduje zaś przede wszystkim struktura sektorowa poszczególnych regionów. W układzie sektorowym wydajność na 1 zatrudnionego w usługach, przemyśle i budownictwie jest wielokrotnie wyższa niż w rolnictwie (6-7 razy).

Wykres 24. Struktura zatrudnienia wg rodzajów działalności w 2001 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie BAEL GUS, 2002.

O średniej efektywności pracy w skali regionu decyduje udział pracujących w rolnictwie. Najwyższą pozycję w tym zakresie zajmują więc województwa o strukturach zdominowanych przez działalność pozarolniczą, jak mazowieckie, śląskie, wielkopolskie, dolnośląskie i pomorskie, najniższą zaś – lubelskie (50% zasobów pracy w rolnictwie), podlaskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie.

Zróżnicowania międzyregionalne stopy bezrobocia (wg BAEL) oscylują pomiędzy wskaźnikiem 15,6% w województwie małopolskim a 27,3% w województwie warmińsko-mazurskim. Zróżnicowania te nie pokrywają się w pełni z różnicami poziomu PKB na mieszkańca, gdyż w wielu województwach rolnictwo spełnia rolę swoistej „przechowalni” - bezrobocia ukrytego w przeludnieniu agrarnym. Mimo to we wschodniej części kraju udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie bezrobotnych był najwyższy i wahał się w granicach 55-65% przy średniej krajowej 44%.

Najwyższą stopę bezrobocia (wg BAEL) odnotowano w połowie 2002 r. w województwach: warmińsko-mazurskim (27,3%), zachodniopomorskim (26,6%), lubuskim (25,9%) i dolnośląskim (25,3%). Sytuacja taka utrzymuje się od kilku lat i jest wynikiem upadku bazy ekonomicznej małych miast oraz państwowego rolnictwa w tej części kraju.

W każdym z regionów bezrobocie wśród kobiet było wyższe niż wśród mężczyzn. Województwa: łódzkie, mazowieckie i śląskie skupiały ponad 32% bezrobotnych kobiet. W połowie 2002 r. niemal co trzecia osoba bezrobotna nie ukończyła 25 lat. Najwyższą stopę bezrobocia wśród ludzi młodych notowano w województwie zachodniopomorskim (ok. 62%), zaś najniższą w mazowieckim (33%).

Zróżnicowania międzyregionalne w zakresie gęstości sieci drogowej i kolejowej mają głębokie korzenie historyczne, lecz w zasadzie pokrywają się z poziomem i strukturą gospodarczą regionów. Nasycenie infrastrukturą transportową regionów na zachód od Wisły jest więc wyraźnie większe, niż regionów wschodnich i północno – wschodnich. Mała ilość i słaba przepustowość mostów na Wiśle dodatkowo utrudnia integrację tych obszarów.

4. Zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego wykazuje duże zróżnicowania regionalne. W najtrudniejszej sytuacji były regiony najbardziej uprzemysłowione: łódzkie małopolskie, mazowieckie i śląskie. Rolnicze i leśne obszary we wschodniej i północno-zachodniej Polsce należały do najlepszych pod względem stanu środowiska i różnorodności biologicznej w skali całej Europy.

Województwa wschodnie i północno-wschodnie są relatywnie najłabiej wyposażone w sieć wodno-kanalizacyjną, ale z oczyszczaniem ścieków radziły sobie lepiej niż przeciętnie w kraju. Najwyższy odsetek ścieków oczyszczano zarówno w rolniczych województwach ściany wschodniej - lubelskim i podlaskim, jak i w gęsto zaludnionym województwie dolnośląskim. Odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków osiągał wysokie wartości zarówno w dolnośląskim, jak i warmińsko-mazurskim.

Do regionów o najwyższej konkurencyjności i poziomie rozwoju zalicza się województwa: małopolskie, mazowieckie, pomorskie i wielkopolskie. Ich przewaga konkurencyjna wynika z: wysokiej efektywności sektora produkcyjnego, dużego potencjału zasobów ludzkich (m.in. ośrodki naukowe, najlepiej przygotowana kadra), stosunkowo dobrze rozwiniętej infrastruktury. Mają one największą szansę na włączenie się w europejskie procesy rozwojowe (globalizacja, budowa społeczeństwa informacyjnego). Atutami są ich stolice - duże aglomeracje o zróżnicowanej strukturze ekonomicznej i wysokim udziale usług w strukturze zatrudnienia. Istotnym czynnikiem ograniczającym jakość życia w tych aglomeracjach jest jednak zły stan transportu zbiorowego (regres transportu szynowego, zaniedbującący środowisko transport autobusowy, brak ścieżek rowerowych).

Relatywnie najlepsza sytuacja występuje w województwie mazowieckim - województwie o największej powierzchni i największej liczbie ludności, skupiającym ponad jedną trzecią ogółu zarejestrowanych w kraju spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego, najniższej stopie bezrobocia, najniższej liczbie bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy, najwyższych w kraju zarobkach oraz najwyższym dodatnim saldzie migracji. Mazowieckie charakteryzuje ponadto najwyższy wskaźnik zatrudnienia, najwyższy współczynnik skolaryzacji i najniższy ujemny przyrost naturalny. Województwo to wypracowuje największy PKB (zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i w przeliczeniu na 1 mieszkańca). Mazowieckie jest jednak województwem o największych różnicowaniach wewnątrzregionalnych - między Warszawą a podregionami: ostrołęckim, radomskim i siedleckim różnice poziomu PKB per capita kształtują się w proporcji 5:1.

Regionami, które stoją przed poważnymi trudnościami, są województwa we wschodniej Polsce: lubelskie, podlaskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. Czynniki hamujące ich rozwój to: nieefektywna struktura zatrudnienia: mało produktywne rolnictwo, niski poziom rozwoju usług i przemysłu, niska jakość zasobów ludzkich (w tym słaba przedsiębiorczość) oraz niski wskaźnik urbanizacji i zaangażowania kapitału zagranicznego.

Bardzo złożona jest sytuacja województwa śląskiego. Z jednej strony charakteryzuje się ono wciąż relatywnie wysokim poziomem PKB na mieszkańca i niską stopą bezrobocia, z drugiej natomiast - jest największym obecnie w Europie skupiskiem przemysłów tradycyjnych, w tym górnictwa węgla kamiennego i hutnictwa. Rozpoczęta już niezbędna, głęboka restrukturyzacja struktury gospodarczej regionu prowadzi jednakże do drastycznych redukcji zatrudnienia w zakładach dotychczas faworyzowanych i wywołuje ostre reakcje bardzo silnych związków zawodowych.

14. Podsumowanie - identyfikacja głównych problemów rozwoju Polski

Omówione powyżej zjawiska i trendy wskazują, że głównymi problemami, od rozwiązania których zależeć będzie rozwój gospodarki i społeczeństwa polskiego są:

- niskie tempo wzrostu (na granicy stagnacji) w ostatnich latach, co może doprowadzić do utrzymywania się niskiego - w stosunku do UE - poziomu dochodów i życia ludności,

- bardzo wysoka stopa bezrobocia i niski poziom aktywności zawodowej społeczeństwa, obniżające poziom życia i zagrażające wykluczeniem dużej części populacji z procesów rozwojowych.

Zjawiska te wzajemnie się warunkują, tworząc groźny „syndrom niemożności” wykorzystania szans rozwojowych Polski w perspektywie najbliższych kilku, a nawet kilkunastu lat:

- niskie tempo wzrostu gospodarki oraz konieczność wzrostu jej konkurencyjności (m.in. poprzez wzrost produktywności pracy) ograniczają popyt na pracę, co przy wysokim przyroście jej podaży (przyrost ludności w wieku produkcyjnym w latach 2001-2002 wynosi ponad 500 tys. osób) powoduje jawne i ukryte bezrobocie,
- wysoka stopa bezrobocia, obok problemów politycznych i społecznych, skutkuje zaangażowaniem znacznych środków publicznych na cele pomocy socjalnej. Niski poziom dochodów powoduje ograniczenia popytu, a w konsekwencji redukcję poziomu produkcji i usług zaspokajających potrzeby konsumpcyjne.

Analiza struktury sektorowej wykorzystania zasobów pracy oraz wytwarzania produktu krajowego wykazuje, że syndromu tego nie da się rozwiązać bez głębokich zmian, których głównym kierunkiem będzie redukcja nieefektywnych rodzajów działalności, głównie w rolnictwie i przemyśle, na rzecz działalności o wysokiej wartości dodanej, głównie usług rynkowych, przemysłu opartego na wiedzy, a także - budownictwa. Takim zmianom powinny być zatem podporządkowane wszystkie długo- i średniookresowe strategie rozwoju – w wymiarze makroekonomicznym, sektorowym i regionalnym. Ich wspólnym mianownikiem musi stać się wzrost konkurencyjności polskiego produktu oraz Polski jako miejsca alokacji kapitału. Jest to warunek osiągnięcia i utrzymania wysokiego tempa wzrostu na jednolitym rynku europejskim.

2. Czynniki, które zadecydują o konkurencyjności przedsiębiorstw i produktów ich pracy są:

- poziom techniczny produktów i usług, uzależniony w znacznym stopniu od nowoczesności majątku trwałego, ale też od sprawności organizacyjnej i kwalifikacji kadr w podmiotach gospodarczych,
- elastyczność dostosowań struktury produkcji do struktury popytu,
- sposób funkcjonowania szeroko rozumianego otoczenia biznesu, rzutujący na sprawność i efektywność gospodarki oraz ścisłe powiązania przemysłu ze sferą naukowo – badawczą,
- czynniki makroekonomiczne, a wśród nich stopy oprocentowania kredytów, niezbędnych dla modernizacji i rozwoju przedsiębiorstw oraz kurs złotego w stosunku do innych walut,
- czynniki wynikające ze wspólnotowych wymagań w zakresie ochrony środowiska.

Sprostanie tym zadaniom wymaga od władz publicznych nie tylko tworzenia warunków makroekonomicznych sprzyjających wzrostowi konkurencyjności firm, lecz także – bezpośredniego wsparcia ich działań, zmierzających do poprawy ich konkurencyjności. Wymaga to realokacji struktury pomocy publicznej dla przedsiębiorstw, preferującej sektory, branże i podmioty rozwojowe, rojące najlepiej na rynku europejskim i światowym.

3. Czynniki, które zadecydują o konkurencyjności polskich zasobów pracy na otwierającym się, europejskim rynku pracy, są:

- ogólny poziom wykształcenia i jego struktura, zbieżna ze strukturą popytu na pracę,
- umiejętność działania w E-społeczności,
- wysoka mobilność zawodowa i przestrzenna,
- ambicja, aktywność, zaradność, lojalność i uczciwość w wykonywaniu zawodu.

System edukacji, a także ustawicznego doskonalenia zasobów ludzkich powinien być kształtowany tak, aby zapewnić wszystkim mieszkańca Polski, a szczególnie młodzieży, realne możliwości podwyższania kwalifikacji i skutecznego konkurowania na rynkach pracy.

4. Obok przyjaznej biznesowi polityki makroekonomicznej czynnikami, które zadecydują o konkurencyjności polskiej przestrzeni jako miejsca alokacji kapitału będą:

- zasadnicza poprawa infrastruktury transportowej (autostrady) i telekomunikacyjnej,
- poprawa lokalnych warunków inwestowania – ograniczenie biurokracji, likwidacja korupcji, rozwój infrastruktury komunalnej i instytucji otoczenia biznesu,
- poprawa warunków osiedlania się kadr w przypadku inwestycji *greenfield*,
- dalsza poprawa stanu szeroko rozumianego środowiska przyrodniczego i kulturowego, eksponująca walory polskiej przestrzeni jako dodatkowej zachęty dla inwestorów.

5. Z analizy różnicowań regionalnych i ich przyczyn wynikają następujące wnioski:

- w ujęciu międzywojewódzkim (NTS-II – poziomie odpowiadającym NUTS II) różnicowania kształtują się na poziomie zbliżonym do występującego w krajach UE (NUTS-II),
- czynnikiem różnicującym w warunkach polskich jest udział sektora I (głównie rolnictwa) w strukturze zasobów pracy; Województwa o wysokim udziale tego sektora o immanentnie niższym poziomie produktywności pracy charakteryzują się zdecydowanie najniższym poziomem PKB na mieszkańca i najwyższym poziomem bezrobocia niejawnego, gdyż rolnictwo odgrywa tam rolę swoistej „przechowalni” zasobów pracy,
- głównym kierunkiem działań na rzecz zapobiegania dysproporcjom międzyregionalnym powinno być wspieranie realokacji zasobów pracy w układach sektorowych i działowych, podnoszących efektywność pracy. Działania te powinny być przy tym różnicowane stosownie do specyfiki poszczególnych województw, a także - specyfiki zidentyfikowanych obszarów problemowych w tych województwach,
- Górnośląski Okręg Przemysłowy stanowi obecnie największą w Europie koncentrację przemysłów tradycyjnych (górnictwo węgla kamiennego, hutnictwo, koksownictwo, ciężka chemia). Jego restrukturyzacja jest tyleż niezbędna, co brzemienne w trudne do zneutralizowania skutki społeczne. Związane z tym zadania zasługują więc na priorytetowe traktowanie w polityce społeczno-gospodarczej i przestrzennej Polski w okresie najbliższych kilku lat.

6. Diagnoza obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej identyfikuje wielkie i trudne wyzwania, przed którymi staje Polska na progu akcesji do UE. Diagnoza ta wskazuje równocześnie na

szanse sprostania tym wyzwaniom. Narodowy Plan Rozwoju będzie pierwszym zintegrowanym instrumentem umożliwiającym wykorzystanie tych szans w warunkach pomocy strukturalnej Unii Europejskiej.

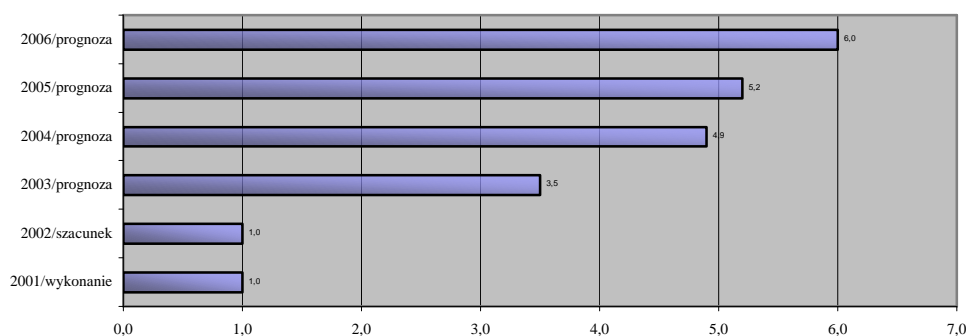
15. Prognoza rozwoju polskiej gospodarki do 2006 r.

Jednym z podstawowych zadań polskiej polityki gospodarczej jest doprowadzenie do powrotu na ścieżkę szybkiego wzrostu i poprawy sytuacji na rynku pracy, a co za tym idzie - wstrzymanie rozszerzenia się sfery ubóstwa i marginalizacji społecznej.

Odzyskiwanie przez polską gospodarkę wysokiego tempa wzrostu uzależnione jest zarówno od czynników zewnętrznych jak i od przebiegu reform strukturalnych oraz stabilizacji finansów państwa. Szczególnie ważne jest uelastycznienie rynku pracy i zmniejszenie fiskalnych obciążeń podmiotów gospodarczych, co będzie sprzyjało tworzeniu nowych miejsc pracy.

Jeśli warunki te zostaną spełnione już w 2003 r. realne może być zwiększenie PKB o 3,5%, a lata 2004-2006 będą okresem dalszego przyspieszania dynamiki wzrostu gospodarczego: przewiduje się, że w 2004 r. wyniesie on prawie 5%, w 2005 r. przekroczy ten pułap, a w 2006 r. zbliży się do 6,0%.

Wykres 25. PKB – tempo zmian, rok poprzedni =100

Źródło: Szacunki w oparciu o dane RCSS.

Zajdą przy tym istotne zmiany w strukturze czynników wzrostu. O ile w okresie 2001-2002 dynamika popytu wewnętrznego była wyraźnie niższa od dynamiki PKB, to począwszy od 2004 r. znacząco ją przewyższy. Będzie to przede wszystkim wynikiem przełamania spadkowej tendencji nakładów inwestycyjnych. Wzrosnąć one mogą o prawie 6% w 2003 r., a w latach 2004-2006 średnio o około 13%. Jednocześnie dynamika spożycia z dochodów osobistych będzie się zwiększać o 2,6% w 2003 r., 3,5% w 2004 r., oraz po 3,7% w 2005 r. i 2006 r. Istotnymi czynnikami proinwestycyjnymi będą: poprawa wyników finansowych przedsiębiorstw (sprzyjać temu powinno m.in. zmniejszenie obciążeń podatkowych i zmiany zasad odpisów amortyzacyjnych), tańszy kredyt, napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, oraz funduszy Unii Europejskiej.

Ożywienie koniunktury światowej, w tym gospodarek krajów Unii Europejskiej, przełoży się już od 2003 r. na zwiększony popyt na polskie towary i stymulować będzie nasz eksport. Mimo to - ze względu na powiększające się zapotrzebowanie na dobra inwestycyjne i zaopatrzeniowe - wzrost importu będzie wyższy od wzrostu eksportu. Przy narastającej dynamice obrotów handlowych z zagranicą tendencja ta utrzyma się co najmniej do 2006 r. Wpływy z eksportu, które w 2003 r. będą o prawie 6,0% większe niż przed rokiem, w 2004 r.

przekroczą poziom poprzedniego roku o ponad 7,7%, a w latach 2005-2006 osiągną tempo dwucyfrowe. Natomiast wypłaty za import w całym prognozowanym okresie zwiększać się mogą w skali wyższej o 1,5 do 2,5 pkt proc.

Na ujemny bilans obrotów bieżących z zagranicą wpłynie także stopniowe zmniejszanie salda niesklasyfikowanych obrotów bieżących, których główną pozycję stanowią dochody z handlu przygranicznego. Jeszcze w 2003 r. saldo to wyniesie 3,2 mld USD, ale już w 2006 r. - tylko około 1,7 mld USD.

Postępujące procesy integracyjne oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej będą sprzyjały natomiast powiększaniu się nadwyżki na rynku kapitałowym i finansowym. W kolejnych latach, dzięki wzrastającemu zainteresowaniu inwestorów zagranicznych naszym krajem, należy się spodziewać wzrastającego napływu kapitału o charakterze długo- i krótkoterminowym. Szczególnie znaczenie będą miały inwestycje typu *greenfield*, które pomogą dostosować gospodarkę do wymogów UE. Zakłada się, że w latach 2003-2006 wartość zagranicznych inwestycji bezpośrednich wynieść może średnio w roku ponad 8 mld USD. Ponadto - w ramach funduszy pomocowych - oczekiwane są dodatkowe środki, które w niektórych latach mogą stanowić równowartość 3% PKB. Warunkiem ich pozyskania jest jednak zaangażowanie funduszy krajowych, co musi stać się priorytetem przy opracowywaniu założeń ustaw budżetowych na najbliższe lata.

Deficyt bilansu płatniczego, który w 2002 r. szacuje się na 6,4 mld USD, w 2003 r. zwiększy się do 9,7 mld USD w 2004 r., a w 2006 r. przekroczyć może nawet 14 mld USD. W rezultacie jego relacja do PKB może się w połowie tej dekady zbliżyć do 6%. Nie będzie jednak to stanowiło zagrożenia dla równowagi zewnętrznej kraju ze względu na sposób finansowania tego deficytu i wysokie rezerwy dewizowe. W latach 2003-2006 średnie pokrycie deficytu inwestycjami bezpośrednimi przekroczy 70%, a rezerwy dewizowe NBP równoważyć będą około ośmiomiesięczne wydatki na import.

Najpoważniejszym obciążeniem będzie natomiast obsługa zadłużenia zagranicznego. Spłaty rat kapitałowych i odsetek od długoterminowego długu wyniosą w latach 2002-2006 około 44 mld USD. Najwyższe płatności nastąpią w 2006 r. - ok. 11 mld USD. Sfinansowanie obsługi zadłużenia będzie wymagać dopływu nowych środków zagranicznych.

Przewiduje się, że w latach 2003-2006 Narodowy Bank Polski będzie nadal realizował politykę pieniężną podporządkowaną bezpośredniemu celowi inflacyjnemu, dążąc do uzyskania stabilizacji cen na poziomie zapewniającym Polsce spełnienie inflacyjnego kryterium konwergencji (tj. trwałego osiągnięcia inflacji nie wyższej niż 1,5 pkt proc. powyżej średniej stopy w trzech krajach Unii Europejskiej o najniższej dynamice cen). Realizacji tego celu podporządkowana będzie polityka stóp procentowych banku centralnego, w tym krótkoterminowej stopy procentowej operacji otwartego rynku, za pomocą której NBP oddziałuje na oprocentowanie kredytów i depozytów w bankach komercyjnych. Prognozuje się, że średnia roczna stopa operacji otwartego rynku ukształtuje się w 2006 r. na poziomie około 4,5%, wobec 6,75% w końcu 2002 r. Złagodzeniu warunków monetarnych będzie sprzyjała stabilizacja oczekiwań inflacyjnych, brak zagrożeń dla realizacji celu inflacyjnego ze strony czynników popytowych oraz poprawa sytuacji sektora finansów publicznych. Istotną przesłanką dla spadku poziomu nominalnych i realnych stóp procentowych będzie również wzrost wiarygodności kredytowej Polski, związany z członkostwem w Unii Europejskiej.

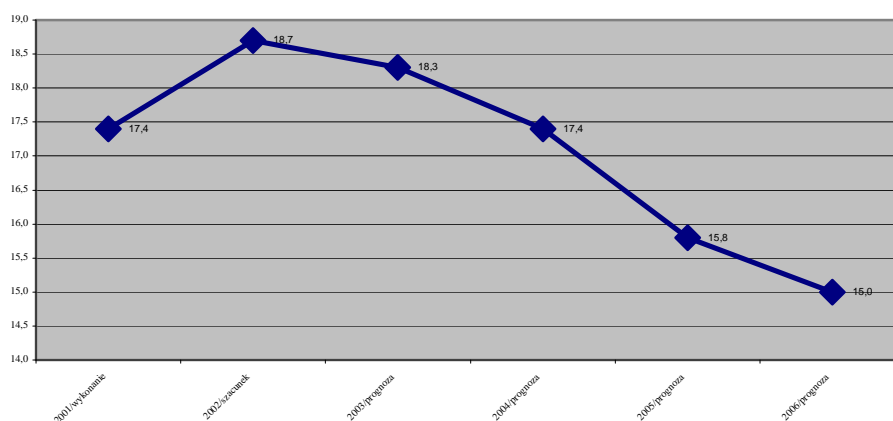
Intencją rządu RP jest rezygnacja z systemu kursu płynnego na rzecz jak najszybszego wprowadzenia złotego do systemu ERM2.

Utrwalenie inflacji na niskim poziomie (2-3%) umożliwi spełnienie pozostałych monetarnych kryteriów z Maastricht – dotyczących obniżki długoterminowych stóp procentowych i stabilności kursu walutowego, pozwalając na ubieganie się o członkostwo w Unii Gospodarczej i Walutowej. Przystąpienie do Strefy Euro przyniesie polskiej gospodarce dodatkowe korzyści: obniżenie kosztów pozyskania kapitału, redukcję kosztów transakcyjnych, ożywienie w ramach wzajemnego handlu poprzez wyeliminowanie ryzyka kursowego i zwiększenie przejrzystości cen.

Sytuacja na rynku pracy zacznie poprawiać się od 2003 r. Pozytywnym czynnikiem kształtującym ten rynek będzie wzrost liczby miejsc pracy w sektorze usług. Nowe miejsca pracy w usługach pozwolą na zrekompensowanie spadku liczby zatrudnionych w pozostałych sektorach. Ponadto zakłada się, że rozwiązania zawarte w programie *Przedsiębiorczość - Rozwój - Praca* (w szczególności program *Pierwsza Praca*), stymulować będą tworzenie miejsc pracy w małych i średnich przedsiębiorstwach, m.in. poprzez czasowe obniżenie kosztów zatrudnienia absolwentów. Wspierane także będzie podejmowanie przez absolwentów samodzielnej działalności gospodarczej, m. in. w wyniku zagwarantowania dostępu do kapitału i ogólnego obniżania kosztów prowadzenia takiej działalności.

Od 2004 r. powinien znacząco zwiększać się popyt na pracę, a od 2003 r. maleć będzie przyrost ludności w wieku produkcyjnym (w 2002 r. wyniesie on 265 tys. osób, a w 2006 r. już tylko około 115 tys.). Pozwoli to na stopniowe zmniejszanie bezrobocia. W końcu 2006 r. bez pracy pozostanie prawdopodobnie ok. 2,6 mln osób, a stopa bezrobocia ukształtuje się na poziomie około 15%. Ważnym czynnikiem ograniczającym podaż pracy będzie także systematyczny wzrost stopnia skolaryzacji na poziomie wyższym roczników wchodzących w wiek produkcyjny.

Wykres 26. Stopa bezrobocia w końcu roku (w %)

Źródło: Szacunki w oparciu o dane RCSS.

Trudna sytuacja na rynku pracy i dążenie przedsiębiorstw do minimalizowania kosztów osobowych ograniczą presję na wzrost wynagrodzeń. Szacuje się, że średnie roczne tempo wzrostu realnych wynagrodzeń w gospodarce narodowej, w latach 2003-2006, ukształtuje się na poziomie około 1,5%.

Przed polityką fiskalną staje zadanie stopniowego obniżania poziomu deficytu, a w dalszej perspektywie zbilansowanie dochodów i wydatków sektora finansów publicznych. Pozwoli to na złagodzenie polityki pieniężnej, a w rezultacie sprzyjać będzie wyższej dynamice i trwałości wzrostu gospodarczego. Działania będą dotyczyły zarówno strony

dochodowej, jak i wydatkowej sektora. Ich struktura i zakres będą tak kształtowane, by nie stanowić bariery ograniczającej rozwój przedsiębiorstw, a równocześnie - zapewniać na tyle wysoki poziom dochodów sektora finansów publicznych, by stworzyć możliwość finansowania prorozwojowych dziedzin gospodarki.

Najtrudniejsze przedsięwzięcia dotyczyć będą ograniczenia nadmiernych wydatków socjalnych, m.in. zakresu kosztownego systemu indeksacji płac w sferze budżetowej i zasiłków z pomocy społecznej. Jednocześnie reformy strukturalne pozwolą na wydatne zmniejszenie dotacji dla nierentownych przedsiębiorstw.

Wejście do UE znajdzie odzwierciedlenie w poziomie dochodów i wydatków budżetowych. Polska będzie zobligowana do wpłacania co roku składki na rzecz tej organizacji oraz pokrywania kosztów związanych z uczestnictwem w instytucjach unijnych. Uszczupleniu ulegną też wpływy z podatku VAT i ceł. Spodziewane korzyści, związane z przystąpieniem do UE, będą się jednak stopniowo przyczyniały do ograniczania deficytu finansów publicznych.

Koszty obsługi długu publicznego, które w 2002 r. wyniosą około 21 mld zł, stanowiąc 2,9% PKB, w latach 2005-2006 mogą przekroczyć 30 mld zł (3,3% PKB). Zwraca przy tym uwagę spadek kosztów obsługi długu krajowego, przy jednoczesnym wydatnym wzroście kosztów obsługi długu zagranicznego.

W latach 2003-2006 nastąpi okres intensyfikacji reform strukturalnych, których zasadniczym celem będzie zwiększenie konkurencyjności gospodarki. Koncentrować się one będą wokół czterech priorytetów:

- modernizacji gospodarki,
- restrukturyzacji niektórych sektorów,
- tworzenia lepszych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw innowacyjnych, a tym samym budowania podstaw gospodarki opartej na wiedzy,
- przekształceń własnościowych i prywatyzacji jednostek sektora publicznego.

Głównym celem przedsięwzięć modernizacyjnych będzie rozwój dziedzin, które mają znaczące możliwości eksportowe. Realizacja tych zamierzeń wymaga równoległego, a często nawet wyprzedzającego unowocześnienia infrastruktury. Przyszły rozwój kraju będzie związany m. in. z biotechnologią, informatyką, telekomunikacją i mikroelektroniką.

Podstawowym celem restrukturyzacji jest doprowadzenie do rentowności wybranych sektorów i przedsiębiorstw tak, by nie stanowiły one obciążenia dla gospodarki, wynikającego bądź z konieczności dotowania, bądź z niezdolności do spłaty zobowiązań. Uwolnione w ten sposób środki będą wspomagać procesy modernizacyjne i rozwojowe.

Restrukturyzacja obejmie przede wszystkim: górnictwo węgla kamiennego, sektor elektroenergetyczny, naftowy, gazowniczy, hutniczy, wielkiej syntezy chemicznej, zbrojeniowy oraz transport kolejowy.

Nastąpi głęboka przebudowa systemu tworzenia i wdrażania innowacji. Obecny system wspomagania postępu technicznego i technologicznego jest niewydolny, a znaczny potencjał zaplecza naukowo-badawczego źle lub nie w pełni wykorzystany. Brakuje skutecznych powiązań nauki z praktyką. Wadliwa jest procedura finansowania zaplecza naukowego gospodarki. Ukierunkowywanie priorytetów na gospodarkę opartą na wiedzy, zdolną do trwałego i zrównoważonego rozwoju, zapewni przyrost nowoczesnych miejsc pracy. Miara

osiągnięcia założonego celu będzie wydatny wzrost liczby przedsiębiorstw innowacyjnych i nakładów na działalność innowacyjną.

Zasadnicze procesy prywatyzacyjne powinny zakończyć się do 2005 r., kiedy Polska osiągnie strukturę własnościową zbliżoną do państw UE, w których udział sektora prywatnego w wytwarzaniu PKB wynosi 85-90%. Przekształcenia własnościowe obejmą głównie sektor energetyczny, paliwowy, stalowy, chemiczny, farmaceutyczny i bankowy. Kontrola państwowa zostanie zachowana jedynie w podmiotach o charakterze infrastrukturalnym, użyteczności publicznej, przedsiębiorstwach wykonujących monopole państwa oraz w niektórych bankach.

W najbliższych latach Polska stoi przed historyczną szansą przyspieszenia rozwoju gospodarczego. Perspektywa członkostwa w Unii Europejskiej, a następnie wejścia do Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW) stworzy warunki do dalszego długotrwałego, zrównoważonego wzrostu gospodarczego. Członkostwo w UGW wymaga spełnienia kryteriów zbieżności określonych postanowieniami traktatu z Maastricht. Dotyczy to:

- deficytu budżetowego, którego relacja do PKB powinna przekraczać 3%,
- długu publicznego, stanowiącego nie więcej niż 60% PKB,
- inflacji nie wyższej niż 1,5 pkt proc., ponad średnią stopę wzrostu cen w trzech krajach UE o najniższym wskaźniku cen,
- długoterminowej stopy procentowej nie przekraczającej o więcej niż 2 pkt średnią stopę procentową w trzech krajach członkowskich,
- stabilności kursu walutowego.

Niektóre z tych kryteriów już obecnie Polska spełnia. Dotyczy to inflacji i poziomu długu publicznego. Realizacja pozostałych jest w naszym zasięgu, a ich urzeczywistnienie zależy przede wszystkim od umocnienia i utrzymania równowagi makroekonomicznej. Przełamane muszą zostać strukturalne słabości naszej gospodarki jak: problemy rynku pracy, brak postępu w demonopolizacji ważnych sektorów gospodarki, ochrona na koszt podatników nierentownych przedsiębiorstw państwowych, utrzymywanie wysokiego udziału wydatków socjalnych w budżecie państwa (blokujące obniżanie obciążeń podatkowych), niedostateczny rozwój infrastruktury.

Tabela 6. Podstawowe wskaźniki sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w latach 2001-2006 (prognoza)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	wykonanie	szacunek	prognoza			
Przyrost ludności w wieku produkcyjnym w tys. osób	265	265	250	200	185	115
Tempo wzrostu PKB	1,0	1,2	3,5	4,9	5,2	5,5
Relacja deficytu obrotów bieżących bilansu płatniczego do PKB	4,1	4,0	5,0	5,2	5,7	.
Inflacja średnioroczna	5,5	2,5	2,3	2,8	2,5	2,5
Stopa bezrobocia	17,5	18,4	18,3	17,4	15,8	15,0
Relacja deficytu budżetu państwa do PKB	4,5	5,4	4,9	4,5	3,9	3,8
Relacja państwowego długu publicznego do PKB	43,2	49,8	52,5	54,2	54,0	.

Źródło: Szacunki w oparciu o dane RCSS

Wszystkie zaprezentowane powyżej relacje do PKB nie uwzględniają nowej metodologii szacowania PKB. Przeliczone przez GUS nominalne wartości PKB wg nowej metodologii za lata 200 i 2001 są wyższe odpowiednio o 4,0% i 3,8% od wartości przyjętych w NPR. Wartości nominalne PKB wg „starej” i „nowej” metodologii GUS podał tylko za rok 200 i wyniosły one odpowiednio 685,0 mld zł oraz 712,3 mld zł. Ze względu na późny termin publikacji danych przez GU i brak danych o PKB wg „nowej” metodologii dla innych lat, utrzymano relacje do PKB liczone wg „starej” metodologii.

II. OCENA NARODOWEGO PLANU ROZWOJU NA LATA 2004-2006

1. Ocena przed realizacją NPR (ocena ex-ante).

Ocena ex-ante przeprowadzona była zgodnie z art. 40 i art. 41 Rozporządzenia Rady nr 1260/1999, a jej przedmiotem był projekt Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 (wersja z listopada 2002 r.) oraz odrębnie projekty sektorowych programów operacyjnych, Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego i programu pomocy technicznej.

Ocena ex-ante została przeprowadzona przez grupę międzynarodowych i polskich ekspertów, wyspecjalizowanych w zagadnieniach dotyczących rozwoju zasobów ludzkich oraz równości szans, rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, rybołówstwa, transportu i ochrony środowiska. Prace prowadzone były w ścisłej współpracy z Instytucją Zarządzającą w przyszłości Podstawami Wsparcia Wspólnoty w ramach programu współpracy polsko-francuskiej Phare 2001 SPP PL01.01.14 *Rozwój instytucjonalny systemu przygotowań do funduszy strukturalnych (Strengthening co-ordination and management capacities for structural funds)*. Zespół ekspertów zagranicznych został uzupełniony o zespół polskich ekspertów reprezentujących trzy ośrodki naukowe – Warszawa, Łódź i Poznań. Członkowie całej grupy eksperckiej charakteryzowali się różnym doświadczeniem naukowym i akademickim, co zapewniło spójną i szczegółową ocenę wszystkich obszarów działań w ramach funduszy strukturalnych.

Oceny NPR oraz programów operacyjnych dokonywano w odniesieniu do kilku zasadniczych obszarów określonych w regulacjach funduszy strukturalnych:

- oceny spójności wewnętrznej dokumentów, w tym spójności diagnozy, potrzeb i wyznaczonych celów, spójności priorytetów, systemu wdrażania, finansowania,
- oceny spójności zewnętrznej proponowanych celów priorytetów i działań z politykami wspólnoty, politykami krajowymi oraz strategią NPR,
- poziomu, kierunków i koncentracji proponowanych wydatków w tym współfinansowania pochodzącego ze źródeł krajowych,
- ocena proponowanego systemu instytucjonalnego do efektywnego i skutecznego zarządzania środkami finansowymi.

Szczegółowe wyniki ewaluacji ex-ante zostały zawarte w dokumentach: pt. „Raport końcowy oceny ex-ante dokumentów złożonych w ramach funduszy strukturalnych” przygotowany przez grupę ewaluatorów francuskich oraz dokumentu przygotowanego pod kierunkiem przewodniczącego grupy ekspertów polskich.

Dodatkowo zostały przygotowane po dwa raporty ewaluacyjne (oddzielnie przez ekspertów zagranicznych i polskich) odnoszące się do wszystkich programów operacyjnych, które będą realizowane w ramach NPR.

Wszystkie raporty zawierają rekomendacje skierowane do instytucji odpowiedzialnych za przygotowanie NPR i poszczególnych programów operacyjnych celem poprawy jakości dokumentów.

Wyniki ewaluacji ex-ante w niniejszej wersji Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 zostały uwzględnione i stanowią integralną część dokumentu. Rekomendacje zostały opisane poniżej.

Ocena spójności wewnętrznej NPR

1. Diagnoza, analiza potrzeb oraz cele

Wskazano na dobrze wyznaczone cele rozwoju w okresie realizacji NPR dotyczące wspieranie konkurencyjności gospodarki poprzez budowanie warunków dla wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy (spadku bezrobocia) oraz zapewnienia udziału wszystkim regionom i grupom społecznym udziału w procesach rozwojowych. Wskazano także na konieczność uporządkowania i doprecyzowania, w świetle wyznaczonych celów rozwojowych, diagnozy oraz analizy SWOT.

Powyższe rekomendacje zostały w całości uwzględnione przy przygotowywaniu obecnej wersji NPR. Diagnoza została uporządkowana w kierunku trafniejszego udokumentowania wyboru osi rozwoju, dokładniejszego określenia hierarchii czynników społeczno-ekonomicznych oraz wyodrębnienia podstawowych obszarów problemowych Polski. Ponadto uzupełniono analizę SWOT o pełniejsze określenie słabych stron Polski, jej szans rozwoju, a także zagrożeń. Do części dokumentu dotyczącej oceny makroekonomicznej zostały dołączone kalkulacje obrazujące wpływ funduszy strukturalnych na gospodarkę społeczno-ekonomiczną Polski. Zapisy NPR zostały doprecyzowane w celu zachowania większej spójności z obowiązującymi dokumentami programowymi dotyczącymi całości kraju i poszczególnych regionów. W swym obecnym brzmieniu NPR prezentuje bardziej horyzontalne podejście oraz zachowuje większą elastyczność celów i osi rozwojowych.

2. Oś rozwoju/priorytety

W celu zapewnienie większej spójności dokumentu zaproponowano ograniczenie liczby osi rozwoju z pięciu do trzech dotyczących wzrostu gospodarczego, zatrudnienia, solidarności społecznej i przestrzennej

W niniejszej wersji NPR osie rozwojowe potraktowano jako rozłączne kierunki wydatkowania środków w ramach programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych, projektów Funduszu Spójności, Inicjatyw Wspólnoty oraz programów krajowych. Wzrost gospodarczy, zwiększanie zatrudnienia oraz promowanie solidarności społecznej i przestrzennej potraktowano jako cele cząstkowe NPR, które są realizowane w ramach każdej osi rozwojowej i każdego programu operacyjnego.

3. Finansowanie

Wskazano na konieczność wyjaśnień dotyczących załączanych tablic finansowych.

Uwagę w całości uwzględniono poprzez dodanie opisu ram finansowych realizacji NPR.

4. Wdrażanie

Wskazano na konieczność zwrócenia szczególnej uwagi na zagadnienia koordynacji we wdrażaniu poszczególnych programów operacyjnych oraz zwiększenia stopnia szczegółowości opisu systemu wdrażania.

Rekomendacje uwzględniono poprzez wskazanie wszystkich instytucji pośredniczących oraz dodanie informacji na temat potencjalnych beneficjentów

wszystkich działań realizowanych w ramach planowanych programów operacyjnych.

5. Oddziaływanie

Wskazano konieczność przypisania wskaźników dla proponowanych w NPR celów rozwojowych i określenia zakładanych ich wartości.

Rekomendacje w całości uwzględniono. Cele NPR wskaźniki dla poszczególnych programów operacyjnych zostały skwantyfikowane na koniec roku 2006. NPR (aneks 1) zawiera wykaz podstawowych wskaźników monitorowania postępu i oceny efektywności wydatków.

Ocena spójności zewnętrznej dokumentu

1. Tworzenie miejsc pracy

Wskazano na konieczność bardziej szczegółowego określenia sektorów i branż gospodarki w których istnieje możliwość zwiększania zatrudnienia.

NPR w obecnej wersji zakłada stopniowe zmniejszanie się zatrudnienia w rolnictwie oraz zwiększenia tempa wzrostu zatrudnionych w sektorze usług w tym przede wszystkim usług rynkowych. Jako sektory w których będzie następował wzrost zatrudnienia wskazano m.in. turystykę budownictwo, usługi finansowe, sektor naukowo-badawczy, sektor wysokich technologii, usług związanych z ochroną środowiska.

2. Zrównoważony rozwój.

Zagadnienia zrównoważonego rozwoju uznano za właściwie odzwierciedlone w NPR.

3. Społeczeństwo informacyjne

Wskazano na fakt, że wsparcie w tym zakresie jest realizowane w ramach kilku osi rozwojowych i programów operacyjnych. Wzmaga to potrzebę koordynacji na poziomie NPR.

W obecnej wersji NPR zaproponowano umieszczenie dodatkowego celu horyzontalnego - realizowanego przez wszystkie programy operacyjne związanego ze wsparciem tworzenia społeczeństwa informacyjnego, a także zwiększenie możliwości koordynacyjnych m.in. poprzez dodanie stałego podkomitetu monitorującego (na poziomie Podstaw Wsparcia Wspólnoty) te zagadnienia.

4. Równość szans

Ewaluatorzy nie formułują rekomendacji w tym obszarze wskazując, że zagadnienia te zostały dostatecznie uwzględnione w tekście NPR.

5. Jakość i efektywność zarządzania

Wskazano, że proces konsultacji jakiego poddany był NPR stanowi dobrą podstawę do angażowania partnerów społecznych w proces zarządzania i wdrażania programu, nie mniej jednak zauważono, że niektóre grupy partnerów społecznych i samorządowych nie czuły się w dostateczny sposób włączone w proces przygotowania niektórych sektorowych programów operacyjnych.

Ocena proponowanych ram finansowych

1. Współfinansowanie

Ewaluatorzy nie poddali dogłębnemu badaniu tego zagadnienia ze względu na małą możliwość weryfikacji prezentowanych danych. Wskazano jednak, że brak jest dokładnego określenia źródła finansowania krajowego, które ma uzupełniać finansowanie wspólnotowe.

Obecna wersja tablic finansowych NPR oparta jest o realną analizę możliwości współfinansowania planowanych działań ze źródeł krajowych – zarówno publicznych jak i prywatnych. Wnioskowanie zostało przeprowadzone w oparciu o analizę obecnego poziomu wydatków według kategorii interwencji funduszy strukturalnych oraz szczegółowe, wieloletnie szacunki zaangażowania środków na poziomie poszczególnych programów operacyjnych, priorytetów i działań oraz w podziale na dysponentów środków publicznych.

2. Wieloletniość

W obecnej wersji zwrócono szczególną uwagę na sekwencyjność i wieloletniość planowanych w ramach NPR działań rozwojowych. W niektórych przypadkach zostały zaproponowane zmiany struktury wewnętrznej poszczególnych programów operacyjnych.

Ocena systemu wdrażania

Analizie poddano zarówno ogólną propozycję systemu wdrażania, jak i rozwiązania szczegółowe dotyczące instytucji zarządzającej, instytucji pośredniczących, beneficjentów końcowych i odbiorców pomocy oraz mechanizmy koordynacji. Wskazano na konieczność uszczegółowienia informacji na temat praktycznego sposobu wykonywania zadań przez wszystkie instytucje uczestniczące w procesie zarządzania, monitorowania, wdrażania i kontroli, w tym w szczególności na poziomie regionalnym oraz wskazano na konieczność opisanie roli partnerów społecznych.

W obecnej wersji NPR opis systemu wdrażania poddano zasadniczej rewizji. Dokładnie określono zadania wszystkich instytucji biorących udział w zarządzaniu, monitorowaniu wdrażaniu i kontroli NPR, dodano schematy ilustrujące zależności pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w realizację dokumentów. W ramach opisu poszczególnych programów operacyjnych, ich priorytetów i działań wskazano na grupy beneficjentów końcowych oraz tam gdzie było to możliwe określono także najważniejsze kryteria wyboru projektów.

Pogłębienie opisu systemu wdrażania NPR oraz kryteriów wyboru projektów zostanie dokonane w ramach poszczególnych programów operacyjnych oraz w ich uzupełnieniach.

Ewaluatorzy wypracowali także ogólne zalecenia dotyczące całego NPR. Wskazano, że tekst dokumentu należy przeformułować w kierunku wyraźniejszego powiązania wyznaczonych celów rozwojowych z diagnozą sytuacji, analizą słabych i mocnych stron polskiej gospodarki, a także proponowanymi kierunkami działań i instrumentami. Postulowano bezwzględne zachowanie zasady, iż to NPR określa strategię wykorzystywania środków instrumentów strukturalnych, która jest następnie realizowana poprzez programy operacyjne. Wskazywano na zagrożenie, że NPR zawierać będzie opisy działań przewidywanych

w ramach programów operacyjnych, które nie będą spójne z proponowanymi w NPR celami rozwojowymi.

W celu uwzględnienia uwag ewaluatorów dokonano znaczącej rewizji tekstu dokumentu oraz zwiększono koordynacyjną rolę Ministra Gospodarki na etapie przygotowania końcowych wersji programów operacyjnych, które będą akceptowane przez Rząd dopiero po przyjęciu Narodowego Planu Rozwoju.

2. Ocena skutków makroekonomicznych⁸

Ocena skutków makroekonomicznych wskazuje na potencjalne efekty oddziaływania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, wydatkowanych w ramach realizacji Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 r. na polską gospodarkę w skali makro.

Zgodnie z art. 40 ust.1 Rozporządzenia Rady UE Nr 1260/99/WE z dnia 21.06.1999 r. wprowadzającego ogólne postanowienia dotyczące funduszy strukturalnych, ocena skutków makroekonomicznych, będąca elementem oceny ex-ante, została przeprowadzona dla NPR przez zespół niezależnych polskich ekspertów wykonujących to zadanie wspólnie z Instytutem Badań Społeczno-Ekonomicznych w Dublinie.

Podstawą przeprowadzenia oceny efektu makroekonomicznego środków strukturalnych Unii Europejskiej na gospodarkę polską był model HERMIN. Model HERMIN opracowany w latach osiemdziesiątych dwudziestego wieku, stosowany przez Komisję Europejską do oceny ex-ante i oceny ex-post programów, został następnie rozwinięty i udoskonalony w latach dziewięćdziesiątych przez Instytut Badań Społeczno-Ekonomicznych funkcjonujący przy irlandzkim Ministerstwie Finansów.

Dla potrzeb oceny efektu funduszy strukturalnych dokonano polskiej adaptacji modelu HERMIN gromadząc i przetwarzając dane dotyczące ponad 130 zmiennych określających stan i dynamikę polskiej gospodarki.

Podstawą danych finansowych dotyczących funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności są tabele finansowe załączone do niniejszego dokumentu oraz symulacje płatności w latach 2004-2009 na poziomie beneficjentów końcowych. Dla potrzeb przeprowadzenia symulacji wydatki zostały pogrupowane zgodnie z kategoriami wydatków funduszy strukturalnych:

- wydatki inwestycyjne na infrastrukturę techniczną,
- wydatki inwestycyjne na wzmocnieniu kapitału ludzkiego oraz
- wydatki na bezpośrednią pomoc dla inwestycji w sektorze przemysłowym, usługach rynkowych i rolnictwie.

Ocena wpływu NPR na makroekonomiczny efekt dla gospodarki polskiej została przeprowadzona w oparciu o następujące założenia:

- symulację bazową przeprowadzono poczynając od 2001 r. i w oparciu o dane dostępne w tym roku, na trzy lata przed okresem wdrożenia NPR i kontynuowano

---

⁸ Obecne brzmienie rozdziału oceny skutków makroekonomicznych realizacji NPR oparte jest o raport pt. „Modelling EU Accession and Structural Fund impacts using the new Polish HERMIN model”; J. Bradley, J. Zaleski (polskie tłumaczenie Wyniki modelowania wpływu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na gospodarkę Polską przy zastosowaniu polskiej implementacji modelu HERMIN – dokument dostępny na stronach internetowych Ministerstwa Gospodarki) przygotowany na podstawie danych finansowych zawartych w projekcie NPR z uwzględnieniem postanowień szczytu w Kopenhadze.

symulację do 2010 r.; dla tej bazowej symulacji wydatki NPR określono na poziomie zerowym i poczyniono szereg założeń odnośnie warunków wewnętrznych i zewnętrznych, oddziałujących na polską gospodarkę,

- następną symulację przeprowadzono zakładając wydatki inwestycyjne (zgodnie z wcześniejszym pogrupowaniem na trzy kategorie) na poziomie określonym w NPR,
- porównano wyniki tych dwóch opisanych symulacji określając potencjalne skutki makroekonomiczne,
- porównanie to przeprowadzono dla trzech wariantów, zakładając każdorazowo, że inwestycje w ramach NPR realizowane będą przy udziale:
  - krajowych środków publicznych, środków z funduszy UE oraz krajowych środków prywatnych – wariant I „NPR finansowany wspólnie”,
  - krajowych środków publicznych, środków z funduszy UE – wariant II „NPR finansowany ze środków publicznych”,
  - środków z funduszy UE – wariant III „NPR finansowany ze środków UE”.

Głównym celem interwencji NPR jest zapewnienie pełniejszej sieci infrastruktury i odpowiedniej jej jakości, zwiększenie potencjału kadrowego, czy dostarczenie odpowiedniej pomocy firmom. Są to mechanizmy poprzez które NPR będzie wpływał na szereg makroekonomicznych wartości zmiennych.

Miara wzrostu zasobów infrastruktury (KGINFR) w odniesieniu do symulacji bazowej, prezentowana jest w poniższej Tabeli 7.

Z zestawienia wynika, że dzięki realizacji NPR zasoby infrastruktury będą w kolejnych latach zwiększać się, osiągając w 2010 r. poziom większy o 5,1% w stosunku do symulacji bazowej, najkorzystniejszy w rozpatrywanym wariantcie I.

Tabela 7. Miara wzrostu zasobów infrastruktury (KGINFR) w odniesieniu do symulacji bazowej

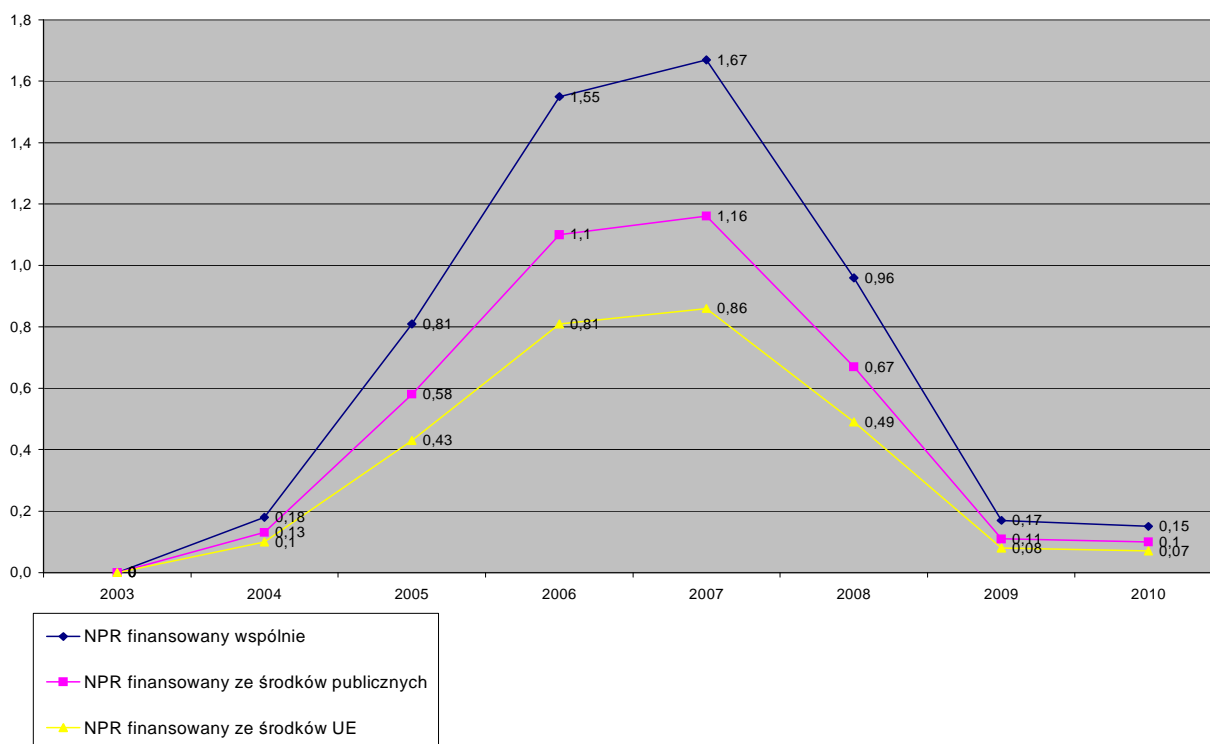
Lata	Wariant I „NPR finansowany wspólnie”	Wariant II „NPR finansowany ze środków publicznych”	Wariant III „NPR finansowany ze środków UE”
	KGINFR	KGINFR	KGINFR
2003	0,00	0,00	0,00
2004	0,17	0,14	0,10
2005	0,99	0,80	0,59
2006	2,57	2,07	1,53
2007	4,27	3,44	2,52
2008	5,14	4,14	3,03
2009	5,13	4,13	3,02
2010	5,12	4,11	3,01

Analizę rozkładu w czasie projektowanych wydatków NPR, ich wpływu na zmiany PKB i stopę bezrobocia przedstawia zbiorcza Tabela 8.

Tabela 8. Analiza rozkładu w czasie projektowanych wydatków NPR, ich wpływu na PKB i stopę bezrobocia.

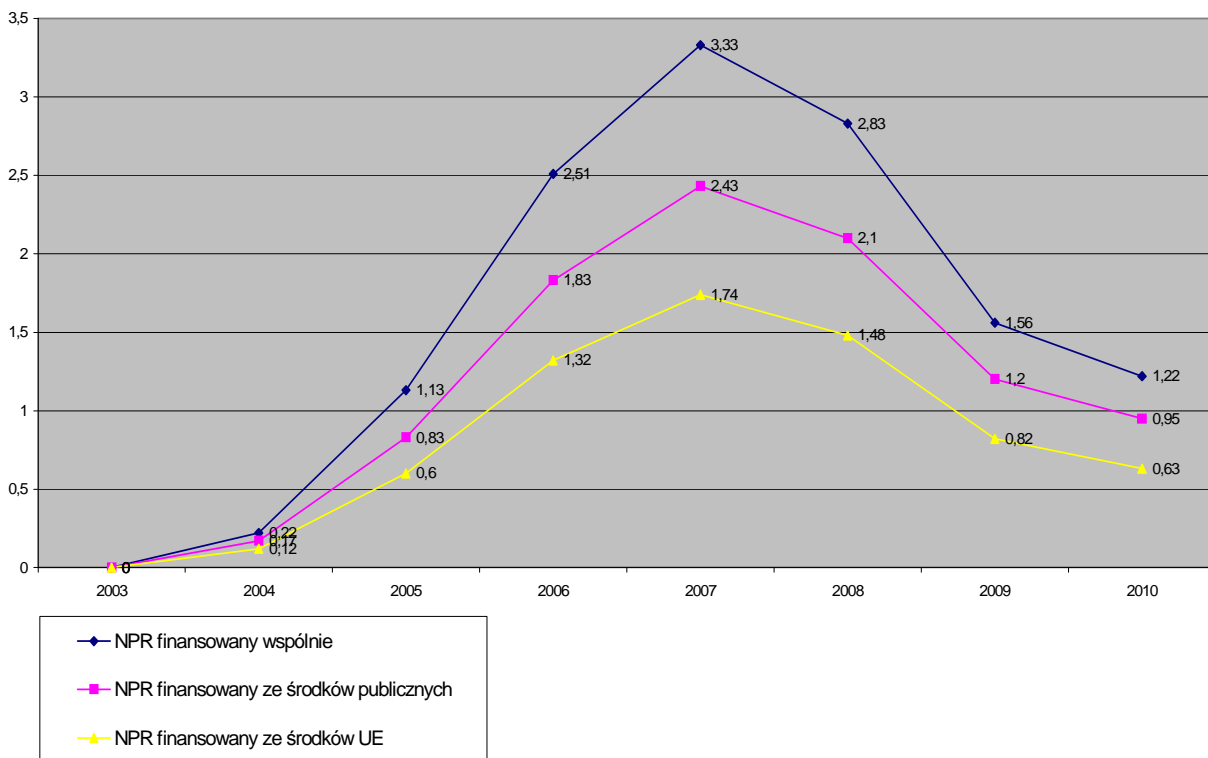
	NPR finansowany wspólnie								NPR finansowany ze środków publicznych								NPR finansowany ze środków UE							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Łączna wielkość wydatków NPR wyrażona jako % PKB w stosunku do symulacji bazowej	0	0,18	0,81	1,55	1,67	0,96	0,17	0,15	0	0,13	0,58	1,10	1,16	0,67	0,11	0,10	0	0,10	0,43	0,81	0,86	0,49	0,08	0,07
Wpływ NPR na PKB wyrażony jako zmiana % w stosunku do symulacji bazowej	0	0,22	1,13	2,51	3,33	2,63	1,56	1,22	0	0,17	0,83	1,83	2,43	2,10	1,20	0,95	0	0,12	0,60	1,32	1,74	1,48	0,82	0,63
Wpływ NPR na poziom bezrobocia wyrażony jako różnica w stosunku do symulacji bazowej	0	-0,14	-0,71	-1,48	-1,77	-1,15	-0,27	-0,05	0	-0,10	-0,51	-1,05	-1,25	-0,81	0,18	-0,02	0	-0,08	-0,37	-0,76	-0,90	-0,56	-0,10	0,02

Wykres 27. Wydatki NPR jako % PKB

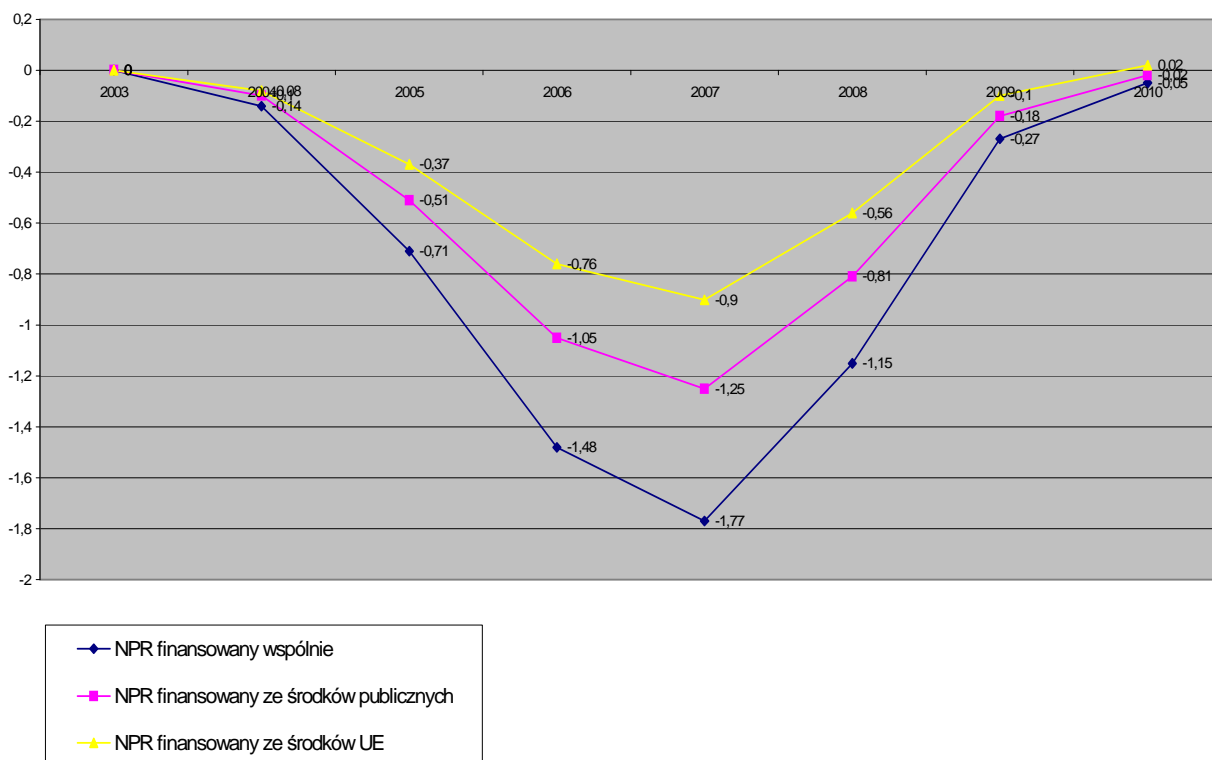

Wykres 28. Wpływ NPR na wzrost PKB

Wykres 29. Wpływ NPR na bezrobocie

Najkorzystniejsze oddziaływanie NPR na szereg makroekonomicznych zmiennych następuje w przypadku zastosowania wariantu I – *NPR finansowany wspólnie*, ponieważ obejmuje środki UE, współfinansowanie ze strony krajowego sektora publicznego oraz współfinansowanie ze strony krajowego sektora prywatnego.

W roku 2007 odnotowuje się najwyższy poziom zwiększonych wydatków w relacji do PKB we wszystkich wariantach, jednak w wariantcie I jest on najwyższy i wynosi 1,67 punktu procentowego w stosunku do poziomu z symulacji bazowej.

Największe efekty co do zmiany poziomu PKB występować będą również w 2007 r., w wariantcie I, gdzie w wyniku realizacji NPR dodatkowy wzrost PKB wyniesie 3,33 punktu procentowego, natomiast stopa bezrobocia będzie niższa o około 2 punkty procentowe.

Zastosowanie modelu HERMIN pozwoliło także na przeprowadzenie oceny wpływu NPR między innymi na takie szeregi zmiennych jak: wielkość produkcji, zatrudnienie i poziom bezrobocia w poszczególnych sektorach.

Przeprowadzone symulacje wykazały, że najlepsze efekty będą możliwe do osiągnięcia przy zastosowaniu *NPR finansowanego wspólnie*. Wpływ ten osiąga szczyt dla sektora przemysłowego w 2008 na poziomie 5,10%, dla usług rynkowych w roku 2007 na poziomie 3,23%, dla wielkości produkcji w sektorze usług publicznych w roku 2006 na poziomie 1,47% oraz dla całkowitego PKB w roku 2007 na poziomie 3,48%.

Tabela 9. Wpływ NPR finansowanego wspólnie na PKB w poszczególnych sektorach (% zmiana w stosunku do roku bazowego)

	OT	ON	OG	GDPFC
2003	0,00	0,00	0,00	0,00
2004	0,26	0,25	0,22	0,24
2005	1,44	1,24	0,79	1,20
2006	3,42	2,62	1,47	2,63
2007	5,05	3,23	1,45	3,48
2008	5,10	2,29	0,80	2,94
2009	3,65	0,82	0,07	1,64
2010	3,25	0,47	0,06	1,35

OT – produkcja w sektorze przemysłowym, ON – usługi rynkowe, OG – usługi publiczne, GDPFC – całkowity PKB

Również w tych sektorach odnotowany będzie największy przyrost dodatkowych miejsc pracy (Tabela 10). Wpływ NPR na liczbę zatrudnionych w sektorze przemysłowym osiąga szczyt w roku 2007 na poziomie 126 000 dodatkowych miejsc pracy. Nawet w roku 2010 nadal jest niewielki przyrost jest malejąca. Jeśli chodzi o usługi rynkowe, szczytowy przyrost w 2007 r. wynosi 167 000 dodatkowych miejsc pracy, ale ten wpływ staje się ujemny, kiedy realizacja NPR zostaje zakończona.

Tabela 10. Wpływ NPR finansowanego wspólnie na zatrudnienie i bezrobocie w poszczególnych sektorach (zmiana w tys. w stosunku do symulacji bazowej)

	LT	LLN	L	U
2003	0,00	0,00	0,00	0,00
2004	7,38	15,62	23,96	-23,96
2005	39,38	76,81	119,71	-119,71
2006	90,15	153,45	250,18	-250,18
2007	126,07	167,18	299,75	-299,75
2008	116,11	75,04	194,73	-194,73
2009	73,56	-28,52	45,35	-45,35
2010	62,47	-53,82	8,93	-8,93

LT- zatrudnienie w sektorze przemysłowym, LLN – zatrudnienie w usługach rynkowych, L - poziom zatrudnienia ogółem, U - poziom bezrobocia

Ponadto w sektorze przemysłowy stale będzie wzrastał poziom wydajności pracy i osiągnie szczyt w stosunku do symulacji bazowej na poziomie 1,32% w roku 2008 (Tabela 11).

Tabela 11. Wpływ NPR finansowanego wspólnie na sektor przemysłowy (% zmiana w stosunku do symulacji bazowej)

	OT	LT	LPRT	IT
2003	0,00	0,00	0,00	0,00
2004	0,26	0,25	0,02	0,66
2005	1,44	1,31	0,13	3,40
2006	3,42	2,96	0,45	7,16
2007	5,05	4,09	0,92	9,03
2008	5,10	3,73	1,32	6,96
2009	3,65	2,34	1,28	3,45
2010	3,25	1,96	1,26	3,02

OT – produkcja w sektorze przemysłowym, LT – zatrudnienie w sektorze przemysłowym, LPRT – wydajność pracy, IT – inwestycje w sektorze przemysłowym

Dla podsumowania warto zaprezentować wyniki trzech kolejnych symulacji wpływu realizacji NPR na poziom PKB i stopy bezrobocia przeprowadzonych do 2015 r. w oparciu o założenia, że po 2006 r. Polska nadal będzie korzystała ze wsparcia funduszy strukturalnych realizowanego w ramach kolejnych planów rozwoju, które będą stanowiły w latach 2007-2013 w zależności od przyjętego wariantu: 2% PKB, 2,5% PKB, 3 % PKB.

Tabela 12. Wpływ NPR na PKB i stopę bezrobocia, przy założeniu rocznego poziomu wydatków w ramach NPR w latach 2007-2013 na poziomie 2% PKB

	Wariant I „NPR finansowany wspólnie”		Wariant II „NPR finansowany ze środków publicznych”		Wariant III „NPR finansowany ze środków UE”	
	GDPM	UR	GDPM	UR	GDPM	UR
2003	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2004	0,22	-0,14	0,17	-0,10	0,12	-0,08
2005	1,13	-0,71	0,83	-0,51	0,60	-0,37
2006	2,51	-1,48	1,83	-1,05	1,32	-0,76
2007	3,83	-2,07	2,79	-1,47	2,00	-1,05
2008	4,62	-2,18	3,41	-1,53	2,43	-1,09
2009	5,09	-2,21	3,78	-1,56	2,67	-1,09
2010	5,53	-2,24	4,12	-1,57	2,90	-1,08
2011	5,99	-2,28	4,49	-1,60	3,14	-1,08
2012	6,47	-2,32	4,87	-1,62	3,39	-1,09
2013	6,97	-2,37	5,26	-1,66	3,65	-1,09
2014	7,22	-2,26	5,48	-1,57	3,78	-1,01
2015	7,27	-2,01	5,52	-1,36	3,75	-0,81

GDP:-PKB – zmiany procentowe w stosunku do symulacji bazowej (bez NPR)

UR:- stopa bezrobocia – zmiany w stosunku do symulacji bazowej

Tabela 13. Wpływ NPR na PKB i stopę bezrobocia, przy założeniu rocznego poziomu wydatków w ramach NPR w latach 2007-2013 na poziomie 2,5% PKB

	Wariant I „NPR finansowany wspólnie”		Wariant II „NPR finansowany ze środków publicznych”		Wariant III „NPR finansowany ze środków UE”	
	GDPM	UR	GDPM	UR	GDPM	UR
2003	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2004	0,22	-0,14	0,17	-0,10	0,12	-0,08
2005	1,13	-0,71	0,83	-0,51	0,60	-0,37
2006	2,51	-1,48	1,83	-1,05	1,32	-0,76
2007	4,57	-2,52	3,33	-1,79	2,39	-1,29
2008	5,66	-2,73	4,16	-1,92	2,97	-1,37
2009	6,30	-2,80	4,67	-1,98	3,31	-1,39
2010	6,85	-2,84	5,10	-2,00	3,59	-1,38
2011	7,43	-2,88	5,56	-2,02	3,89	-1,38
2012	8,04	-2,95	6,03	-2,06	4,20	-1,38
2013	8,67	-3,02	6,53	-2,11	4,53	-1,39
2014	8,99	-2,88	6,81	-2,01	4,70	-1,29
2015	9,22	-2,70	7,02	-1,87	4,82	-1,16

GDP:-PKB – zmiany procentowe w stosunku do symulacji bazowej (bez NPR)

UR:- stopa bezrobocia – zmiany w stosunku do symulacji bazowej

Tabela 14. Wpływ NPR na PKB i stopę bezrobocia, przy założeniu rocznego poziomu wydatków w ramach NPR w latach 2007-2013 na poziomie 3% PKB

	Wariant I „NPR finansowany wspólnie”		Wariant II „NPR finansowany ze środków publicznych”		Wariant III „NPR finansowany ze środków UE”	
	GDPM	UR	GDPM	UR	GDPM	UR
2003	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2004	0,22	-0,14	0,17	-0,10	0,12	-0,08
2005	1,13	-0,71	0,83	-0,51	0,60	-0,37
2006	2,51	-1,48	1,83	-1,05	1,32	-0,76
2007	5,31	-2,98	3,86	-2,11	2,78	-1,52
2008	6,70	-3,28	4,92	-2,31	3,51	-1,65
2009	7,46	-3,37	5,51	-2,37	3,90	-1,67
2010	8,15	-3,42	6,06	-2,41	4,26	-1,67
2011	8,86	-3,49	6,62	-2,45	4,63	-1,67
2012	9,61	-3,58	7,20	-2,50	5,01	-1,68
2013	10,38	-3,67	7,81	-2,56	5,41	-1,69
2014	10,78	-3,52	8,15	-2,45	5,61	-1,57
2015	11,02	-3,29	8,37	-2,28	5,73	-1,41

GDP:-PKB – zmiany procentowe w stosunku do symulacji bazowej (bez NPR)

UR:- stopa bezrobocia – zmiany w stosunku do symulacji bazowej

Przeprowadzona symulacja wykazuje, że wpływ realizacji kolejnych NPR pozwoli osiągnąć stały wzrost PKB w stosunku do symulacji bazowej, aż do 2015 roku (odpowiednio o 7,2; 9,2 i 11,1 punktów procentowych) oraz największy spadek stopy bezrobocia w latach 2012-2013 (od -2,32 do -3,67).

III. KIERUNKI I EFEKTY POLITYKI STRUKTURALNEJ W POLSCE W LATACH 1990-2002

1. Zarys tendencji w latach 1990-1999

Transformacja ustrojowa, którą Polska podjęła u progu lat dziewięćdziesiątych, oznaczała radykalny przełom polityczny oraz fundamentalne zmiany systemu gospodarczego i społecznego. Włączenie się do zachodnich struktur i instytucji gospodarczych uznane zostało za najskuteczniejszą drogę do nadrobienia zapóźnień rozwojowych i technologicznych oraz jedną z najistotniejszych przesłanek trwałego wzrostu gospodarczego.

Od 1989 r. obok zasadniczych zmian ustrojowych rozpoczął się proces reformy państwa oraz budowy systemu gospodarki rynkowej. Reformy gospodarcze zostały określone w *Programie Stabilizacji Gospodarki*. Likwidacji uległy pozostałości centralnego planowania, wprowadzony został pakiet środków polityki makroekonomicznej stabilizujących gospodarkę, liberalizacji poddano ceny wewnętrzne, hurtowe i detaliczne, zniesiona została kontrola państwa nad handlem zagranicznym, wprowadzono wewnętrzną wymiwalność złotego i jednolity kurs walutowy oraz zliberalizowane zostały obroty finansowe z zagranicą, stworzono warunki do konkurencji wewnętrznej przez politykę pełnej swobody prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenia nowych przedsiębiorstw, rozpoczął się proces prywatyzacji.

W początkowej fazie transformacji koszty społeczne i ekonomiczne pierwszych lat reform okazały się znaczące. Odnosi się to przede wszystkim do recesji, która miała miejsce w latach 1990-1991. Nastąpiło głębokie załamanie się koniunktury, spadł produkt krajowy brutto, obniżył się popyt na pracę i pojawiło się rejestrowane bezrobocie.

W latach 1992-1993 polska gospodarka zaczęła lepiej dostosowywać się do nowych reguł i osiągać pierwsze korzyści z przemian rynkowych. Na okres ten przypada wstępna faza zmian strukturalnych, ograniczania tempa spadku zatrudnienia i skutecznego hamowania tempa inflacji, czego efektem było zapoczątkowanie procesów wzrostowych.

Od 1994 r. nastąpiło przyspieszenie wzrostu gospodarczego, trwające przez kolejne 3 lata. Ożywieniu gospodarczemu sprzyjały konsekwentne zmiany systemowe w sferze instytucjonalnej. Utrzymująca się ekspansja sektora prywatnego, budowanego od podstaw, wraz z rosnącą liczbą firm sprywatyzowanych, szybko zwiększały udział sektora prywatnego w całej gospodarce i w poszczególnych jej sektorach. Restrukturyzacja zachodząca w większości sprywatyzowanych firm zwiększała zdolności adaptacyjne całej gospodarki. Wejście w fazę wzrostu połączonego ze zmianami strukturalnymi zwiększyło popyt inwestycyjny. Jego wzrost stał się możliwy dzięki lepszym wynikom finansowym firm i ich częściowemu oddłużeniu, proinwestycyjnym rozwiązaniom systemu podatkowego i kredytowego, wprowadzonym instrumentom proeksportowym, wzrostowi amortyzacji z tytułu przeszacowań środków trwałych oraz zwolnieniu tempa inflacji.

W latach 1998-1999, w wyniku kumulowania się niekorzystnych zjawisk wzrost gospodarczy uległ zwolnieniu. O spadku zdolności gospodarki do rozwoju świadczyło pogorszenie się wyników ekonomicznych przedsiębiorstw, zwłaszcza przemysłowych.

W początkowym okresie lat dziewięćdziesiątych hamulcem w rozwoju przemysłu był brak wyraźnej polityki przemysłowej, opartej na długookresowej strategii rozwoju. Tylko w niektórych gałęziach przemysłu – zwłaszcza w górnictwie węgla kamiennego i hutnictwie żelaza i stali podejmowane były działania restrukturyzacyjne. W górnictwie działania miały głównie na celu ograniczenie zbędnego wydobycia powodującego straty, a w rezultacie

podniesienie efektywności. Realizacja programów restrukturyzacyjnych kosztowała, do końca 2001 r., około 5,6 mld zł (w tym restrukturyzacja zatrudnienia około 3,2 mld zł).

Program restrukturyzacji hutnictwa, wdrażany od połowy 1998 r., przewidywał zwiększenie efektywności ekonomicznej i poprawę konkurencyjności tego sektora. Głównym celem programu było unowocześnienie technologii oraz dostosowanie potencjału wytwórczego i zatrudnienia do poziomu odpowiadającego możliwościom zbytu wyrobów. Na koniec 2001 r. całkowity koszt restrukturyzacji tego sektora wyniósł około 2,8 mld zł.

Do obszaru gospodarki ponoszącego największe koszty zmian strukturalnych zaliczane jest rolnictwo. W początkowym okresie przekształceń, w wyniku uwolnienia cen, zredukowania do minimum protekcji państwa oraz narastającej konkurencji zewnętrznej nastąpiło załamanie w tym dziale gospodarki, objawiające się gwałtownym spadkiem dochodów gospodarstw rolnych, ich zdolności akumulacyjnej i skłonności do inwestowania. Powolne odwracanie negatywnych tendencji rozpoczęło się w latach 1994-1995. Dokonująca się stopniowo restrukturyzacja potencjałów wytwórczych gospodarstw, w celu dostosowania do nowych warunków rynkowych oraz wymuszona przez rynek zmiana struktury produkcji - zaczęły przynosić efekty dochodowe. Polityka państwa w stosunku do rolnictwa stała się bardziej protekcyjna. Objawiało się to zwłaszcza rosnącym strumieniem kredytów preferencyjnych, osłonami celnymi przed konkurencyjnym importem, zwiększającym się budżetowym wsparciem procesów restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa. Głębokim zmianom podlegało również otoczenie rolnictwa, co wpływało korzystnie na koniunkturę rolniczą. Zmiany umożliwiały początkowo wzrost dochodów gospodarstw rolnych i skłonność do inwestowania. W 1998 r. rolnictwo weszło w kolejną fazę, która przyniosła gwałtowne załamanie się koniunktury, spadek cen i dochodów, a także narastanie trudności zbytu produktów rolnych. Zmniejszyła się zdolność gospodarstw rolnych do samofinansowania rozwoju i restrukturyzacji. Pojawiło się nowe zjawisko w polskim rolnictwie polegające na trwałych nadwyżkach produktów rolnych i potencjału wytwórczego.

W całym omawianym okresie państwo wykazywało natomiast dużą aktywność w reagowaniu na potrzeby rynku pracy, czego wyrazem były programy rządowe, określające podstawowe cele polityki państwa na rynku pracy oraz środki ich realizacji, np.: założenia programu przeciwdziałania skutkom bezrobocia z 1991 r., program przeciwdziałania bezrobociu i łagodzenia jego negatywnych skutków z 1993 r., program promowania produktywnego zatrudnienia i zmniejszania bezrobocia z 1995 r., program promocji aktywności zawodowej młodzieży z 1995 r., specjalne programy przeciwdziałania bezrobociu z 1995 r., program wspierania aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych z 1995 r. Polityka państwa na rynku pracy zależała w istotnej mierze od celów i charakteru polityki makroekonomicznej. W początkowym okresie koncentrowała się na tworzeniu instytucjonalnych warunków funkcjonowania rynku pracy oraz na osłonie socjalnej osób bezrobotnych. Aktywne programy rynku pracy kierowane były do nielicznej grupy bezrobotnych, natomiast program zasiłków dla bezrobotnych obejmował przeważającą ich część. W późniejszych latach nastąpiła reorientacja dotychczasowej polityki. Znaczny wzrost bezrobocia w latach 1990-1994 przyczynił się do przeniesienia akcentów polityki państwa na rynku pracy na rzecz form aktywnych. Rozwój aktywnych programów rynku pracy był możliwy dzięki przeznaczeniu na nie większej części środków finansowych Funduszu Pracy. Udział wydatków z Funduszu Pracy na aktywne formy, niski w latach 1994-1996, wyraźnie wzrósł w 1997-1998 r.

Wzrost zainteresowania strukturalnymi aspektami rozwoju gospodarki, w tym polityką regionalną, nastąpił w połowie lat dziewięćdziesiątych. Wpłynęły na to m. in. raporty zespołów zadaniowych, tj. Zespołu do spraw rozwoju regionalnego w Polsce i Zespołu do spraw polityki strukturalnej oraz perspektywa akcesji Polski do UE, a także przygotowania do

reformy terytorialnej państwa. Proces decentralizacji oraz przyśpieszenie procesów dostosowawczych do wymogów Wspólnego rynku przyczyniły się do ustalenia zasad koordynacji, systemu instytucjonalnego, celów, zasad i procedur polityki rozwoju regionalnego (*Ustawa o zasadach wspierania rozwoju regionalnego*), a także powiększenia ilości środków przeznaczonych na wsparcie rozwoju regionalnego i aktywnej polityki prorozwojowej.

Od początku lat dziewięćdziesiątych przekształcenia gospodarcze w Polsce zyskały bezpośrednią pomoc finansową i techniczną ze strony Unii Europejskiej, głównie ze środków programu Phare. Łącznie do końca 1999 r. Polska otrzymała w postaci bezzwrotnych dotacji około 1,2 mld euro, z czego ok. 400 mln euro przeznaczono na programy realizujące cele polityki regionalnej, w tym 250 mln euro stanowiły programy współpracy przygranicznej, dalsze 100 mln euro przeznaczone było na działania o charakterze strukturalnym z dziedziny ochrony środowiska, transportu, rynku pracy, wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw. Na działania przygotowawcze w zakresie wzmocnienia instytucjonalnego administracji i otencjalnych beneficjentów funduszy strukturalnych przeznaczono łącznie około 20 mln euro. Skala pomocy ze strony środków UE latach 1993-1999 wynosiła średniorocznie około 60 mln euro, tj. mniej niż 0,2% średniego poziomu PKB dla Polski w tym okresie.

W sferze polityki rozwoju regionalnego, obok programów współpracy przygranicznej Phare CROSSBORDER do najważniejszych programów wspierających rozwój regionalny należały: program inicjatyw lokalnych Phare - STRUDER, Phare - RAPID i Phare - STRUDER II oraz program Phare - INRED Rozwój Regionalny, częściowo program restrukturyzacji górnictwa i hutnictwa, część inwestycyjna programu Phare TOURIN III oraz program odbudowy po powodzi z 1997 r. „Phare Odbudowa”. Istotne znaczenie miały programy wzmocnienia instytucjonalnego poprzez budowę kadr i struktur administracji do absorpcji funduszy strukturalnych – specjalny program przygotowawczy do funduszy strukturalnych (Phare SPP – 1998 r.). Program SPP udzielił wsparcia dla kształtowania podstaw programowych polityki spójności w Polsce (pośrednim efektem programu było powstanie strategii strukturalnych na lata 2000-2006 dla 6 strategicznych obszarów interwencji funduszy strukturalnych).

Wynikiem realizacji programów Phare są:

- poprawa wyposażenia infrastrukturalnego miast i wsi (infrastruktura drogowa, oczyszczalnie ścieków, systemów kanalizacji sanitarnej), w szczególności w województwach graniczących z Niemcami oraz województwach Polski południowo-wschodniej,
- poprawa infrastruktury przejść granicznych,
- poprawa infrastruktury kolejowej (linia magistralna E20) oraz drogowej o znaczeniu europejskim i krajowym (autostrada A4 Wrocław – Opole, obwodnica Poznania),
- pomoc inwestycyjna, szkoleniowa i doradcza dla małych i średnich firm w kilku restrukturyzowanych regionach kraju np. Łódź, Katowice (programy STRUDER, RAPID, STRUDER II, program rozwoju regionalnego oraz ogólnopolskie programy wsparcia dla przedsiębiorstw – STEP, STEP II, EXPROM),
- pomoc w likwidacji skutków powodzi w 1997 r. dla poszkodowanych terenów Polski południowej i południowo-zachodniej (Program Phare Odbudowa).
- pomoc programu Phare w związku z programem restrukturyzacji górnictwa na Górnym Śląsku. UE przeznaczyła w ramach funduszu Phare na lata 1998 i 1999

kwotę 61 mln euro na wsparcie dwóch rządowych programów restrukturyzacyjnych - górnictwa węgla kamiennego (41,597 mln euro) oraz hutnictwa żelaza i stali (19,394 mln euro). Środki te pozwoliły na uruchomienie dwóch programów: INICJATYWA oraz INICJATYWA II, polegających na łagodzeniu społecznych i regionalnych skutków wynikających z redukcji zatrudnienia w obu sektorach.

2. Kierunki i efekty pomocy strukturalnej w latach 2000-2003

Począwszy od 2000 r. zmienione zostały priorytety programu Phare i ich dostosowanie do wymagań związanych z akcesją. W programie Phare wyodrębnione zostały trzy elementy:

- rozwój instytucjonalny, w ramach którego możliwe jest finansowanie przedsięwzięć w zakresie budowy instytucji oraz wzmocnienia administracyjnego i kadrowego, umiejętności programowania, monitorowania i kontroli finansowej,
- inwestycje w zakresie osiągnięcia standardów unijnych w dziedzinach wspieranych w ramach programów rozwoju instytucjonalnego oraz pokrycie części składki na uczestnictwo w programach wspólnotowych,
- inwestycje na rzecz spójności społeczno-gospodarczej ukierunkowane na zmniejszenie opóźnień i nierówności w poziomie rozwoju regionów poprzez promowanie aktywności gospodarczej, rozwiązywanie problemów społecznych oraz związanych ze sprawami zatrudnienia, a także rozwój infrastruktury warunkującej prowadzenie działalności gospodarczej.

Wśród działań służących realizacji polityki spójności społecznej i gospodarczej w okresie przedakcesyjnym oraz przygotowujących do przyszłej realizacji tej polityki już w ramach Funduszy Strukturalnych funkcjonują:

1. Program spójności społeczno-gospodarczej Phare. W ramach programu spójności społeczno-gospodarczej Phare 2000 o charakterze regionalnym realizowane są projekty służące rozwojowi infrastruktury okołobiznesowej, jak też projekty ukierunkowane na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz zasobów ludzkich. W ramach programu Phare 2001 w ośmiu województwach na sumę 102 mln euro realizowane są projekty związane z rozwojem infrastruktury warunkującej prowadzenie działalności gospodarczej, pozostałe środki - w wysokości 60,5 mln euro, rozdysponowane na projekty we wszystkich 16 województwach - będą służyć wsparciu działań w obszarze rozwoju zasobów ludzkich oraz wsparciu małych i średnich przedsiębiorstw. W ramach programu Phare 2002-2003 łączna alokacja środków wyniesie ok. 340 mln euro. Interwencją w ramach programu dwuletniego objęte zostaną projekty z zakresu wsparcia rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, zasobów ludzkich oraz rozbudowy i modernizacji infrastruktury warunkującej prowadzenie działalności gospodarczej.

2. Program współpracy przygranicznej Phare CROSSBORDER (Phare CBC). W ramach programu współpracy przygranicznej Phare CBC realizowane są działania służące poprawie i rozwojowi infrastruktury (w tym transportowej), ochronie środowiska, rozwojowi turystyki, rozwojowi przedsiębiorczości i współpracy okołobiznesowej, a także inicjatywy w zakresie rozwoju zasobów ludzkich. Realizowany jest też fundusz małych projektów euroregionalnych. W ramach Phare CBC realizowane są programy: Phare CBC Polska-Niemcy, Polska-Czechy i Polska-Słowacja oraz Polska - Region Morza Bałtyckiego. Najwięcej środków - średnio ok. 44 mln euro, alokowanych jest na program Phare Polska-Niemcy, średniorocznie ok. 4 mln euro na programy Polska-Czechy i Polska-Słowacja oraz ok. 3 mln euro na program Polska - Region Morza Bałtyckiego.

3. Programy rozwoju instytucjonalnego (*Phare Institution Building*) wzmacniające zdolności administracyjne na poziomie centralnym i regionalnym do korzystania z funduszy strukturalnych. Programy te mają na celu wzmocnienie administracji centralnej i regionalnej oraz jej przygotowanie do działania w nowych warunkach prawa wspólnotowego. Wśród dziedzin objętych wsparciem znalazło się przygotowanie struktur administracji rządowej i samorządowej do uczestnictwa w polityce strukturalnej UE. Głównym narzędziem wdrażania projektów rozwoju instytucjonalnego jest tzw. współpraca bliźniacza (twinning). W ramach edycji Phare 2000 i 2001 zaplanowano działania służące monitorowaniu i kontroli finansowej funduszy pochodzących z Unii Europejskiej zarówno na poziomie regionalnym jak i centralnym, przygotowaniom do koordynacji Podstaw Wsparcia Wspólnoty oraz do programowania i zarządzania ESF oraz ERDF. Wsparcie z Phare 2002 i 2003 (część instytucjonalna) ukierunkowane będzie na przygotowanie przyszłych instytucji zarządzających dla poszczególnych programów operacyjnych. Wsparcie zostanie także udzielone instytucji płatniczej oraz na wzmocnienie zdolności do koordynacji i zarządzania Podstawami Wsparcia Wspólnoty i Funduszem Spójności.

Począwszy od 2000 r. wprowadzone zostały dwa nowe programy pomocy dla Polski będące kolejnymi instrumentami promującymi przygotowanie do członkostwa, tj. ISPA i SAPARD.

Program ISPA wspiera projekty inwestycyjne, dostosowujące infrastrukturę w dziedzinie ochrony środowiska i transportu do standardów UE. Ze środków ISPA w dziedzinie ochrony środowiska współfinansowane są projekty z zakresu: poprawy jakości wody i zaopatrzenia w wodę pitną, gospodarki wodno-ściekowej, zarządzania odpadami, ochrony jakości powietrza. Natomiast w dziedzinie infrastruktury transportowej w okresie 2000-2003, główny akcent położony jest na priorytetowych przedsięwzięciach, które przyczyniają się do lepszego zintegrowania polskiego systemu transportowego z obecną i przyszłą siecią TEN, przyczyniają się do usprawnienia systemu transportowego, a tym samym do rozwoju gospodarki kraju oraz stanowią kontynuację działań podjętych w latach poprzednich.

Program SAPARD świadczy pomoc na rzecz inwestycji podwyższających jakość produkcji gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórczych, inwestycji dostosowujących te podmioty do wymogów sanitarnych i weterynaryjnych obowiązujących w UE oraz lokalnych inwestycji infrastrukturalnych na obszarach wiejskich. W ramach programu SAPARD realizowane są działania służące poprawie konkurencyjności polskiego rolnictwa i przetwórstwa rolno – spożywczego, dostosowaniu sektora rolno – spożywczego do wymagań jednolitego rynku w zakresie wymagań sanitarnych, higienicznych oraz jakościowych, wsparciu wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi.

Łączna suma środków przeznaczonych na realizację inwestycji w ramach programu SAPARD wynosi 686,4 mln euro.

Kierunki i wielkość środków przedakcesyjnych przeznaczonych na działania o charakterze strukturalnym określa dokument o nazwie Wstępny Narodowy Plan Rozwoju⁹.

---

⁹ Komitet Integracji Europejskiej przyjął Wstępny Narodowy Plan Rozwoju na lata 2000-2002 w grudniu 1999 r., a w styczniu 2002 r. jego rozszerzenie obejmujące także rok 2003.

Łączna suma środków zaangażowanych w realizację WNPR w latach 2000-2003 powinna sięgnąć około 3,5 mld euro, z czego 2,4 mld euro będzie pochodzić z dotacji UE przekazywanych w ramach programów przedakcesyjnych wymienionych powyżej.

Realizacja programu określonego w WNPR wywrze znaczący wpływ zarówno na sytuację makroekonomiczną kraju, poszczególnych regionów jak i celów określonych w ramach priorytetów odpowiadających głównym sferom interwencji publicznej rządu. Łączne średnioroczne alokacje na realizację działań strukturalnych (bez wydatków przeznaczonych na projekty wzmocnienia instytucjonalnego i programy dostosowawcze do wdrożenia *acquis*) sięgną około 900 mln euro, z czego około 600 mln euro stanowią wydatki z zasobów funduszy przedakcesyjnych. Średnioroczne alokacje ze środków UE stanowią, więc będą około 0,4% - 0,5% wartości PKB Polski. Wydatki funduszy przedakcesyjnych w tym okresie największy wpływ wywierały będą:

- w sferze rozbudowy i modernizacji transeuropejskich sieci transportowych drogowych i kolejowych (głównie program ISPA - 27% środków),
- inwestycji w dziedzinie infrastruktury ochrony środowiska (głównie oczyszczalnie ścieków) o znaczeniu europejskim i krajowym (program ISPA - ok. 20% środków),
- na przekształcenia strukturalne w rolnictwie, rybołówstwie oraz dla rozwoju obszarów wiejskich (program SAPARD – ok. 24%).

Środki przeznaczone w ramach programów przedakcesyjnych bezpośrednio na rozwój zasobów ludzkich i pomoc dla przedsiębiorstw są minimalne (łącznie zaledwie 3%). Sfery te w większym zakresie są wspierane tylko jako element programu spójności społeczno-gospodarczej Phare programowanego, podobnie jak ma to miejsce w przypadku regionów Celu 1 w UE.

Łącznie udział środków przeznaczonych na programy rozwoju regionalnego (program spójności społeczno-gospodarczej oraz program Phare-CROSSBORDER i działania prorozwojowe w ramach programu „Granica Wschodnia”) sięgnie około 870 mln euro, tj. 25% wszystkich wydatków strukturalnych w ramach WNPR na lata 2000-2003.

W ujęciu regionalnym największe środki, w przeliczeniu na mieszkańca, zostaną zaangażowane w tym okresie w województwach wschodnich o niskim poziomie PKB na mieszkańca (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie) oraz w województwach Polski zachodniej o wysokim poziomie bezrobocia (lubuskie, zachodniopomorskie) głównie dzięki współpracy przygranicznej Phare-CROSSBORDER.

W liczbach nominalnych transfery na rzecz województw, będących największymi beneficjentami programów Phare - województwo lubelskie i podkarpackie, stanowią średniorocznie nawet do 40% wszystkich wydatków inwestycyjnych budżetów samorządów terytorialnych w tych województwach. Najwięcej środków przeznaczonych dla województw na realizację polityki regionalnej (ogółem - 65%) zostało wydatkowanych na inwestycje infrastrukturalne o charakterze regionalnym, jak i lokalnym (drogi, inwestycje środowiskowe, rozwój lokalny, turystyka).

IV. STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO KRAJU

1. Konkurencyjność gospodarki polskiej u progu wdrażania Narodowego Planu Rozwoju

1.1 Mocne strony polskiej gospodarki to przede wszystkim:

- osiągnięcie i utrzymanie równowagi makroekonomicznej w warunkach głębokiej transformacji i zmiennej koniunktury światowej,
- mocny złoty, relatywnie duże rezerwy walutowe,
- systematyczny spadek inflacji z ponad 70% w 1991 r. aż do 1,5% w 2002 r.,
- znaczący napływ w latach dziewięćdziesiątych XX w. kapitału zagranicznego, w tym inwestycji bezpośrednich o wartości ponad 54 mld USD,
- rozwinięty system usług finansowych,
- dominacja sektora prywatnego, w którym wytwarza się już ok. 75% PKB i ponad 83% eksportowanych towarów i usług,
- stały wzrost wydajności pracy, wyprzedzający wzrost PKB,
- korzystna struktura demograficzna – duży udział młodej populacji wykazującej rosnącą aktywność w poprawie kwalifikacji zawodowych,
- zrównoważona, policentryczna struktura przestrzenna osadnictwa, rozmieszczenia ludności i potencjału gospodarczego oraz umiarkowane zróżnicowania międzyregionalne,
- na tle krajów Unii Europejskiej stosunkowo mało przekształcone środowisko przyrodnicze,
- osiągnięty poziom dostosowania prawa gospodarczego do wymogów UE,
- duży potencjał naukowo-badawczy oraz znaczący wkład polskich uczonych w rozwój polskich i światowych badań oraz nauki,
- postępująca decentralizacja zarządzania państwem i systemu finansów publicznych,
- rosnący konsensus wokół orientacji proeuropejskiej – poparcie społeczne dla członkostwa Polski w NATO oraz rosnące poparcie akcesji do UE.

1.2 Słabe strony polskiej gospodarki to przede wszystkim:

- nieefektywna struktura – zbyt duży udział sektora I oraz przemysłów tradycyjnych w sektorze II, zbyt mały udział sektora III, a w nim usług rynkowych,
- relatywnie niski poziom PKB na mieszkańca oraz wartości dodanej brutto na pracującego,
- spadek dynamiki inwestycji w ostatnich latach,
- nadmierny udział państwa w strukturze własnościowej, głównie w nieefektywnych, wielkich przedsiębiorstwach,
- duży udział transferów socjalnych w finansach publicznych,
- niespójny system podatkowy,
- wysokie koszty pracy,
- niska wydolność administracji, sądownictwa i policji w porównaniu z krajami UE,

- niedostateczne nasycenie gospodarki nowoczesnymi technologiami i opóźnienia w tworzeniu społeczeństwa informacyjnego,
- słabe powiązania sfery B+R z przemysłem,
- brak efektywnych powiązań drogowych i kolejowych z krajami UE i wewnątrz kraju,
- zły stan techniczny infrastruktury transportu i niska jakość oferowanych usług w tym zakresie,
- brak efektywnych rozwiązań z zakresu publicznego transportu w wielu aglomeracjach miejskich,
- problemy rynku pracy: wysoki poziom i przestrzenna koncentracja bezrobocia, wyższe bezrobocie wśród kobiet, wysokie bezrobocie młodzieży, długookresowe pozostawanie bez pracy skutkujące wyłączeniem znaczących grup ludności z życia społecznego i ekonomicznego,
- wysoki poziom bezrobocia ukrytego na wsi,
- niska zdolność do tworzenia miejsc pracy w sektorach o największym potencjale wzrostu nie pozwalająca na skompensowanie ubytku miejsc pracy w sektorach tradycyjnych i restrukturyzowanych,
- niewystarczający poziom oraz wadliwa struktura kwalifikacji zawodowych,
- niski poziom wykształcenia w szczególności na obszarach wiejskich,
- nadmierne rozproszenie osadnictwa wiejskiego,
- nadal wysoki stopień zagrożenia jakości środowiska przyrodniczego na niektórych obszarach,
- ograniczone możliwości sfinansowania kosztów dostosowań w zakresie ochrony środowiska,
- niski stopień koncentracji funkcji ogólnoeuropejskich w głównych miastach Polski,
- szybko zmieniający się system prawny i związane z tym niespójności,
- słaby sektor finansowania działalności gospodarczej.

1.3 Szanse rozwoju polskiej gospodarki wiążą się przede wszystkim z:

- lepszym wykorzystaniem geopolitycznego położenia kraju poprzez szybką modernizację i rozwój infrastruktury w europejskich korytarzach transportowych,
- przyśpieszeniem niezbędnych zmian strukturalnych w wyniku odpowiednio ukierunkowanego wsparcia środkami UE,
- koncentracją dostępnego kapitału na inwestycjach sprzyjających wzrostowi gospodarczemu i tworzeniu miejsc pracy,
- przyśpieszeniem modernizacji i poprawą efektywności wszystkich sektorów w wyniku sprawniejszego transferu innowacyjnych technik i technologii,
- wzrostem atrakcyjności kraju jako miejsca alokacji kapitału, szczególnie inwestycji *greenfield*, w wyniku poprawy dostępności komunikacyjnej, wzrostem jakości kapitału ludzkiego w wyniku rozwoju systemu edukacji, w tym - szkolnictwa wyższego,
- poprawą opłacalności gospodarki (szczególnie MSP) w wyniku stopniowego ograniczania fiskalizmu,
- lepszym dostępem MSP do kapitału oraz do efektywnych technik i technologii,

- poprawą efektywności i dochodowości rolnictwa i rybołówstwa w wyniku uczestnictwa we Wspólnej Polityce Rolnej i Wspólnej Polityce Rybackiej,
- wykorzystaniem warunków przyrodniczych dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i turystyki,
- osiąganiem standardów ekologicznych UE poprzez modernizację przedsiębiorstw, wdrażanie nowych technologii, poprawę jakości wyrobów, rozwój badań i współpracy naukowo-technicznej i in.,
- wzrostem efektywności wydatkowania środków publicznych w wyniku upowszechnienia zasad i procedur stosowanych w UE,
- ograniczeniem „szarej strefy” poprzez uzupełnianie i skuteczną egzekucję prawa gospodarczego i podatkowego,
- uelastycznieniem rynku pracy i obniżeniem pośrednich kosztów zatrudnienia,
- poprawą jakości zasobów ludzkich dostępnych na rynku pracy.

1.4 Zagrożenia rozwoju w latach 2004-2006 to przede wszystkim:

- zahamowanie niezbędnych reform pozwalających na zmiany nieefektywnej struktury polskiej gospodarki,
- niedostateczna wydolność władzy publicznej w sferze egzekucji prawa gospodarczego i podatkowego,
- niedostateczny postęp w reformowaniu finansów publicznych i nadmierny wzrost obciążeń podatkowych,
- zahamowanie procesów decentralizacyjnych w wyniku ulegania tendencjom recentralistycznym, a szczególnie – przerost systemu sektorowego (resortowego) nad pionowymi strukturami władzy publicznej w dysponowaniu środkami finansowymi,
- zbyt niski wzrost gospodarczy dla zapewnienia odpowiedniego tempa tworzenia miejsc pracy,
- emigracja wykształconych osób wkraczających na rynek pracy,
- braku postępu w realizacji programów rozwoju infrastruktury transportowej włączających Polskę w przestrzeń europejską,
- niebezpieczeństwo niepełnego wykorzystania szans, związanych z realizacją NPR w warunkach akcesji do UE, w szczególności w wyniku:
  - zbyt powolnego osiągnięcia przez Polskę pełnej efektywności administracyjnego systemu programowania, zarządzania, monitorowania, oceny efektywności wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności,
  - opóźnień w przygotowaniu i wdrożeniu systemu sprawnego zwrotu poniesionych wydatków ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności,
  - przedkładania doraźnych celów i rozwiązań dotyczących polityki społeczno-gospodarczej nad promowanie działań długookresowych, przynoszących efekt w późniejszym okresie, ale niezbędnych w kontekście pożądanych zmian strukturalnych,
  - braku efektywnego systemu montażu finansowego środków europejskich i polskich,

- niewykorzystania możliwości, jakie dają środki UE dla poprawienia jakości gospodarowania środkami publicznymi w Polsce,
- opóźnień w przygotowaniu do realizacji dostatecznej liczby projektów inwestycyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych (*project pipeline*) tak, aby środki te mogły zostać uruchomiane zgodnie z zakładanym harmonogramem,
- braku efektywnego systemu pożyczkowo-kredytowego dla niektórych kategorii beneficjentów ponoszących koszty pre-finansowania wydatków ujętych w NPR i programach operacyjnych.

2. Cel Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006

Polska, przystępując do Unii Europejskiej, staje się w pełnym zakresie uczestnikiem i beneficjentem jednolitego rynku europejskiego. Stawia to przed naszym krajem ogromne możliwości rozwojowe, które jednak będą mogły zostać w pełni wykorzystane tylko w warunkach przyspieszenia wzrostu gospodarczego i kontynuacji trendu wzmocnienia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej z pozostałymi krajami i regionami UE. W tym kontekście, obok oddziaływania na procesy gospodarcze (wsparcie dla przedsiębiorstw, rozbudowa infrastruktury i dostosowania na rynku pracy), podstawowe znaczenie ma także stosowanie przy realizacji programów rozwojowych zasad uznawanych za podstawowe wartości państw tworzących Unię Europejską: solidarności społecznej, zachowywania wartości kulturowych i środowiskowych oraz promocji równości szans na rynku pracy.

Polska, podobnie jak cała UE, będzie obiektem wzrastającej presji konkurencyjnej ze strony świata. Wyzwanie to wymaga koncentracji uwagi polityki społeczno-gospodarczej w Europie w perspektywie średnio- i długookresowej na wzmacnianiu konkurencyjności gospodarki poprzez odpowiednią politykę makroekonomiczną i monetarną, wspomaganie zwiększania oraz dostosowania do nowych wyzwań poziomu i zakresu edukacji, promocję dyfuzji innowacji do przedsiębiorstw, wspomaganie sektora naukowo-badawczego oraz wsparcie budowy społeczeństwa informacyjnego i zwiększanie roli ekonomicznej, społecznej i kulturalnej przodujących aglomeracji miejskich.

Cel Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 i strategia jego osiągnięcia powinny uwzględniać nie tylko horyzont kilku najbliższych lat po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, ale także odnosić się do wyzwań, które będą aktualne i wspólne dla wszystkich krajów UE także w następnym okresie programowania, tj. co najmniej do roku 2013.

Cel strategiczny Narodowego Planu Rozwoju formułowany z tej perspektywy określa się następująco:

Celem strategicznym Narodowego Planu Rozwoju jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Wykonując powyższy cel Polska będzie dążyć do zapewnienia wysokiego poziomu ochrony środowiska, zgodnie z zapisami traktatu konstytuującego Unię Europejską oraz zobowiązaniami akcesyjnymi.

Realizacja celu strategicznego odbywać się będzie poprzez osiąganie celów częściowych, zdefiniowanych w odpowiedzi na wyzwania konkurencji globalnej, przed jakimi stoi Polska wraz z innymi krajami UE oraz z wniosków wynikających z analizy słabych i mocnych stron polskiej gospodarki, a także szans i zagrożeń przed nią stojących w pierwszych latach członkostwa w UE.

W świetle tych założeń przyjęto pięć podstawowych celów częściowych NPR na lata 2004-2006:

- wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu PKB,
- zwiększanie poziomu zatrudnienia i wykształcenia,
- włączenie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej,
- intensyfikacja procesu zwiększenia w strukturze gospodarki udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej, rozwój technologii społeczeństwa informacyjnego,
- wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych w Polsce.

Realizacja pierwszego z celów częściowych wymaga koncentracji uwagi polityki gospodarczej w pierwszych latach po przystąpieniu Polski do UE przede wszystkim na utrzymaniu równowagi makroekonomicznej i stabilizacji finansowej, utrwaleniu tendencji spadku inflacji i deficytu budżetowego, kontynuowaniu przekształceń własnościowych i prywatyzacji jednostek sektora publicznego, ograniczaniu barier administracyjnych i prawnych dla rozwoju przedsiębiorczości i prowadzenia działalności gospodarczej, a także ukierunkowaniu pomocy publicznej na wspomaganie najbardziej efektywnych i konkurencyjnych firm.

Realizacja drugiego celu częściowego wymaga wdrożenia mechanizmów obniżania kosztów pracy, zmniejszania barier administracyjnych i instytucjonalnych, zwiększania elastyczności i mobilności przestrzennej oraz zawodowej pracowników, zwiększania dostępu do wykształcenia na poziomie wyższym i średnim - w szczególności dla ludności wiejskiej oraz koncentracji polityki społecznej na najbardziej dynamicznych grupach aktualnych i potencjalnych pracowników.

Realizacja trzeciego celu wymaga działań o charakterze prawnym i instytucjonalnym, polegających na uproszczeniu zasad dotyczących prowadzenia inwestycji infrastrukturalnych, ograniczenia zagrożeń środowiskowych oraz podjęcia, nie mającego precedensu, programu inwestycyjnego (drogi, koleje, porty, sieci informatyczne, zwiększenie zastosowania informacyjnych systemów wyposażenia administracji publicznej) skierowanego na włączenie Polski w system gospodarki europejskiej.

Realizacja celu czwartego wymaga kontynuowania procesów restrukturyzacyjnych i wspomaganie najbardziej efektywnego zatrudnienia, m.in. poprzez :

- ograniczanie zatrudnienia w rolnictwie, z jednoczesnym podniesieniem jego dochodowości,
- wzrost udziału w strukturze produktu krajowego brutto przemysłów o dużej produktywności i wydajności pracy (w tym również budownictwa), a w sytuacjach uzasadnionych interesem ekonomicznym i społecznym, podejmowania restrukturyzacji przemysłów tradycyjnych,

- wzrost zatrudnienia w usługach, w tym w szczególności w usługach rynkowych, zwłaszcza w turystyce.

Niezbędnym kierunkiem działań dla osiągnięcia tego celu częściowego jest:

- zwiększenie nakładów na sferę naukowo-badawczą, w szczególności w tych dziedzinach, których wyniki mogą bezpośrednio zostać wykorzystane do dynamizacji rozwoju przedsiębiorstw, a w dłuższej perspektywie tworzenia podstaw nowej gospodarki.
- oraz rozwijanie technologii społeczeństwa informacyjnego jako podstawy do intensyfikacji procesów zmian strukturalnych i zapewnienia konkurencyjności polskiej gospodarki w dłuższej perspektywie czasowej.

Realizacja piątego celu częściowego NPR wymaga przeciwdziałania dalszemu pogłębianiu się zróżnicowań przestrzennych i społecznych. Wiąże się to zarówno z koniecznością koordynacji działań rozwojowych na poziomie regionalnym, prowadzeniem przez państwo aktywnej i kompleksowej polityki regionalnej, jak i wspomagania integracji zawodowej i społecznej grup zagrożonych marginalizacją.

Cele częściowe mają charakter horyzontalny – realizacja wszystkich działań w ramach NPR powinna przyczyniać się do ich osiągnięcia, przy równoczesnym zachowaniu równości szans kobiet i mężczyzn oraz walorów środowiska przyrodniczego i rozwoju jego ochrony.

O ile - w świetle zasad polityki spójności społeczno-gospodarczej - syntetyczną miarą powodzenia realizacji celu strategicznego będzie szybkość procesu zmniejszania się dysproporcji na poziomie krajowym i regionalnym pomiędzy Polską i Unią Europejską (mierzona poziomem produktu krajowego brutto na jednego mieszkańca), o tyle ocena efektów realizacji celów jest bardziej złożona.

Tabela 15. Cele i wskaźniki kontrolne Narodowego Planu Rozwoju

Nr wskaźnika	Cele	Wskaźniki	Wartość na koniec roku bazowego (2001)	Zakładana wartość wskaźnika na koniec roku 2006
1.	Cel generalny	PKB na mieszkańca, (UE 15=100)	40,0	42,0-43,0
2.	Cel 1: Wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu gospodarczego	Średnioroczne tempo wzrostu PKB, (rok poprzedni =100)	1,0	6,0
3.	Cel 2: Zwiększenie poziomu zatrudnienia i wykształcenia	Wskaźnik zatrudnienia ludności (w wieku 15-64 lata)	52,7%	54-55%
4.		Stopa bezrobocia (BAEL)	19,9	15,0
5.		Poziom wykształcenia (podstawowe/średnie/wyższe)	17,6/70,8/11,6 (2000)	15,0/72,0/13,0
6.	Cel 3: Włączenie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej	Autostrady/drogi ekspresowe (km)	398/206	940/399
7.		Zmodernizowane linie kolejowe (km)	300	2.434
8.		Dostęp do internetu (liczba hostów /100 mieszkańców)	1,2 (2002)	3,4
9.	Cel 4: Intensyfikacja procesu zwiększenia w strukturze	Udział pracujących w sektorach gospodarki ¹⁰ (I/II/III)	19,1/30,5/50,4	17,5/30,5/52,0

¹⁰ Sektory gospodarki: I - rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, II – przemysł, budownictwo, III - usługi

10.	gospodarki udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej	Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w % PKB	0,65	Ok. 1,5
11.	Cel 5: Wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych w Polsce	Zróżnicowanie wewnętrzne PKB na jednego mieszkańca pomiędzy województwami (na poziomie NTS II - odpowiadającym poziomowi NUTS II))	1;2,2	pon. 1:2,2
12.		Zróżnicowanie stopy bezrobocia (na poziomie NTS III- odpowiadającym poziomowi NUTS II)	1:7,1	pon. 1:6

Dodatkowa lista wskaźników monitorujących NPR i programy operacyjne znajduje się w aneksie I.

Monitorowanie i ocena powodzenia realizacji celów Narodowego Planu Rozwoju będzie oparte na oficjalnych danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz EUROSTATU i będzie przebiegało na zasadach opisanych w rozdziale IX.

3. Strategia przewyżczenia słabych stron i wykorzystania szans

Strategia przewyżczenia słabych stron polskiej gospodarki i osiągnięcia celów strategicznych opiera się na efektywnym wykorzystaniu szans wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej, tworzeniu korzystnych warunków makroekonomicznych za pomocą odpowiedniej polityki fiskalnej i pieniężnej, uregulowaniach prawnych oraz na odpowiednim ukierunkowaniu interwencji publicznej w przebieg procesów rozwojowych.

Realizację celów cząstkowych NPR należy widzieć w sposób kompleksowy i zintegrowany – osiągnięcie każdego z nich jest warunkowane postępowaniem w realizacji celów. Oznacza to, że jednym z podstawowych zadań związanych z realizacją NPR jest koordynacja realizacji krajowej polityki społeczno-gospodarczej niezależnie od jej wykonawców i źródeł pochodzenia środków przeznaczonych na jej realizację.

Środki finansowe, które zostaną przeznaczone na wspomaganie osiągnięcia wyznaczonych w NPR celów, będą pochodzić z budżetu Unii Europejskiej (fundusze strukturalne i Fundusz Spójności) oraz z krajowych zasobów środków publicznych (budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, funduszy celowych).

Podstawową zasadą ich wydatkowania będzie efektywność ekonomiczna oraz udowodniony przed podjęciem realizacji, pozytywny wpływ projektu na osiągnięcie celów. Jednocześnie realizacja NPR będzie podporządkowana zasadom polityki spójności społeczno-gospodarczej UE:

- zasadzie koncentracji – dotyczącej integracji działań interwencyjnych na ograniczonej liczbie priorytetów, zgodnie z hierarchią sformułowanych celów,
- zasadzie koordynacji- objawiającej się głównie poprzez koordynację polityk sektorowych z polityką regionalną i działań realizowanych w ramach NPR nie współfinansowanych z Funduszy Strukturalnych,
- zasadzie dodatkowości – czyli zapewnieniu, że środki UE nie będą zastępować środków publicznych państwa a jedynie je uzupełniać,
- zasadzie partnerstwa – czyli zapewnieniu szerokiego udziału zainteresowanych instytucji i organizacji na wszystkich etapach realizacji NPR.

W celu maksymalizacji efektu mnożnikowego, tam gdzie będzie to możliwe i uzasadnione względami ekonomicznymi, inwestycje będą realizowane ze środków

publicznych i kapitału prywatnego, ze szczególnym jednak zwróceniem uwagi na przestrzeganie zasad konkurencji i wspólnotowych reguł pomocy państwa. Wszystkie podejmowane w ramach NPR działania będą realizowane przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju, ochrony i poprawy stanu środowiska oraz promowania równości szans kobiet i mężczyzn.

Wydatki realizowane w ramach NPR dotyczyć będą przede wszystkim:

- przedsiębiorstw (w tym w szczególności małych i średnich),
- infrastruktury (w tym przede wszystkim transportowej, ochrony środowiska),
- zasobów ludzkich, w tym edukacji i aktywnej polityki rynku pracy.

4. Osie rozwoju Narodowego Planu Rozwoju

Obok działań o charakterze prawnym, fiskalnym i instytucjonalnym, cele NPR będą realizowane za pomocą programów i projektów współfinansowanych ze strony instrumentów strukturalnych w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty i Inicjatyw Wspólnotowych, projektów z udziałem Funduszu Spójności, a także przedsięwzięć i wieloletnich programów rozwojowych finansowanych wyłącznie ze środków krajowych. Do czasu zakończenia realizacji programów Phare, ISPA, oraz SAPARD także te instrumenty pomocy przedakcesyjnej UE będą miały swój wkład w realizację celów NPR.

Programy realizowane w ramach NPR koncentrują się w kilku podstawowych osiach rozwoju. Osie rozwoju wyznaczone dla NPR na lata 2004-2006 nawiązują bezpośrednio do osi rozwoju wyznaczonych we Wstępnym Narodowym Planie Rozwoju, a także wytyczają główne obszary koncentracji bezpośredniej interwencji publicznej o charakterze rozwojowym po roku 2006.

Tabela 16. Osie rozwoju NPR i instrumenty ich realizacji

	Nazwa osi	Instrumenty realizacji (wieloletnie)			
		Podstawy Wsparcia Wspólnoty (CSF)	Fundusz Spójności	Inicjatywy Wspólnotowe	Programy krajowe
1.	Wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw	SPO Wzrost konkurencyjności gospodarki (ERDF)			<i>Przede wszystkim przedsiębiorczość; Zwiększanie innowacyjności gospodarki w Polsce do 2006 roku; Kapitał dla przedsiębiorczych; rządowe programy i strategie restrukturyzacyjne przemysłów: chemicznego, hutnictwa żelaza i stali, górnictwa węgla kamiennego, obronnego, lekkiego, farmaceutycznego), inne programy rządowe</i>
2.	Rozwój zasobów ludzkich i zatrudnienia	SPO Rozwój zasobów ludzkich		EQUAL	Programy zatrudnienia i restrukturyzacji finansowane z zasobów

		(ESF)			Funduszu Pracy, PFRON i budżetu MPiPS Program <i>Pierwsza praca</i> <i>Programy rozwoju edukacji nadzorowane przez MENiS</i>
3.	Tworzenie warunków dla zwiększenia poziomu inwestycji, promowanie zrównoważonego rozwoju i spójności przestrzennej	SPO <i>Transport - gospodarka morską</i> (ERDF)	Część transportowa		Program <i>Infrastruktura – klucz do rozwoju</i> (Program budowy autostrad i dróg ekspresowych)
			Część ochrona środowiska		<i>Program dla Odry 2006</i> <i>Krajowy Plan Gospodarki Odpadami</i> <i>Program wyposażania aglomeracji w systemy kanalizacji zbiorczej i oczyszczalnie ścieków</i> <i>Inne programy</i>
4.	Przekształcenia strukturalne w rolnictwie i rybołówstwie, rozwój obszarów wiejskich	SPO <i>Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich</i> (EAGGF)			Program <i>Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW)</i> Programy Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP) <i>Programy Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)</i>
		SPO <i>Rybołówstwo i przetwórstwo ryb</i> (FIFG)			
5.	Wzmocnienie potencjału rozwojowego regionów i przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów	<i>Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)</i> (ERDF, ESF)		INTERREG	Realizacja Ustawy o zasadach wspierania rozwoju regionalnego - Kontrakty wojewódzkie

4.1 Oś rozwoju - Wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw

Realizacja celu strategicznego NPR wymusza w nadchodzących latach poświęcenie dużej uwagi zagadnieniom publicznego wsparcia dla przedsiębiorstw, zarówno produkcyjnych, jak i usługowych oraz ich otoczeniu.

Wspomaganie konkurencyjności gospodarki, wzrostu gospodarczego oraz zmian w strukturze gospodarki wymaga koncentracji środków finansowych przede wszystkim na wspomaganiu rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie tworzenia i wdrożenia innowacji produktowej i technologicznej.

W wyniku realizacji zaplanowanych działań przedsiębiorstwa objęte wsparciem uzyskują możliwość:

- zwiększenia poziomu inwestycji,

- poprawy produktywności,
- zwiększenia eksportu i kooperacji międzynarodowej,
- zwiększenia zatrudnienia,
- osiągnięcia standardów UE w zakresie ochrony środowiska,
- pełniejszego wykorzystania szans na jednolitym rynku europejskim,
- adaptacji do działania w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.

Pomoc w ramach osi rozwoju będzie dostępna także dla dużych przedsiębiorstw i ukierunkowana na wspomaganie procesów rozwojowych i restrukturyzacyjnych pod warunkiem wykazanej przed udzieleniem pomocy opłacalności ekonomicznej planowanych przedsięwzięć i przestrzegania przepisów pomocy publicznej.

Wsparciem zostanie objęte otoczenie biznesu – instytucje wspierające działalność przedsiębiorstw, w tym współpracujące z przedsiębiorstwami instytucje sfery naukowo-badawczej oraz system dostępu do informacji i usług publicznych on-line. Szczególne znaczenie dla powodzenia procesów wzrostu konkurencyjności polskiej gospodarki będą miały w ramach osi wydatki przeznaczone bezpośrednio na sektor naukowo-badawczy oraz wspomaganie rozwoju dostępu do technologii społeczeństwa informacyjnego.

Wdrażanie osi odbywać się będzie poprzez:

- kontynuację realizacji programów finansowanych dotychczas ze środków krajowych wynikających z programu społeczno-gospodarczego rządu „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca” oraz programów naukowo-badawczych KBN
- realizację programu współfinansowanego z zasobów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego SPO „Wzrost konkurencyjności gospodarki”,
- uczestnictwo w międzynarodowych programach współpracy naukowo-technicznej takich jak np. Szósty Program Ramowy,
- realizację programów współfinansowanych ze środków programów przedakcesyjnych Phare, które zostaną zakończone do roku 2006.

Komplementarnie do działań podejmowanych w ramach osi „Wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw”, współfinansowanych z zasobów ERDF, będą prowadzone działania w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rozwój Zasobów Ludzkich” oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

4.2 Oś rozwoju - Rozwój zasobów ludzkich i zatrudnienia

Realizacja celu NPR wymaga koncentracji uwagi polityki społeczno-gospodarczej na rynku pracy oraz systemie edukacji i kształcenia ustawicznego stanowiących podstawę kompleksowego rozwoju zasobów ludzkich. Działania w tym zakresie powinny doprowadzić do zwiększenia konkurencyjności zasobów ludzkich, a tym samym zwiększenia szans na znalezienie zatrudnienia na europejskim rynku pracy.

Skuteczność w realizacji działań objętych niniejszą osią rozwoju warunkuje powodzenie realizacji procesów modernizacyjnych i rozwojowych w skali całej gospodarki narodowej i będzie jednym z podstawowych kryteriów wykorzystania szans wynikających

z członkostwa w Unii Europejskiej. Wymaga to wyraźnej poprawy jakości funkcjonowania systemu rynku pracy i edukacji oraz zwiększenia środków finansowych przeznaczonych dla objętych pomocą osób w zakresie:

- zwiększenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych przez młodzież i dorosłych,
- podwyższania efektywności i jakości działania systemu edukacji i kształcenia ustawicznego,
- podwyższania skuteczności funkcjonowania instytucji i instrumentów rynku pracy,
- wspomagania tworzenia nowych przedsiębiorstw i adaptacji kadr istniejących do funkcjonowania na jednolitym rynku europejskim, w tym w szczególności tych, które wykazują największy potencjał rozwojowy także w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy.

Jednocześnie ze względu na obecny poziom bezrobocia, uwarunkowania demograficzne, niedostosowanie strukturalne zasobów pracy, konieczność zapewnienia w większym wymiarze równości szans oraz spodziewany wpływ procesu integracji europejskiej konieczne jest zwiększenie ilości i skuteczności działań z zakresu aktywnej polityki rynku pracy oraz polityki integracji zawodowej i społecznej.

W ramach osi *Rozwój zasobów ludzkich i zatrudnienia* będą realizowane działania, które wynikają bezpośrednio z polityki społecznej i edukacyjnej Rządu oraz polityki UE i koncentrują się na następujących priorytetach:

- poprawie możliwości bycia zatrudnionym i utrzymania zatrudnienia poprzez rozwój jakości zasobów ludzkich,
- rozwoju przedsiębiorczości,
- poprawie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw i ich pracowników do warunków zmieniającego się rynku,
- wzmocnieniu polityki równości szans.

Wdrażanie osi odbywać się będzie poprzez:

- kontynuację programów finansowanych ze środków krajowych, które wynikają z realizacji Narodowej Strategii Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich 2000-2006 oraz strategii społeczno-gospodarczego rządu „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca”; realizacji programu „Kapitał dla przedsiębiorczych”
- realizację programów współfinansowanych przez Europejski Fundusz Społeczny:
  - SPO „Rozwój Zasobów ludzkich”,
  - Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, dotyczącej nowych sposobów zwalczania dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, zarówno wobec osób zatrudnionych, jak i poszukujących pracy, jak również wspierania osób ubiegających się o status uchodźcy,
- wdrożenie programów współfinansowanych z zasobów programu przedakcesyjnego Phare którego realizacja zakończy się w roku 2006.

W ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL zostanie przygotowany jeden dokument programowy – Jednolity Dokument Programujący dla EQUAL oraz Uzupełnienie Programu.

Programem Operacyjnym Inicjatywy zarządza Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, któremu przyporządkowana jest koordynacja Europejskiego Funduszu Społecznego.

Komplementarnie działania w zakresie rozwoju zasobów ludzkich dostosowane do sytuacji na regionalnych rynkach pracy będą podejmowane w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego .

4.3 Oś rozwoju - Tworzenie warunków dla zwiększania poziomu inwestycji, promowanie zrównoważonego rozwoju i spójności przestrzennej

Realizacja celu NPR wymaga w ciągu kilku najbliższych lat wyraźnego zwiększenia nakładów na modernizację i rozbudowę sieci infrastruktury komunikacyjnej przy koncentracji środków na ograniczonej liczbie projektów gwarantujących najlepsze efekty mnożnikowe dla rozwoju całej gospodarki. Wsparcie będzie ukierunkowane przede wszystkim na programy i projekty inwestycyjne integrujące Polskę z europejskim systemem transportowym i informatycznym, zapewniające najlepszą jakość usług i wspierających bezpośrednio atrakcyjność inwestycyjną Polski i poszczególnych regionów. Szczególne znaczenie ma przy tym realizacja projektów wspierających rozwój i podwyższenie pozycji konkurencyjnej polskich aglomeracji w systemie miast europejskich.

Ze względu na jeden z najwyższych w Europie wskaźników wypadkowości i wynikające z tego konsekwencje społeczne i ekonomiczne do niezbędnych działań należy także zaliczyć wsparcie o charakterze inwestycyjnym i organizacyjnym dla poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego.

W celu zapewnienia stałego wzrostu jakości życia, wykorzystania wszystkich walorów polskiej przestrzeni oraz dostosowania do standardów UE niezbędne jest zwiększenie poziomu wydatków przeznaczonych na inwestycje infrastrukturalne z zakresu ochrony środowiska

Wszystkie inwestycje realizowane w ramach niniejszej osi, zarówno transportowe, jak i z zakresu ochrony środowiska, będą oceniane pod kątem zgodności z zasadami zrównoważonego rozwoju

Rozbudowa i modernizacja sieci transportowej obejmować będzie na:

- kontynuację rozpoczętych w okresie przedakcesyjnym inwestycji w modernizację oraz rozbudowę sieci drogowej oraz kolejowej w paneuropejskich korytarzach transportowych i pozostałej sieci TINA,
- inwestycje na drogach i liniach kolejowych o krajowym znaczeniu, zapewniających poprawę jakości obsługi ruchu pomiędzy dużymi aglomeracjami miejskimi oraz zapobiegającym peryferyzacji obszarów położonych na wschodzie Polski,
- infrastrukturę portów lotniczych, w celu sprostania standardom ruchu międzykontynentalnego w głównych portach (Warszawa, Gdańsk, Kraków i Katowice),
- infrastrukturę portów morskich w celu poprawy ich dostępności od strony lądu i morza oraz utworzeniu przeładunkowych terminali kontenerowych i promowych, a także centrów logistycznych w ich pobliżu.

Inwestycje w zakresie ochrony środowiska koncentrować się będą na wsparciu: modernizacji i budowy oczyszczalni ścieków oraz sieci wodociągowo-kanalizacyjnych

w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców; budowie i rozbudowie kompleksowych systemów zaopatrzenia w wodę i uzdatniania wody do picia oraz modernizacji i rozbudowy infrastruktury przeciwpowodziowej w szczególności w ramach wieloletniego programu krajowego Odra 2006 oraz rozwiązań w zakresie tworzenia zintegrowanego systemu gospodarki odpadami.

Wdrażanie osi odbywać się będzie poprzez realizację:

- inwestycji finansowanych wyłącznie ze środków krajowych wynikających z programu społeczno-gospodarczego rządu „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca” oraz strategii rozwojowych dotyczących sektora transportu i środowiska:
  - Infrastruktura Klucz do rozwoju,
  - Programu rozbudowy autostrad płatnych,
  - Programu Odra 2006,
  - i innych,
- projektów współfinansowanych z zasobów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach SPO „Transport - gospodarka morską”,
- projektów współfinansowanych z zasobów Funduszu Spójności w zakresie:
  - infrastruktury transportowej,
  - infrastruktury ochrony środowiska.

W okresie realizacji NPR będą także kończone inwestycje współfinansowane z zasobów programu przedakcesyjnego ISPA.

Komplementarnie do inwestycji transportowych i środowiskowych współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Funduszu Spójności realizowanych na poziomie krajowym wdrażane będą projekty na poziomie regionalnym i lokalnym w ramach ZPORR.

4.4 Oś rozwoju – Przekształcenia strukturalne w rolnictwie i rybołówstwie, rozwój obszarów wiejskich

W dążeniu do realizacji strategicznego celu NPR niezbędne jest podjęcie wysiłków modernizacyjnych i restrukturyzacyjnych polskiego rolnictwa i rybactwa oraz zapewnienie możliwości rozwoju obszarów wiejskich i zależnych od rybołówstwa. Wsparcie w ramach osi w powiązaniu z instrumentami stosowanymi w ramach Wspólnej Polityki Rolnej powinno zapewnić wyrównywanie warunków konkurencji produktów polskiego rolnictwa w UE i podniesienie standardów cywilizacyjnych mieszkańców wsi.

Zgodnie z wynikami analizy SWOT działania te będą koncentrować się w kilku podstawowych obszarach:

- podniesienie konkurencyjności i dochodowości gospodarstw rolnych (obok rozwiązań z zakresu Wspólnej Polityki Rolnej),
- modernizacja i rozbudowa sektora żywnościowego, przetwórstwa ryb oraz marketingu wytwarzanych produktów,

- dostosowanie nakładu połowowego do zasobów morskich, modernizacji pozostałej floty rybackiej w celu poprawy jej efektywności i bezpieczeństwa pracy rybaków, umożliwieniu przekwalifikowania rybaków i ich rodzin,
- dywersyfikacja źródeł dochodu ludności rolniczej,
- zapewnienie rozwoju obszarów wiejskich oraz obszarów zależnych od rybactwa dla podniesienia standardu cywilizacyjnego ich mieszkańców i zwiększenie możliwości inwestowania na tych obszarach w pozarolnicze i pozarybackie sfery gospodarki,

Ze względu na wagę problemów związanych z rolnictwem i rolnikami w Polsce oraz w związku z zakładanym zwiększeniem się presji konkurencyjnej w rolnictwie (pomimo objęcia rolników dopłatami bezpośrednimi w ramach Wspólnej Polityki Rolnej), warunkiem powodzenia całej strategii rozwojowej NPR jest zintegrowane oddziaływanie na wszystkich rolników i mieszkańców wsi w sferze rynku pracy, edukacji, infrastruktury i przedsiębiorczości. Zostanie to osiągnięte poprzez koordynację działań adresowanych do ludności wiejskiej i obszarów wiejskich, które będą realizowane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i innych osi rozwojowych NPR.

Wdrażanie niniejszej osi odbywać się będzie poprzez realizację:

- inwestycji finansowanych wyłącznie ze środków krajowych wynikających z programu społeczno-gospodarczego rządu „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca”,
- programów współfinansowanych z pożyczek instytucji zagranicznych (Bank Światowy),
- programów współfinansowanych z zasobów Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (sekcja orientacji):
  - SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”,
- programów współfinansowanych z zasobów Finansowego Instrumentu Wsparcia dla Rybołówstwa (FIFG):
  - SPO „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb”,
- w okresie realizacji NPR będą także kończone inwestycje współfinansowane z zasobów programu przedakcesyjnego SAPARD.

Komplementarnie do działań inwestycyjnych o charakterze regionalnym w zakresie restrukturyzacji obszarów wiejskich będą także prowadzone działania w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego oraz programu SPO „Rozwój zasobów ludzkich”. W ich ramach wsparcie będzie udzielane m.in. na modernizację i rozbudowę infrastruktury lokalnej technicznej i społecznej na terenach wiejskich, wsparcie tworzenia i rozwoju pozarolniczych małych i średnich przedsiębiorstw, przekwalifikowania ludności wiejskiej, podwyższenie poziomu i jakości edukacji.

4.5 Oś rozwoju - Wzmocnienie potencjału rozwojowego regionów i przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów

Jednym z celów częściowych Narodowego Planu Rozwoju jest wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich sektorów i grup społecznych w Polsce. Zgodnie z tym celem w ramach omawianej osi NPR prowadzone będą działania mające na celu z jednej strony wsparcie budowy siły konkurencyjnej poszczególnych

regionów w dostosowaniu do ich wewnętrznego potencjału oraz własnej strategii rozwojowej, a z drugiej przeciwdziałanie marginalizacji społecznej i gospodarczej obszarów poddawanych procesom restrukturyzacji. Zagrożone takimi procesami są znaczące obszary Polski wschodniej i północnej, w tym w szczególności obszary wiejskie, obszary popegieńskie, powojaskowe, obszary przemysłów upadających oraz zdegradowane dzielnice miast.

Wobec niskiej skuteczności dotychczasowych form interwencji publicznej, głównie o charakterze sektorowym oraz nowych wyzwań wynikających z integracji Polski z UE, pomoc adresowana do tych obszarów będzie udzielona w formie kompleksowej w ramach polityki regionalnej państwa.

Kluczowym zagadnieniem pozostaje także wsparcie dla obszarów przygranicznych, co będzie miało bardzo duże znaczenie w pierwszych latach członkostwa w UE, szczególnie na wschodzie kraju.

Działania prowadzone w ramach polityki regionalnej państwa obejmą zarówno bezpośrednie wsparcie programów rozwojowych opracowywanych przez samorzady wojewódzkie, jak i koordynację przestrzenną polityk sektorowych w celu osiągnięcia efektu synergii i ułatwienia realizacji zakładanych celów rozwojowych. Zgodnie z priorytetami określonymi w Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, środki finansowe będą koncentrowały się na:

- rozbudowie i modernizacji infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów metropolitarnych będących głównymi węzłami rozwoju polskiej przestrzeni w kontekście europejskim i globalnym,
- restrukturyzacji bazy ekonomicznej regionów i tworzeniu warunków jej dywersyfikacji,
- rozwoju zasobów ludzkich,
- wsparciu obszarów wymagających aktywizacji i zagrożonych marginalizacją,
- rozwoju międzynarodowej współpracy regionów.

W ramach realizacji niniejszej osi rozwojowej NPR polityka rozwoju regionalnego obejmować będzie działania wdrażane za pomocą:

- zarządzanego na poziomie krajowym, ale w dużej mierze programowanego, a w pełni wdrażanego na poziomie regionalnym, Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, współfinansowanego z zasobów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego,
- programów Inicjatywy Wspólnoty INTERREG, współfinansowanych z zasobów ERDF, a dotyczącej wsparcia dla współpracy przygranicznej, współpracy międzynarodowej w dziedzinie planowania przestrzennego oraz rozwoju współpracy międzyregionalnej,
- środków krajowych przeznaczanych na realizację kontraktów wojewódzkich.

W realizacji tej osi będą wykorzystywane do 2006 r. także środki udostępnione przed rokiem 2004 w ramach programu Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza oraz programu współpracy przygranicznej Phare Crossborder. Działania z zakresu polityki regionalnej mają charakter komplementarny do wszystkich innych działań realizowanych w ramach NPR.

Podstawą zapewnienia skuteczności w osiągnięciu celu NPR będzie zastosowanie przedstawionych w rozdziale IX mechanizmów koordynacji polityki regionalnej i polityk sektorowych.

V. SPÓJNOŚĆ Z POLITYKĄ WSPÓLNOTY ORAZ Z DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI POLSKI I REGIONÓW

1. Spójność z politykami Wspólnoty

Narodowy Plan Rozwoju jest zgodny z podstawowymi założeniami polityk Wspólnotowych. Projektowane operacje finansowe ze źródeł Wspólnoty (fundusze strukturalne, Fundusz Spójności) są zgodne z art. 12 rozporządzenia 1260/99/WE.

1.1 Wspólna Polityka Rolna

Wspólna Polityka Rolna kieruje się trzema podstawowymi zasadami:

- jednolitości rynku, która oznacza swobodny przepływ produktów rolnych między państwami członkowskimi,
- preferencji Wspólnoty co oznacza pierwszeństwo zbytu na rynku Wspólnoty dla własnych produktów rolnych,
- finansowej solidarności polegającej na finansowaniu Wspólnej Polityki Rolnej solidarnie przez wszystkie państwa członkowskie, bez względu na rzeczowy czy terytorialny aspekt wykorzystania środków finansowych w ramach tej polityki.

Wyznaczone w ramach Narodowego Planu Rozwoju cele wobec rolnictwa i obszarów wiejskich są komplementarne wobec celów *Wspólnej Polityki Rolnej (WPR)*, określonej w art. 33 *Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską*. Realizowane w ramach NPR programy operacyjne, w szczególności sektorowy program „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” i Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego przyczyniają się bezpośrednio do zapewnienia wspólnej organizacji rynków rolnych (I filar WPR) oraz rozwoju wsi (II filar WPR).

Dla wsparcia rozwoju wsi w ramach WPR przygotowany jest *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)*. PROW realizowany będzie w latach 2004-2006, a jego założenia są spójne z innymi programami strukturalnymi, a zwłaszcza z Sektorowym Programem Operacyjnym „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. Celem PROW jest wspieranie przemian strukturalnych w rolnictwie oraz wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Plan stanowi podstawę budowania europejskiego modelu rolnictwa w oparciu o WPR, przy uwzględnieniu roli władz szczebla regionalnego.

Instrumentarium PROW obejmuje dwie grupy działań. Do pierwszej należą działania zaliczone do grupy środków towarzyszących WPR, precyzyjnie określone w Rozporządzeniu Rady 1257/99. Należą do nich: programy rolnośrodowiskowe (obowiązkowe), renty strukturalne, zalesianie gruntów rolnych a także wsparcie gospodarstw położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Do drugiej grupy należą instrumenty przejściowe, których celem jest rozwijanie podstawowych problemów występujących w sektorze rolnym w nowych państwach członkowskich UE. Są to: wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych, wsparcie dla grup producentów oraz wsparcie dostosowań gospodarstw rolnych do standardów UE.

Podstawę wsparcia dla Programu będzie stanowił Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej – Sekcja Gwarancji oraz publiczne środki krajowe. Ogółem na realizację PROW w latach 2004-2006, łącznie z dofinansowaniem krajowym, przeznaczono 2,5 mld euro. -

1.2 Wspólna polityka w zakresie rybołówstwa

Wspólna polityka rybołówstwa wspiera realizację ogólnych celów art. 33 *Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską*, a w szczególności *Rozporządzenia Rady nr 3760/92/EWG z dnia 20 grudnia 1992 r. ustanawiającego wspólnotowy system rybołówstwa i rolnictwa*. Wspólna polityka w tym zakresie przyczynia się do osiągnięcia równowagi pomiędzy przechowywaniem i zarządzaniem zasobami z jednej strony, a połowami oraz stabilnym i racjonalnym wykorzystaniem tych zasobów z drugiej.

Podstawą wdrożenia w Polsce zasad *Wspólnej Polityki Rybackiej* UE będą *Ustawa o rybołówstwie morskim z dnia 6 września 2001 r.* oraz *Ustawa o organizacji rynku rybnego z dnia 10 października 2002 r.* Zapisy ustawy o rybołówstwie morskim są zgodne z wymogami wspólnotowych aktów prawnych w tym zakresie. Ustawa dotyczy między innymi zagadnień związanych z regulacją i monitorowaniem połowów, krajowym rejestrem statków rybackich, a także systemem wydawania licencji połowowych, ogólnym dopuszczalnym połowem, regulacją nakładu połowowego i utworzeniem systemu satelitarne monitorowania ruchu statków rybackich oraz monitorowaniem połowów itp. Ustawa ma na celu wprowadzenie jednolitego i scentralizowanego systemu nadzoru nad rybołówstwem.

Dokument *Polska polityka strukturalna w sektorze rybołówstwa na lata 2000-2006* posłużył do przygotowania SPO „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb”, realizowanego ze środków Finansowego Instrumentu Wspierania Rybołówstwa (FIFG). Głównym celem programu, wpisującym się w cel NPR, jest wspieranie działań na rzecz poprawy konkurencyjności polskiego rybołówstwa i przetwórstwa rybnego oraz działań służących wzrostowi spożycia ryb w Polsce, a także działań skierowanych na poprawę zaopatrzenia rynku w ryby morskie i słodkowodne. SPO będzie wdrażany w ramach NPR.

Zapisy SPO „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb”, a tym samym NPR, są zgodne z celami *Wspólnej Polityki Rybackiej*, która zakłada uzyskanie trwałej równowagi pomiędzy nakładami połowowymi a dostępnymi i odtwarzalnymi zasobami ryb oraz poprawę funkcjonowania organizacji rynku rybnego.

1.3 Polityka wspierania zatrudnienia

W odniesieniu do problematyki jakości zasobów ludzkich i metod działania w zakresie ich rozwoju realizowana przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, polityka rynku pracy w ramach Narodowego Planu Rozwoju odpowiada zasadom i wymogom polityki Wspólnoty przyjętej przez Traktat Amsterdamski i w oparciu o wytyczne *Europejskiej Strategii Zatrudnienia*. Polska polityka wspierania zatrudnienia w ramach Narodowego Planu Rozwoju będzie zmierzać do wzrostu zatrudnienia i ograniczenia społecznych skutków bezrobocia zgodnie z celem przyjętym przez kraje członkowskie podczas szczytu Rady Europejskiej w Lizbonie w 2000 r.

W styczniu 2001 roku Rząd Polski oraz Komisja Europejska podpisały dokument *Wspólna Ocena Założeń Polskiej Polityki Zatrudnienia (Joint Assessment of Employment Priorities in Poland – JAP)*. Jest to dokumentem programowy o priorytetowym i podstawowym znaczeniu dla wszelkich prac planistyczno-projektowych.

Wspólna Ocena Założeń Polskiej Polityki Zatrudnienia koncentruje się na podstawowych wyzwaniach w dziedzinie zatrudnienia. Główna uwaga skierowana została na zagadnienie nierównowagi na rynku pracy. Wskazano, iż bezrobocie wykazuje wyraźne

cechy strukturalne, a niski wskaźnik aktywności zawodowej zwraca uwagę na problemy towarzyszące reintegracji zawodowej pracowników opuszczających restrukturyzowane firmy i sektory.

We *Wspólnej Ocenie* zidentyfikowane zostały pewne działania, dzięki którym polityka zatrudnienia mogłaby zostać wzmocniona na tyle, aby sprostać strukturalnym problemom rynku pracy. Działania te, połączone z innymi działaniami skierowanymi na wspieranie rozwoju przedsiębiorstw i tworzenie miejsc pracy, mogą przyczynić się do dalszego rozwoju społecznego i gospodarczego Polski. Do głównych priorytetów w tym zakresie należą:

- zakończenie reformy systemu edukacji i osiągnięcie związanych z nią celów w postaci podniesienia poziomu wykształcenia osób dorosłych,
- rozszerzenie zakresu kształcenia ustawicznego, w spójnych ramach i z udziałem partnerów społecznych,
- zapewnienie wzrostu wynagrodzeń, odpowiednio do wydajności, zwłaszcza poprzez stworzenie spójnego systemu kształtowania wynagrodzeń dla sektora publicznego i sfery budżetowej,
- zapewnienie koordynacji systemu podatkowego i systemu świadczeń, w celu stworzenia odpowiednich bodźców dla tworzenia nowych miejsc pracy oraz zachęcenia osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo do podejmowania pracy,
- zapewnienie publicznym służbom zatrudnienia środków i struktur, niezbędnych do zagwarantowania wysokiej jakości świadczonych przez nie usług na terenie całego kraju i do promowania odejścia od pasywnych działań na rzecz bezrobotnych w kierunku form aktywnych,
- odgrywanie przez partnerów społecznych aktywnej roli w kształtowaniu polityki zatrudnienia – szczególnie w odniesieniu do podnoszenia zdolności adaptacyjnej przedsiębiorstw i ich pracowników,
- próba rozwiązania problemu wysokiego bezrobocia regionalnego poprzez podejmowanie działań na rzecz rozwoju regionalnego, a także zmniejszanie barier w mobilności geograficznej,
- działania mające na celu usuwanie różnic opartych na płci, w tym uchwalenie i wprowadzenie w życie kompleksowego ustawodawstwa antydyskryminacyjnego oraz promocja „przyjaznych rodzinie” rozwiązań dotyczących warunków wykonywania pracy,
- kontynuacja prac Rządu nad tworzeniem struktur instytucjonalnych, niezbędnych dla implementacji EFS, z uwzględnieniem priorytetów nakreślonych we *Wspólnej Ocenie*.

Wspólna Ocena Założeń Polskiej Polityki Zatrudnienia jest podstawą opracowania sprawozdań z realizacji polskich działań na rzecz zatrudnienia. Coroczne sprawozdania z realizacji postanowień zawartych w dokumencie *Wspólna Ocena Założeń Polskiej Polityki Zatrudnienia* przedstawiają stopień zaawansowania realizacji celów polskiej polityki rynku pracy na rzecz zatrudnienia, określonych w dokumencie źródłowym, w kontekście przygotowań Polski do realizacji *Europejskiej Strategii Zatrudnienia*.

Związek pomiędzy *Wspólną Oceną Polskiej Polityki Zatrudnienia* a innymi strategicznymi dokumentami z obszaru polityki społecznej i rynku pracy identyfikują *Ramy Odniesienia Polityki Zatrudnienia*. Wyznaczają one kontekst wsparcia zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich w ramach Narodowego Planu Rozwoju oraz w poszczególnych programach operacyjnych, w tym w szczególności w Sektorowym Programie Operacyjnym „Rozwój Zasobów Ludzkich” oraz Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego. W dziedzinie zatrudnienia Narodowy Plan Rozwoju intensyfikuje działania w ramach czterech filarów *Europejskiej Strategii Zatrudnienia* i koncentruje się na uznaniu, że rynek pracy powinien odzwierciedlać potrzeby dynamicznej gospodarki rynkowej, stanowiącej część jednolitego rynku, w szczególności potrzebę posiadania mobilnych, łatwo

przystosowujących się i wykwalifikowanych pracowników oraz kreowanie polityki i posiadanie odpowiednich instytucji, wspierających rozwój elastycznego rynku pracy.

1.4 Ochrona środowiska

Realizacja NPR będzie odbywać się zgodnie z wymogami UE, a w szczególności z *art. 1 Rozporządzenia Rady z dnia 21 czerwca 1999 r. wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych*, który mówi, że przy realizacji celów Wspólnota winna przyczynić się do harmonijnego i zrównoważonego rozwoju działalności gospodarczej, rozwoju zatrudnienia i zasobów ludzkich, ochrony i poprawy stanu środowiska oraz eliminowania nierówności i promowania równości pomiędzy mężczyznami i kobietami. Ponadto, zgodnie z III Częścią Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, a w szczególności Jednolitym Aktem Europejskim, obowiązującym od 1 lipca 1987 r., do najważniejszych celów w dziedzinie ochrony środowiska zaliczono: zachowanie, ochronę i poprawę jakości środowiska, przyczynianie się do ochrony zdrowia ludzkiego, a także zapewnienie rozsądnego i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych. Jednolity Akt Europejski wprowadził ponadto do zapisów traktatowych podstawowe zasady w dziedzinie ochrony środowiska, z których najważniejsze to: zasada zapobiegania powstawaniu szkód ekologicznych, zasada ich usuwania w miejscu ich powstawania, tj. zasada zanieczyszczający płaci, zasada integracji celów gospodarczych i dziedzin życia oraz zasada pomocniczości. Polski system prawny w zakresie ochrony środowiska jest zgodny z wymogami UE. Dokumenty *II Polityka Ekologiczna Państwa (II PEP)* z dnia 13 czerwca 2000 r., przyjęta przez Radę Ministrów i Sejm i *Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010* (z grudnia 2002 roku) dostosowane są do V Programu Działań Wspólnoty w zakresie środowiska 'Towards sustainability' oraz do kierunków zmian wytyczonych w VI Programie 'Our Future. Our Choice' (COM (2001)31). W ramach programu Phare Ministerstwo Środowiska zrealizowało między innymi projekty: *Opracowanie koncepcji sieci Natura 2000* oraz *Wdrożenie programu Natura 2000 na terenie Polski*.

Dodatkowo wszystkie działania realizowane w ramach NPR muszą być zgodne z *Prawem ochrony środowiska* z dnia 27 kwietnia 2001 r (Dz.U.2001.62.627 z dnia 20 czerwca 2001 r.), *Prawem wodnym* z dnia 18 lipca 2001 r. (Dz. U. 2001.115.1229 z dnia 11 października 2001 r.), *Ustawą o odpadach* z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz.U.2001.62.628 z dnia 20 czerwca 2001 r.) i innymi ustawami w zakresie ochrony środowiska. Ustawy te są dostosowane do dyrektyw UE w tym zakresie.

Na poziomie programowania Narodowego Planu Rozwoju, zgodnie z *art. 41 Rozporządzenia Rady z dnia 21 czerwca 1999 r. wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych*, przeprowadzona została przez niezależnych ekspertów ocena *ex ante* pod kątem wpływu programu na środowisko (Environmental Impact Assessment). Jednocześnie podobna analiza dokonywana jest w ramach każdego programu operacyjnego.

Na etapie implementacji realizacja priorytetu ochrony środowiska przejawia się w nałożonym na każdego beneficjenta końcowego obowiązku przedkładania, wraz ze zgłaszanym projektem inwestycyjnym, oceny oddziaływania na środowisko, przygotowanej zgodnie ze stosownymi regulacjami prawnymi, zamieszczonymi w Ustawie – Prawo ochrony środowiska. Przestrzeganie zasad dotyczących ochrony środowiska analizowane będzie także przez Komitet Monitorujący powołany przy Instytucji Zarządzającej danym programem operacyjnym.

1.5 Polityka badawczo-rozwojowa

Polska polityka badawczo-rozwojowa jest prowadzona zgodnie z zasadami i wymogami polityki badawczo-rozwojowej UE. Udział Polski w polityce badawczo-rozwojowej UE został potwierdzony wraz z włączeniem w sierpniu 1999 r. do *Piątego Programu Ramowego Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji (1998-2002)* oraz w listopadzie 2002 r. do *Szóstego Programu Ramowego UE* w tym zakresie.

Ważnym etapem rozwoju współpracy naukowo-badawczej Polski z państwami Europy Zachodniej było przystąpienie w 1995 r. do *Programu EUREKA (European Research Coordination Agency)*, którego celem jest wykorzystanie potencjału naukowego do wzrostu efektywności i konkurencyjności przemysłu i gospodarek krajów europejskich.

Polska w momencie uruchomienia finansowania z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności będzie zaangażowana w stosowanie aktualnie dostępnych instrumentów w zakresie wsparcia działań badawczych i rozwojowych ale też uzyska dostęp do innych, niedostępnych w okresie przedakcesyjnym instrumentów wspólnotowych (np. I-TECH, JEV - Joint European Venture, ETF start-up facility).

Obecnie polscy przedsiębiorcy i instytucje badawcze uzyskały możliwość wzięcia udziału w Szóstym Programie Ramowym Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji UE, który jest ukierunkowany na tworzenie *Europejskiej Przestrzeni Badawczej i Innowacji* i jest podstawowym instrumentem UE wzmocnienia naukowej i technologicznej bazy gospodarki wspólnotowej oraz zachęcenia jej do stania się bardziej konkurencyjną na szczeblu międzynarodowym.

Spójnie i komplementarnie z tymi instrumentami realizowane będą działania, mające na celu tworzenie korzystnych warunków do wzrostu innowacyjności w gospodarce jako czynnika silnie oddziałującego na zwiększenie konkurencyjności. W szczególności przyczyni się do tego realizowany w ramach Narodowego Planu Rozwoju SPO „Wzrost konkurencyjności gospodarki”, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Szczegółowe działania dotyczyć będą przede wszystkim wspierania instytucji działających na rzecz rozwoju technologii, promowania szerszej współpracy między przedsiębiorstwami i instytucjami badawczo-rozwojowymi, wpierania inwestycji wprowadzających innowacje technologiczne, głównie dla MSP oraz kształtowania postaw innowacyjnych kadr zarządzających przedsiębiorstwami.

1.5.1 Społeczeństwo informacyjne

Wsparcie budowy społeczeństwa informacyjnego w ramach NPR obejmować będzie działania zgodne z ustaleniami szczytu Rady Europejskiej w Lizbonie. Uchwałą z dnia 14 lipca 2000 r. Sejm Rzeczypospolitej zobowiązał Rząd do pilnego podjęcia prac legislacyjnych umożliwiających rozwój gospodarki elektronicznej tj. opracowanie założeń strategii rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce z uwzględnieniem m.in. następujących zagadnień: zasady powszechnego dostępu i wykorzystania Internetu, planów rozwoju edukacji informacyjnej dzieci i młodzieży oraz dla dorosłych jako konieczność zdobywania nowych kwalifikacji, a także planu działań wspomagających wykorzystanie usług społeczeństwa informacyjnego dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, dla rozwoju wsi, w ochronie zdrowia (telemedycyna), w zwiększeniu dostępności do dóbr kultury, w transporcie i ochronie środowiska, dla zwiększenia bezpieczeństwa obywateli i ochrony porządku publicznego.

Wzorując się na inicjatywie Komisji Europejskiej „e-Europe – an information society for all” rząd polski przyjął 11 września 2001 roku *Narodowy Program Rozwoju*

Spółeczeństwa Informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006. Strategia „e-Polska” określa założenia, sposób realizacji oraz źródła finansowania konkretnych zadań m.in. w zakresie przygotowania polskiego społeczeństwa do szybkich zmian technicznych, społecznych i gospodarczych, wprowadzenia społeczeństwa w wiek cywilizacji cyfrowej we wszystkich sferach aktywności społeczno-zawodowej i dostosowania regulacji prawnych do wymagań postępu technicznego i ery społeczeństwa informacyjnego.

Plan rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce ma charakter horyzontalny i jego wdrażanie będzie uwzględniane we wszystkich programach sektorowych i regionalnych w formie stosowania korzystnych kryteriów doboru projektów w tej dziedzinie, a nawet stosowania wyższych wskaźników współfinansowania przez fundusze strukturalne. W formie wyodrębnionych działań realizacja zadań w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego prowadzona będzie w ramach sektorowego programu operacyjnego „Wzrost konkurencyjności gospodarki”, jak również w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Jeden z jego priorytetów - Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów obejmuje działania ukierunkowane na wspieranie projektów z zakresu technik multimedialnych, informacyjnych i komunikacyjnych w przedsiębiorstwach oraz inwestycje służące wyposażaniu instytucji publicznych w nowoczesne narzędzia (software/hardware).

1.6 Rozwój przestrzenny

W polityce regionalnej Unii Europejskiej coraz większą uwagę zwraca się na ujęcia przestrzenne, tj. takie kształtowanie rozwoju społeczno-gospodarczego, które nie ogranicza się do granic administracyjnych regionalnych, czy państwowych. Oddziaływanie wielu inwestycji, czy przedsięwzięć podejmowanych w określonym miejscu ma charakter ponadregionalny, często ponadpaństwowy.

Cele i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego Polski zawarte w Narodowym Planie Rozwoju uwzględniają inspiracje wynikające z dokumentu dotyczącego przestrzennego rozwoju Unii Europejskiej *Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego (EPRP) (European Spatial Development Perspective ESDP)*. Dokument ten jest studium perspektyw rozwoju i zagospodarowania terytorium Unii Europejskiej, sporządzonym przy szerokim udziale krajów członkowskich. Obejmuje on także obszar krajów stowarzyszonych. Dokument ten nie ma charakteru obligatoryjnego, jednakże pełni ważną rolę opiniotwórczą w sferach administracji publicznej i biznesu. Wynika z niego, że obszar Unii Europejskiej powinien mieć policentryczny i zrównoważony system osadnictwa oraz charakteryzować się partnerstwem między obszarami miejskimi i wiejskimi w celu zacierania różnic cywilizacyjnych. Ponadto w celu wspierania rozwoju policentrycznego powinien istnieć zintegrowany system transportu, a ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego powinna być bardziej skuteczna.

Podobne zasady stanowią fundament przyjętej przez Sejm RP w 2000 r. Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Dokument ten określa cel zrównoważonego zagospodarowania kraju, oraz zasady i kierunki działań w tym zakresie.

NPR zakłada, iż rozwój oraz modernizacja infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej przyczyni się do wzrostu dostępności przestrzennej kraju i regionów, sprzyjając zwiększeniu ich siły konkurencyjnej, a także rozwojowi policentrycznego systemu miejskiego Polski. Chociaż jednym z zasadniczych celów programowania rozwoju społeczno-gospodarczego kraju jest dążenie do zmniejszania zróżnicowania poziomu rozwoju regionalnego, to koncentracja wydatkowania środków na wyznaczonych w NPR priorytetach

może spowodować, iż wielkie aglomeracje będą rozwijać się najszybciej. Przewiduje się jednak, że obszary znajdujące się w strefie wpływu obszarów o największym potencjale rozwojowym również będą się szybko rozwijać poprzez dyfuzję innowacyjności. Działania wdrażane w ramach NPR, w szczególności działania realizowane w ZPORR, mają na celu wyrównywanie dysproporcji pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi, które przyczynią się do zmniejszenia rażącej często różnicy w poziomie życia między miastem a wsią. Racjonalne wykorzystanie i ochrona środowiska przyrodniczego i zasobów kulturowych jest również jednym z priorytetów NPR.

1.7 Polityka konkurencji

Wszystkie operacje finansowane przez fundusze strukturalne i Fundusz Spójności są zgodne z przepisami Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, politykami i działaniami Wspólnoty (co wynika z *art. 12 Rozporządzenia Rady Nr 1260/99/WE*) w ramach polityki konkurencji.

Zgodność reguł konkurencji skierowanych do państwa z wymogami wspólnotowych aktów prawnych zapewnia *Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców* (Dz. U. Nr 144 poz. 1177 z dnia 5.09.2002 r.) oraz *Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów* (Dz.U. z 2000 r. Nr 122 poz. 1319), która obowiązuje od 1 kwietnia 2001 r. Ustawa oraz akty wykonawcze regulują zarówno warunki dopuszczalności pomocy w poszczególnych sektorach, udzielanie pomocy horyzontalnej i regionalnej, jak też kwestie proceduralne. Akty te stanowią ramowe prawo polskie, zapewniające kontrolę *ex ante* i *ex post* udzielonej pomocy publicznej w Polsce. Uregulowania obowiązują również przedsiębiorców otrzymujących pomoc publiczną ze środków pochodzących z funduszy przedakcesyjnych.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, będą bezpośrednio obowiązywały przepisy artykułów 87-89 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Postanowienia ustawy o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców zostaną zastąpione tymi przepisami oraz wydanymi na ich podstawie aktami prawnymi.

Wszystkie operacje finansowane z funduszy strukturalnych będą podlegały pomocy publicznej i systemowi kontroli. Instytucja Zarządzająca Podstawami Wsparcia Wspólnoty (*Community Support Framework – CSF*) zapewnia zgodność z politykami Wspólnoty wszystkich operacji podejmowanych w ramach CSF w zakresie zasad konkurencji, a w szczególności:

- notyfikuje Komisji Europejskiej każde działanie finansowane z funduszy strukturalnych, które tworzy, modyfikuje lub rozbudowuje system pomocy państwa dla przedsięwzięć, w ramach określonych terminów,
- zbiera informacje dotyczące wielkości i form wsparcia, które będą włączone do kwartalnych raportów nt. monitoringu, przygotowywane przez beneficjentów końcowych i następnie przekazywane kolejno do instytucji wdrażających, instytucji zarządzających i do Komitetu Monitorującego Podstawy Wsparcia Wspólnoty,
- dostarcza, w przypadku dużych projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych, dokładnych informacji potrzebnych dla oceny ich zgodności z regułami konkurencji, w tym między innymi z zasadami odnoszącymi się do pomocy państwa (zgodnie z *art. 26 (h) Rozporządzenia Rady Nr 1260/99/WE*),

- koordynuje utrzymanie zgodności wsparcia z zatwierdzonymi przez Komisję Europejską planów pomocy publicznej, częściowo finansowanych przez Wspólnotę (zgodnie z artykułami 87 i 88 Traktatu).

Obecnie funkcję organu monitorującego pomoc publiczną w Polsce pełni Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) na mocy ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców. Prezes UOKiK opiniuje, pod względem zgodności z przepisami ustawy o dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców, projekty programów i aktów prawnych będących podstawą do udzielenia pomocy. Do ich przedkładania zobowiązane są organy udzielające pomoc. Po akcesji Polski do Unii Europejskiej, kompetencje UOKiK w zakresie nadzorowania udzielania pomocy publicznej w Polsce przejmie Komisja Europejska.

1.8 Równe traktowanie kobiet i mężczyzn

Wszystkie działania w ramach Narodowego Planu Rozwoju od etapu konstruowania dokumentów programowych po ich realizację, będą odbywały się przy uwzględnieniu i respektowaniu zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn.

Równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym kobiet i mężczyzn w Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje *art. 33 Konstytucji RP*. Przepisy *ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw* w pełni regulują kwestie związane z równym traktowaniem kobiet i mężczyzn na rynku pracy:

- kobiety i mężczyźni powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych,
- równe traktowanie kobiet i mężczyzn oznacza niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, ze względu na płeć,
- pracownicy, bez względu na płeć, mają prawo do jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę lub za pracę o jednakowej wartości.

Zmiany legislacyjne, zgodne z aktami prawa wspólnotowego, regulują również kwestię uprawnień pracowniczych związanych z rodzicielstwem oraz określają warunki pracy kobiet w ciąży i karmiących dziecko piersią.

Zapleczem instytucjonalnym działań na rzecz kobiet na rynku pracy jest funkcjonujący od 20 października 2001 r. Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, do którego zadań należy m. in.

- dokonywanie analiz i ocen sytuacji prawnej i społecznej w zakresie równego traktowania i równości szans kobiet i mężczyzn oraz inicjowanie i koordynowanie działań zmierzających do zapewnienia równego traktowania oraz wyrównywania szans kobiet i mężczyzn, a także ochrony przed dyskryminacją ze względu na płeć we wszystkich dziedzinach życia społecznego,
- wprowadzanie zasady równego statusu kobiet i mężczyzn we wszystkie dziedziny i zakresy realizowanej przez rząd polityki,
- promowanie, upowszechnianie i propagowanie problematyki równego traktowania i równości szans kobiet i mężczyzn, w tym wiedzy na temat dyskryminacji ze

względu na płeć, a także prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych na rzecz podnoszenia świadomości społecznej w tym zakresie.

Realizacja polityki równouprawnienia kobiet i mężczyzn przy współfinansowaniu z funduszy strukturalnych będzie odbywała się w sposób bezpośredni w ramach sektorowego programu operacyjnego „Rozwój zasobów ludzkich” poprzez skoncentrowanie działań na integrację i reintegrację zawodową kobiet na rynku pracy oraz zwiększenie ich aktywności zawodowej.

1.9 Zamówienia publiczne

Wszystkie operacje finansowane przez fundusze strukturalne i Fundusz Spójności są zgodne z przepisami Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, politykami i działaniami Wspólnoty (co wynika z *art. 12 Rozporządzenia Rady Nr 1260/99/WE*) w zakresie zasad zawierania kontraktów publicznych.

Ustawa z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (Dz. U. Z 1994 r. Nr 76 poz. 344), która będzie stanowiła podstawę udzielania zamówień publicznych dla projektów współfinansowanych przez instrumenty strukturalne UE w ramach NPR jest w pełni zgodna z następującymi Dyrektywami wspólnotowymi: 93/37/EWG, 93/36/EWG, 92/50/EWG, 93/38/EWG w zakresie: ogólnych definicji, zakresu podmiotowego (włączenie sektora użyteczności publicznej w rozumieniu Dyrektywy 93/38/EWG), wyłączeń z zakresu obowiązywania stosowanych procedur, w tym przede wszystkim warunków korzystania z procedury negocjacyjnej bez publikacji ogłoszenia minimalnych terminów, zasad publikacji ogłoszeń przetargowych i o wyborze oferty, publikacji ogłoszeń o planowanych zamówieniach (PIN), zasad kwalifikacji do udziału w przetargu, zasad wyboru oferty oraz Dyrektywy Rady: 89/665/EWG i 92/13/EWG w zakresie wprowadzenia dwuinstancyjnego postępowania arbitrażowo-sądowego.

Wdrażanie działań współfinansowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności będzie zgodne z polityką i dyrektywami wspólnotowymi w zakresie zamówień publicznych, mianowicie:

- ustawa o zamówieniach publicznych będzie stosowana bez żadnych przywilejów dla polskich przedsiębiorców (z dniem członkostwa Polski w UE zapisy dotyczące preferencji krajowych przestaną obowiązywać),
- zawiadomienia wysłane do publikacji w Oficjalnym Dzienniku Wspólnot Europejskich będą odwoływać się do projektów, którym pomoc Wspólnoty została przyznana lub przekazana,
- wnioski o środki w przypadku dużych projektów, o których mowa w *artykułach 25 i 26 Rozporządzenia Rady NR 1260/99/WE* będą zawierać kompletną listę już zawartych zamówień oraz odpowiednie akty prawne, jeśli wskazują na to dyrektywy dotyczące zamówień publicznych. Uaktualniona wersja tych informacji zostanie przekazana Komisji wraz z wnioskiem o płatność równoważną dla kontraktów zawartych w międzyczasie,
- w przypadku projektów, w szczególności włączonych do programów operacyjnych i których całkowita wartość przekracza sumę określoną w *artykule 25 Rozporządzenia Rady Nr 1260/99/WE*, informacja na temat każdego zawartego kontraktu będzie udostępniona Komitetowi monitorującemu i wysłana do Komisji Europejskiej, jeśli Komisja o to poprosi,

- każdy beneficjent końcowy, na dwa tygodnie przed ogłoszeniem przetargu, powiadamia odpowiednią instytucję zarządzającą i instytucję wdrażającą o dacie i wybranej procedurze przetargu. Instytucja zarządzająca zleca instytucji wdrażającej wyrywkową kontrolę przetargów, polegającą na udziale w nich jej przedstawicieli.

Centralnym organem administracji właściwym w sprawach zamówień publicznych jest Prezes Urzędu Zamówień Publicznych. Do zakresu działania Prezesa UZP należy między innymi zatwierdzanie trybu udzielania zamówienia publicznego innego niż przetarg nieograniczony oraz ustalanie i prowadzenie listy arbitrów rozpatrujących odwołania wniesione w postępowaniu o zamówienie publiczne. Do zadań Prezesa UZP należy również wydawanie Biuletynu Zamówień Publicznych, w którym publikowane są ogłoszenia o zamówieniach publicznych (ponadto zamawiający ma obowiązek zamieszczenia informacji o przetargu nieograniczonym w miejscu publicznie dostępnym w swojej siedzibie i na stronie internetowej).

2. Spójność z politykami krajowymi i regionalnymi

Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004-2006 jako dokument integrujący polityki sektorowe oraz uwzględniający potrzeby rozwojowe poszczególnych regionów bazuje na dokumentach programowych i planistycznych stanowiących podstawę polityki prowadzonej przez Rząd.

Dokumentem poprzedzającym NPR jest *Wstępny Narodowy Plan Rozwoju* (Komitet Integracji Europejskiej przyjął Wstępny Narodowy Plan Rozwoju na lata 2000-2002 w grudniu 1999 r., a w styczniu 2002 r. jego rozszerzenie obejmujące także rok 2003). W oparciu o strategię sektorowe i regionalną określono w nim kierunki rozwoju służące wzmocnieniu spójności społeczno-gospodarczej w okresie przed przystąpieniem Polski do UE.

Podstawowym zadaniem prac analitycznych wykonanych w ramach WNPR było rozpoznanie największych różnic w poziomie rozwoju pomiędzy Polską a Wspólnotą Europejską. Na tej podstawie określone zostały priorytety rozwoju w zakresie spójności społeczno-gospodarczej w okresie przedakcesyjnym. Wskazano w nim również kierunki interwencji ze źródeł przedakcesyjnych, zarówno z programu Phare, jak również ISPA i SAPARD. Fundusze programu Phare, ISPA i SAPARD pozwalają na zwiększenie inwestycji w tych obszarach, które są szczególnie istotne z punktu widzenia osiągnięcia wewnętrznej i zewnętrznej spójności społeczno-gospodarczej.

Zdefiniowane w WNPR kierunki wsparcia ze strony funduszy przedakcesyjnych znalazły odzwierciedlenie i kontynuację w ramach pomocy ze strony funduszy strukturalnych określonych w NPR.

Narodowy Plan Rozwoju nawiązuje bezpośrednio do Strategii Gospodarczej Rządu, „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca” (przyjętej przez Radę Ministrów 29 stycznia 2002 r.). Celami strategicznymi polityki gospodarczej Rządu w tym okresie są:

- stopniowy powrót w ciągu 2 lat na ścieżkę co najmniej 5% wzrostu PKB,
- aktywizacja zawodowa społeczeństwa i zwiększanie zatrudnienia,
- skuteczna absorpcja funduszy europejskich i wykorzystanie ich dla rozwoju kraju.

Realizacja celów polityki gospodarczej została oparta na trzech zasadniczych filarach:

1. strategii finansów publicznych,
2. strategii wzrostu gospodarczego,
3. strategii integracji europejskiej.

Strategia finansów publicznych stanowi „kotwicę zabezpieczającą”, trzymającą w ryzach decyzje gospodarcze i chroniącą przed woluntaryzmem ekonomicznym. Strategia finansów publicznych ma zapewnić: dyscyplinę finansową niezbędną dla przywrócenia i utrzymania równowagi finansów publicznych, a także wygospodarowanie i zwiększenie nakładów na przedsięwzięcia rozwojowe i modernizacyjne oraz na budowanie gospodarki opartej na wiedzy.

Strategia wzrostu gospodarczego zakłada pobudzanie przedsiębiorczości, uruchomienie programu Pierwsza praca, przyspieszenie rozwoju infrastruktury jako klucza do rozwoju, wsparcie zmian strukturalnych w gospodarce, zwiększenie konkurencyjności krajowej produkcji i usług, rozwój wsi i rolnictwa oraz wykorzystanie możliwości, jakie daje aktywna polityka regionalna.

Strategia integracji europejskiej zakłada uzyskanie warunków, które będą umożliwiły przyspieszony rozwój gospodarczy poprzez osiągnięcie relacji, w której Polska zajmie pozycję beneficjenta netto począwszy od pierwszego roku członkostwa.

Proponowana w NPR struktura celów i priorytetów bezpośrednio wynika z programu gospodarczego rządu na lata 2002-2006. NPR nawiązuje do tego programu, ale koncentrować się będzie wyłącznie na działaniach o charakterze strukturalnym, które stworzą podstawy długofalowego rozwoju i modernizacji kraju.

NPR uwzględnia również kierunki strategiczne sformułowane w innych średniookresowych dokumentach rządowych, powstałych w latach 1999-2001, Są to:

- **Narodowa strategia wzrostu zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich 2000-2006** (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 r.),
- **Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa 2000-2006** (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 1999 r.),
- **Polska polityka strukturalna w sektorze rybołówstwa 2001-2006,**
- **Narodowa strategia rozwoju transportu 2000-2006,**
- **Narodowa strategia ochrony środowiska na lata 2000-2006** (przyjęta przez Komitet Rady Ministrów ds. Polityki Regionalnej i Zrównoważonego Rozwoju w dniu 27 lipca 2000 r.), **II Polityka ekologiczna państwa**, (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 czerwca 2000 r., przez Sejm w dniu 23 sierpnia 2001 r.) oraz **Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010** (z grudnia 2002 roku),
- **Narodowa strategia rozwoju regionalnego 2001-2006** (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 28 grudnia 2000 r.).

Narodowa strategia wzrostu zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich 2000-2006 jako główny cel zakłada osiągnięcie wyższego zaangażowania ludności w procesie pracy, połączonego z równoczesnym podwyższeniem potencjału kwalifikacyjnego zasobów ludzkich. Zwiększanie liczby miejsc pracy wiąże się z poprawą trwałości zatrudnienia, rozwojem przedsiębiorczości, poprawą zdolności adaptacyjnej przedsiębiorstw i ich

pracowników do warunków gospodarki rynkowej oraz ze wzmocnieniem polityk równości szans na rynku pracy.

Cele polityki rynku pracy i ich osiągnięcie w nawiązaniu do trendów demograficznych i prognoz makroekonomicznych znajdują odzwierciedlenie w priorytecie NPR - Rozwój zasobów ludzkich i zatrudnienia. Taki kierunek wydatkowania środków pozwoli w latach 2004-2006 na osiągnięcie głównego celu NPR, jak również na realizację założeń Narodowej strategii wzrostu zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich 2000-2006.

Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa 2000-2006 zawiera podstawowe uwarunkowania, założenia i cele polityki, zmierzające do trwałego przekształcenia rolnictwa i obszarów wiejskich. Za szczególnie ważne cele uznaje się poprawę warunków pracy i podniesienie poziomu życia ludności wiejskiej, przebudowę struktur sektora rolnego oraz kształtowanie warunków rozwoju zrównoważonego i zwiększenie konkurencyjności wyrobów polskiego przemysłu spożywczego.

Tak sformułowane strategiczne kierunki rozwoju nawiązują do jednego z priorytetów NPR, a dotyczącego *przekształceń strukturalnych w rolnictwie i rybołówstwie*. Koncentracja środków na działaniach dających możliwość przekwalifikowania dla mieszkańców wsi, przyspieszania procesów modernizacji rolnictwa oraz rozwoju infrastruktury społecznej i technicznej, służy realizacji głównego celu NPR i jest zgodna ze strategicznymi kierunkami określonymi w omawianym dokumencie.

W polskiej polityce strukturalnej w sektorze rybołówstwa na lata 2000-2006 określono założenia interwencji państwa w stymulowanie rozwoju pozaprodukcyjnych funkcji gospodarki rybackiej. Program ten adresowany jest do strefy przybrzeżnej Bałtyku, gdzie występują terytorialne nawarstwienia problemów związanych z zatrudnieniem w rybołówstwie i przetwórstwie ryb.

Głównymi celami tej polityki są:

- pomoc w osiągnięciu stałej równowagi pomiędzy stanem zasobów a stopniem ich eksploatacji,
- wzrost konkurencyjności i rozwój silnych ekonomicznie podmiotów gospodarczych, stabilizacja rynku, poprawa jakości produktów rybnych, postęp techniczny,
- wspieranie rozwoju gospodarczego regionów uzależnionych od rybołówstwa oraz wsparcie socjalne rybaków.

Kierunek wydatkowania środków określony w NPR jako *przekształcenia strukturalne w rolnictwie i rybołówstwie* jest spójny z realizacją tych celów.

Celem Narodowej strategii rozwoju transportu 2000-2006 jest dążenie do osiągnięcia równomiernego rozwoju transportu pod względem technicznym, przestrzennym, gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Zostanie on realizowany przez stopniową zmianę istniejących sposobów działania w transporcie, przyjęcie nowych rozwiązań technicznych, organizacyjnych i prawnych zgodnie z wymogami międzynarodowego rynku usług transportowych.

Rozwój infrastruktury, a w tym infrastruktury transportowej, jest jednym z głównych priorytetów NPR - infrastruktura transportowa i teleinformatyczna, a jego realizacja służyć będzie również osiągnięciu założeń sformułowanych w strategii transportu.

Główne cele związane z wdrażaniem trwałego i zróżnicowanego rozwoju w jego wymiarze ekologicznym zostały zawarte w II Polityce Ekologicznej Państwa, Polityce Ekologicznej Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010 oraz Narodowej strategii ochrony środowiska na lata 2000-2006. Dokumenty te zawierają działania państwa w zakresie ochrony środowiska naturalnego.

Celem nowej polityki ekologicznej państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców, infrastruktury społecznej oraz zasobów przyrodniczych.

Tak sformułowany cel znajduje bezpośrednie odzwierciedlenie w NPR, gdzie jako priorytet uznano *ochronę środowiska i zagospodarowanie przestrzenne*. Służy on realizacji głównego celu NPR i kształtuje warunki dla zrównoważonego rozwoju.

Ponadto Narodowy Plan Rozwoju nawiązuje do Planu działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006 e-Polska (przyjęty przez Radę Ministrów 11 września 2001 r.). Potrzeba szybkich przemian technologicznych, społecznych i gospodarczych związanych z tworzeniem społeczeństwa informacyjnego, przygotowanie do wyzwań nowego rynku pracy i nowych metod pracy, wzrost innowacyjności gospodarki w celu poprawienia jej konkurencyjności znajduje swoje odzwierciedlenie we wszystkich priorytetach NPR, realizowanych na szczeblu centralnym jak również regionalnym.

Z punktu widzenia działań służących spójności społeczno-gospodarczej w Polsce, a wpisanych w europejską politykę regionalną zasadnicze znaczenie ma Narodowa strategia rozwoju regionalnego 2001-2006. Jej głównym zadaniem jest zapewnienie warunków wzrostu konkurencyjności regionów w układzie krajowym i europejskim oraz przeciwdziałanie pogłębianiu się różnicowań międzyregionalnych.

Wzrost konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów sprzyja długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej z krajami Wspólnoty.

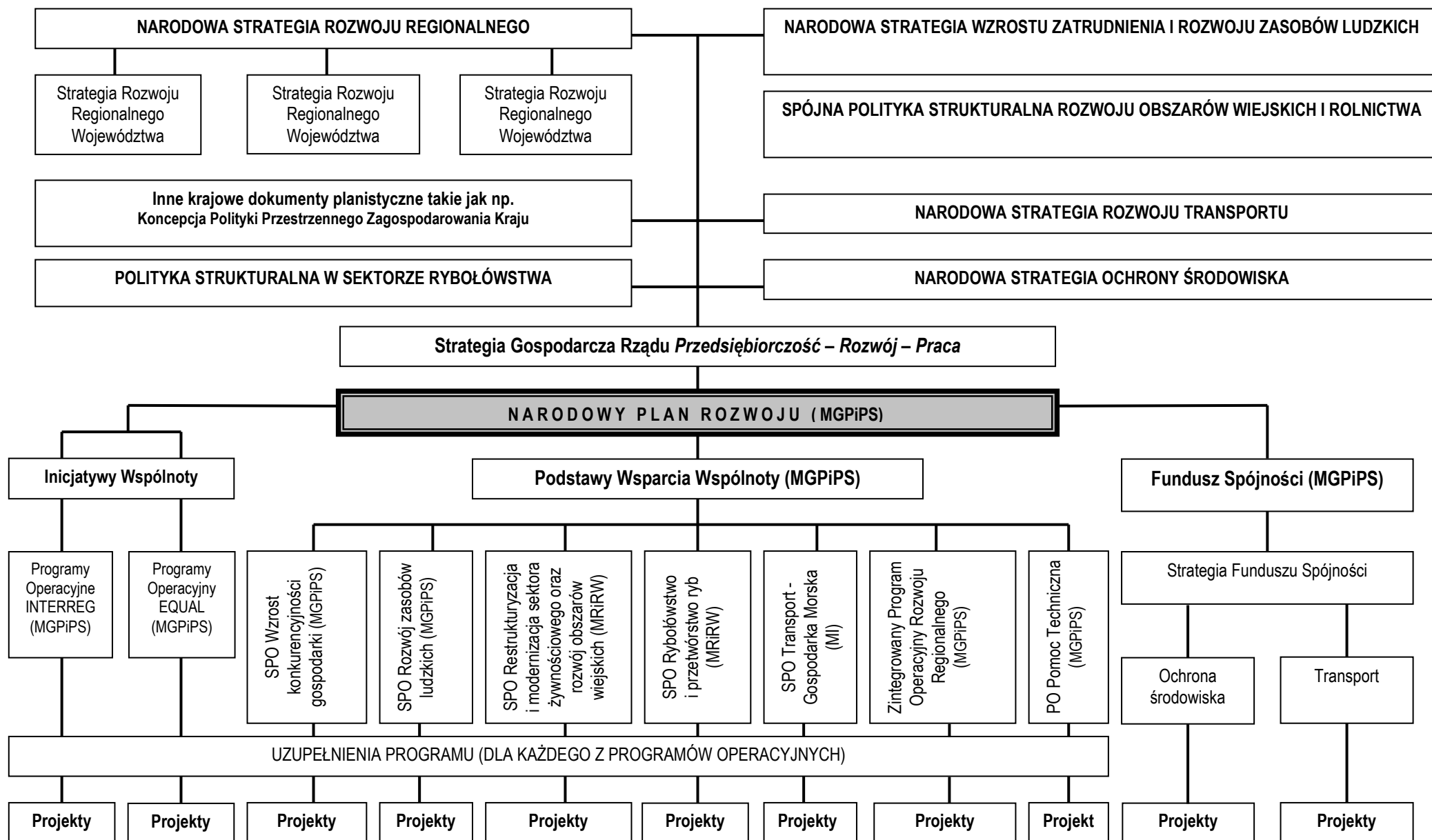
Bezpośrednio do tak sformułowanego celu nawiązuje jeden z priorytetów określony, jako *wzmocnienie potencjału rozwojowego regionów i przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów* w skali kraju i w przestrzeni europejskiej. Oznacza to, że poprzez wydatkowanie środków w ramach NPR, następować będzie również realizacja głównego celu NSRR.

NPR zgodny jest również z kierunkami rozwoju społeczno-gospodarczego określonymi w długookresowych planach. W zakresie długofalowej polityki społeczno-gospodarczej strategią pozwalającą na identyfikację najistotniejszych uwarunkowań rozwoju i dającą podstawę do sformułowania głównego celu NPR jest **”Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju”** (przyjęta przez Radę Ministrów 26 lipca 2000 r.). Zakłada ona osiągnięcie przez polską gospodarkę warunków trwałego i zrównoważonego rozwoju, co oznacza konieczność integracji oraz korelacji aspektów ekonomicznych, społecznych i ekologicznych. Do priorytetów zaliczono edukację, rozwój nauki, zaplecza badawczo-rozwojowego gospodarki oraz kultury, jak też ochronę środowiska przyrodniczego i uzyskanie poczucia bezpieczeństwa materialnego oraz osobistego. Warunkiem realizacji wszystkich priorytetów jest modernizacja struktury gospodarczej, co jest również głównym wyzwaniem dla NPR.

Dokumentem określającym zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju jest **Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju** (KPPZK) przyjęta przez Radę Ministrów 5 października 1999 r. Podstawowym zadaniem polityki przestrzennej państwa jest tworzenie korzystnych warunków rozwoju społeczno-gospodarczego kraju poprzez kształtowanie odpowiedniej struktury przestrzennej. Stąd też głównymi założeniami KPPZK jest dynamizacja rozwoju Polski otwartej na globalny i europejski system gospodarowania i przełamania w ten sposób zapóźnienia cywilizacyjnego. Przestrzeń polska ma być otwarta, konkurencyjna, innowacyjna, efektywna i przede wszystkim czysta ekologicznie. Najbardziej dynamicznym fragmentem polskiej przestrzeni będą obszary metropolitarne, które odegrają zasadniczą rolę w promowaniu konkurencyjnej gospodarki polskiej w skali europejskiej i globalnej. Do sformułowanych w niej kierunków polityki przestrzennej państwa nawiązuje bezpośrednio cel strategiczny NPR oraz wynikające z niego priorytety.

Wykres 30. NPR jako element programowania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności

VI. ZARYS PROGRAMÓW OPERACYJNYCH I REALIZOWANYCH W ICH RAMACH DZIAŁAŃ

Narodowy Plan Rozwoju będzie realizowany poprzez uzgodnione z Komisją Europejską Podstawy Wsparcia Wspólnoty/CSF oraz wynikające z tego dokumentu programy operacyjne, a także projekty Funduszu Spójności. Do realizacji celów i priorytetów określonych w NPR przyczyniać się będą także programy realizowane w ramach Inicjatyw Wspólnoty: INTERREG (współpraca gospodarcza regionów przygranicznych), EQUAL (promocja równości szans) oraz programy krajowe nie współfinansowane ze źródeł wspólnotowych.

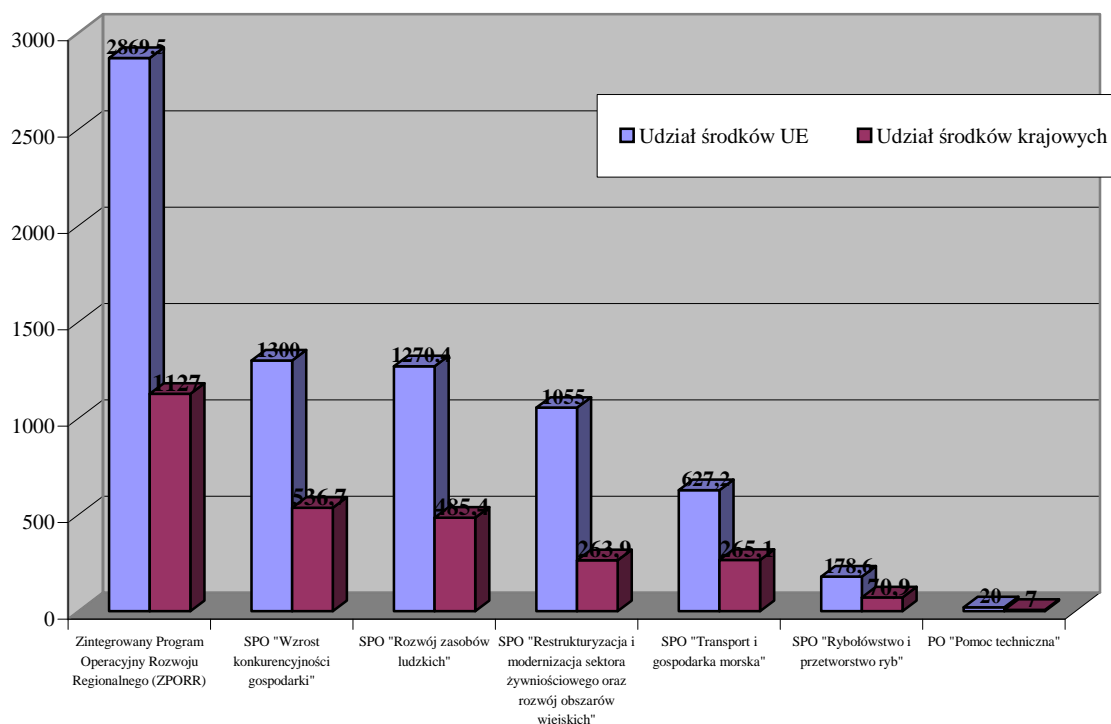
Podstawy Wsparcia Wspólnoty dla Polski w latach 2004-2006 będą wdrażane za pomocą pięciu jednofunduszowych sektorowych programów operacyjnych (SPO), dotyczących wzrostu konkurencyjności gospodarki, rozwoju zasobów ludzkich, restrukturyzacji i modernizacji sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich, rybołówstwa i przetwórstwa ryb, infrastruktury transportowej i gospodarki morskiej. Obok programów sektorowych będzie realizowany wielofunduszowy Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) – zarządzany na poziomie krajowym, ale wdrażany w systemie zdecentralizowanym na poziomie wojewódzkim. Ponadto opracowany został program operacyjny pomocy technicznej, służący wsparciu wdrażania funduszy strukturalnych.

Tabela 17. Wykaz programów operacyjnych wraz z instytucjami odpowiedzialnymi za ich przygotowanie

Nazwa Programu	Instytucja przygotowująca program
SPO Wzrost konkurencyjności gospodarki	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej
SPO Rozwój zasobów ludzkich	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej
SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
SPO Transport - Gospodarka Morska	Ministerstwo Infrastruktury
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) – Rozwój regionalny	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (we współpracy z samorządami województw)
Program Operacyjny - Pomoc techniczna	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej

Struktura i treść programów operacyjnych wynika z celów i strategii ich osiągnięcia określonych w Narodowym Planie Rozwoju. Podział środków strukturalnych zaangażowanych w realizację poszczególnych programów odzwierciedla stopień ich ważności dla budowania podstaw wzrostu konkurencyjności i spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z krajami i regionami Unii Europejskiej oraz uwzględnia faktyczne możliwości absorpcyjne. Szczegółowy opis zakresu poszczególnych interwencji zostanie przedstawiony w programach operacyjnych. Wskaźniki określające założone efekty realizacji NPR zostały przedstawione w aneksie 1.

Wykres 31. Udział środków UE i krajowych w finansowaniu poszczególnych programów operacyjnych (w mln euro)

1. Program operacyjny – Wzrost konkurencyjności gospodarki

1.1 Budowanie konkurencyjności sektora przemysłu i usług w okresie realizacyjnym NPR

W odniesieniu do współczesnych wyzwań związanych z przebiegiem procesów globalizacyjnych i zwiększeniem presji konkurencyjnej w wyniku wejścia Polski do obszaru jednolitego rynku europejskiego, jednym z podstawowych problemów polskiej gospodarki jest niska, w porównaniu z krajami Unii Europejskiej, konkurencyjność polskiego przemysłu i sektora usług. Wynika to zarówno z samej struktury tworzenia produktu krajowego brutto (PKB), jak i niskiej wydajności i produktywności poszczególnych branż i sektorów.

Polski przemysł ma przy tym jeden z najniższych w Europie wskaźników innowacyjności. Bariera ta przede wszystkim związana jest z wysokimi kosztami opracowania i wdrożenia innowacji, znacznie przekraczającymi możliwości kapitałowe większości przedsiębiorców, brakiem odpowiedniej liczby i jakości usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu oraz brakiem rozwiniętej sieci powiązań pomiędzy nauką i sektorem przedsiębiorstw. Mało rozbudowana infrastruktura dostępu do informacji i usług publicznych on-line dodatkowo utrudnia funkcjonowanie przedsiębiorstw we wszystkich aspektach ich działalności. Kolejnym utrudnieniem wpływającym na możliwości konkurowania jest niedostosowanie polskich przedsiębiorstw do spełnienia standardów UE w zakresie ochrony środowiska. Istotnym problemem pozostaje także duży udział w gospodarce przedsiębiorstw zlokalizowanych w przemysłach tradycyjnych, które należy poddać głębokiej restrukturyzacji.

1.2 Cele programu

Celem głównym programu jest poprawa pozycji konkurencyjnej polskiej gospodarki funkcjonującej w warunkach otwartego rynku.

Cel programu będzie osiągnięty poprzez koncentrację środków finansowych kierowanych bezpośrednio do sektora przedsiębiorstw, sektora naukowo-badawczego oraz instytucji otoczenia biznesu (w tym administracji publicznej szczebla krajowego w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego) na najbardziej efektywne, gwarantujące wzrost innowacyjności produktowej i technologicznej projekty i przedsięwzięcia. Niska konkurencyjność polskiej gospodarki wymusza konieczność podjęcia działań wspierających rozwój firm przede wszystkim zdolnych do tworzenia i absorbowania innowacji - o największym potencjale wzrostu oraz możliwościach eksportowych. Dotyczy to głównie firm ulokowanych w sektorach tworzących podstawy nowej gospodarki opartej na wiedzy technicznej: biotechnologia, informatyka, mikrotechnologia, nowe technologie materiałowe, odnawialne źródła energii, ochrona zdrowia i ochrona środowiska. Zwiększanie innowacyjności oznacza także doskonalenie i rozwój istniejących technologii produkcyjnych, eksploatacyjnych dotyczących sfery usług, wprowadzanie nowych rozwiązań w organizacji i zarządzaniu, doskonalenie i rozwój infrastruktury, zwłaszcza dotyczącej gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji, w myśl idei społeczeństwa informacyjnego.

Ze względu na znaczenie ekonomiczne i społeczne firm działających w sektorach tradycyjnych część pomocy publicznej przeznaczonej na rozwój innowacyjności będzie także udzielana przedsiębiorstwom poddawanych procesom restrukturyzacyjnym.

Skuteczna realizacja celu programu jest uwarunkowana w dużej mierze powodzeniem przedsięwzięć o charakterze prawnym i organizacyjnym, wynikających ze strategii gospodarczej rządu. Likwidacja barier dla działalności gospodarczej w powiązaniu ze ściśle ukierunkowaną pomocą publiczną pozwoli, w stosunkowo krótkim czasie, na zdynamizowanie wzrostu gospodarczego, zwiększenie poziomu zatrudnienia w najbardziej efektywnych sektorach przemysłu i usług oraz stworzy podstawy do zwiększania konkurencyjności całej polskiej gospodarki.

Głównymi beneficjentami wsparcia udzielonego w ramach programu będą przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu oraz instytucje naukowo-badawcze.

1.3 Opis priorytetów

Program operacyjny koncentruje dostępne środki finansowe na realizacji dwóch priorytetów:

- rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności z wykorzystaniem instytucji otoczenia biznesu,
- wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na Jednolitym Rynku Europejskim.

Tabela 18. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Wzrost konkurencyjności gospodarki (w mln euro w cenach z 1999 r.)*

Priorytet	Koszt ogółem	Ogółem wkład publiczny w ramach priorytetu	Ogółem fundusze strukturalne	Ogółem krajowy wkład publiczny	Środki prywatne
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności z wykorzystaniem instytucji otoczenia biznesu	1082,9	854,3	606	248,3	228,6
Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na Jednolitym Rynku Europejskim	1432,6	968,2	683,4	284,8	464,4
Pomoc techniczna	14,2	14,2	10,6	3,6	0
Razem	2529,7	1836,7	1300,0	536,7	693,0

*Ostateczny podział środków na priorytety i działania zostanie określony w poszczególnych programach

Priorytet 1 – Rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności z wykorzystaniem instytucji otoczenia biznesu. Celem priorytetu pierwszego jest ułatwienie funkcjonowania przedsiębiorstw w warunkach otwartego rynku dzięki wsparciu udzielonemu przez instytucje otoczenia biznesu. Realizacja celu wymaga pobudzenia przedsiębiorczości i działalności innowacyjnej, tworzenia powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorstwami, zarówno ze sfery produkcyjnej jak i usługowej, a także przygotowania miejsc do funkcjonowania biznesu z uwzględnieniem bezpieczeństwa ekologicznego, zwiększania sprawności wdrażania i komercjalizacji innowacji, w tym transferu technologii i zwiększenia dostępu i zakresu korzystania z usług publicznych on-line. W ramach priorytetu wdrażane będą działania nastawione na wzmocnienie otoczenia instytucjonalnego przedsiębiorstw, w tym instytucji otoczenia biznesu oraz instytucji sfery naukowo-badawczej, działających na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki. Wsparcie obejmować będzie również poprawę warunków funkcjonowania gospodarki poprzez upowszechnienie dostępu do informacji i usług on-line. Realizacja priorytetu przyczyni się do stworzenia sprzyjającego środowiska do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmocnienia współpracy sfery badawczo-rozwojowej i przedsiębiorstw, zwiększenia jakości i zakresu świadczonych usług oraz rozwoju programów naukowo-badawczych, które umożliwią zwiększenie sprawności wdrażania innowacji w przedsiębiorstwach oraz wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technologicznych, produktowych i organizacyjnych do gospodarki. Priorytet pierwszy będzie realizowany poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Wzmocnienie instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw. Celem działania jest zwiększanie sprawności wdrażania innowacji w przedsiębiorstwach oraz dyfuzji nowoczesnych rozwiązań do gospodarki poprzez wzmocnienie i rozwój instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw. W tym celu wsparcie w postaci grantów udzielone zostanie na realizację projektów inwestycyjnych i doradczych dla instytucji wspierających przedsiębiorstwa. Wsparcie obejmować będzie inwestycje w inkubatory, parki naukowo-technologiczne, tworzenie i/lub rozwój instrumentów finansowych dla przedsiębiorstw, tworzenie i rozwój sieci kooperacji, granty dla akredytowanych instytucji wspierających

przedsiębiorstwa na realizację projektów obejmujących specjalistyczne usługi doradcze, granty na realizację projektów związanych z działalnością promocyjną oraz wspieraniem poprawy bezpieczeństwa prowadzenia działalności gospodarczej.

Działanie 2 – Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką. Celem działania jest poprawa nowoczesności gospodarki poprzez zwiększenie dyfuzji nowoczesnych rozwiązań technologicznych, produktowych i organizacyjnych do gospodarki. Wsparcie będzie udzielane w postaci grantów na realizację m.in. programów badawczych w priorytetowych dziedzinach badawczych, realizowanych przez instytucje lub konsorcja instytucji działających w sieci, tworzących naukowo-przemysłowe centra zaawansowanych technologii lub centra doskonałości oraz realizację projektów inwestycyjnych dotyczących infrastruktury badawczej, niezbędnej do realizacji ww. programów badawczych i infrastruktury laboratoriów świadczących specjalistyczne usługi na rzecz przedsiębiorstw. Wsparcie obejmie również granty na realizację projektów badawczo-wdrożeniowych związanych z wprowadzaniem innowacji do przedsiębiorstw, monitorowaniem i prognozowaniem rozwoju technologii i techniki oraz na projekty związane z komercjalizacją wyników prac badawczo-rozwojowych.

Działanie 3 – Rozwój systemu dostępu do informacji i usług publicznych on-line. Celem działania jest poprawa warunków funkcjonowania gospodarki poprzez zwiększenie i poprawę jakości dostępu do informacji i usług świadczonych on-line przez instytucje sektora publicznego na rzecz przedsiębiorstw i obywateli z wykorzystaniem nowoczesnych technologii teleinformatycznych.

Priorytet 2 – Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na Jednolitym Rynku Europejskim. Celem drugiego priorytetu jest zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez poprawę poziomu technologicznego i organizacyjnego, dostosowanie do wymogów standardów UE w zakresie ochrony środowiska oraz wzrost wymiany handlowej poprzez wsparcie jej promocji. Realizacja priorytetu wesprze przedsiębiorców w dokonywaniu zmian modernizacyjnych, inwestycji mających na celu poprawę stanu środowiska, wdrażaniu innowacji technologicznych i organizacyjnych. Ponadto preferowane będą m.in. inwestycje w technologie informacyjne umożliwiające poprawę produktywności i jakości, wspólne inwestycje podejmowane przez przedsiębiorstwa działające w kooperacji, w dostosowanie przedsiębiorstw do wymogów norm zharmonizowanych oraz inwestycje związane z wdrażaniem systemów zarządzania. Celem działań realizowanych w ramach priorytetu będzie również pobudzanie i zwiększanie wymiany handlowej przedsiębiorstw jak również zwiększenie liczby firm posiadających certyfikaty produktu i systemu, które umożliwią i ułatwią przedsiębiorstwom dostęp do rynków zagranicznych. Realizacja działań w ramach priorytetu przyczyni się do stworzenia nowej jakościowo struktury przedsiębiorstw, poprawi ich sytuację ekonomiczną oraz zapewni większą możliwość konkurowania zarówno na rynku krajowym jak i międzynarodowym.

W ramach priorytetu realizowane będą następujące działania:

Działanie 1 – Wsparcie konkurencyjności produktowej i technologicznej MSP . Celem działania jest poprawa oferty produktowej i technologicznej małych i średnich przedsiębiorstw. Wsparcie obejmie granty na projekty inwestycyjne przedsiębiorstw działających lub podejmujące działalność w parkach technologicznych, przemysłowych, sieciach kooperacyjnych i klastrach, wspólne przedsięwzięcia przedsiębiorstw, granty w zakresie wdrożenia i komercjalizacji technologii i produktów innowacyjnych, unowocześnienia i rozbudowy istniejących przedsiębiorstw, zakupu wyników prac badawczo-rozwojowych i/lub praw własności przemysłowej, zastosowania i wykorzystania rozwiązań e-biznesu, dostosowań do prowadzenia produkcji wyrobów spełniających wymagania dyrektyw

Unii Europejskiej, zwłaszcza norm zharmonizowanych oraz do uzyskania certyfikatów. Wsparciem zostaną objęte również projekty przedsiębiorstw w zakresie promocji innowacji technologicznych i/lub organizacyjnych.

Działanie 2 – Wsparcie doradcze w zakresie zwiększania konkurencyjności produktowej i technologicznej MSP. Celem działania jest zwiększenie dostępu przedsiębiorstw do specjalistycznej pomocy doradczej dla poprawy ich oferty produktowej. Wsparcie będzie udzielane w postaci grantów na projekty obejmujące usługi doradcze w zakresie m. in. podejmowania i rozwijania działalności eksportowej, poprawy warunków bezpieczeństwa i higieny pracy, podejmowania przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska, wdrażania systemów jakości lub zarządzania środowiskowego oraz uzyskiwania certyfikatów.

Działanie 3 – Wsparcie nowych inwestycji oraz promocji internacjonalizacji przedsiębiorstw. Celem działania jest poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw i wzrost wymiany handlowej. Działanie obejmie granty na realizację nowych inwestycji polegających na utworzeniu, rozbudowie lub nabyciu przedsiębiorstwa jak również na rozpoczęciu w przedsiębiorstwie działalności obejmującej dokonywanie zasadniczych zmian produkcji, produktu lub procesu produkcyjnego. Kolejnym rodzajem wsparcia udzielanego w ramach działania będą granty na realizację projektów przedsiębiorstw w zakresie internacjonalizacji.

Działanie 4 – Wsparcie dla inwestycji w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska. Celem działania jest dostosowanie przedsiębiorstw do wymogów wybranych dyrektyw UE w obszarach: ochrona powietrza, ochrona wód i gospodarka odpadami. Wsparcie będzie udzielane w formie pomocy publicznej dla inwestycji proekologicznych w przedsiębiorstwach m.in. w zakresie ograniczania poziomu emisji z dużych zakładów energetycznego spalania, zagospodarowania odpadów przemysłowych i niebezpiecznych, budowy przemysłowych oczyszczalni ścieków, uzyskiwania energii ze źródeł odnawialnych, osiągnięcia standardów bezpieczeństwa ekologicznego oraz wdrażania Najlepszych Dostępnych Technik (BAT).

Dodatkowo w ramach programu będą realizowane działania z zakresu pomocy technicznej koncentrujące się na wsparciu efektywnego zarządzania programem.

1.4 Oczekiwane efekty wdrażania

Wdrożenie SPO – Wzrost konkurencyjności gospodarki przyczyni się do: wzrostu liczby miejsc pracy, wzrostu nakładów na inwestycje, udziału produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej wyrobów przemysłowych, wzrostu liczby przedsiębiorstw innowacyjnych, wzrostu nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach, zwiększenie wymiany handlowej i współpracy międzynarodowej, wzrostu liczby przedsiębiorstw dostosowanych do wymogów dyrektyw Unii Europejskiej, międzynarodowych norm jakości i ochrony środowiska, poprawy jakości obsługi biznesu i obywatela, zwiększenia efektywności wykorzystania technologii informacyjnych dla poprawy warunków funkcjonowania przedsiębiorstw.

2. Program operacyjny – Rozwój zasobów ludzkich

2.1 Rozwój zasobów ludzkich w okresie realizacji NPR

Dbłość o poprawę zatrudnialności społeczeństwa oraz podwyższenie potencjału kwalifikacyjnego jest jednym z najistotniejszych wyzwań polityki społeczno-gospodarczej w okresie realizacji NPR. Trudna sytuacja na rynku pracy, wysokie i długotrwałe bezrobocie, kontynuacja procesów restrukturyzacji oraz zagospodarowanie wchodzącej na rynek pracy kolejnej grupy osób urodzonych w okresie wyżu demograficznego należy do najważniejszych dylematów społecznych i gospodarczych współczesnej Polski. Rozszerzenie zakresu stosowanych metod przeciwdziałania bezrobociu oraz wyposażenie publicznych i niepublicznych instytucji wdrażających aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu w odpowiednie instrumentarium i zapewnienie im warunków do wdrożenia nowych metod i technik pracy stanowi znaczący element realizacji idei rozwoju zasobów ludzkich. Ponadto dla unowocześnienia polskiego rynku pracy, podniesienia konkurencyjności polskiej gospodarki oraz postępu technologicznego konieczne jest rozwijanie w społeczeństwie postaw przedsiębiorczych, rozwijanie otwartości wobec osiągnięć nauki i technologii w zastosowaniu do własnego przedsiębiorstwa i miejsca pracy. Zgodnie z ustaleniami Szczytu Lizbońskiego, podkreślającego potrzebę lepszego dostosowania systemu edukacji i szkoleń do wymagań społeczeństwa opartego na wiedzy i poprawy jakości zatrudnienia, efektywny i dobrze funkcjonujący system kształcenia ustawicznego powinien przyczynić się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa osób pozostających na rynku pracy, a także wyposażyć je w umiejętności radzenia sobie w sytuacji zmian społecznych i gospodarczych.

2.2 Cele programu

Głównym celem SPO Rozwój zasobów ludzkich jest budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy. Cel ten jest zgodny z celem strategicznym UE przyjętym w 2000 r. podczas szczytu Lizbońskiego Rady Europejskiej, zgodnie z którym UE powinna stać się najbardziej konkurencyjną, dynamiczną i opartą na wiedzy gospodarką światową, zdolną do stałego wzrostu gospodarczego z większą ilością lepszych miejsc pracy i większą spójnością społeczną. Cel ten ma zostać osiągnięty m.in. poprzez realizację Europejskiej Strategii Zatrudnienia.

Cel generalny SPO Rozwój zasobów ludzkich realizowany będzie przez cele szczegółowe:

- poprawę zatrudnienia poprzez rozwój jakości zasobów ludzkich,
- rozwój przedsiębiorczości,
- poprawę zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw i ich pracowników do warunków zmieniającego się rynku,
- wzmocnienie polityki równości szans na rynku pracy.

Głównymi beneficjentami wsparcia dostarczonego w ramach usług dla osób będą bezrobotni, zagrożeni bezrobociem, absolwenci, osoby pracujące zainteresowane podwyższeniem swoich kwalifikacji, osoby chcące rozpocząć działalność gospodarczą, pracodawcy (głównie MSP), kobiety, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym osoby niepełnosprawne, młodzież pochodząca z rodzin patologicznych i wypadająca z systemu szkolnego oraz osoby korzystające długoterwale ze świadczeń pomocy społecznej:

osoby uzależnione, bezdomni, byli więźniowie, młodzież opuszczająca placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze, osoby długotrwale bezrobotne pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy i uchodźcy.

Beneficjenci pomocy dostarczanej w ramach usług dla systemów to jednostki centralne (w tym Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu), instytucje rynku pracy (publiczne i niepubliczne), samorządy, placówki edukacyjne i szkoleniowe, partnerzy społeczni, organizacje pozarządowe.

2.3 Opis priorytetów

W ramach programu operacyjnego Rozwój zasobów ludzkich realizowane będą dwa priorytety:

- aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej,
- rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy.

Tabela 19. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Rozwój zasobów ludzkich (w mln euro w cenach z 1999 r.)*

Priorytet	Koszty ogółem	Ogółem wkład publiczny w ramach priorytetu	Ogółem fundusze strukturalne	Ogółem krajowy wkład publiczny	Środki prywatne
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej	996,2	986,8	676,4	310,4	9,4
Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy	782,7	765,7	591,6	174,1	17,0
Pomoc techniczna	3,3	3,3	2,4	0,9	0
Razem	1782,2	1755,8	1270,4	485,4	26,4

*Ostateczny podział środków na priorytety i działania zostanie określony w poszczególnych programach

Priorytet 1 – Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej. Jego celem jest zwiększenie możliwości obywateli na uzyskanie i utrzymanie zatrudnienia, zmniejszenie liczby bezrobotnych i poziomu długotrwałego bezrobocia oraz ograniczenie skutków długotrwałego bezrobocia poprzez podniesienie jakości służb zatrudnienia i upowszechnienie systemu doradztwa zawodowego i informacji zawodowej, ułatwienie startu zawodowego absolwentom szkół, aktywizację zawodową bezrobotnych, podwyższenie i uaktualnienie kwalifikacji zawodowych osób pracujących w gospodarce narodowej, poprawę sytuacji kobiet na rynku pracy, poprawę poziomu przygotowania zawodowego i mobilności zawodowej grup szczególnego ryzyka włączając wzmocnienie zaangażowania pracodawców i partnerów społecznych oraz poprawę skuteczności działania instytucji i organizacji zajmujących się grupami szczególnego ryzyka.

Priorytet będzie realizowany poprzez następujące działania;

Działanie 1 – Rozwój i modernizacja instrumentów i instytucji rynku pracy polega na rozwoju instytucjonalnej obsługi rynku pracy i wzbogaceniu instrumentów, jakimi posługują się urzędy pracy i inne instytucje (w tym organizacje pozarządowe) działające na rzecz osób

bezrobotnych i poszukujących pracy, rozwoju sieci usług informacji i poradnictwa zawodowego oraz rozwoju systemu szkoleń dla bezrobotnych, zagrożonych bezrobociem i poszukujących pracy.

Działanie 2 – Perspektywy dla młodzieży polega na promowaniu zatrudnienia w sektorze małych i średnich przedsiębiorstwach oraz w trzecim sektorze, na promowaniu samozatrudnienia, wspieraniu kształcenia i dostosowaniu wykształcenia do potrzeb rynku pracy, wspieraniu wolontariatu, upowszechnianiu informacji o rynku pracy.

Działanie 3 – Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia polega na zredukowaniu liczby osób bezrobotnych pozostających bez pracy przez okres ponad 12 miesięcy, ograniczeniu przyczyn tego zjawiska oraz podniesieniu kwalifikacji zawodowych osób zagrożonych bezrobociem. Wsparcie udzielone osobom bezrobotnym pozostającym bez pracy do 24 miesięcy oraz osobom zagrożonym utratą pracy koncentrować będzie się na realizacji zindywidualizowanych programów szkoleniowych, wdrażaniu programów specjalnych, organizowaniu działań doradczych, szkoleniowych i aktywizujących oraz promocji przedsiębiorczości, jak również wspieraniu samoorganizacji i samopomocy bezrobotnych i wspieraniu otoczenia społecznego osób długotrwale bezrobotnych.

Działanie 4 – Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych polega na wspieraniu rehabilitacji zawodowej przez doradztwo i pośrednictwo, szkolenia oraz promowanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych, zwiększaniu potencjału instytucji zajmujących się osobami niepełnosprawnymi a także promowaniu elastycznych i alternatywnych form zatrudnienia, tworzeniu i aktualizacji centralnej i regionalnych baz danych dotyczących niepełnosprawności.

Działanie 5 – Wspieranie integracji zawodowej i społecznej grup szczególnego ryzyka polega na wspieraniu dążenia do samodzielności, zdobywaniu lub doskonaleniu kwalifikacji zawodowych, na promowaniu aktywnego poszukiwania zatrudnienia poprzez szkolenia, poradnictwo oraz różne formy zatrudnienia. Działaniem objęte zostaną osoby długotrwale korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, w tym osoby długotrwale bezrobotne pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy, młodzież opuszczająca placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze, bezdomni, uzależnieni, osoby zwalniane z zakładów karnych oraz uchodźcy mający problemy z integracją. Działaniem objęta zostanie ponadto młodzież trudna - sprawiąca problemy wychowawcze i pochodząca z rodzin patologicznych.

Działanie 6 – Integracja i reintegracja zawodowa kobiet polega na promowaniu równego dostępu obu płci do zatrudnienia, wspieraniu efektywnych szkoleń zawodowych, usług doradczych i pośrednictwa pracy również poza tradycyjnymi obszarami zatrudnienia, promocji i wdrażaniu nietradycyjnych form zatrudniania kobiet, wprowadzaniu elastycznych form zatrudnienia pozwalających na godzenie ról zawodowych i rodzicielskich.

Priorytet 2 – Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy. Jego celem jest przygotowanie społeczeństwa do funkcjonowania w systemie globalnej gospodarki rynkowej poprzez podniesienie poziomu jego wykształcenia wiążące się ze zwiększeniem uczestnictwa pracowników w edukacji ustawicznej, wyrównywaniem szans edukacji różnych grup społecznych oraz dostosowaniem oferty edukacyjnej szkół i podniesieniem jakości ustawicznego kształcenia zawodowego jak również optymalizacją rozwiązań systemowych w tym obszarze i rozwojem dialogu społecznego. Realizacja powyższego priorytetu umożliwi również rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój potencjału adaptacyjnego istniejących przedsiębiorstw, szczególnie w sektorach wykorzystujących zaawansowane technologie, w tym informacyjne oraz podniesienie ich konkurencyjności.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Dostosowanie oferty edukacyjnej szkół, uczelni i placówek kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy polega na wyrównywaniu szans edukacyjnych w celu lepszego dostępu do rynku pracy, edukacji na rzecz społeczeństwa informacyjnego, rozwoju poradnictwa i doradztwa zawodowego, podniesieniu jakości kształcenia i rozwoju systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli i nauczycieli akademickich.

Działanie 2 – Wzmocnienie systemu edukacji ustawicznej osób dorosłych polega na akredytacji instytucji prowadzących kształcenie ustawiczne w formach pozaszkolnych oraz rozwoju kształcenia na odległość w edukacji społeczeństwa.

Działanie 3 – Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości polega na doskonaleniu umiejętności i kwalifikacji kadr zarządzających oraz pracowników przedsiębiorstw, zwłaszcza innowacyjnych, inicjowaniu i wzmocnieniu współpracy między światem nauki i edukacji a gospodarką, ułatwieniu wprowadzania nowych form zatrudnienia i nowych form organizacyjnych oraz kształtowaniu postaw przedsiębiorczych, promocji przedsiębiorczości i zatrudnienia poprzez m. in. wspieranie osób chcących rozpocząć działalność gospodarczą.

2.4 Oczekiwane efekty wdrażania programu

Przewiduje się, że efektem realizacji programu SPO Rozwój zasobów ludzkich będzie większy poziom zatrudnienia, poszerzenie lepszej jakościowo oferty edukacyjnej odpowiadającej potrzebom rynku pracy, podniesienie jakości służb zatrudnienia, zwiększenie integracji zawodowej i społecznej oraz podniesienie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw. Efektem udzielonego wsparcia będzie dostosowanie systemu edukacji, kwalifikacji i umiejętności zasobów ludzkich do uczestnictwa w gospodarce opartej na wiedzy oraz wykorzystania szans wynikających z integracji z UE.

Oczekuje się, że bezpośrednim efektem będzie również wzrost zatrudnienia wśród absolwentów i osób młodych, mniejszy procentowy udział osób dotkniętych bezrobociem długoterminowym, wzrost udziału kobiet w ogólnej liczbie zatrudnionych, zwiększenie liczby osób rozpoczynających działalność gospodarczą, zwiększenie konkurencyjności gospodarki poprzez podniesienie kwalifikacji kadr gospodarki, wzrost liczby nowych przedsiębiorstw oraz wzrost udziału osób w kształceniu ustawicznym.

Efektem udzielonego wsparcia dla systemów będzie poprawa i poszerzenie usług świadczonych przez publiczne i niepubliczne instytucje rynku pracy, poprawa dostosowania systemu edukacji i szkoleń do potrzeb rynku pracy, zwiększenie oferty działań i ich dostępności, upowszechnienie nowych form zatrudnienia i organizacji pracy.

Przewidywane efekty przyczyniają się do wieloaspektowej poprawy sytuacji na rynku pracy oraz kompleksowego i wszechstronnego rozwoju zasobów ludzkich, mającego istotne znaczenie dla rozwoju całej gospodarki narodowej.

3. Program operacyjny – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

3.1 Rozwój sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w okresie realizacji NPR

Przekształcenia strukturalne w rolnictwie, gospodarce żywnościowej i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich to jedno z najważniejszych wyzwań, jakie stoją przed gospodarką

polską w okresie realizacji NPR. Polski sektor rolno-żywnościowy stoi wobec nowego problemu przeorientowania producentów w kierunku dostosowania do zmiennych i stale rosnących wymagań rynku. Dostosowanie oferty produkcji rolnej z punktu widzenia jej asortymentu i jakości do potrzeb rynku, stanowi warunek poprawy konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej. Ponadto konieczne jest wspieranie usług na rzecz producentów, systemów dystrybucji, informacji rynkowej oraz działań marketingowych. Zgodnie z koncepcją europejskiego modelu rolnictwa, wyznaczonego w Agendzie 2000, rolnictwo powinno pełnić ważną rolę w zakresie ochrony środowiska i krajobrazu, zachowania żyzności gleb oraz bogactwa siedlisk i bioróżnorodności, tradycji i dziedzictwa kulturowego.

Wszystkim tym działaniom będą towarzyszyć inwestycje mające na celu ochronę i poprawę stanu środowiska. Pozwolą one zapewnić wysoki standard życia na obszarach wiejskich, stanowiących miejsca pracy, zamieszkania i wypoczynku.

3.2 Cele programu operacyjnego

Głównymi celami programu operacyjnego jest poprawa konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej oraz zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Akcesja Polski do Unii Europejskiej i włączenie sektora rolno-żywnościowego do jednolitego rynku rozszerzy możliwości zbytu polskich produktów, lecz jednocześnie wzmocni konkurencję. W związku z tym, w celu sprostania konkurencji na rynku wewnętrznym należy wykorzystać istniejące rezerwy konkurencyjności leżące po stronie poprawy efektywności ekonomicznej (wykorzystanie istniejących zasobów produkcyjnych) i nowych technologii (innowacyjność).

Istotna jest poprawa dochodów w rolnictwie i na wsi oraz ograniczenie bezrobocia ludności wiejskiej. Poprawa dochodów jest możliwa poprzez lepsze wykorzystanie czynników produkcji, modernizację technologii oraz dywersyfikację produkcji rolnej lub podejmowanie działań towarzyszących. W sytuacji słabo rozwiniętego na obszarach wiejskich rynku pracy oraz wysokiej stopy bezrobocia (również ukrytego) niezbędne są uzupełniające działania na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy i samozatrudnienia współfinansowanych przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Społeczny.

Program ma na celu także poprawę bezpieczeństwa i jakości żywności oraz rynkowe ukierunkowanie produkcji. Inwestycje zmierzające do poprawy standardów higienicznych, sanitarnych i jakościowych w produkcji żywności oraz działania mające na celu ochronę środowiska i poprawę dobrostanu zwierząt stanowią priorytetowy obszar niniejszego programu. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i prawo do zaspokojenia aspiracji rozwojowych obecnej generacji oraz przyszłych pokoleń odnosi się w zasadniczej mierze do aspektów środowiskowych rozwoju gospodarczego. Oznacza to również prowadzenie polityki rozwojowej w sposób zapewniający trwałość struktur społecznych, gospodarczych i kulturowych w długim horyzoncie czasowym. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich wiąże się z koncepcją wielofunkcyjności, kształtowaniem warunków dla różnorodnej działalności ekonomicznej prowadzonej z poszanowaniem aspektów środowiskowych, rozwoju funkcji społecznych, kulturalnych oraz dbałością o zapewnienie mieszkańcom dobrych warunków życia. Wielofunkcyjny rozwój rolnictwa jest zgodny z oczekiwaniami społecznymi, a zarazem stabilizuje funkcje ekonomiczne gospodarstw.

Odbiorcami pomocy programu operacyjnego będą podmioty prowadzące działalność rolniczą – rolnicy, prowadzący gospodarstwo rolne (osoby fizyczne i prawne), producenci rolni reprezentowani przez zrzeszenia/stowarzyszenia lub władze samorządowe,

przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie przetwórstwa produktów rolnych, spółki wodne, których statutowy cel jest związany z działalnością rolniczą oraz Lasy Państwowe i właściciele lasów prywatnych.

3.3 Opis priorytetów programu

W ramach programu operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich realizowane będą trzy priorytety:

- wspieranie zmian i dostosowań w rolnictwie,
- zrównoważony rozwój obszarów wiejskich,
- rozwój i dostosowanie do norm WE przetwórstwa artykułów rolnych.

Tabela 20. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich (w mln euro w cenach z 1999 r.)*

Priorytet	Koszty ogółem	Ogółem wkład publiczny w ramach priorytetu	Ogółem fundusze strukturalne	Ogółem krajowy wkład publiczny	Środki prywatne
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Wspieranie zmian i dostosowań w rolnictwie	1043,75	833,75	625,00	208,75	210,00
Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich	184,72	123,61	105,00	18,61	61,11
Rozwój i dostosowanie do norm WE przetwórstwa artykułów rolnych	715,56	357,78	322,00	35,78	357,78
Pomoc techniczna	3,75	3,75	3,00	0,75	-
Razem	1947,78	1318,89	1055,00	263,89	628,89

*Ostateczny podział środków na priorytety i działania zostanie określony w poszczególnych programach

Priorytet 1 – Wspieranie zmian i dostosowań w rolnictwie. W ramach tego priorytetu wdrażane będą działania nastawione na poprawę struktur rolnych, wzmocnienie konkurencyjności gospodarstw i kształtowanie produkcji w zgodzie z wymogami rynku. Priorytet ten realizowany będzie zarówno poprzez bezpośrednie wsparcie inwestycyjne, jak i dzięki działaniom szkoleniowym i doradczym. Pomoc inwestycyjna dotyczyć będzie zwłaszcza dostosowania warunków produkcji rolnej do standardów UE, stymulowania poprawy jakości produktów rolnych oraz kształtowania procesów produkcyjnych w zgodzie z wymogami ochrony środowiska. Rezultatem procesów modernizacyjnych w rolnictwie będzie także poprawa dochodów rolników oraz polepszenie warunków ich pracy. Poprzez szkolenia i doradztwo tworzone będą warunki dla racjonalnego i pełnego wykorzystania instrumentów dostępnych dla wsi i rolnictwa w warunkach integracji z UE.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Inwestycje w gospodarstwach rolnych – ma na celu wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych, służących zmniejszeniu kosztów produkcji, poprawie efektywności i organizacji produkcji, poprawie warunków higienicznych oraz warunków utrzymania zwierząt. Pomoc kierowana jest do gospodarstw, które odznaczają się

rentownością, spełniają minimalne standardy dotyczące ochrony środowiska, higieny i warunków utrzymania zwierząt (lub spełnią je w wyniku realizacji inwestycji). Warunkiem jest posiadanie przez rolnika odpowiedniej wiedzy i umiejętności do prowadzenia gospodarstwa. Pomoc polega na dofinansowaniu kosztów inwestycji w gospodarstwach rolnych.

Działanie 2 – Ułatwienie startu młodym rolnikom – ma stanowić wsparcie dla rolników poniżej 40 roku życia, posiadających przygotowanie zawodowe w dziedzinie rolnictwa, którzy po raz pierwszy podejmują samodzielne prowadzenie gospodarstwa. Pomoc finansowa w postaci dotacji wypłacana będzie młodemu rolnikowi w celu ułatwienia rozpoczęcia działalności i modernizacji przejmowanego gospodarstwa. Ponadto gospodarstwo młodego rolnika musi spełniać wymogi żywotności ekonomicznej oraz ochrony środowiska, higieny i warunków utrzymania zwierząt w chwili, gdy rolnik ubiega się o pomoc lub spełnić je nie później niż po trzech latach od rozpoczęcia prowadzenia tego gospodarstwa przez odbiorcę pomocy.

Działanie 3 – Szkolenia – ma na celu wsparcie organizacji warsztatów, seminariów, kursów doskonalenia zawodowego, stażów, akcji wdrażania dobrych praktyk i innych odpowiednich instrumentów szkoleniowych dla rolników. Szkolenia mogą dotyczyć m.in. aspektów ekonomicznych, zarządzania gospodarstwem rolnym lub produkcją leśną, marketingu, podejmowania nowych, rynkowo zorientowanych rodzajów produkcji rolnej, leśnej i towarzyszącej (dywersyfikacja), korzystania ze środków pomocy strukturalnej, korzystania z instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), jakości i higieny produkcji oraz bezpieczeństwa żywności, a także zagadnień ochrony środowiska, krajobrazu i zachowania dziedzictwa kulturowego wsi.

Działanie 4 – Wsparcie doradztwa rolniczego – obejmuje doradztwo publiczne i prywatne. Działanie to przyczyni się do zwiększenia efektywności absorpcji środków finansowych w ramach instrumentów wdrażanych w Polsce po uzyskaniu członkostwa w UE. Pomoc polega na pokryciu kosztów poniesionych przez firmy doradcze, pomagające odbiorcom pomocy w przygotowaniu wniosków aplikacyjnych.

Działanie 5 – Scalanie gruntów – polega na scalaniu działek oraz pracach poscaleniowych, w wyniku których, w ramach jednego gospodarstwa, uzyskuje się poprawę efektywności gospodarowania poprzez zmniejszenie kosztów transportu, ułatwienie procesów mechanizacji, dostosowanie granic nieruchomości do systemu urządzeń melioracji wodnych, dróg oraz rzeźby terenu, co z kolei ogranicza proces erozji gleb. W ramach działania finansowane będzie opracowanie dokumentacji geodezyjno-prawnej, oraz zagospodarowanie poscaleniowe związane z organizacją przestrzeni produkcyjnej.

Działanie 6 – Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi – dotyczy inwestycji z zakresu budowy i modernizacji urządzeń melioracji wodnych – podstawowych i szczegółowych, mających wpływ na poprawę warunków dla produkcji rolniczej i bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

Priorytet 2 - Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Jego celem jest tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich m.in. poprzez kształtowanie warunków życia ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich, które odpowiadają standardom cywilizacyjnym i pozwalają mieszkańcom wsi realizować ich cele ekonomiczne, edukacyjne, kulturowe i społeczne. Priorytet ten będzie realizować projekty związane z zachowaniem tradycyjnych form zagospodarowania przestrzennego, poprawą infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem oraz zapewnieniem alternatywnych źródeł dochodów w gospodarstwach rolnych.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Odnowa wsi oraz ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego – celem działania jest mobilizacja lokalnych społeczności do podejmowania wspólnych przedsięwzięć na rzecz poprawy warunków i jakości życia na wsi, tworzenia warunków dla rozwoju funkcji gospodarczych oraz społecznych i kulturalnych wsi. W ramach tego działania wspierane będą projekty związane z tworzeniem oddolnych strategii rozwoju lokalnego oraz realizacją działań inwestycyjnych z zakresu modernizacji i wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne, rekreacyjne i sportowe, odnowy obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu i ich adaptacji na cele kulturalne i społeczne, modernizacji przestrzeni publicznej we wsi (chodniki, place, parki, rynki). Wspierane będą także projekty przyczyniające się do rozwoju publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych wsi oraz działania związane z promocją regionu.

Istotny element tego działania stanowi pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju i promocji wartości związanych z miejscową specyfiką społeczną, kulturową i przyrodniczą. W ten sposób wdrożenie niniejszego działania wpłynie na stworzenie potencjału dla przyszłej realizacji w Polsce inicjatywy wspólnotowej LEADER.

Działanie 2 – Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów obejmować będzie pomoc inwestycyjną w postaci zwrotu części kosztów poniesionych w związku z uruchomieniem działalności dodatkowej zbliżonej do rolnictwa, podejmowanej przez rolników i domowników. Celem tego działania jest poprawa sytuacji dochodowej rodzin rolniczych oraz ograniczenie bezrobocia ukrytego w rolnictwie poprzez wsparcie tworzenia i rozwoju alternatywnych źródeł dochodów w gospodarstwach rolnych.

Działanie 3 – Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem – w ramach działania wspierane będą małe projekty mające na celu polepszenie dostępu przedsiębiorców i wiejskich gospodarstw domowych do infrastruktury technicznej. Wynikiem tego działania będzie podniesienie standardu życia na obszarach wiejskich, poprawa warunków prowadzenia działalności rolniczej oraz poprawa jakości środowiska na terenach rolniczych.

Działanie 4 – Przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą i/lub pożarem oraz wprowadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych. Działanie to ma na celu stopniowe przywracanie potencjału produkcji leśnej, poprawę stanu zasobów leśnych, ochronę oraz poprawę stanu środowiska naturalnego na terenach zniszczonych w wyniku huraganu z dnia 4 lipca 2002 r. W ramach niniejszego działania wspierane będą projekty związane z odnawianiem lasów, pielęgnacją drzewostanu i wzmocnieniem systemu ochrony przeciwpożarowej.

Priorytet 3 – Rozwój i dostosowanie do norm WE przetwórstwa artykułów rolnych. Przemysł rolno-spożywczy posiada znaczący udział w rynku pracy nie tylko poprzez bezpośrednie zatrudnienie, ale również przez swój wpływ na dochodowość gospodarstw rolnych i utrzymanie zatrudnienia w rolnictwie. W związku z tym, głównym celem tego priorytetu jest przeprowadzenie koniecznych inwestycji w zakładach przetwórstwa rolno – spożywczego w celu poprawy konkurencyjności na jednolitym rynku – przede wszystkim wsparcia działań skierowanych na osiągnięcie standardów higienicznych, sanitarno-weterynaryjnych i bezpieczeństwa żywności, jak również ochrony środowiska oraz dobrostanu zwierząt. Priorytet ten będzie realizowany za pomocą jednego działania –

Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych.

Działanie 1 – Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych. Celem działania jest pomoc inwestycyjna wspierająca rynkowe ukierunkowanie produkcji i wykorzystanie istniejących „nisz rynkowych”, a także tworzenie nowych kanałów zbytu i unowocześnianie produkcji. Pomoc może być przyznawana m.in. na modernizację zakładów przetwórstwa rolno- spożywczego oraz przeprowadzenie koniecznych inwestycji podmiotom, które wykazują żywotność ekonomiczną oraz spełniają (lub spełnią po realizacji inwestycji) standardy higieniczno-sanitarne, ochrony środowiska i dobrostanu zwierząt m.in. na modernizację i .

3.4 Oczekiwane efekty wdrażania programu

W wyniku realizacji SPO – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich zostanie zrealizowanych około 45000 projektów z zakresu inwestycji w gospodarstwach rolnych (w tym wsparcie dla młodych rolników). Absorpcja będzie dodatkowo wzmocniona dopływem funduszy w ramach pomocy dla gospodarstw niskotowarowych w oparciu o komplementarny Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich finansowany z EAGGF – Sekcja Gwarancji.

Wsparcie dla przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych będzie obejmować około 500 dużych projektów przede wszystkim dla zakładów pozostających w okresie dostosowań do warunków funkcjonowania na jednolitym rynku.

Oczekuje się, iż w ramach projektów związanych z dywersyfikacją działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa zostanie wdrożonych około 6000 projektów

Ponadto, dzięki uruchomieniu projektów z zakresu scalania gruntów dojdzie do polepszenia struktury agrarnej na ponad 25000 ha gruntów, co wpłynie na zwiększenie efektywności gospodarowania.

4. Program operacyjny – Rybołówstwo i przetwórstwo ryb

4.1 Rozwój sektora rybackiego w okresie realizacji NPR

Sektor rybacki stanie w dniu akcesji Polski do UE przed poważnym zadaniem sprostania wymaganiom jednolitego rynku europejskiego, norm połowowych i ekologicznych. Sytuacja tej bardzo wąskiej i specyficznej dziedziny, ma również znaczenie dla osiągnięcia głównego celu NPR. Od możliwości połowowych, warunków, hodowli i potencjału zakładów przetwórczych, zależy możliwość dostarczenia odbiorcy krajowemu i zagranicznemu wysoko przetworzonych produktów.

Konkurencyjność polskiego rybołówstwa budowana będzie poprzez wycofywanie przestarzałej technicznie floty, modernizację jednostek, wyposażanie w nowoczesne urządzenia, a w szczególności urządzenia zabezpieczające wymogi sanitarne. Szczególna uwaga poświęcona zostanie poprawie jakości wód oraz warunków sanitarnych i weterynaryjnych w zakładach przetwórczych.

Od utrzymania odpowiedniej pozycji tego sektora wobec silnej konkurencji zależeć będzie stopień zagrożenia strukturalnym bezrobociem, które ma wymiar regionalny i pogorszyć mogłoby już istniejącą sytuację na lokalnych rynkach pracy.

4.2 Główny cel

Celem strategicznym programu jest racjonalna gospodarka zasobami wód i poprawa efektywności sektora rybackiego oraz podniesienie konkurencyjności polskiego rybołówstwa i przetwórstwa rybnego. Produkty rybołówstwa i przetwórstwa powinny odpowiadać zapotrzebowaniu rynku krajowego pod względem ceny i jakości oraz powinny być konkurencyjne na rynkach zagranicznych.

Beneficjentami końcowymi pomocy będą przede wszystkim armatorzy statków rybackich, właściciele i dzierżawcy portów, zintegrowane kolektywne grupy właścicieli i rodzin rybackich, rybacy, organizacje rybaków śródlądowych, właściciele gospodarstw rybackich, właściciele zakładów przetwórczych o określonych możliwościach wdrożenia nowych technologii, hurtownicy, detaliści, placówki naukowo-badawcze, uczelnie.

4.3 Opis priorytetów programu

W ramach programu operacyjnego Rybołówstwo i przetwórstwo ryb realizowane będą cztery priorytety:

- dostosowanie nakładu połowowego do zasobów,
- odnowa i modernizacja floty rybackiej,
- ochrona i rozwój zasobów wodnych, chów i hodowla ryb, rybackie urządzenia portowe, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe,
- inne działania.

Tabela 21. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb (w mln euro w cenach z 1999 r.)*

Priorytet	Koszty ogółem	Ogółem wkład publiczny w ramach priorytetu	Ogółem fundusze strukturalne	Ogółem krajowy wkład publiczny	Środki prywatne
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Dostosowanie nakładu połowowego do zasobów	104,2	104,2	78,1	26,1	0,0
Odnowa i modernizacja floty rybackiej	53,0	21,2	18,6	2,6	31,8
Ochrona i rozwój zasobów wodnych, chów i hodowla ryb, rybackie urządzenia portowe, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe	111,9	67,9	48,4	19,5	44,0
Inne działania (społeczne, rynkowe, innowacyjne)	60,6	55,4	32,9	22,5	5,2
Pomoc techniczna	0,8	0,8	0,6	0,2	0,0
Razem	330,5	249,5	178,6	70,9	81,0

*Ostateczny podział środków na priorytety i działania zostanie określony w poszczególnych programach

Priorytet 1 – Dostosowanie nakładu połowowego do zasobów – w ramach tego priorytetu zostaną podjęte działania wspierające trwałe wycofanie części jednostek wchodzących w skład floty rybackiej. Dostosowanie nakładu połowowego będzie realizowane poprzez trwałe wycofanie jednostek z rybołówstwa na wodach UE. Będzie się to odbywać głównie przez złomowanie jednostek. Przewiduje się również sprzedaż statków rybackich do krajów trzecich oraz przejście statków do innych rodzajów działalności.

Priorytet realizowany będzie przez następujące działania:

Działanie 1 – Złomowanie statków rybackich – ma na celu trwałe usunięcie jednostek, połączone z przeniesieniem należnych im praw do kwot połowowych na inne podmioty.

Działanie 2 – Przeniesienie do krajów trzecich lub do innego przeznaczenia – przyniesie identyczny skutek jak działanie 1, jednakże bez wymogu fizycznej likwidacji jednostek pływających (użycie statków do celów naukowych, szkoleniowych, kontroli rybołówstwa, użycie statku do zachowania historycznych dóbr kulturowych, rybołówstwa sportowego).

Działanie 3 – Wspólne przedsięwzięcia – wykorzystanie jednostek we wspólnych przedsięwzięciach armatorów polskich i zagranicznych, poza wodami UE.

Priorytet 2 – Odnowa i modernizacja floty rybackiej – podwyższenie rentowności i konkurencyjności floty, poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy. Celem priorytetu jest „odmłodzenie” floty poprzez wymianę najstarszych jednostek (przy jednoczesnym wycofaniu zastępowanych jednostek bez wsparcia publicznego) oraz jednoczesną modernizację floty celem obniżania kosztów działalności połowowej oraz poprawy zarówno warunków sanitarnych panujących na statkach rybackich, jak też jakości dostarczanego surowca.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Budowa nowych jednostek – wsparcie finansowe budowy nowych statków uwarunkowane jednoczesnym wycofaniem, bez pomocy publicznej, starych jednostek (powiązanie z działaniem 3).

Działanie 2 – Modernizacja istniejących statków – dofinansowanie kosztów modernizacji jednostek.

Działanie 3 – Wycofanie (bez pomocy publicznej) związane z odnową – wycofanie jednostek z użycia bez rekompensaty (wiąże się z działaniem 1).

Priorytet 3 – Ochrona i rozwój zasobów wodnych, chów i hodowla ryb, rybackie urzędnictwo portowe, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe – celem priorytetu jest odbudowa dróg migracji ryb dwuśrodowiskowych jak i kompleksowe działania mające na celu ograniczenie negatywnego wpływu hodowli ryb i zakładów przetwórczych na środowisko naturalne, modernizacja portów i przystani rybackich oraz dalszy rozwój przetwórstwa rybnego.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Ochrona i rozwój zasobów wodnych – stworzenie stabilnych podstaw przyrodniczych do prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej w wodach morskich i śródlądowych z zachowaniem równowagi i różnorodności biologicznej w środowisku wodnym.

Działanie 2 – Chów i hodowla ryb – poprawa rentowności śródlądowej gospodarki rybackiej i jakości jej produktów dla zwiększenia konkurencyjności zewnętrznej podsektora. Zmniejszenie niepożądanego oddziaływania rybactwa śródlądowego na środowisko.

Rozszerzenie istniejących i opracowywanie nowych technik i technologii chowu i hodowli ryb oraz ich wdrożenie, w tym szczególnie technologii odnoszących się do gatunków poszukiwanych na rynku.

Działanie 3 – Rybacka infrastruktura portowa – unowocześnienie operacji wyładunkowych, poprawa warunków przechowywania produktów połowu, bezpieczeństwa rozładunków oraz stworzenie warunków do prowadzenia pierwszej sprzedaży produktów rybołówstwa.

Działanie 4 – Przetwórstwo i rynek rybny – zwiększenie produkcji, poprawa rentowności, poprawa jakości i konkurencyjności w zakresie przetwórstwa rybnego w Polsce oraz poprawa funkcjonowania rynku rybnego w Polsce.

Działanie 5 – Rybołówstwo śródlądowe – poprawa warunków prowadzenia gospodarki rybackiej w wodach powierzchniowych oraz zwiększenie efektywności rybołówstwa śródlądowego oraz jakości jego produktów.

Priorytet 4 – Inne działania – celem priorytetu jest łagodzenie skutków utraty pracy przez rybaków w wyniku restrukturyzacji floty lub czasowego zawieszenia działalności oraz wsparcie działań dotyczących rozwoju rybołówstwa przybrzeżnego, tworzenia organizacji producenckich, promocji sprzedaży ryb i działań innowacyjnych.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Rybołówstwo przybrzeżne – wzmocnienie ekonomiczne rybołówstwa przybrzeżnego poprzez podwyższenie produktywności i konkurencyjności oraz poprawy warunków pracy i bezpieczeństwa.

Działanie 2 – Działania społeczno-ekonomiczne – celem działania jest pomoc tej grupie rybaków, która na skutek restrukturyzacji floty utraci miejsca pracy.

Działanie 3 – Promocja – celem działania jest wzrost sprzedaży produktów rybnych oraz upowszechnienie wiedzy dotyczącej rodzajów i znaczenia produktów rybnych w racjonalnym żywieniu człowieka.

Działanie 4. – Działania organizacji obrotu rynkowego – finansowa pomoc na utworzenie organizacji producentów (OP) opracowywaniu „planów działania” (operational program for the fishing year, 104/2000 art. 9 p.1.) i innych działalności z tym związanych.

Działanie 5 – Czasowe zawieszenie działalności i inne finansowe rekompensaty – celem działania jest rekompensata finansowa za czasowe zawieszenie działalności na skutek nieprzewidzianych zdarzeń, uniemożliwiających wykonywanie rybołówstwa, a także inne rekompensaty.

Działanie 6 – Działania innowacyjne i inne – podniesienie rentowności działalności rybackiej po wdrożeniu innowacyjnych metod zmierzających do ochrony rybostanu oraz metod zapewniających właściwą dla celów przetwórstwa jakość pozyskiwanych surowców. Jednocześnie wprowadzanie przyjaznych środowisku technologii i techniki pozyskania surowca i metod jego obróbki.

4.4 Oczekiwane efekty wdrażania

Wdrażanie sektorowego programu operacyjnego umożliwi, przy współfinansowaniu z funduszy publicznych, wycofanie 30-40% statków rybackich, przyczyniając się

jednocześnie do podniesienia rentowności pozostałej części floty poprzez modernizację będących w eksploatacji statków rybackich i dostęp do większych kwot połowowych.

Jednocześnie zakłada się, że w wyniku działań społeczno-ekonomicznych na trwałe wycofa się z zawodu rybaka od 2000 do 2500 osób.

Zastosowane nowe rozwiązania w konstrukcjach narzędzi połowowych (proekologiczne i selektywne włoki semipelagiczne) umożliwią racjonalniejsze gospodarowanie zasobami i zmniejszą presję rybołówstwa na środowisko morskie.

Efektom wdrażania programu będzie podniesienie świadomości społeczności nadmorskich i integracja strefy przybrzeżnej. Stworzenie podstaw finansowo-prawnych dla wypoczynku nadmorskiego oraz popularyzacji wędkarstwa morskiego i obsługi ruchu turystycznego jako miejsca pracy dla rybaków odchodzących z zawodu.

W zakresie rybactwa śródlądowego nastąpi udrożnienie 10 rzek o istotnym znaczeniu dla śródlądowej i morskiej gospodarki rybackiej, co poprawi równowagę i różnorodność biologiczną środowiska wodnego oraz stabilność przyrodniczych podstaw wykorzystywania produkcyjnych możliwości wód. Spodziewany jest wzrost liczby śródlądowych gospodarstw rybackich, które dostosowały warunki prowadzenia gospodarki do wymogów sanitarno-weterynaryjnych oraz ochrony środowiska. Wzrost ten przyczyni się do poprawy jakości produktów rybactwa oraz stanu środowiska, z którego korzystają gospodarstwa rybackie. Przewidywany jest wzrost liczby gospodarstw, które wdrożyły technikę i technologię chowu i hodowli ryb z gatunków poszukiwanych na rynku w celach konsumpcyjnych i zarybieniowych. Wprowadzenie nowych technik i technologii chowu i hodowli ryb poprawi konkurencyjność zewnętrzną i wewnętrzną rybactwa śródlądowego. Poprawie ulegną warunki pracy w rybołówstwie śródlądowym.

W zakresie przetwórstwa rybnego i marketingu: około 200 zakładów przetwórczych i magazynów zostanie objętych pomocą, co w efekcie pozwoli na częściowe rozwiązanie problemów sektora związanych ze standardami sanitarno-weterynaryjnymi, podniesieniem konkurencyjności oraz zwiększy się spożycie ryb i produktów rybnych do roku 2006 do około 8 kg ryb rocznie na jednego mieszkańca.

5. Program operacyjny – Transport - Gospodarka morska

5.1 Rozwój sektora transportu w okresie realizacji NPR

W okresie realizacji NPR działania w zakresie rozwoju sektora transportu są przedstawiane równolegle w trzech programach: Strategia rozwoju sektora transportu dla Funduszu Spójności, SPO Transport - Gospodarka Morska, Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Przyjęto, że za pomocą współfinansowania ze środków Funduszu Spójności będą realizowane duże projekty w ramach wybranych głównych korytarzy transportowych, tj. Transeuropejskich Sieci Transportowych (TEN). Sieć tę na terenie Polski tworzą elementy infrastruktury leżącej w głównych korytarzach transportowych, ujętych w programie TINA¹¹. Natomiast w ramach ZPORR, za pomocą współfinansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, realizowane mają być projekty z zakresu infrastruktury transportowej znaczenia wojewódzkiego, głównie drogowe (drogi wojewódzkie).

W ramach SPO, w okresie realizacji NPR nastąpi koncentracja środków na inwestycjach w infrastrukturę transportową i działaniach z zakresu poprawy bezpieczeństwa. Budowany będzie i modernizowany system połączeń transportowych zarówno kolei jak i dróg, będący podstawą prawidłowego funkcjonowaniu policentrycznego układu osadniczego

---

¹¹ TINA - Transport Infrastructure Needs Assessment

kraju i służący jego rozwojowi. Szczególna uwaga poświęcona będzie budowie połączeń infrastrukturalnych pomiędzy miastami oraz miastami i ich zapleczem, jak również budowie połączeń tych układów z paneuropejskimi korytarzami transportowymi. Dostępność do sieci transportowych jest warunkiem wstępnym do budowy konkurencyjności gospodarki kraju i poszczególnych regionów.

Zgodnie z założeniami polityk transportowych, zarówno unijną, jak i polską, rozbudowa infrastruktury transportowej Polski powinna z jednej strony uwzględniać policentryczny układ osadniczy kraju, a z drugiej – zapewnić dalszy rozwój tego układu. Powinna także regulować dysproporcje między gałęziami transportu, eliminować „wąskie gardła” i zapewniać wysoki standard bezpieczeństwa.

Takie działania są podstawą zaistnienia sprawnego i efektywnego systemu transportowego w układzie krajowym i europejskim. Wysoka dostępność do sieci transportowej (i telekomunikacyjnej) jest zasadniczym warunkiem służącym wzmocnieniu konkurencyjności produktów i usług, całych sektorów, regionów, a zatem całej gospodarki kraju. Jeżeli tego warunku nie uda się spełnić, nie będzie możliwe polepszanie sytuacji społecznej i ekonomicznej obszarów peryferyjnych i zapóźnionych w rozwoju. Co więcej, poziom konkurencyjności kraju będzie coraz niższy w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej.

5.2 Cel generalny

Głównym celem strategicznym Sektorowego Programu Operacyjnego Transport - Gospodarka Morska jest zwiększenie spójności transportowej kraju oraz polepszenie dostępności przestrzennej miast, obszarów i regionów Polski w układzie Unii Europejskiej. Realizacja tego celu przyczyni się w dużym stopniu do osiągnięcia celu NPR, jakim w jego osi nr 3 jest *"tworzenie warunków do zwiększania poziomu inwestycji, promowanie zrównoważonego rozwoju i spójności przestrzennej"*.

W okresie realizacji NPR nastąpi koncentracja środków na wybranych elementach infrastruktury transportowej zapewniających budowę bezpiecznego systemu połączeń transportowych służącego rozwojowi kraju.

Celami cząstkowymi programu są: przyśpieszenie procesu modernizacji i rozbudowy infrastruktury transportowej poprzez modernizację głównych linii kolejowych, rozbudowę sieci drogowej, poprawę dostępu do portów morskich ważnych dla gospodarki narodowej. Działania, które będą podejmowane w tym zakresie, wynikają z głównych celów unijnej polityki przestrzennej, sformułowanych w ESDP (European Spatial Development Perspective), ale także z celów polityki przestrzennej Polski sformułowanych w koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Działania są zgodne także z priorytetami polityki transportowej UE określonymi w „Białej Księdze” Komisji Europejskiej z września 2001 r.

Końcowymi beneficjentami pomocy będą: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Urzędy Morskie (w Gdyni, Słupsku i Szczecinie), Zarządy Portów (Gdańsku, Gdyni i Szczecinie-Świnoujściu), Służba SAR oraz Ministerstwo Infrastruktury wraz z podmiotami publicznymi, z którymi zostaną zawarte odpowiednie umowy.

5.3 Opis priorytetów programu

W ramach programu będą realizowane 2 priorytety:

- zrównoważony gałęziowo rozwój systemu transportowego,

- bezpieczniejsza infrastruktura drogowa.

Tabela 22. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Transport - Gospodarka Morska (w mln euro w cenach z 1999 r.)*

Priorytet	Koszty ogółem	Ogółem wkład publiczny w ramach priorytetu	Ogółem fundusze strukturalne	Ogółem krajowy wkład publiczny	Środki prywatne
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Zrównoważony gałęziowo rozwój systemu transportowego	472,0	472,0	331,8	140,2	0,0
Bezpieczniejsza infrastruktura drogowa	416,3	416,3	292,4	123,9	0,0
Pomoc techniczna	4,0	4,0	3,0	1,0	0,0
Razem	892,3	892,3	627,2	265,1	0,0

*Ostateczny podział środków na priorytety i działania zostanie określony w poszczególnych programach

Priorytet 1 – Zrównoważony gałęziowo rozwój systemu transportowego. Celem tego priorytetu jest zrównoważenie gałęziowe i strukturalne systemu transportowego. Zrównoważenie to polega na znalezieniu alternatywy dla nadmiernie intensywnego rozwoju transportu samochodowego poprzez wspieranie rozwoju atrakcyjnej oferty przewozów kolejowych, morskich i multimodalnych. Połączenia kolejowe między dużymi aglomeracjami miejskimi przyczyniają się zarówno do zwiększenia dynamiki lokalizacji nowych inwestycji w tych ośrodkach jak i wzmocnienia powiązań kooperacyjnych pomiędzy nimi. Także porty morskie stanowią podstawowe i aktywne elementy lądowo-morskich łańcuchów transportowych i logistycznych, a także teren lokalizacji centrów logistyczno-dystrybucyjnych i inwestycji produkcyjno-usługowych. Wsparcie to będzie prowadzone przez następujące działania:

Działanie 1 – Modernizacja linii kolejowych w relacjach między aglomeracjami miejskimi i w aglomeracjach. Jego celem jest usprawnienie obsługi pasażerskiej w dużych miastach i w ich sąsiedztwie poprzez rozbudowę infrastruktury kolejowej, służącej pasażerskiej obsłudze zewnętrznej i wewnętrznej w aglomeracjach miejskich. Działanie polega na modernizacji linii kolejowych państwowego znaczenia, położonych poza układem TINA, ale łączących ważne centra miejskie o ogólnokrajowym znaczeniu.

Działanie 2 – Poprawa infrastruktury dostępu do portów morskich. Celem działania jest przyczynienie się do utrzymania, a także wzrostu konkurencyjności polskich portów morskich wobec innych portów bałtyckich, poprzez modernizację i rozwój infrastruktury portowej. Działanie obejmuje realizację projektów w rejonie portów morskich Gdańska, Gdyni, Szczecina i Świnoujścia ułatwiających dostęp do portów od strony morza.

Działanie 3 – Rozwój systemów intermodalnych. Celem tego działania jest zapewnienie pełniejszej integracji poszczególnych gałęzi transportu i zwiększenia ich możliwości przepustowych, poprzez stworzenie łańcuchów transportowych łączących usługi, także przeładunkowe i logistyczne. W działaniu tym uwaga zostanie skoncentrowana na wsparciu realizacji centrów logistycznych i terminali kontenerowych na sieci kolejowej.

Priorytet 2 – Bezpieczniejsza infrastruktura drogowa. Celem priorytetu jest poprawa bezpieczeństwa transportu, głównie bezpieczeństwa ruchu drogowego i przewozów samochodowych. Działania w ramach priorytetu dotyczą: poprawy jakości dróg krajowych,

polegającej na wzmocnieniu nawierzchni dróg i mostów do nacisków 115 kN/oś poczynając od dróg sieci TINA oraz innych ważnych dróg o dużym ruchu samochodów ciężarowych a także na budowie obwodnic miast i miejscowości oraz ulic w ciągach dróg krajowych. Działania dotyczą również poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym poprzez wprowadzanie systemów zarządzania ruchem i prędkością, oznakowanie i wyposażenie dróg w elementy bezpieczeństwa, likwidację miejsc szczególnie niebezpiecznych, monitoring funkcjonowania środków poprawy bezpieczeństwa z udziałem służb publicznych zapewniających bezpieczeństwo transportu. Uzupełnieniem powyższych działań będą przedsięwzięcia informacyjno - edukacyjne.

Realizacja priorytetu będzie możliwa poprzez podjęcie następujących działań:

Działanie 1 – Przebudowa dróg krajowych. Celem tego działania jest dostosowanie stanu dróg krajowych, usytuowanych poza ustaloną siecią autostrad i dróg ekspresowych do warunków istniejących w krajach Wspólnoty. Działanie polega przede wszystkim na wzmocnieniu nawierzchni na drogach krajowych i zwiększeniu jej nośności do standardu 115 kN/oś. Z zakresu wzmocnień nawierzchni na drogach krajowych preferowane są: odcinki dróg sieci TINA, (wchodzące w skład przyszłej sieci TEN) położone na czterech międzynarodowych korytarzach drogowych, przebiegających przez Polskę (Korytarze I, II, III, VI) oraz odcinki dróg o największym natężeniu ruchu.

Działanie 2 – Usprawnienie przejazdów przez miasta i miejscowości. Celem tego działania jest zwiększenie płynności ruchu drogowego oraz zmniejszenie uciążliwości tego ruchu dla mieszkańców miast i poprawa bezpieczeństwa na drogach. Wyrazem tego działania będzie głównie budowa obwodnic miast i miejscowości oraz ulic położonych w ciągach dróg krajowych. Przy dokonywaniu wyboru inwestycji brana będzie pod uwagę m.in. wielkość ruchu oraz lokalizacja wzdłuż ważnych ciągów drogowych, w tym położonych w ramach sieci TINA.

Działanie 3 – Wdrażanie i monitoring środków poprawy bezpieczeństwa. W ramach tego działania przewiduje się rozwój systemów zarządzania ruchem i prędkością, wprowadzenie efektywnego automatycznego pomiaru prędkości i infrastruktury monitorującej drogi. W ramach działania będą mogły być realizowane projekty dotyczące sygnalizacji świetlnej, tablic informacji o pogodzie i warunkach ruchu, znaki o zmiennej treści, urządzenia nadzorujące ruch drogowy oraz podejmowane działań uwzględniające potrzeby związane z prowadzeniem kontroli ruchu drogowego oraz zabezpieczające przed katastrofami i ich skutkami, w tym katastrofami z udziałem materiałów niebezpiecznych.

5.4 Oczekiwane efekty wdrożenia programu

Przewiduje się, że wdrożenie SPO Transport - Gospodarka Morska przyczyni się do poprawy stanu infrastruktury sieci drogowej, kolejowej, i infrastruktury portowej, a także do rozwoju systemów intermodalnych i sterowania ruchem. W przypadku linii kolejowych oczekiwanym efektem będzie zwiększenie prędkości kursowania pociągów intercity i ekspresowych, pozwalające podwyższyć konkurencyjność transportu kolejowego i stworzenie alternatywy dla uciążliwej ekologicznie motoryzacji indywidualnej. W przypadku portów morskich efektem będzie wszystkim uzyskanie realnego wsparcia dla rozwoju lądowo-morskich systemów usług multimodalnych. W przypadku sieci dróg krajowych najważniejszym oczekiwaniem jest zwiększenie spójności sieci tych dróg w ramach układu głównych międzynarodowych korytarzy transportowych przebiegających przez terytorium Polski (sieć TINA z uzupełnieniami).

6. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

6.1 Konkurencyjność regionów podczas realizacji Narodowego Planu Rozwoju

Cechą charakterystyczną polskiej przestrzeni jest silna koncentracja potencjału gospodarczego na niewielu obszarach. Przyjmując za miarę poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych województw ich udział w tworzeniu produktu krajowego brutto, można zauważyć, że w okresie transformacji nastąpiło niewielkie zwiększenie stopnia zróżnicowania przestrzennego potencjału gospodarczego Polski. Wyraźny wzrost koncentracji potencjału gospodarczego nastąpił przede wszystkim w najbardziej rozwiniętych województwach, w których znajdują się wielkie aglomeracje miejskie. Towarzyszył temu wyraźny spadek udziału w tworzeniu PKB województw o najmniejszej konkurencyjności gospodarek regionalnych, do których należały przede wszystkim słabo zurbanizowane, mające charakter rolniczy, województwa ze wschodniej i środkowej części kraju.

Ze względu na niską konkurencyjność polskiej gospodarki, którego wyrazem jest niski poziom PKB na mieszkańca w stosunku do średniego poziomu w UE, wszystkie województwa w Polsce w latach 2004-2006 zostały zakwalifikowane do obszarów Celu 1 polityki strukturalnej UE. Obok spodziewanych dużych transferów ze strony funduszy strukturalnych cały kraj zostanie ponadto objęty interwencją Funduszu Spójności. Umożliwi to wdrożenie szerokiego planu działań modernizacyjnych i rozwojowych prowadzących do zwiększenia ogólnej konkurencyjności gospodarki.

Jak wskazuje dotychczasowy przebieg procesu transformacji gospodarki polskiej oraz przykłady z biedniejszych krajów członkowskich UE, dominacja celów związanych z konkurencyjnością gospodarki wyznaczonych na poziomie krajowym, w perspektywie średnioterminowej, może prowadzić do przyspieszenia procesów zróżnicowania przestrzennego sytuacji społeczno-gospodarczej, a w konsekwencji rodzić poważne problemy społeczne i ekonomiczne.

W związku z tym w trakcie realizacji NPR obok wspomaganie budowy konkurencyjności całej gospodarki w oparciu o instrumenty przygotowywane i wdrażane na poziomie krajowym niezbędne jest podjęcie uzupełniających działań na poziomie regionalnym. Będą one dotyczyły zasadniczo dwóch sfer:

- budowy konkurencyjności gospodarek regionalnych poprzez wspieranie najbardziej efektywnych i prorozwojowych przedsięwzięć,
- pomocy strukturalnej dla obszarów, które w sposób szczególny narażone są na marginalizację i peryferyzację.

Działania te będą prowadzone w sposób uwzględniający specyficzne cechy, zasoby, uwarunkowania i predyspozycje rozwojowe regionów, do których są skierowane w oparciu o zasady polityki regionalnej państwa sformułowane w Narodowej strategii rozwoju regionalnego 2001-2006 oraz zgodnie z celami i priorytetami wyznaczonymi w strategiach rozwoju i programach przygotowywanych przez samorzady województw.

Dla zapewnienia maksimum efektów rozwojowych wszystkie realizowane działania w ramach programów sektorowych, których cele wyznaczane są na poziomie krajowym, będą ściśle koordynowane z działaniami o charakterze regionalnym.

6.2 Cele programu

Celem Zintegrowanego Programu Rozwoju Regionalnego jest zgodnie, z zapisami NSRR, tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską.

Wzrost konkurencyjności gospodarek regionalnych należy rozumieć jako modernizację i rozbudowę infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla rozwoju całego regionu, w tym najbardziej dynamicznych ośrodków wzrostu zlokalizowanych na jego obszarze, lokalizacji inwestycji zewnętrznych, a także oddziaływanie na zmiany struktury gospodarczej, w tym wsparcie dla najbardziej dynamicznych sektorów gospodarki, wzrost poziomu wykształcenia, rozwój turystyki, rozwój technologii społeczeństwa informacyjnego.

Przeciwdziałanie marginalizacji należy postrzegać jako pomoc dla obszarów o ułomnej strukturze społeczno-gospodarczej, o najmniejszych perspektywach rozwojowych i poddawanych procesom restrukturyzacji regionalnej. Obok bezpośredniej pomocy dla inwestycji w infrastrukturę techniczną i społeczną o skali lokalnej, a także wsparcia dla kompleksowych projektów rewitalizacji społeczno-ekonomicznej istotnym elementem przeciwdziałania negatywnym trendom będzie także promocja dialogu i wymiany najlepszych doświadczeń.

Osiągnięcie celu ZPORR wynikać będzie zarówno z właściwego ukierunkowania środków publicznych, jak i wprowadzenia efektywnego systemu koordynacji, zarządzania, monitorowania, kontroli i montażu finansowego środków. Podstawowym warunkiem osiągnięcia zakładanych efektów jest także pełne wdrożenie zasady partnerstwa pomiędzy administracją rządową, samorządową oraz podmiotami społeczno-ekonomicznymi.

Cel programu zostanie osiągnięty poprzez koncentrację środków krajowych i towarzyszącego im współfinansowania ze strony funduszy strukturalnych (Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego) na trzech priorytetach:

- rozbudowie i modernizacji infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów,
- wzmocnieniu regionalnej bazy ekonomicznej i zasobów ludzkich,
- rozwoju lokalnym.

Podział środków na poszczególne priorytety ustalony został dla poziomu ogólnokrajowego i odzwierciedla strukturę celów polityki regionalnej państwa. W poszczególnych regionach udział środków przeznaczonych na poszczególne priorytety jest zróżnicowany i uwzględnia specyfikę potrzeb restrukturyzacyjnych i rozwojowych, określonych w strategiach wojewódzkich. Zaproponowany podział środków na województwa ma charakter indykatywny i może zostać zmieniony w zależności od przebiegu wdrażania i wykazywanego przez regiony potencjału absorpcyjnego.

Ogólna odpowiedzialność za zarządzanie ZPORR spoczywa na Ministerstwie Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, które deleguje część funkcji w tym zakresie na poziom regionalny. Decyzje odnośnie konkretnych projektów realizacyjnych podejmowane będą na poziomie wojewódzkim w ramach ustalonych w ZPORR i uzupełnieniu programu priorytetów, działań i kryteriów. Obok zakładanego zwiększenia efektywności wykorzystania

środków podejście takie umożliwi po roku 2006 przeniesienie zarządzania programami regionalnymi współfinansowanymi z funduszy strukturalnych na poziom regionalny.

Tabela 22. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) – Rozwój regionalny (w mln euro w cenach z 1999 r.)*

Priorytet	Koszty ogółem	Ogółem wkład publiczny w ramach priorytetu	Ogółem fundusze strukturalne	Ogółem krajowy wkład publiczny	Środki prywatne
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	2407,5	2308,3	1603,3	705,0	99,2
Wzmocnienie regionalnej bazy ekonomicznej i zasobów ludzkich	1091,9	802,4	601,9	200,5	289,5
Rozwój lokalny	858,3	858,3	643,7	214,6	0
Pomoc techniczna	27,5	27,5	20,6	6,9	0
Razem	4385,2	3996,5	2869,5	1127,0	388,7

*Ostateczny podział środków na priorytety i działania zostanie określony w poszczególnych programach

Beneficjentami końcowymi pomocy są przede wszystkim samorzady województw, powiatów i gmin, stowarzyszenia oraz związki gmin i powiatów, instytucje naukowe, instytucje rynku pracy, agencje rozwoju regionalnego i instytucje wspierania przedsiębiorczości, a za ich pośrednictwem przedsiębiorstwa, w tym głównie małe i średnie. W ramach projektów realizowanych z udziałem Europejskiego Funduszu Społecznego odbiorcą pomocy będą także osoby poddawane procesom przekwalifikowania, doksztalcania i szkolenia w związku z realizowanymi programami rozwojowymi i restrukturyzacyjnymi.

6.3 Opis priorytetów programu

Priorytet 1 – Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów. Wyposażenie i poziom usług oferowanych za pomocą infrastruktury regionalnej stanowi podstawę do oceny szans rozwojowych regionów. Polskie regiony w stosunku do regionów UE oferują niski poziom zagospodarowania infrastrukturalnego oraz niedostateczną jakość usług. Wpływa to na postrzeganie ich jako miejsc mało atrakcyjnych dla lokalizacji inwestycji oraz wskazuje na niski potencjał adaptacyjny do konkurowania w warunkach jednolitego rynku europejskiego.

Dodatkowo występuje znaczne zróżnicowanie przestrzenne wyposażenia infrastrukturalnego pomiędzy województwami oraz w układzie miasto-wieś. Czynniki te zadecydowały o przeznaczeniu w ramach ZPORR największego odsetka środków na rozwój i modernizację infrastruktury o znaczeniu regionalnym mającej podstawowe znaczenie dla likwidacji barier infrastrukturalnych i perspektyw rozwojowych regionów. W ramach priorytetu podejmowane będą działania zorientowane na rozbudowę i modernizację infrastruktury drogowej, infrastruktury ochrony środowiska, społeczeństwa informacyjnego, infrastruktury edukacyjnej oraz zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. W ramach tego priorytetu realizowanych będzie sześć działań. Szczególny charakter ma działanie

ukierunkowane na wsparcie rozwoju zintegrowanego systemu transportu miejskiego w aglomeracji warszawskiej oraz górnośląskiej.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Modernizacja i rozbudowa regionalnego układu drogowego – polegać będzie na dostosowaniu jakości i funkcjonalności regionalnej sieci drogowej (drogi wojewódzkie i wybrane lokalne) do potrzeb wynikających ze strategii regionów, a także do obsługi ruchu transgranicznego. Szczególne znaczenie będzie miało zapewnienie powiązania regionalnych układów transportowych z siecią o charakterze międzynarodowym i krajowym (realizowanymi w ramach programu sektorowego dotyczącego transportu oraz inwestycji z Funduszu Spójności), a także budowa obwodnic miast. Ponadto w kilku wybranych ośrodkach miejskich w ramach tego działania realizowane będą pilotażowe projekty z zakresu publicznego transportu miejskiego. Wynikiem realizacji tego działania będzie wzrost możliwości inwestycyjnych w szczególności w największych ośrodkach regionu, zwiększenie dostępności regionów i ich ośrodków miejskich, zwiększenie przepustowości systemu transportowego, wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza centra miast i zmniejszenie obciążeń środowiskowych.

Działanie 2 – Infrastruktura ochrony środowiska. W ramach działania wspierane będą przede wszystkim komunalne inwestycje z zakresu ochrony środowiska mające podstawowe znaczenie dla powiększania poziomu życia i promocji inwestycji w wymiarze regionalnym. Projekty infrastruktury ochrony środowiska zgłaszane przez samorządy terytorialne wszystkich szczebli mogą dotyczyć: gospodarki wodno-ściekowej, zabezpieczenia przeciwpowodziowego, ochrony powietrza, a także działań mających na celu zredukowanie ilości gromadzonych odpadów (poprzez kompleksowe działania ukierunkowane na ich zagospodarowanie, jak również odpowiednie technologie funkcjonowania oraz zagospodarowania składowisk, rekultywację starych składowisk odpadów i ochronę gruntów), efektywne wykorzystanie energii, w tym energii odnawialnej, i wspieranie działań przyczyniających się do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do powietrza. Wynikiem realizacji tego działania będzie zmniejszenie ilości ścieków odprowadzanych do odbiorników bez oczyszczenia ich w odpowiednim stopniu, zwiększenie ilości gospodarstw podłączonych do systemu wodno-kanalizacyjnego oraz zmniejszenie objętości gromadzonych odpadów i poprawa jakości powietrza.

Działanie 3 – Regionalna infrastruktura badawczo-edukacyjna – obejmuje przede wszystkim wsparcie budowy, rozbudowy i modernizacji oraz wyposażenia istniejących obiektów infrastruktury społecznej, służącej do prowadzenia działalności dydaktycznej i badawczo-rozwojowej na poziomie wyższym. Celem tego działania jest wzmocnienie znaczenia szkół wyższych oraz ośrodków naukowo-badawczych działających na terenie poszczególnych województw, a także przygotowanie ich do odgrywania kluczowej roli w procesach budowy siły konkurencyjnej gospodarek regionalnych. Bezpośrednim efektem tego działania będzie poprawa jakości prowadzenia zajęć dydaktycznych, a także poprawa stanu wyposażenia szkół wyższych oraz zwiększenie zaangażowania uczelni w realizację międzynarodowych projektów badawczych i dydaktycznych.

Działanie 4 – Zachowanie i odbudowa dziedzictwa kulturowego – skoncentrowane będzie na wsparciu renowacji, rozbudowy, adaptacji i modernizacji obiektów o podstawowym znaczeniu dla kultury narodowej oraz regionalnej (szczególnie tych, które znajdują się w rejestrach zabytków), na wspieraniu projektów dotyczących rewitalizacji i efektywnego wykorzystania obiektów zaliczanych do dziedzictwa kulturowego (w tym także obiektów przemysłowych) i ich adaptacji dla celów kulturalnych i rekreacyjnych. Ponadto wspierane będą projekty związane z rozpowszechnianiem i wykorzystaniem nowoczesnych technologii,

informacji o dorobku kultury i spuścizny regionalnej oraz narodowej. Wsparcie dla projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego należy traktować jako bezpośrednie wzmocnienie aktywności ekonomicznej regionów poprzez tworzenie nowych miejsc pracy oraz jako czynnik wpływający na wizerunek i atrakcyjność regionu przyciągający zarówno turystów jak i inwestorów. W wyniku realizacji tego działania zwiększy się liczba korzystających z obiektów kultury i dziedzictwa kultury oraz poprawi się stopień wiedzy na temat obiektów kulturowych znajdujących się na danym obszarze. Ponadto zwiększy się stopień zagospodarowania obiektów o znaczeniu kulturowym.

Działanie 5 – Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego – ma na celu dynamizowanie rozwoju województw poprzez rozbudowę regionalnej i lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. W ramach działania będą realizowane projekty z zakresu rozbudowy infrastruktury społeczeństwa informacyjnego (podłącza, wyposażenie, oprogramowanie, szkolenia specjalistyczne), które stanowią element regionalnych strategii rozwoju e-społeczeństwa. W szczególności działanie obejmie szkoły (w tym na obszarach wiejskich), placówki zdrowia, rynku pracy, urzędy administracji samorządowej. Realizowane będą także projekty rozbudowy sieci punktów dostępu osób i firm do informacji i usług publicznych online (telecentra).

Działanie 6 - Rozwój transportu miejskiego w aglomeracjach – ma na celu rozbudowę kompleksowych systemów komunikacji publicznej w aglomeracji warszawskiej i górnośląskiej. Wsparcie dla tych dwóch największych w Polsce skupisk ludności i potencjału gospodarczego przyczyni się nie tylko do zwiększenia możliwości rozwojowych regionów w których są one zlokalizowane ale także będzie miało wymierny wpływ na poprawę atrakcyjności Polski jako miejsca inwestycji zewnętrznych. W ramach działania realizowane będą zintegrowane projekty z zakresu transportu publicznego miejskiego, których elementem jest wsparcie rozbudowy i integracji transportu szynowego (tramwaj, metro, kolej dojazdowa) z innymi formami komunikacji (porty lotnicze, komunikacja autobusowa, transport prywatny). Działanie przyczyni się do poprawy jakości obsługi ruchu wewnątrz wybranych aglomeracji oraz zmniejszenia jego uciążliwości.

Priorytet 2 – Wzmocnienie regionalnej bazy ekonomicznej i zasobów ludzkich. Osiągnięcie zakładanego celu ZPORR wymaga obok wsparcia dla rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej i społecznej koncentracji uwagi polityki regionalnej na zasobach ludzkich oraz bazie ekonomicznej. Mieszkańcy Polski charakteryzują się niską zdolnością do sprostania wyzwaniom jednolitego europejskiego rynku pracy. Sytuacja w tym zakresie jest jednakże bardzo zróżnicowana przestrzennie. W związku z tym, obok programów ogólnopolskich ukierunkowanych na podwyższenie szans na zatrudnienie, niezbędne jest podjęcie działań na poziomie regionalnym adresowanych do specyficznych grup mieszkańców. W szczególności pomoc w ramach ZPORR adresowana będzie do pracowników najbardziej dynamicznych sektorów gospodarek regionalnych oraz osób objętych programami restrukturyzacyjnymi wsi i obszarów koncentracji przemysłów tradycyjnych. W powiązaniu z działaniami na rzecz rozwoju zasobów ludzkich pomoc będzie dostępna dla tworzenia mikro-przedsiębiorstw jako elementu dywersyfikacji zatrudnienia oraz dla rozwoju sieci innowacyjnych bazujących na regionalnym potencjale naukowo-badawczym. Z uwagi na dużą rolę w procesie restrukturyzacji gospodarek regionalnych i zwiększania zatrudnienia w sektorze usług istotnym elementem wsparcia w ramach priorytetu będą podmioty działające w sferze turystyki.

Realizacja priorytetu ma kluczowe znaczenie dla działań modernizacyjnych i restrukturyzacyjnych podejmowanych na poziomie regionalnym i wynikających z regionalnych strategii rozwojowych. Bezpośrednio przyczyni się do podwyższenia stopnia

wykształcenia mieszkańców oraz dostosowania ich kwalifikacji zawodowych do profilu gospodarczego regionu, dywersyfikacji struktury zatrudnienia oraz zwiększenia w niej udziału sektora turystycznego.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Rozwój zawodowy dostosowujący zasoby ludzkie do potrzeb regionalnego rynku pracy – ma na celu zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców i ich możliwości zatrudnienia na regionalnym rynku pracy w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej poprzez podwyższenie umiejętności zawodowych związanych z przyszłym profilem gospodarczym regionu. W ramach działania wsparciem będą objęci m. in. Osoby dorosłe chcące doskonalić swoje kwalifikacje zawodowe, najlepsi absolwenci szkół średnich i studenci oraz absolwenci szkół wyższych. Wsparcie udzielane będzie w formie dotacji na realizację przedsięwzięć edukacyjnych i szkoleniowych (kursów, szkoleń podnoszących kwalifikacje, szkoleń językowych i dotyczących technik informacyjnych, praktyk zawodowych, stypendiów na kontynuację nauki w celu podwyższanie wykształcenia, usług doradczych wspomagających kształtowanie kariery zawodowej). Wynikiem realizacji tego działania będzie zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców, podniesienie stopnia wykształcenia mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich oraz podniesienie poziomu i umiejętności zawodowych w regionie.

Działanie 2 – Reorientacja zawodowa – ma na celu wsparcie procesu przemian gospodarczych i ograniczenie społecznie negatywnych skutków tego procesu w poszczególnych regionach. W ramach tego działania wspierane będą projekty mające na celu zmianę kwalifikacji osób zamieszkałych na obszarach objętych restrukturyzacją branż i sektorów, w szczególności na obszarach wiejskich oraz wyposażenie osób zagrożonych i zmuszonych do zmiany profilu zatrudnienia (w wyniku procesów restrukturyzacyjnych i adaptacyjnych) w umiejętności umożliwiające ponowne zatrudnienie i wykonywanie nowych zawodów. Wspierane będą również projekty zapewniające powszechny dostęp do usług doradztwa zawodowego dla osób zmuszonych do reorientacji we wszystkich regionach. Wynikiem tego działania będzie zwiększenie zatrudnienia w sektorach innych niż tradycyjne (rolnictwo, przemysł wydobywczy), zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców regionu oraz poprawa dostępności do usług w zakresie doradztwa zawodowego, w szczególności na obszarach wiejskich.

Działanie 3 - Rozwój kadr regionalnej gospodarki - realizowane zadania będą stanowiły uzupełnienie działań przeprowadzanych na szczeblu krajowym ramach SPO Rozwój zasobów ludzkich. Mają one na celu wzrost umiejętności i przygotowanie kadry i pracowników zatrudnionych w sektorach decydujących o perspektywach rozwojowych regionów. W wyniku działania wsparcie uzyskają projekty służące podniesieniu kwalifikacji zawodowych wśród kadry zarządzającej i pracowników firm i przedsiębiorstw przemysłowych decydujących o strukturze i perspektywach rozwojowych regionów, nowych przedsiębiorstw lokalizujących swoją działalność w regionie, przedsiębiorstw usługowych i instytucji działających na rzecz rozwoju usług (turystyka, rekreacja, kultura, ochrona środowiska, zdrowia). Pomoc w formie dotacji udzielana będzie na dofinansowanie szkoleń, staży, kursów specjalistycznych związanych z prowadzoną działalnością, pomocy doradczej w zakresie marketingu, zarządzania.

Działanie 4 – Regionalne Strategie Innowacyjne – ma na celu wzmocnienie i wykorzystanie potencjału regionalnego sektora akademickiego i naukowo-badawczego dla rozwoju przedsiębiorczości i wzmocnienia konkurencyjności działających na lokalnym rynku przedsiębiorstw. W ramach działania wsparcie w formie dotacji uzyskają projekty mające na celu tworzenie inkubatorów akademickich i wspieranie regionalnych instytucji naukowo-

badawczych w zakresie usług doradczych i szkoleniowych oraz monitorowanie transferu technologii dla lokalnych przedsiębiorstw. Wsparcie uzyskują także projekty mające na celu zwiększenie poziomu inwestycji i wdrożenia wytwarzanych lokalnie innowacji w przedsiębiorstwach działających w branżach i sektorach o największym potencjale wzrostu. Ponadto wspierane będą projekty tworzenia i działalności małych firmy w ramach tzw. terytorialnych systemów produkcyjnych – „clusters”. Wynikiem prowadzonych działań będzie wzrost nakładów na działalność naukowo-badawczą w przedsiębiorstwach oraz wzrost liczby firm, które korzystają z usług i wykorzystują pomysły opracowane w regionalnych instytucjach naukowo-badawczych i akademickich. Ponadto zakłada się zwiększenie liczby kooperantów pośród firm miejscowych dla firm zewnętrznych działających na terenie województwa.

Działanie 5 – Mikroprzedsiębiorstwa – ma na celu zwiększenie liczby przedsiębiorstw działających poza tradycyjnymi sektorami oraz zwiększenie skłonności do podejmowania działalności gospodarczej przez pracowników sektorów poddawanych restrukturyzacji. W szczególności działanie to adresowane jest do osób opuszczających rolnictwa i tradycyjne sektory przemysłu chcących podjąć ryzyko rozpoczęcia działalności gospodarczej. Wsparcie będzie udzielane w formie pakietu obejmującego dotację inwestycyjną na założenie i wyposażenie przedsiębiorstwa oraz pomocy doradczej niezbędnej dla uruchomienia i kontynuowania działalności.

Działanie 6 – Rozwój turystyki – ma na celu pełniejsze wykorzystanie istniejącego potencjału turystycznego regionów dla zwiększenia dochodów ludności i dywersyfikację źródeł zatrudnienia. W ramach działania wsparcie skoncentrowane będzie przede wszystkim na projektach o regionalnym zasięgu oddziaływania z zakresu rozwoju i promocji markowych produktów turystycznych, udzielaniu dotacji na inwestycje dla firm przedsiębiorstw sektora turystycznego działających w regionie, rozbudowie i modernizacji infrastruktury turystycznej, a także specjalistycznych szkoleniach w zakresie turystyki.

Priorytet 3 – Rozwój lokalny. Wspomagane konkurencyjności gospodarki na poziomie krajowym oraz realizacja szeregu projektów ocenianych z punktu widzenia wpływu na ogólną sytuację społeczno-gospodarczą regionów może doprowadzić do sytuacji w której pewne obszary Polski i poszczególnych województw będą pozostawione na uboczu procesów rozwojowych i modernizacyjnych. Zagrożenie to dotyczy znacznych obszarów Polski północnej i restrukturyzacji przemysłów tradycyjnych, jak i obszarów wiejskich położonych na wschodzie kraju, gdzie brak jest wystarczającej liczby alternatywnych źródeł zatrudnienia, sieć miejska jest ułomna, jakość siły roboczej niska i wyposażenie infrastrukturalne nie zapewniające obecnych standardów cywilizacyjnych. Szczególnym wyzwaniem stają się także zdegradowane społecznie i ekonomicznie dzielnice miast, obszary powojenne oraz zdegradowane ekologicznie obszary po-przemysłowe.

Celem priorytetu jest aktywizacja społeczna i gospodarcza obszarów w największym stopniu zagrożonych procesami marginalizacji. Realizacja tego priorytetu wpłynie na odnowę społeczno-gospodarczą miast i wsi, polepszenie możliwości rozwojowych mieszkańców zagrożonych marginalizacją obszarów, zwiększenie poziomu inwestycji, dywersyfikację i mobilność zatrudnienia, zwiększenie stopnia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionów. W ramach priorytetu będzie możliwe kontynuowanie zadań realizowanych w programie SAPARD z zakresu wsparcia infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich i w małych miastach oraz działań na obszarach miast realizowanych w ramach Inicjatywy Wspólnotowej URBAN.

Priorytet realizowany będzie poprzez następujące działania:

Działanie 1 – Infrastruktura lokalna. W ramach działania wsparcie uzyskają projekty o zasięgu lokalnym na obszarach wiejskich, małych miastach i obszarach restrukturyzacji przemysłu dotyczące rozbudowy i modernizacji z zakresu: kompleksowego uzbrojenia terenu pod inwestycje, infrastruktury ochrony środowiska, pozyskiwania alternatywnych źródeł energii, infrastruktury transportu drogowego, infrastruktury społecznej (szkoły, obiekty zdrowia, rynku pracy), infrastruktury służącej ruchowi turystycznemu na obszarach wykorzystywanych do tej pory ekstensywnie, dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków. Warunkiem realizacji projektów będzie silne zaangażowanie społeczności i budowa partnerstwa na poziomie lokalnym.

Działanie 2 – Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, którego celem jest ożywienie gospodarcze i społeczne niewielkich terenów szczególnie dotkniętych procesami degradacji społecznej i ekonomicznej. Zalicza się do nich przede wszystkim niektóre miasta monokulturowe i stanowiące część większych ośrodków miejskich dzielnice, które straciły podstawy rozwoju ekonomicznego, których mieszkańcy ze względu na niskie kwalifikacje i umiejętności zagrożeni są bezrobociem, ubóstwem i przestępczością. Wsparcie udzielane będzie na realizację kompleksowych projektów rewitalizacji społeczno-ekonomicznej przygotowywanych przez samorządy terytorialne, których elementem mogą być remonty, modernizacja infrastruktury podstawowej oraz rewaloryzacja zabudowy, w tym poszczególnych obiektów służących działaniom z zakresu kultury o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym. Projekty obejmować będą także działania na rzecz walki z patologiami społecznymi. Obok projektów rewitalizacji miast i dzielnic w ramach działania będą realizowane kompleksowe projekty rozwojowe i modernizacyjne dotyczące obiektów i terenów po-przemysłowych i po-wojskowych.

Wynikiem realizacji kompleksowych działań skierowanych do obszarów zdegradowanych będzie przywrócenie znaczenia społecznego, ekonomicznego i kulturowego rewitalizowanych obszarów. Realizacja działania wpłynie korzystnie na poziomie inwestycji na terenach objętych projektami rewaloryzacyjnymi oraz zwiększenie dochodów gmin objętych programem. Ponadto polepszy się stan środowiska naturalnego, szczególnie na terenach po-przemysłowych, w wyniku czego możliwe będzie ponowne ich wykorzystanie gospodarcze.

6.4 Oczekiwane efekty wdrażania programu

Przewiduje się, że głównym efektem realizacji ZPORR będzie wspomaganie procesów spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej na poziomie krajowym (pomiędzy województwami) oraz wewnątrz regionalnym (na poziomie podregionów oraz pomiędzy obszarami wiejskimi i miastami).

Poprawie ulegną wskaźniki w zakresie dostępności do podstawowej infrastruktury technicznej i społecznej, osób kończących szkoły średnie i wyższe, poziomu przedsiębiorczości, zwłaszcza wiejskiej mierzonej liczbą nowopowstających lokalnych MSP, mobilności zawodowej i przestrzennej mieszkańców, ubóstwa i patologii, bezrobocia ukrytego, liczby turystów, roli obszarów restrukturyzowanych w życiu gospodarczym, społecznym i kulturowym kraju, opracowań i wdrożeń nowych technologii.

Wzmocnieniu ulegnie także rola krajowych i regionalnych ośrodków wzrostu w procesach rozwojowych i gospodarczych kraju i regionów. Odbywać się to będzie poprzez:

- rozbudowę i modernizację regionalnej infrastruktury drogowej zwiększająca dostępność komunikacyjną poszczególnych regionów i ich powiązania z krajowym

i międzynarodowym układem transportu oraz wzmacniająca powiązania pomiędzy regionalnymi ośrodkami wzrostu a ich zapleczem,

- rozwój miejskich systemów komunikacyjnych (w tym dróg i publicznego taboru miejskiego), budowę i modernizację regionalnej infrastruktury ochrony środowiska przyrodniczego, infrastruktury edukacyjnej szkolnictwa wyższego i naukowo-badawczej,
- modernizację i rozbudowę dziedzictwa kulturowego, społeczeństwa informacyjnego o zasięgu regionalnym i lokalnym.
- zmianę struktury wytwarzania dochodu w każdym z województw na korzyść sektorów o wysokiej wartości dodanej na zatrudnionego, w tym usług rynkowych (turystyki),
- wzrost zatrudnienia w poszczególnych województwach zwłaszcza w budownictwie i usługach rynkowych (w tym w turystyce) z jednoczesnym ograniczeniem zatrudnienia w rolnictwie i przemysłach tradycyjnych,
- poprawę zdolności marketingowych i zarządczych pracowników firm i poprawę zdolności adaptacyjnych firm do zmieniających się warunków otoczenia,
- wzrost poziomu inwestycji lokalnych firm,
- wzrost współpracy w zakresie tworzenia i transferu innowacji pomiędzy regionalnymi instytucjami naukowo-badawczymi oraz lokalnymi firmami,
- zwiększenie udziału osób pracujących w populacji osób w wieku aktywności zawodowej we wszystkich województwach,
- podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców.

7. Program operacyjny – Pomoc techniczna

7.1 Pomoc techniczna w okresie realizacji NPR

Zapewnienie efektywnego oraz zgodnego z prawem i politykami wspólnotowymi wykorzystania funduszy strukturalnych wymaga zbudowania przez kraj członkowski będący beneficjentem pomocy sprawnego systemu zarządzania, monitorowania i kontroli wydatkowania środków pomocowych. Obowiązkiem kraju – beneficjenta jest również zorganizowanie systemu informacji i promocji interwencji funduszy strukturalnych, tak aby zwiększyć poziom wiedzy o dostępnych środkach oraz o możliwościach i sposobach ich wykorzystania.

Prawidłowe wypełnienie powyższych obowiązków związanych z wdrażaniem funduszy strukturalnych wymaga wsparcia technicznego, dostępnego zarówno na poziomie wdrażania Narodowego Planu Rozwoju i Podstaw Wsparcia Wspólnoty jak i na poziomie wdrażania każdego Sektorowego Programu Operacyjnego. Dlatego pomoc techniczna została wyodrębniona jako jeden z priorytetów w ramach każdego SPO, a także w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Zakres działań przewidzianych do realizacji w ramach priorytetu pomocy technicznej w SOP i ZPORR obejmuje:

- wsparcie efektywnego zarządzania programem czyli przygotowanie do wdrażania, monitoring, ocenę (ewaluację), kontrolę (audyt) i wsparcie systemu informatycznego,

- informację i promocję na poziomie projektów realizowanych w ramach poszczególnych programów.

Działania pomocy technicznej w SPO i ZPRR są spójne z programem operacyjnym Pomoc Techniczna 2004-2006 i stanowią jego uzupełnienie oraz uszczegółowienie.

7.2 Cele Programu

Program Operacyjny Pomoc techniczna 2004-2006 ma za zadanie zapewnić efektywność zarządzania funduszami strukturalnymi oraz prawidłowość interwencji i przejrzystość operacji środków pomocowych, a także podnieść poziom wiedzy związanych z pomocą strukturalną wśród potencjalnych beneficjentów oraz wśród ogółu społeczeństwa.

Program Operacyjny Pomoc techniczna obejmuje działania przygotowawcze, monitorujące, oceniające i kontrolne oraz z zakresu informacji i promocji, niezbędne dla wdrażania funduszy strukturalnych i realizowane na poziomie centralnym, tj. poziomie Podstaw Wsparcia Wspólnoty.

Bezpośrednie cele Programu to:

- zapewnienie efektywnej realizacji i trwałości interwencji Funduszy Strukturalnych,
- zapewnienie wysokiej jakości i spójności działań służących wdrażaniu Podstaw Wsparcia Wspólnoty,
- wsparcie prawidłowego wdrażania, zarządzania i kontroli Narodowego Planu Rozwoju i Podstaw Wsparcia Wspólnoty,
- zapewnienie koordynacji interwencji funduszy oraz realizacji priorytetów w ramach obszarów wsparcia NPR,
- upowszechnienie wiedzy i zorganizowanie systemu dostępu do informacji o funduszach strukturalnych, Narodowym Planie Rozwoju i Podstawach Wsparcia Wspólnoty.

Łącznie na realizację wsparcia technicznego zadań polityki strukturalnej w ramach SPO i ZPORR oraz w ramach Programu Operacyjnego Pomoc techniczna z funduszy strukturalnych i środków krajowych przeznaczone zostanie 83,61 mln euro, z czego 75% (62,43 mln euro) pochodzić będzie z wkładu UE, natomiast 25% (21,18 mln euro) ze środków krajowych, z zasobów budżetu państwa oraz zasobów samorządów terytorialnych.

Ponad połowa tych środków, czyli 56,61 mln euro, zostanie alokowanych w ramach sektorowych programów operacyjnych i ZPORR. Pozostała część środków na wsparcie techniczne tj. 27 mln euro, zostanie wykorzystana na działania Programu Operacyjnego Pomoc techniczna 2004-2006.

Działania te będą współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Orientacyjna wartość finansowania Programu w latach 2004-2006 z tego Funduszu wyniesie 20 mln euro. Udział środków wspólnotowych w finansowaniu Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna wyniesie 75%. Udział środków krajowych w finansowaniu Programu w latach 2004-2006 wyniesie 7 mln euro.

7.3 Opis priorytetów i działań Programu

W ramach programu realizowane będą dwa priorytety:

- efektywne zarządzanie funduszami strukturalnymi,

- informacja i promocja działań funduszy strukturalnych.

Tabela 24. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach Programu Operacyjnego – Pomoc techniczna (w mln euro w cenach z 1999 r.)*

Priorytet	Koszty ogółem	Ogółem wkład publiczny w ramach priorytetu	Ogółem fundusze strukturalne	Ogółem krajowy wkład publiczny	Środki prywatne
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Efektywne zarządzanie funduszami strukturalnymi	22,0	22,0	16,5	5,5	0
Informacja i promocja działań funduszy strukturalnych	5	5	3,5	1,5	0
Razem	27,0	27,0	20,0	7,0	0

*Ostateczny podział środków na priorytety i działania zostanie określony w poszczególnych programach

Priorytet 1: Efektywne zarządzanie funduszami strukturalnymi

W ramach tego priorytetu wyodrębniono działania ukierunkowane na usprawnienie systemu zarządzania funduszami strukturalnymi, monitorowania, kontroli i oceny działań służących wdrażaniu Podstaw Wsparcia Wspólnoty.

Działanie 1: Wsparcie informatyczne -w ramach tego działania realizowane będą projekty z zakresu rozbudowy i usprawnienia działania oraz bieżącego utrzymania informatycznego systemu monitoringu i kontroli finansowej Funduszy (SIMIK).

Działanie 2: Monitorowanie Podstaw Wsparcia Wspólnoty i programów operacyjnych - celem wsparcia procesu monitorowania będzie przede wszystkim zapewnienie prawidłowości, efektywności i wysokiej jakości wdrażania Podstaw Wsparcia Wspólnoty. W ramach tego działania znajdują się przede wszystkim: zapewnienie sprawnego funkcjonowania Krajowego Komitetu Monitorującego Podstawy Wsparcia Wspólnoty i działającego w jego ramach – jako podkomitet - Komitetu Monitorującego Programu Operacyjnego Pomoc techniczna.

Działanie 3: Ocena realizacji Podstaw Wsparcia Wspólnoty i programów operacyjnych - głównym celem tego działania będzie efektywne, zgodne z wymogami prawa europejskiego przeprowadzenie oceny ex-post Podstaw Wsparcia Wspólnoty oraz zapewnienie wysokiego standardu tej ewaluacji.

Działanie 4: Rozwijanie systemu kontroli finansowej - głównym celem tego działania jest stworzenie przejrzystego, efektywnego, spójnego i przejrzystego systemu kontroli finansowej na wszystkich poziomach przepływu środków z funduszy strukturalnych umożliwiającego łatwe zidentyfikowanie i usuwanie nieprawidłowości, a także przygotowanie jednostek kontroli wewnętrznej w instytucjach zarządzających środkami funduszy strukturalnych do prawidłowego pełnienia swoich obowiązków.

Działanie 5: Poprawa kwalifikacji osób uczestniczących w operacjach funduszy strukturalnych - podstawowym celem tego działania jest odpowiednie przygotowanie urzędników zatrudnionych zarówno w administracji rządowej zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie Podstaw Wsparcia Wspólnoty. Przedmiotem wsparcia tego działania będą przede wszystkim seminaria, konferencje i zwłaszcza szkolenia z zakresu zarządzania, monitorowania i kontroli wdrażania funduszy strukturalnych.

Priorytet 2. Informacja i promocja działań funduszy strukturalnych

Działania i projekty, które zostały objęte tym priorytetem służą realizacji wymogów nałożonych przez przepisy rozporządzenia Komisji z dnia 30 maja 2000 r. w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych (1159/2000/WE).

W ramach tego priorytetu wyodrębniono dwa działania tworzące podstawy organizacji efektywnego systemu informacji i promocji działań służących wdrażaniu Podstaw Wsparcia Wspólnoty i programów operacyjnych.

Działanie 1: Upowszechnianie informacji i promocja interwencji funduszy strukturalnych - przedmiotem wsparcia w ramach tego działania będzie działalność Wydziału Szkoleń, Informacji i Promocji, funkcjonującego w strukturze instytucji zarządzającej Podstawami Wsparcia Wspólnoty.

Działanie 2: System wymiany informacji wewnątrz administracji - celem tego działania będzie usprawnienie komunikacji pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w implementację środków Funduszy poprzez utworzenie systemu wymiany informacji wewnątrz administracji ewentualnie z udziałem instytucji współpracujących.

VII. KIERUNKI INTERWENCJI FUNDUSZU SPÓJNOŚCI

Równolegle z realizacją sektorowych programów operacyjnych i programu regionalnego realizowane będą duże projekty współfinansowane z Funduszu Spójności. Środki pochodzące z tego funduszu nie będą przekazane na działania wykonywane w ramach programów operacyjnych, ale będą z nimi powiązane. W ramach Funduszu Spójności wsparcie uzyskają dwa sektory: środowisko i transport.

1. Środowisko

Głównym celem strategii pro-środowiskowej dla Funduszu Spójności będzie wsparcie realizacji zadań inwestycyjnych władz publicznych, wynikających z wdrażania prawa ochrony środowiska Unii Europejskiej transponowanych do polskiego systemu prawnego.

Działania podejmowane w sferze ochrony środowiska w ramach polityki kohezji będą ukierunkowane na cele polityki ekologicznej Wspólnot określone w art. 174 Traktatu Amsterdamskiego (TA): zachowanie, ochrona i poprawa jakości środowiska, ochrona zdrowia ludzkiego, oszczędne i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych, a przez to w dłuższym horyzoncie czasowym wpłyną na realizację paradygmatu rozwoju zrównoważonego. Art. 2 TA podkreśla z kolei, że do zadań Wspólnoty należy zapewnienie wysokiego poziomu ochrony i poprawa stanu środowiska.

1.1. Główne kierunki strategii wykorzystania Funduszu Spójności w ochronie środowiska

W kontekście wyzwań i strategicznych celów polityki państwa w okresie przystępowania do UE, jak też celów przypisanych Funduszowi Spójności, określonych w rozporządzeniu Rady 1164/94/WE, w latach 2004-2006 środki tego instrumentu będą przeznaczone przede wszystkim na niżej wymienione kierunki interwencji:

I. Poprawa jakości wód powierzchniowych, polepszenie dystrybucji i jakości wody do picia oraz poprzez takie działania jak:

- budowa i modernizacja kanalizacji sanitarnej i burzowej oraz oczyszczalni ścieków tam, gdzie przyniesie to największy efekt ekologiczny przy uwzględnieniu efektywności kosztowej,
- rozbudowa i modernizacja urządzeń uzdatniających wodę i sieci wodociągowej (w powiązaniu z systemami sanitacji),

Powyższe działania umożliwią wdrażanie wymogów dyrektyw: 91/271/EWG ws. komunalnych oczyszczalni ścieków; 75/440/WE ws. wód powierzchniowych ujmowanych jako woda do picia oraz 80/778/EWG ws. wody pitnej (zostanie zastąpiona w 2003 r. dyrektywą 98/83/WE). Będą one prowadzone z uwzględnieniem filozofii dyrektywy 2000/60/WE ws. ram polityki Unii Europejskiej dotyczącej wody.

II. Racjonalizacja gospodarki odpadami i ochrona powierzchni ziemi poprzez:

- budowę, rozbudowę lub modernizację składowisk odpadów komunalnych oraz tworzenie systemów recyklingu i utylizacji odpadów komunalnych (sortownie, kompostownie itp.). Działania te umożliwią stopniowe wdrożenie wymogów dyrektyw: 75/440/EWG/ramowej/, 1999/31/WE ws. składowisk odpadów komunalnych, 94/62/WE ws. opakowań i odpadów opakowaniowych,

- tworzenie systemów zagospodarowania osadów ściekowych (w tym spalarnie), co umożliwi spełnienia wymogów dyrektywy 86/278 ws. osadów ściekowych,
- rekultywację terenów zdegradowanych przez działalność przemysłową.

III. Poprawa jakości powietrza poprzez:

- modernizację i rozbudowę miejskich systemów ciepłowniczych (źródeł, sieci) połączona z likwidacją "niskiej emisji" w strefach o znaczących przekroczeniach dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń w powietrzu,
- systemową konwersję palenisk domowych na rozwiązania przyjazne zdrowiu i środowisku (głównie zamiana węgla na gaz, w okresie początkowym – eliminacja węgla niskiej jakości, przejście na paliwa bezdymne).

Powyższe działania umożliwią przede wszystkim wdrożenie wymagań dyrektyw: 96/62/WE w sprawie oceny i zarządzania jakością powietrza wraz z dyrektywami „córkami”.

Ze względu na to, że przedsięwzięcia w tym ostatnim obszarze potencjalnie charakteryzuje znaczna wykonalność finansowa (stosunkowo wysoka stopa zwrotu), mogą one pozyskać wsparcie komercyjne. Jednocześnie, z uwagi na fakt stopniowej liberalizacji rynku energii pomoc publiczna udzielana inwestycjom związanym z energetyką będzie badana pod kątem zgodności z regułami konkurencji i dopuszczalności pomocy państwa dla przedsiębiorców. Dotychczasowa praktyka wskazuje też, że potencjalne projekty z tej dziedziny mogą nie spełniać podstawowych kryteriów pozwalających na ich dofinansowanie z funduszy europejskich, w szczególności progu wielkości przedsięwzięcia. Możliwe jest jednak tworzenie kompleksowych programów komunalnych mających na celu poprawę jakości powietrza, które spełniałyby kryteria wielkości budżetu i umożliwiały rozwiązanie problemów w tej sferze poprzez rozpoznanie przyczyn i źródeł zanieczyszczeń oraz inwestycje nakierowane na ich ograniczenie i eliminację.

IV. Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego poprzez renaturyzację rzek, budowę polderów, zbiorników wielofunkcyjnych, tam gdzie zostaną osiągnięte największe efekty w zakresie poprawy zaopatrzenia w wodę i bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

W ramach interwencji Funduszu Spójności realizowane będą projekty powyżej 10 mln euro wybierane z punktu widzenia maksymalnego efektu w zakresie ochrony środowiska. Wykaz potencjalnych przedsięwzięć inwestycyjnych kwalifikujących się do wsparcia z Funduszu Spójności zostanie zamieszczony w odrębnym dokumencie referencyjnym dla tego instrumentu.

W latach 2004-2006 zobowiązania z Funduszu Spójności w obszarze ochrony środowiska wyniosą 1866,6 mln euro, a dofinansowanie krajowe stanowi 330,8 mln euro.

1.2. Oczekiwane efekty realizacji przedsięwzięć wspieranych przez Fundusz Spójności w ochronie środowiska

Dzięki realizacji wymienionych wyżej przedsięwzięć można będzie oczekiwać:

a. w zakresie efektów ekologicznych - znaczącego przyrostu i poprawy stanu infrastruktury środowiskowej, a w konsekwencji poprawy stanu środowiska:

- *w obszarze gospodarki wodno-ściekowej*: zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do wód, w tym w szczególności znaczącej redukcji związków biogenych powodujących eutrofizację zbiorników, jak również zanieczyszczeń bakteryjnych;

stopniowe dochodzenie do dobrego stanu wód, tak jak to określa dyrektywa 2000/60/WE (ramowa ws. polityki wodnej Wspólnoty), poprawę bezpieczeństwa popowodziowego,

- *w obszarze gospodarki odpadami i ochrony powierzchni ziemi:* zwiększenia poziomu selektywnej zbiórki; zmniejszenia ilości odpadów trafiających do środowiska w sposób niekontrolowany; zmniejszenia ilości odpadów składowanych, w tym odpadów niebezpiecznych; redukcji ilości odpadów biodegradowalnych; zwiększenia poziomu odzysku materiałów; zagospodarowanie części osadów ściekowych; likwidacji uciążliwości części starych składowisk odpadów komunalnych i niebezpiecznych; rekultywacji części terenów w największym stopniu zdegradowanych przez przemysł i inne szkodliwe oddziaływania,
- *w obszarze jakości powietrza:* zmniejszenia ilości stref, w których występują „niskie emisje”, a w szczególności przekroczenia stężeń pyłu zawieszonego w powietrzu; zmniejszenia emisji wysokich: SO₂, NO₂ i innych szkodliwych związków,
- *w obszarze zasobów wodnych:* powiększenia dyspozycyjności zasobów wodnych i wyrównania przepływów niskich w okresach suchych; odbudowy zasobów wód gruntowych.

b. w sferze ekonomiczno-społecznej - polepszenia warunków (jakości) życia nie tylko mieszkańców Polski, ale ze względu na transgraniczny przepływ zanieczyszczeń również innych krajów europejskich (w szczególności dotyczy to zagrożenia eutrofizacją wód Bałtyku oraz kwaśnych zanieczyszczeń powietrza) oraz poprawy warunków jakości życia na obszarach narażonych na skutki powodzi poprzez zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców oraz zapewnienie zasobów wodnych dla rozwoju gospodarczego. .

W szczególności realizacja projektów stworzy szansę na wygenerowanie pewnej liczby miejsc pracy, w tym na obszarach dotkniętych dużym bezrobociem. Takimi obszarami są np. zanieczyszczone obszary przemysłowe, jak i tereny położone w pobliżu największych kompleksów leśnych i obszarów chronionych.

Według raportu sporządzonego dla Dyrekcji ds. Środowiska Komisji Europejskiej w 2001 r.¹² w horyzoncie czasowym do roku 2020 wymierne korzyści z tytułu wprowadzenia wymogów ekologicznego *acquis* mogą wynieść dla Polski od 41 do 208,2 mld euro. W ujęciu rocznym całkowite korzyści miałyby wynosić od 4,2 do 21,4 mld euro, zaś w przeliczeniu na 1 mieszkańca naszego kraju od 109 do 553 euro. Autorzy raportu przyjmują oszacowanie konserwatywne (dolna granica) korzyści jako wersję bardziej prawdopodobną. Wymienione potencjalne korzyści miałyby wynikać przede wszystkim z oszczędności związanych z kosztami opieki medycznej i innych strat z tytułu chorób układu oddechowego. Raport podaje też zyski UE – miałyby one wynosić od 4,1 do 24 mld euro rocznie.

Powyższy raport szacuje też liczbę miejsc pracy, które mogą powstać w związku z wprowadzaniem wspólnotowych przepisów środowiskowych i wykorzystaniem

---

¹² Ecotec (2001) *The benefits of compliance with the environmental acquis for the candidate countries. DG Env contract: Environmental policy in the applicant countries and their preparations for accession. Final report.* Birmnigham, UK.

wspierających to transferów z budżetu UE oraz nakładów krajowych. Łącznie w krajach kandydackich może ich powstać 1,8 mln rocznie w okresie do 2020 r.¹³

Projekty realizowane w ramach Funduszu Spójności będą miały pozytywny wpływ makroekonomiczny, przyczyniając się do rozwoju niektórych branż gospodarki, jak przemysł urządzeń ochrony środowiska, budownictwo, usługi. Pośrednio działania te będą miały korzystny wpływ na makroekonomiczne warunki rozwoju gospodarki i wzrost popytu, przyczyniając się w ten sposób do wypełniania celów jednoci społeczno-ekonomicznej na poziomie Polska – UE, jak i poszczególnych regionów.

W perspektywie długofalowej działania wspierane przez Fundusz Spójności powinny popchnąć nasz kraj na ścieżkę rozwoju trwałego i zrównoważonego dzięki z jednej strony – skutecznej ochronie zasobów środowiskowych, z drugiej zaś – zwiększeniu atrakcyjności Polski dla inwestorów i pozytywnych konsekwencji gospodarczych i społecznych z tym związanych.

2. Transport

W procesie integracji europejskiej kluczowym problemem jest zapewnienie odpowiedniego poziomu dostępności przestrzennej wszystkich obszarów Wspólnoty. Pozwoli to przeciwdziałać marginalizacji społecznej i gospodarczej obszarów, których endogeniczne zasoby nie są wystarczającym czynnikiem rozwoju. Ponadto działanie Wspólnego Rynku wymaga odpowiedniego poziomu usług transportowych. Stąd też powstała idea Transeuropejskich Sieci (TEN). Jej realizacja służy wzmocnieniu spójności społecznej i gospodarczej krajów członkowskich.

Polska ma szczególny układ miejsc i obszarów największej generacji ruchu, uzależniony od rozmieszczenia ludności i aktywności gospodarczej i turystycznej. Należą do nich głównie południowe zurbanizowane pasmo kraju (Małopolska – Śląsk – Dolny Śląsk) oraz część centralna (układ Warszawa – Łódź – Poznań – Bydgoszcz/Toruń).

Na rozkład ruchu w sieciach transportowych silnie wpływają także położenie tranzytowe Polski oraz wielkość i kierunki wymiany w zakresie handlu zagranicznego. Najsilniej obciążone ruchem są obecnie kierunki z Polski na zachód, przez Niemcy (ponad połowa wszystkich przewozów zagranicznych do/z Polski).

Przez terytorium Polski przebiegają cztery paneuropejskie Korytarze transportowe:

- Korytarz I: Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa;
z odgałęzieniem IA: Ryga – Kaliningrad – Gdańsk;
- Korytarz II: Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa;
- Korytarz III: Berlin – Wrocław – Katowice – Lwów – Kijów;
z odgałęzieniem IIIA: Drezno – Legnica;
- Korytarz VI: Gdańsk – Katowice – Żylna z odgałęzieniami:
VIA: Grudziądz – Poznań,
VIB: Częstochowa – Katowice – Ostrawa

---

¹³ Jednak autorzy zastrzegają, że przyrost netto miejsc pracy może być znacznie mniejszy lub nawet zerowy, jeśli nakłady na ochronę środowiska wyprą wydatki w innych dziedzinach. Należy przy tym zwrócić uwagę, że przyrost netto miejsc pracy jest skorelowany z obecnym poziomem rozwoju (dodatnio) i poziomem bezrobocia (ujemnie) kraju-beneficjenta transferów. Warunkiem skorzystania z potencjału utworzenia „zielonych” miejsc pracy jest posiadanie odpowiednio rozwiniętego, konkurencyjnego sektora eko-przemysłu. W przeciwnym razie może dojść do importu wyrobów i usług z państw lepiej rozwiniętych (*import leakage*) i utraty potencjalnych korzyści dla kraju w tej dziedzinie. Takie zjawisko występuje w krajach kohezyjnych poza Irlandią.

Polska musi w szybkim tempie zapewnić sobie wysoki poziom dostępności do obszaru Unii Europejskiej. W przeciwnym razie kraj nasz, ze względu na niską jakość istniejącej sieci, może się stać „wąskim gardłem” w tranzytowych przewozach, zwłaszcza towarowych.

2.1. Cel i priorytety strategii wykorzystania Funduszu Spójności w transporcie

Zgodnie z założeniami Narodowego Planu Rozwoju *celem głównym* realizowanym w ramach Funduszu Spójności jest zapewnienie spójności kraju i poszczególnych regionów z przestrzenią europejską. Jest on zgodny z kierunkami polityki transportowej Unii Europejskiej zawartymi w Białej Księdze (*White Paper. European transport policy for 2010: time to decide. Commission of the European Communities, Brussels*). Podjęte przedsięwzięcia przyczynią się do zwiększenia spójności polskiej sieci transportowej z krajami Unii Europejskiej, zmniejszą zatłoczenie w głównych międzynarodowych korytarzach transportowych Polski, zmniejszą wypadkowość, zanieczyszczenie środowiska, uciążliwość ekologiczną i społeczną transportu oraz przyniosą dodatkowe efekty makro- i mikroekonomiczne związane z tworzeniem nowego potencjału w infrastrukturze transportowej.

W Polsce projekty finansowane ze środków Funduszu Spójności są komplementarne z innymi projektami finansowanymi z funduszy strukturalnych oraz są zgodne z kierunkami aktualnej polityki transportowej UE i Polski. Oznacza to, że projekty w zakresie infrastruktury transportowej, finansowane z Funduszu Spójności, nie będą równocześnie finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – w ramach SPO, czy też ZPORR. Jednocześnie projekty te mieszczą się w ramach aktualnych kierunków wspólnej polityki transportowej UE i polityki transportowej Polski.

Aktualna polityka transportowa UE kładzie nacisk na:

- zrównoważenie gałęziowe rozwoju transportu, szczególnie na promowanie transportu kolejowego i wodnego,
- wyeliminowanie wąskich gardeł we wspólnotowej infrastrukturze transportowej,
- sprostanie w transporcie europejskim wyzwaniom globalnym.

Modernizacja polskiej infrastruktury transportowej leży w interesie Unii Europejskiej, gdyż umożliwia to łatwiejszy dostęp do ogromnych rynków zbytu towarów wspólnotowych w krajach WNP. W zgodzie z tym interesem jest polski rządowy program z 2002 r. "Infrastruktura - klucz do rozwoju", w którym główny akcent został położony na modernizację infrastruktury drogowej. Podkreślono w nim, że konieczność przyspieszenia programu przebudowy głównej sieci dróg w Polsce wynika nie tylko ze złego jej stanu i oczekiwań społecznych, ale także z potrzeby pilnego jej dostosowania do standardów UE, w tym przede wszystkim do nacisków 115 kN/oś dopuszczanych w krajach zachodnio-europejskich (w Polsce obowiązywały naciski 80 i 100 kN/oś).

Według założeń polskiego rządu z początku 2002 r. efektem realizacji programu modernizacji krajowej sieci drogowej będzie w okresie do końca 2005 roku:

- oddanie do użytku ok. 550 km odcinków autostrad (w tym ok. 150 po gruntownej przebudowie) oraz rozpoczęcie budowy dalszych 500 km,
- oddanie do użytku ok. 200 km nowych i przebudowanych dróg ekspresowych (dalszych ok. 200 km w 2005 roku będzie w budowie),

- radykalne zwiększenie tempa oddawania nowych odcinków autostrad do poziomu 250 km średniorocznie (obecnie maksimum 60 km), oraz dróg ekspresowych 60 km (obecnie maksimum 20 km) oraz modernizacji dróg krajowych do 500 km (obecnie 200 km),
- wybudowanie i oddanie do ruchu ok. 47 obwodnic miast i miejscowości leżących wzdłuż dróg krajowych,
- dostosowanie 1500 km głównych dróg do standardów naciskowych UE (obecnie takich dróg jest w Polsce zaledwie 455 km),
- poddanie renowacji nawierzchni dróg i mostów na długości ponad 1000 km,
- w perspektywie do 2010 r. założono stworzyć sieć 1750 km autostrad. Skala robót związanych z budową autostrad będzie malała w końcowych latach dekady. Można więc spodziewać się, że powstaną warunki pozwalające na rozszerzenie założonego programu budowy dróg ekspresowych.

Kolej jest drugą ważną gałęzią polskiego transportu, której majątek może ulec powiększeniu i modernizacji w wyniku procesu integracyjnego z UE. Będzie miała na to wpływ intensyfikacja polityki wspólnotowej promocji transportu kolejowego oraz wdrożenie w latach 2001-2008 pakietu dyrektyw kolejowych stanowiących podstawę funkcjonowania jednolitego wewnętrznego rynku kolejowego UE.

W rządowym programie z 2002 r. uznano, że poprawa sprawności funkcjonowania kolejowego systemu transportowego jest konieczna dla podniesienia konkurencyjności gospodarki kraju i ściśle się wiąże z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Celem strategicznym jest podniesienie konkurencyjności transportu kolejowego w ramach zrównoważonego rozwoju systemu transportowego kraju poprzez:

- reformę strukturalną PKP,
- rozwój infrastruktury kolejowej,
- obniżenie kosztów społecznych funkcjonowania transportu kolejowego.

Z udziałem środków pomocowych, pochodzących z Funduszu Spójności, mogą być realizowane takie działania i projekty powyżej 10 mln euro, które służą realizacji podstawowego priorytetu Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006. Jest nim modernizacja, przebudowa i rozbudowa sieci transportowych międzynarodowego znaczenia. Sieci te tworzą sieć transeuropejską, określoną w oparciu o opisane wcześniej korytarze transportowe, wyznaczoną poprzez odcinki sieci TINA. W skład skorygowanej sieci TINA wchodzi: wybrane linie kolejowe, główne drogi, drogi wodne oraz porty: morskie i lotnicze. Nie wszystkie elementy sieci TINA podlegać będą w latach 2004-2006 działaniom. Wynika to z faktu, że przy ograniczonych środkach (unijnych i krajowych), działania muszą być skoncentrowane na przedsięwzięciach najpilniejszych. Konieczne jest więc zawężenie pola wyboru do przedsięwzięć związanych z następującymi obszarami wsparcia:

- modernizacją wybranych linii kolejowych (z układu TINA - tworzącego przyszłą sieć TEN),
- budową autostrad,
- budową dróg ekspresowych.

Natomiast przebudowa dróg krajowych (zarówno z układu TINA, jak i pozostałych) realizowana będzie w ramach sektorowego programu operacyjnego i współfinansowana z funduszu ERDF.

Do tych głównych linii będzie podłączana sieć krajowa, regionalna i lokalna. W ten sposób powstanie układ, który zapewni odpowiedni poziom spójności społecznej i gospodarczej w układzie regionalnym, krajowym i europejskim.

Określony wyżej cel realizowany będzie w ramach dwóch priorytetów. **Pierwszym priorytetem jest równoważenie rozwoju systemu transportowego** zdominowanego przez transport kołowy. Należy dążyć do utrzymania proporcji przewozów w Polsce transportem kolejowym. Zostanie to osiągnięte poprzez modernizację sieci kolejowej. Pozwoli ona na zwiększenie atrakcyjności oferty przewozowej zarówno w transporcie towarowym, jak i pasażerskim. Proponuje się, aby w latach 2004-2006 zrealizować w tym zakresie 10 projektów na liniach kolejowych E 20, E 30, E 65 oraz E 75.

Wybór projektów kolejowych oparty jest na rozpoznaniu istniejących utrudnień na liniach układu AGC i AGTC oraz lokalizacji projektowanych odcinków w układzie głównych międzynarodowych korytarzy kolejowych na terenie Polski. Projekty muszą mieć przygotowaną pełną dokumentację i zawierać wyniki badań przewidywanych efektów ekonomicznych, społecznych i ekologicznych.

Przyjęto następujące wymogi selekcyjne wobec udokumentowanych projektów inwestycji kolejowych:

- projekty powinny być usytuowane na sieci TINA i TERFN,
- projekty powinny zapewnić ciągłość w prowadzeniu ruchu kolejowego,
- projekty powinny dotyczyć tych odcinków sieci kolejowej, na których występuje największe natężenie ruchu,
- projekty powinny spełniać wymogi efektywności ekonomicznej, uwzględniającej skrócenie czasu przejazdu oraz wzrost komfortu i bezpieczeństwa podróży,
- projekty powinny być przygotowane w sposób umożliwiający ich realizację.

Modernizacja linii kolejowych jest jednym z zasadniczych elementów mających bezpośredni wpływ na poprawę konkurencyjności transportu kolejowego w stosunku do innych gałęzi transportu i zapewnia interoperacyjność z europejskim kolejowym systemem transportowym. Program modernizacji infrastruktury kolejowej uwzględnia przede wszystkim ustalenia II i III Paneuropejskiej Konferencji Ministrów Transportu (Kreta 1994 i Helsinki 1997) oraz zobowiązania wynikające z umów międzynarodowych AGC i AGTC, jak również uwarunkowania wynikające z procesu negocjacyjnego z UE.

Kierunkowym celem rozwojowym jest osiągnięcie na wytyczonych ciągach kolejowych poprawy atrakcyjności transportu kolejowego przez przystosowanie linii do jazdy pociągów z prędkością 160 km/h dla ruchu pasażerskiego i 120 km/h dla ruchu towarowego, przy nacisku osi na szynę 22,5 tony, a także uzyskanie standardów europejskich na liniach magistralnych położonych w korytarzach transportowych.

Dla realizacji powyższych kierunków rozwoju należy zapewnić źródła finansowania pozwalające:

- przygotować transport kolejowy do wymogów UE oraz funkcjonowania w ramach zintegrowanego systemu transportowego z UE,

- podnieść konkurencyjność transportu kolejowego i osiągnąć zrównoważony stan systemu transportowego.

Drugim priorytetem jest rozwój bezpiecznej infrastruktury drogowej. Będzie on realizowany poprzez budowę autostrad i dróg ekspresowych z uwzględnieniem potrzeb ratownictwa drogowego i medycznego. Celem priorytetu jest skokowe zwiększenie spójności w układzie europejskim i krajowym, a także zwiększenie udziału dróg o wysokich parametrach technicznych.

Należy przede wszystkim zapewnić połączenie autostradowe stolicy Polski Warszawy z krajami EU, a ponadto wybudować odcinki autostrad wzdłuż najbardziej obciążonych drogowych korytarzy międzynarodowych tj. A1, A2 oraz A4/A18.

Obecnie najbardziej zaawansowane są prace wzdłuż autostrady A4/A18, poprzez którą do 2005 r. przewiduje się połączenie autostradowe Krakowa z Niemcami. Po roku 2005, w miarę możliwości finansowych, prace przeniosą się na odcinek na wschód od Krakowa (Kraków-Tarnów).

Na autostradzie A2 w trakcie realizacji jest odcinek Nowy Tomyśl-Konin z terminem zakończenia prac w roku 2005. W latach 2004-2009 przewiduje się na kierunku autostrady A2 połączenie Warszawy z granicą niemiecką w Świecku. W tym celu należy wybudować dwa odcinki Świecko-Nowy Tomyśl i Konin-Warszawa o łącznej długości ponad 300 km.

Na autostradzie A1 nie rozpoczęto jeszcze robót.

W latach 2003-2008 przewiduje się budowę autostrady A-1 na odcinku Gdańsk – Nowe Marzy, Stryków-Tuszyn, Piotrków-Częstochowa i Żory-Gorzyczki o łącznej długości ponad 200 km.

Wybór projektów autostradowych finansowanych z funduszy strukturalnych został dokonany w oparciu o następujące przesłanki szczegółowe:

- projekty są usytuowane na planowanych do budowy w pierwszej kolejności ciągach autostradowych: A1, A2 i A4, tworzących przyszłą sieć TEN, usytuowanych na sieci TINA,
- intensywność kongestii i uciążliwości ekologicznej rejestrowanej w końcu lat 90-tych na danym odcinku sieci (im większa intensywność tym wyższy priorytet),
- projekty są usytuowane w takich relacjach, gdzie występuje największe natężenie ruchu, a odcinki projektowanych autostrad spełniają kryterium opłacalności ekonomicznej,
- projekty zapewniają uzyskanie ciągłości przebiegu autostrady,
- projekty spełniają warunki dopuszczalnej uciążliwości dla środowiska.

Szczegółowymi kryteriami wyboru projektów w zakresie odcinków dróg ekspresowych są:

- usytuowanie na istniejących odcinkach dróg krajowych, przewidywanych wg Rozporządzenia RM (w nowelizacji) jako drogi ekspresowe, z wykorzystaniem, gdzie to jest możliwe, jednej jezdni istniejącej drogi, tworzących przyszłą sieć TEN,
- usytuowanie projektów na odcinkach o największym natężeniu ruchu (w relacji do planowanego układu dróg ekspresowych),
- spełnienie kryterium opłacalności ekonomicznej, z uwzględnieniem skrócenia czasu przejazdu i zmniejszenia wypadkowości,

- zapewnienie zwiększenia płynności i ciągłości ruchu w głównych relacjach (połączeniach) drogowych,
- zapewnienie warunku dopuszczalnej uciążliwości dla środowiska, w tym uciążliwości hałasowej dla otoczenia.

Kierując się tymi przesłankami osiągnięć w stosunkowo krótkim czasie znaczne zwiększenie przepustowości głównych międzynarodowych układów sieci drogowej. Wyklucza się możliwość realizacji danych projektów w sieci krajowej jednocześnie z kilku różnych funduszy wsparcia wspólnoty lub realizację projektów na odcinkach dróg krajowych równoległych do dróg znaczenia międzynarodowego.

Proponuje się, aby w latach 2004-2006 w zakresie budowy autostrad finansowanych było 9 wybranych projektów znajdujących się na kilku odcinkach autostrad zlokalizowanych na głównych połączeniach autostradowych kraju oraz 4 projekty w zakresie dróg ekspresowych.

Ograniczone ramy czasowe i finansowe nakazują skoncentrowanie wysiłku inwestycyjnego na dwóch wyżej wymienionych priorytetach i jego zawężenie do stosunkowo małej liczby wykonalnych technicznie oraz przygotowywanych pod względem formalnym projektów.

2.2 Oczekiwane efekty realizacji przedsięwzięć wspieranych przez Fundusz Spójności

Planowane nakłady w wysokości 1866,7 mln euro ze środków Funduszu Spójności (około 7500 mln zł) stanowią w cenach 2001 r. ekwiwalent 0,35% przewidywanego polskiego PKB w latach 2004-2005. Dodatkowy wzrost PKB wywołany oddaniem do użytku inwestycji w infrastrukturze transportowej tylko o 0,3% przyniosłby już w ciągu jednego roku wartość dodaną niewiele mniejszą od poniesionych nakładów na tę infrastrukturę. Uzyskanie przynajmniej takiego minimalnego wzrostu PKB jest bardzo prawdopodobne w świetle skali przewidywanych lokalizacji nowych inwestycji na terenach przyległych do dróg międzynarodowych i krajowych, wzrostu sprzedaży na łatwiej dostępnych rynkach i oszczędności na kosztach produkcji i dystrybucji.

Najwięcej korzyści uzyska się w Polsce w wyniku modernizacji szlaków o znaczeniu tranzytowym. Ograniczone będą natomiast efekty w sferze modernizacji infrastruktury o znaczeniu regionalnym i lokalnym.

Poza efektami bezpośrednimi realizacji programu niezwykle istotne są efekty mnożnikowe uzyskiwane w gospodarce dzięki realizacji projektów drogowych. Szacuje się, iż efekty te kilka razy przekraczają zainwestowane sumy. W obecnej sytuacji gospodarczej Polski szczególne znaczenie ma wzrost poziomu zatrudnienia wynikający z przyspieszonego rozwoju sieci drogowej. Dotyczy to zarówno etapu budowy, jak i późniejszej eksploatacji. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, iż 1 km budowy lub przebudowy autostrady daje roczne zatrudnienie co najmniej 200 pracownikom. Do tego dodać należy efekty gospodarcze dla terenu okołodrogowego. Szczególnie widoczny jest wpływ realizacji projektów autostradowych na wzrost produkcji w sektorze budowlanym. Radykalne przyspieszenie tempa budowy autostrad (550 km w latach 2002-2005) spowoduje do 2005 roku dwukrotny wzrost zapotrzebowania na materiały. Rozwój autostrad i dróg ekspresowych w Polsce powinien być traktowany nie tylko, jako usprawnienie infrastruktury drogowej, ale także jako narzędzie realizacji innych celów gospodarczych. Uzasadnia to w pełni założenie znaczącej mobilizacji finansowo-organizacyjnej ze strony instytucji publicznych i społeczeństwa.

Efekty ekologiczne realizacji przedsięwzięć wspieranych przez Fundusz Spójności w latach 2004-2006 obejmują zmniejszenie szkód powodowanych w otoczeniu sieci transportowej w wyniku nadmiernej emisji spalin, hałasu, wibracji, zajętości terenów, odpadów (zużyte opony, akumulatory i smary) pogorszenia efektów estetycznych terenu, a także rozprzestrzenienia skutków katastrof w transporcie materiałów niebezpiecznych. Szkody w tym zakresie są szacowane przez ekspertów UE na poziomie 0,6% PKB. W Polskich warunkach oznacza to roczne straty PKB w wysokości ponad 4 mld zł. Precyzyjna ocena, w jakiej mierze straty te mogą zostać zmniejszone w wyniku realizacji projektów jest dość trudna, ale obniżka strat nawet o 1% oznaczałaby kwotę rzędu 40 mln zł.

Zobowiązania z Funduszu Spójności w obszarze transport wyniosą latach 2004-2006 1866,7 mln euro, a dofinansowanie krajowe stanowi 330,8 mln euro.

VIII. FINANSOWANIE

1. Plan finansowy¹⁴

Łączna suma środków publicznych (fundusze strukturalne, Fundusz Spójności, środki krajowe) zaangażowanych w realizację Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 wyniesie 14891,5 mln euro, z czego 11368,6 mln euro tj. 76,3% całości sumy pochodzić będzie ze środków wspólnotowych. Środki te będą wydatkowane począwszy od roku 2004 do roku 2009, a w przypadku Funduszu Spójności nawet do 2010 r. (tabela 25).

W okresie realizacyjnym NPR do roku 2006 będzie trwało wydatkowanie środków pochodzących z programów przedakcesyjnych (Phare, ISPA, SAPARD) a od 2007 r. rozpocznie się realizacja kolejnego programu rozwojowego polityki strukturalnej na lata 2007-2013. Środki te będą wzmacniały pozytywny efekt ekonomiczny i gospodarczy realizacji niniejszego Planu.

Z ogólnej sumy 11368,6 mln euro wkładu Wspólnoty w realizację Narodowego Planu Rozwoju 7635,3 mln euro (67,2%) będzie pochodzić z zasobów funduszy strukturalnych (ERDF, ESF, EAGGF, FIFG). Z tej sumy 7320,7 mln euro zostanie wykorzystane na realizację Podstaw Wsparcia Wspólnoty (programów operacyjnych), natomiast 314,6 mln euro na realizację programów Inicjatyw Wspólnotowych: INTERREG oraz EQUAL. W realizację działań rozwojowych współfinansowanych z funduszy strukturalnych zostanie zaangażowanych 2861,4 mln euro publicznych środków krajowych. Oznacza to, że łączna suma środków publicznych przeznaczonych na realizację programów współfinansowanych z funduszy strukturalnych wyniesie 10496,7 mln euro, a średni poziom współfinansowania ze strony środków wspólnotowych sięgnie 72,7%

W okresie realizacji NPR zostanie zaangażowanych w Polsce na wspieranie działań rozwojowych dodatkowo 3733,3 mln euro ze środków Funduszu Spójności, z czego po 50% zostanie przekazane na projekty transportowe i projekty infrastruktury ochrony środowiska. W realizację projektów współfinansowanych przez Fundusz Spójności zostanie zaangażowanych łącznie ok. 661,5 mln euro z krajowych środków publicznych. Łączna kwota środków publicznych włączonych w realizację projektów Funduszu Spójności osiągnie więc 4394,8 mln euro, a poziom współfinansowania środkami Wspólnoty wyniesie 84,9 %.

Na działania z zakresu ochrony środowiska oprócz środków Funduszu Spójności zaangażowane będą również środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, który finansuje w ramach SPO Wzrost Konkurencyjności Gospodarki działanie dotyczące wsparcia dostosowań przedsiębiorstw w tym zakresie (12,6% całości środków UE przeznaczonych na realizację programu) oraz w ramach ZPORR działanie dotyczące infrastruktury ochrony środowiska (ponad 14% całości środków UE przeznaczonych na realizację ZPORR).

Obok środków publicznych w realizacji Narodowego Planu Rozwoju, będą uczestniczyły także środki prywatne. Łączna wartość wkładu podmiotów prywatnych szacowana jest na około 1818,0 mln euro, co podwyższa łączną sumę środków zaangażowanych w realizację NPR do 16709,5 mln euro.

Szacuje się, że zaangażowanie środków UE w realizację celów polityki strukturalnej w Polsce (11368,6 mln euro), w układzie poszczególnych funduszy, ukształtuje się w latach 2004-2006 następująco:

---

¹⁴ Rozdział zawiera wyłącznie informacje na temat wydatków współfinansowanych z zasobów funduszy UE

- a) fundusze strukturalne łącznie – 67,2 % (7635,3 mln euro)
w tym:
ERDF – 60,9% (4652,8 mln euro),
ESF – 22,9 % (1748,9 mln euro),
EAGGF – 13,8 % (1055,0 mln euro),
FIFG – 2,4 % (178,6 mln euro),
- b) Fundusz Spójności – 32,8 % (3733,3 mln euro).

W układzie poszczególnych programów operacyjnych realizujących Podstawy Wsparcia Wspólnoty środki z zasobów funduszy strukturalnych (7320,7 mln euro) zostaną rozdysponowane w następujący sposób:

- SPO Wzrost konkurencyjności gospodarki – 17,8% całości środków (1300 mln euro),
- SPO Rozwój zasobów ludzkich – 17,3 % całości środków (1270,4 mln euro),
- SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich – 14,4 % całości środków (1055,0 mln euro),
- SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb – 2,4 % całości środków (178,6 mln euro),
- SPO Transport - Gospodarka Morska – 8,6% całości środków (627,2 mln euro),
- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego – 39,2% całości środków (2869,5 mln euro),
- PO Pomoc techniczna - 0,3% całości środków (20 mln euro).

Na realizację programów Inicjatyw Wspólnotowych przewidziano łącznie 4,1% całości środków z funduszy strukturalnych.

Polska, zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej¹⁵, dokonała szczegółowego podziału środków ERDF w ramach Inicjatywy INTERREG:

- nie więcej niż 80% środków ERDF przeznaczono na współpracę przygraniczną (komponent A), przy czym główny nacisk został położony na programy realizowane na granicy wschodniej¹⁶ – i preliminowano na nie - nie mniej niż 35% całości środków;
- nie mniej niż 14% środków przeznaczono na współpracę transnarodową (komponent B);
- dokładnie 6% środków przeznaczono na współpracę międzyregionalną (komponent C).

W ramach NPR (fundusze strukturalne łącznie z Funduszem Spójności oraz Inicjatywami Wspólnotowymi) udział poszczególnych dziedzin interwencji w wydatkach funduszy strukturalnych wynosił będzie:

---

¹⁵ Communication from the Commission laying down guidelines for INTERREG III (OJC 143/08, 27.05 2000)

¹⁶ przez granicą wschodnią rozumie się granice: polsko-ukraińską, polsko-białoruską, polsko-litewską oraz polsko-rosyjską

- 51,9% infrastruktura podstawowa, w tym w szczególności infrastruktura transportowa – 29% całości alokacji funduszy strukturalnych,
- 22,3% zasoby ludzkie,
- 23,9% środowisko produkcyjne, w tym 10,9% przemysł i usługi, 10% rozwój rolnictwa, obszarów wiejskich i rybołówstwa oraz 2,9% turystyka.

2. Weryfikacja zasady dodatkowości ex-ante

Wyniki obliczeń służące weryfikacji zasady dodatkowości ex-ante zostały zawarte w tabeli nr 27. Jako okres odniesienia przyjęto lata 2000-2001. W latach 2000-2001 średnioroczny poziom krajowych wydatków publicznych przeznaczonych na zadania, które mogą zostać objęte współfinansowaniem ze strony funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności (łącznie ze środkami na współfinansowanie programów przedakcesyjnych) wyniósł (płatności na poziomie roku 1999) 2909,0 mln euro. W całym okresie realizacji NPR 2004-2006 (na poziomie rzeczywistych płatności na rzecz beneficjentów końcowych) łączny poziom krajowych wydatków publicznych utrzyma się na podobnym poziomie i wyniesie ok. 2915,5 mln euro. Około 490,7 mln euro z tej sumy (tj.16,8) średniorocznie będzie musiało być zaangażowane we współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności oraz Inicjatyw Wspólnotowych.

Dane wykazują, że ogólny średnioroczny poziom wydatków na dziedziny funduszy strukturalnych wzrośnie w latach 2004-2006 o 0,22% w stosunku do lat 2000-2001.

Tabela 25. Szacunkowa Tabela Finansowa* dla Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 w mln euro w cenach z roku 1999 (zobowiązania).

Osie rozwoju, programy operacyjne	Koszty ogółem (bez Funduszu Spójności)	Publiczne										Prywatne	Fundusz Spójności	współfinansowanie krajowe FS	Pożyczki EIB	
		Ogółem	Wkład wspólnotowy					Krajowy wkład publiczny								
			Ogółem	ERDF	ESF	EAGGF	FIFG	Ogółem	Budżet państwa	Budżety jednostek samorządu terytorialnego	Inne					
																4
1=2+12	2=3+8	3=4+5+6+7	4	5	6	7	8=9+10+11	9	10	11	12	13	14	15		
Oś rozwoju 1. Wspieranie konkurencyjności sektora przemysłu i usług	2529,7	1836,7	1300,0	1300,0						536,7	455,0		81,7	693,0		
PO Wzrost konkurencyjności gospodarki	2529,7	1836,7	1300,0	1300,0						536,7	455,0		81,7	693,0		
Oś rozwoju 2. Rozwój zasobów ludzkich i zatrudnienia	1941,1	1914,7	1388,9		1388,9					525,8	247,4	31,6	246,8	26,4		
PO Rozwój zasobów ludzkich	1782,2	1755,8	1270,4		1270,4					485,4	207,0	31,6	246,8	26,4		
IW EQUAL	158,9	158,9	118,5		118,5					40,4	40,4					
Oś rozwoju 3. Tworzenie warunków dla zwiększenia poziomu inwestycji, promowanie rozwoju zrównoważonego i spójności przestrzennej	892,3	892,3	627,2	627,2						265,1	160,1		105,0		3733,3	661,5
PO Transport	892,3	892,3	627,2	627,2						265,1	160,1		105,0		1866,7	330,8
środowisko															1866,6	330,8
Oś rozwoju 4. Przekształcenia strukturalne w rolnictwie i rybołówstwie	2278,3	1568,4	1233,6			1055,0	178,6			334,8	324,8	10,0		709,9		
PO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	1947,8	1318,9	1055,0			1055,0				263,9	253,9	10,0		628,9		
PO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb	330,5	249,5	178,6				178,6			70,9	70,9			81,0		
Oś rozwoju 5. Wzmocnienie potencjału rozwojowego regionów i przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów	4646,3	4257,6	3065,6	2705,6	360,0					1192,0	357,5	802,5	32,0	388,7		
PO Zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego	4385,2	3996,5	2869,5	2509,5	360,0					1127,0	344,5	750,5	32,0	388,7		
IW INTERREG	261,1	261,1	196,1	196,1						65,0	13,0	52,0				

PO Pomoc techniczna	27,0	27,0	20,0	20,0				7,0	7,0					
NPR Ogółem	12314,7	10496,7	7635,3	4652,8	1748,9	1055,0	178,6	2861,4	1551,8	844,1	465,5	1818,0	3733,3	661,5
Całkowite związane z ERDF	7632,0	6550,3	4652,8	4652,8				1897,5	876,3	802,5	218,7	1081,7		
Całkowite związane z ESF	2404,5	2378,1	1748,9		1748,9			629,2	350,8	31,6	246,8	26,4		
Całkowite związane z EAGGF	1947,8	1318,9	1055,0			1055,0		263,9	253,9	10,0		628,9		
Całkowite związane z FIFG	330,5	249,5	178,6				178,6	70,9	70,9			81,0		
W tym CSF	11894,7	10076,7	7320,7	4456,7	1630,4	1055,0	178,6	2756,0	1498,4	792,1	465,5	1818,0		
Całkowite związane z ERDF	7370,9	6289,2	4456,7	4456,7				1832,5	863,3	750,5	218,7	1081,7		
Całkowite związane z ESF	2245,6	2219,2	1630,4		1630,4			588,8	310,4	31,6	246,8	26,4		
Całkowite związane z EAGGF	1947,8	1318,9	1055,0			1055,0		263,9	253,9	10,0		628,9		
Całkowite związane z FIFG	330,5	249,5	178,6				178,6	70,9	70,9			81,0		
W tym Inicjatywy Wspólnotowe	420,0	420,0	314,6	196,1	118,5			105,4	53,4					
Całkowite związane z ERDF	261,1	261,1	196,1	196,1				65,0	13,0	52,0				
Całkowite związane z ESF	158,9	158,9	118,5		118,5			40,4	40,4					

* W planach finansowych powinny być ujmowane tylko koszty kwalifikowane (Rozporządzenie Komisji nr 1685/2000 z dnia 28 lipca 2000 r.)

PO - Program Operacyjny

IW - Inicjatywa Wspólnoty

Tabela 26. Szacunkowa Tabela Finansowa dla Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 w mln euro w cenach 1999 wg programu operacyjnego i roku (zobowiązania).

	Koszty ogółem (bez Funduszu Spójności)	Publiczne										Prywatne	Fundusz Spójności	współfinansowanie krajowe FS	Pożyczki EIB
		Ogółem	Wkład wspólnotowy					Krajowy wkład publiczny							
			Ogółem	ERDF	ESF	EAGGF	FIFG	Ogółem	Budżet państwa	Budżety jednostek samorządu terytorialnego	Inne				
1=2+12	2=3+8	3=4+5+6+7	4	5	6	7	8=9+10+11	9	10	11	12				
PO Wzrost konkurencyjności gospodarki	2529,7	1836,7	1300,0	1300,0				536,7	455,0		81,7	693,0			
2004	607,6	441,1	312,2	312,2			128,9	109,3			19,6	166,4			
2005	845,0	613,5	434,2	434,2			179,3	152,0			27,3	231,5			
2006	1077,2	782,1	553,6	553,6			228,5	193,7			34,8	295,1			
2004-2006	2529,7	1836,7	1300,0	1300,0			536,7	455,0			81,7	693,0			
PO Rozwój zasobów ludzkich	1782,2	1755,8	1270,4		1270,4		485,4	207,0	31,6	246,8	26,4				
2004	428,0	421,7	305,1		305,1		116,6	49,7	7,6	59,3	6,3				
2005	595,3	586,5	424,3		424,3		162,1	69,1	10,6	82,4	8,8				
2006	758,9	747,6	540,9		540,9		206,7	88,1	13,5	105,1	11,2				
2004-2006	1782,2	1755,8	1270,4		1270,4		485,4	207,0	31,6	246,8	26,4				
PO Transport - Gospodarka Morska	892,3	892,3	627,2	627,2			265,1	160,1			105,0		1866,7	330,8	
2004	214,3	214,3	150,6	150,6			63,7	38,5			25,2		637,8	113,0	
2005	298,0	298,0	209,5	209,5			88,5	53,5			35,1		524,4	92,9	
2006	379,9	379,9	267,1	267,1			112,9	68,2			44,7		704,5	124,8	
2004-2006	892,3	892,3	627,2	627,2			265,1	160,1			105,0		1866,7	330,8	
Środowisko													1866,6	330,8	
2004													637,8	113,0	
2005													524,4	92,9	
2006													704,4	124,8	
2004-2006													1866,6	330,8	

PO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	1947,8	1318,9	1055,0			1055,0	263,9	253,9	10,0		628,9			
2004	277,3	187,9	150,3			150,3	37,6	36,2	1,4		89,4			
2005	756,7	512,3	409,8			409,8	102,5	98,6	3,9		244,4			
2006	913,8	618,7	494,9			494,9	123,8	119,1	4,7		295,1			
2004-2006	1947,8	1318,9	1055,0			1055,0	263,9	253,9	10,0		628,9			
PO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb	330,5	249,5	178,6			178,6	70,9	70,9			81,0			
2004	79,4	59,9	42,9			42,9	17,0	17,0			19,5			
2005	110,4	83,3	59,7			59,7	23,7	23,7			27,1			
2006	140,7	106,2	76,0			76,0	30,2	30,2			34,5			
2004-2006	330,5	249,5	178,6			178,6	70,9	70,9			81,0			
PO Zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego	4385,2	3996,5	2869,5	2509,5	360,0		1127,0	344,5	750,5	32,0	388,7			
2004	1053,2	959,9	689,2	602,7	86,5		270,7	82,7	180,3	7,7	93,4			
2005	1464,7	1334,9	958,4	838,2	120,2		376,4	115,1	250,7	10,7	129,8			
2006	1867,3	1701,7	1221,9	1068,6	153,3		479,9	146,7	319,6	13,6	165,5			
2004-2006	4385,2	3996,5	2869,5	2509,5	360,0		1127,0	344,5	750,5	32,0	388,7			
PO Pomoc techniczna	27,0	27,0	20,0	20,0			7,0	7,0						
2004	6,5	6,5	4,8	4,8			1,7	1,7						
2005	9,0	9,0	6,7	6,7			2,3	2,3						
2006	11,5	11,5	8,5	8,5			3,0	3,0						
2004-2006	27,0	27,0	20,0	20,0			7,0	7,0						
IW EQUAL	158,9	158,9	118,5		118,5		40,4	40,4						
2004	38,2	38,2	28,5		28,5		9,7	9,7						
2005	53,1	53,1	39,6		39,6		13,5	13,5						
2006	67,7	67,7	50,5		50,5		17,2	17,2						
2004-2006	158,9	158,9	118,5		118,5		40,4	40,4						
IW INTERREG	261,1	261,1	196,1	196,1			65,0	13,0	52,0					
2004	62,7	62,7	47,1	47,1			15,6	3,1	12,5					
2005	87,2	87,2	65,5	65,5			21,7	4,3	17,4					
2006	111,2	111,2	83,5	83,5			27,7	5,5	22,1					
2004-2006	261,1	261,1	196,1	196,1			65,0	13,0	52,0					
NPR ogółem (CSF+IW)	12314,7	10496,7	7635,3	4652,8	1748,9	1055,0	178,6	2861,4	1551,8	844,1	465,5	1818,0	3733,3	661,6

2004	2767,2	2392,2	1730,8	1117,5	420,0	150,3	42,9	636,1	347,9	201,7	111,8	375,0	1275,7	226,1
2005	4219,4	3577,8	2607,7	1554,1	584,2	409,8	59,7	970,1	532,1	282,5	155,5	641,6	1048,8	185,9
2006	5328,1	4526,7	3296,9	1981,2	744,7	494,9	76,0	1229,8	671,8	359,9	198,2	801,4	1408,9	249,7
2004-2006	12314,7	10496,7	7635,3	4652,8	1748,9	1055,0	178,6	2836,1	1551,8	844,1	465,5	1818,0	3733,3	661,6
Całkowite związane z ERDF	7632,0	6550,3	4652,8	4652,8				1897,5	876,3	802,5	218,7	1081,7		
2004	1833,0	1573,2	1117,5	1117,5				455,7	210,5	192,7	52,5	259,8		
2005	2549,2	2187,9	1554,1	1554,1				633,8	292,7	268,0	73,0	361,3		
2006	3249,8	2789,2	1981,2	1981,2				808,0	373,1	341,7	93,1	460,6		
2004-2006	7632,0	6550,3	4652,8	4652,8				1897,5	876,3	802,5	218,7	1081,7		
Całkowite związane z ESF	2404,5	2378,1	1748,9		1748,9			629,2	350,8	31,6	246,8	26,4		
2004	577,5	571,2	420,0		420,0			151,1	84,2	7,6	59,3	6,3		
2005	803,1	794,3	584,2		584,2			210,1	117,2	10,6	82,4	8,8		
2006	1023,8	1012,6	744,7		744,7			267,9	149,4	13,5	105,1	11,2		
2004-2006	2404,5	2378,1	1748,9		1748,9			629,2	350,8	31,6	246,8	26,4		
Całkowite związane z EAGGF	1947,8	1318,9	1055,0			1055,0		263,9	253,9	10,0		628,9		
2004	277,3	187,9	150,3			150,3		37,6	36,2	1,4		89,4		
2005	756,7	512,3	409,8			409,8		102,5	98,6	3,9		244,4		
2006	913,8	618,7	494,9			494,9		123,8	119,1	4,7		295,1		
2004-2006	1947,8	1318,9	1055,0			1055,0		263,9	253,9	10,0		628,9		
Całkowite związane z FIG	330,5	249,5	178,6				178,6	70,9	70,9			81,0		
2004	79,4	59,9	42,9				42,9	17,0	17,0			19,5		
2005	110,4	83,3	59,7				59,7	23,7	23,7			27,1		
2006	140,7	106,2	76,0				76,0	30,2	30,2			34,5		
2004-2006	330,5	249,5	178,6				178,6	70,9	70,9			81,0		
CSF ogółem	11894,7	10076,7	7320,7	4456,7	1630,4	1055,0	178,6	2756,0	1498,4	792,1	465,5	1818,0		
2004	2666,4	2291,3	1655,2	1070,4	391,6	150,3	42,9	636,1	335,1	189,2	111,8	375,0		
2005	4079,1	3437,5	2502,6	1488,6	544,6	409,8	59,7	934,9	514,3	265,1	155,5	641,6		
2006	5149,3	4347,9	3162,9	1897,7	694,2	494,9	76,0	1185,0	649,0	337,7	198,2	801,4		
2004-2006	11894,7	10076,7	7320,7	4456,7	1630,4	1055,0	178,6	2756,0	1498,4	792,1	465,5	1818,0		
Całkowite związane z ERDF	7370,9	6289,2	4456,7	4456,7				1832,5	863,3	750,5	218,7	1081,7		
2004	1770,3	1510,5	1070,4	1070,4				440,1	207,3	180,3	52,5	259,8		
2005	2462,0	2100,7	1488,6	1488,6				612,1	288,3	250,7	73,0	361,3		
2006	3138,6	2678,0	1897,7	1897,7				780,3	367,6	319,6	93,1	460,6		

2004-2006	7370,9	6289,2	4456,7	4456,7			1832,5	863,3	750,5	218,7	1081,7			
Całkowite związane z ESF	2245,6	2219,2	1630,4		1630,4		588,8	310,4	31,6	246,8	26,4			
2004	452,9	446,5	305,1		305,1		141,4	74,5	7,6	59,3	6,3			
2005	629,8	621,0	424,3		424,3		196,6	103,7	10,6	82,4	8,8			
2006	802,9	791,6	540,9		540,9		250,7	132,1	13,5	105,1	11,2			
2004-2006	1885,6	1859,2	1270,4		1270,4		588,8	310,4	31,6	246,8	26,4			
Całkowite związane z EAGGF	1947,8	1318,9	1055,0		1055,0		263,9	253,9	10,0		628,9			
2004	277,3	187,9	150,3		150,3		37,6	36,2	1,4		89,4			
2005	756,7	512,3	409,8		409,8		102,5	98,6	3,9		244,4			
2006	913,8	618,7	494,9		494,9		123,8	119,1	4,7		295,1			
2004-2006	1947,8	1318,9	1055,0		1055,0		263,9	253,9	10,0		628,9			
Całkowite związane z FIG	330,5	249,5	178,6			178,6	70,9	70,9			81,0			
2004	79,4	59,9	42,9			42,9	17,0	17,0			19,5			
2005	110,4	83,3	59,7			59,7	23,7	23,7			27,1			
2006	140,7	106,2	76,0			76,0	30,2	30,2			34,5			
2004-2006	330,5	249,5	178,6			178,6	70,9	70,9			81,0			

Tabela 27. Weryfikacja zasady dodatkowości ex-ante NPR. Średnioroczne wydatki publiczne lub inne równoważne wydatki strukturalne w mln euro. Ceny z roku 1999*.

	Średnioroczne 2000 - 2001						Średnioroczne 2004 - 2006					
	Ogółem	w tym instytucje publiczne/ przedsiębiorstwa państwowe	Programy przedakcesyjne		bez współfinansowania wspólnotowego	Ogółem**	Ogółem	w tym instytucje publiczne/ przedsiębiorstwa państwowe	NPR		bez współfinansowania wspólnotowego	Ogółem**
			UE	Kraj.					UE	Kraj.		
1	2	3	4	5	6	7=5+6=2-4	8	9	10	11	12	13=11+12=8-10
1.Infrastruktura podstawowa - wydatki kapitałowe	1 751,0	0,0	0,0	0,0	1 751,0	1 751,0	2 578,8	0,0	808,8	240,1	1 529,9	1 770,0
-Transportowa	1 014,0				1 014,0	1 014,0	1 464,3		450,3	136,5	877,5	1 014,0
-Telekomunikacyjna	0,0				0,0	0,0	61,4		42,4	19,0	0,0	19,0
-Energetyczna	18,0				18,0	18,0	26,5		8,5	3,4	14,6	18,0
-Ochrona środowiska i woda	690,0				690,0	690,0	972,7		282,7	72,8	617,2	690,0
-Ochrona zdrowia	29,0				29,0	29,0	53,9		24,9	8,4	20,6	29,0
2.Zasoby ludzkie	432,0	0,0	0,0	0,0	432,0	432,0	764,5	0,0	332,5	117,2	314,8	432,0
-Edukacja	83,0				83,0	83,0	147,4		64,4	20,0	63,0	83,0
-Szkolenia	160,0				160,0	160,0	402,2		242,2	87,4	72,6	160,0
-Badania i rozwój	189,0				189,0	189,0	214,9		25,9	9,8	179,2	189,0
3.Środowisko produkcyjne	583,0	0,0	0,0	0,0	583,0	583,0	930,8	0,0	360,3	122,0	448,5	570,5
-Rozwój rolnictwa i wsi, rybołówstwo	391,0				391,0	391,0	546,0		155,0	47,6	343,4	391,0
-Przemysł i usługi	29,0				29,0	29,0	226,1		159,6	61,5	5,0	66,5
-Turystyka	163,0				163,0	163,0	158,7		45,7	12,9	100,1	113,0
4.Inne	143,0	0,0	0,0	0,0	143,0	143,0	170,3	0,0	27,3	11,4	131,6	143,0
-Planowanie przestrzenne i odbudowa	140,0				140,0	140,0	162,4		22,4	9,6	130,4	140,0
-Pomoc techniczna	3,0				3,0	3,0	7,9		4,9	1,8	1,2	3,0
Łącznie	2 909,0	0,0	0,0	0,0	2 909,0	2 909,0	4 444,4	0,0	1 528,9	490,7	2 424,8	2 915,5

Uwaga! W obliczeniach uwzględniono tylko koszty kwalifikowalne zgodnie z kategoriami interwencji funduszy strukturalnych

* - Obliczenia nie obejmują współfinansowania programów przedakcesyjnych

** - Źródło: Ministerstwo Finansów (dane wstępne - będą podlegać weryfikacji)

IX. SYSTEM WDRAŻANIA

1. Uwagi ogólne

System wdrażania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej kierowanej do obszarów objętych Celem 1 przygotowano zgodnie z zasadami i procedurami wspólnotowymi. Zostały one określone w Rozporządzeniu Rady z dnia 21 czerwca 1999 r. Nr 1260/1999 wprowadzającym ogólne przepisy odnośnie funduszy strukturalnych oraz rozporządzeniach odnoszących się do poszczególnych funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności.¹⁷

Niniejszy rozdział zawiera ustalenia dotyczące wdrażania Narodowego Planu Rozwoju/ Podstaw Wsparcia Wspólnoty (CSF), realizowanych zgodnie z wymogami określonymi w art. 9 (d) oraz art. 17.2 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999 oraz opisuje funkcje jednostek zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie Podstaw Wsparcia Wspólnoty, czyli: Instytucji Zarządzającej CSF, Instytucji Płatniczej, Instytucji Zarządzających programami operacyjnymi oraz beneficjentów końcowych, w tym instytucji wdrażających.

Szczegółowe informacje o roli ww. jednostek we wdrażaniu funduszy strukturalnych w ramach programów operacyjnych znajdują się w dokumentach poszczególnych programów operacyjnych i uzupełnieniach programów.

2. Zarządzanie

2.1 Instytucja Zarządzająca Podstawami Wsparcia Wspólnoty

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Podstaw Wsparcia Wspólnoty (CSF), w znaczeniu art. 9 (n) Rozporządzenia Rady Nr 1260/99, pełni Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (komórka tworzona na bazie obecnego Departamentu Programowania Rozwoju Regionalnego). Ministerstwo Gospodarki, Pracy

---

¹⁷ Są to:

- Rozporządzenie Rady Nr 1257/1999 dotyczące wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1261/1999 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1784/1999 w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego,
- Rozporządzenie Rady Nr 1263/1999 dotyczące instrumentów finansowych skierowanych na politykę rybołówstwa,
- Rozporządzenie Rady Nr 1164/1994 ustawiające Fundusz Spójności (ze zmianami).

Oraz akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1159/2000 w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z Funduszy Strukturalnych,
- Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1685/2000 w sprawie szczegółowych zasad wdrażania Rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 w zakresie uznawania wydatków na działania współfinansowane z Funduszy Strukturalnych,
- Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 438/2001 ustanawiające szczegółowe zasady dla wdrożenia Rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999 w sprawie systemów zarządzania i kontroli w zakresie pomocy udzielanej w ramach Funduszy Strukturalnych,
- Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 448/2001 ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania Rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 w zakresie dotyczącym procedury dokonywania korekt finansowych pomocy przyznawanej w ramach Funduszy Strukturalnych,
- Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1386/2002 ustanawiające szczegółowe zasady dla wdrożenia Rozporządzenia Rady (WE) Nr 1164/1994 w sprawie systemów zarządzania i kontroli oraz procedur dokonywania korekt finansowych pomocy udzielanej w ramach Funduszu Spójności.

i Polityki Społecznej jest głównym partnerem Komisji Europejskiej w negocjacjach Podstaw Wsparcia Wspólnoty i realizowanych w ich ramach 7 programów operacyjnych (por. tabela 28).

Instytucja Zarządzająca Podstawami Wsparcia Wspólnoty (CSF) w Polsce, zgodnie z zapisami Rozporządzenia Rady Nr 1260/99, jest odpowiedzialna za:

- przygotowanie oceny przed realizacją CSF (ewaluacja ex-ante) (art. 41) oraz przeprowadzanie wraz z Komisją Europejską oceny po zakończeniu realizacji CSF (ewaluacja ex-post) (art. 43),
- koordynację prac nad przygotowaniem uzupełnień programów operacyjnych,
- przygotowanie – we współpracy z Instytucją Płatniczą - systemu zbierania danych finansowych i rzeczowych, które posłużą do opracowania wskaźników monitorowania i oceny, według których na etapie wdrażania oceniany będzie postęp i efektywność realizacji Podstaw Wsparcia Wspólnoty,
- przekazywanie – we współpracy z Instytucją Płatniczą - danych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu wdrażania CSF i programów operacyjnych do Komisji Europejskiej (art. 34.1 (a)),
- przewodniczenie i prowadzenie sekretariatu Krajowego Komitetu Monitorującego Podstawy Wsparcia Wspólnoty (art. 35.2),
- zapewnienie zgodności z politykami Wspólnoty operacji podejmowanych w ramach CSF, przewidzianej w art. 12, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony i poprawy stanu środowiska oraz równości szans kobiet i mężczyzn, jak też zagwarantowanie stosowania wspólnotowych zasad zawierania kontraktów publicznych oraz przekazywanie o nich informacji (art. 34.1 (g)),
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Podstaw Wsparcia Wspólnoty (*CSF Communication Action Plan for Information and Publicity*) (art. 34.1 (h) i art. 46),
- przygotowanie rocznych raportów nt. wdrażania CSF przekazywanych do zatwierdzenia przez Krajowy Komitet Monitorujący CSF i przesyłanych Komisji Europejskiej (art. 34.1 (c)),
- przeprowadzanie wspólnie z Komisją Europejską, po przekazaniu Komisji Europejskiej rocznego raportu implementacyjnego, rocznej oceny postępów we wdrażaniu CSF oraz przygotowywanie odpowiedzi na rekomendacje Komisji (art. 34.2).

Instytucja Zarządzająca CSF podejmuje - po zatwierdzeniu przez Krajowy Komitet Monitorujący CSF – decyzje w sprawie zmian i przesunięć środków pomiędzy priorytetami w obrębie poszczególnych programów operacyjnych realizowanych w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty. Decyzje te są uzgadniane z Komisją Europejską (art. 34.3).

2.2 Zarządzanie poszczególnymi programami operacyjnymi

2.2.1 Instytucje Zarządzające programami operacyjnymi

Za zarządzanie poszczególnymi programami operacyjnymi, służącymi realizacji Narodowego Planu Rozwoju/Podstaw Wsparcia Wspólnoty odpowiadają następujące instytucje:

Tabela 28. Alokacja odpowiedzialności w zakresie zarządzania poszczególnymi programami operacyjnymi

Program operacyjny	Instytucja Zarządzająca	Instytucja pośrednicząca w zarządzaniu
Wzrost konkurencyjności gospodarki	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej	1) Komitet Badań Naukowych 2) Ministerstwo Środowiska
Rozwój zasobów ludzkich	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej	1) Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu,
Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	
Rybołówstwo i przetwórstwo ryb	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	
Transport - Gospodarka Morska	Ministerstwo Infrastruktury	
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (we współpracy z samorządami 16 województw)	Urzędy Wojewódzkie
Pomoc techniczna	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej	

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Nr 1260/1999 Instytucja Zarządzająca odpowiedzialna jest za skuteczność i prawidłowość zarządzania oraz wdrażania programu operacyjnego. Każda Instytucja Zarządzająca, zgodnie z art. 35.1, działa pod ścisłym nadzorem Komitetów monitorujących programy operacyjne.

Zakres zadań Instytucji Zarządzającej programem operacyjnym obejmuje między innymi:

- przygotowanie oceny przed realizacją programu operacyjnego (ewaluacja ex-ante) (art. 41),
- przygotowanie Uzupełnienia danego programu operacyjnego i przekazanie do akceptacji przez Komitet monitorujący program operacyjny, następnie przesłanie do Komisji Europejskiej (art. 34.3),
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach danego programu operacyjnego i przekazywanie ich Instytucji Zarządzającej Podstawami Wsparcia Wspólnoty, Jednostkom monitorująco-kontrolnym poszczególnych funduszy strukturalnych oraz Komisji Europejskiej (art. 34.1 (a)),
- przewodniczenie Komitetowi monitorującemu program operacyjny i prowadzenie jego sekretariatu (art. 35.2),

- zapewnienie zgodności z politykami Wspólnoty, przewidzianej w art. 12, jak też zagwarantowanie stosowania wspólnotowych zasad zawierania kontraktów publicznych oraz przekazywanie o nich informacji (art. 34.1 (g)),
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji danego programu operacyjnego (*Communication Action Plan for Information and Publicity*) (art. 34.1 (h)),
- przygotowanie rocznych raportów nt. wdrażania programu operacyjnego, przekazywanych do zatwierdzenia przez Komitet monitorujący program operacyjny i przesyłanych Komisji Europejskiej (art. 34.1 (c)),
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- przeprowadzenie wspólnie z Komisją Europejską i Instytucją Zarządzającą CSF, po przekazaniu Komisji Europejskiej rocznego raportu implementacyjnego, rocznej oceny postępów we wdrażaniu programu operacyjnego oraz przygotowywanie odpowiedzi na rekomendacje Komisji (art. 34.2),
- przeprowadzenie we współpracy z Komisją Europejską, Instytucją Zarządzającą CSF oraz Krajową Komórką Ewaluacyjną oceny danego programu operacyjnego po zakończeniu jego realizacji (ewaluacja ex-post) (art. 43); do zadań Instytucji Zarządzającej należy również na bieżąco inicjowanie badań nad efektywnością wykorzystywanych instrumentów systemu wdrażania (ewaluacja on-going),
- przechowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z realizacją projektów, co najmniej przez 3 lata od daty ostatniej płatności przekazanej przez Komisję Europejską w ramach programu operacyjnego.

2.2.2 Instytucje Pośredniczące w zarządzaniu programami operacyjnymi

W przypadku niektórych programów operacyjnych realizowanych w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty, Instytucja Zarządzająca programem deleguje funkcje zarządzania poszczególnymi priorytetami i działaniami do innych jednostek administracji rządowej, merytorycznie właściwych departamentów ministerstw i urzędów centralnych, zwanych Instytucjami Pośredniczącymi („*intermediate bodies*” w rozumieniu art. 2 Rozporządzenia Komisji Nr 438/2001) (por. tab. 28). Instytucje te odpowiadają za wdrożenie odpowiednich działań oraz nadzór nad przebiegiem ich realizacji.

- W wypadku oddelegowania zadań do Instytucji Pośredniczących, Instytucja Zarządzająca programem operacyjnym ponosi pełną odpowiedzialność za skuteczność i prawidłowość zarządzania i wdrażania programu, zgodnie z art. 34 Rozporządzenia Rady Nr 1260/99/WE.

Szczegółowy opis zadań wszystkich instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie funduszy strukturalnych jest zamieszczony w poszczególnych programach operacyjnych.

2.2.3 Komitety sterujące dla poszczególnych programów operacyjnych

Dla wszystkich programów operacyjnych utworzone zostaną Komitety sterujące wyborem projektów. Instytucja Zarządzająca programem operacyjnym przewodniczy Komitetowi sterującemu i zapewnia obsługę jego prac. W przypadku ZPORR powołanych

zostanie 16 Komitetów sterujących komponenty regionalne programu, którym będzie przewodniczył Marszałek Województwa.

Komitety sterujące tworzone są z zachowaniem zasady partnerstwa. W skład Komitetu sterującego wchodzi obok przedstawicieli Instytucji Zarządzającej programem operacyjnym (w tym również Instytucji Pośredniczących w zarządzaniu programem), także reprezentanci ministerstw właściwych ze względu na zakres działań realizowanych w ramach programu operacyjnego, przedstawiciele Jednostek monitorująco-kontrolnych funduszy biorących udział w realizacji programu (ESF, ERDF, EAGGF, FIFG) oraz przedstawiciele Instytucji Wdrażających i partnerów społeczno-gospodarczych.

Do zadań Komitetu sterującego należy opiniowanie i rekomendowanie Instytucji Zarządzającej programem operacyjnym listy projektów kwalifikujących się do wsparcia z funduszy strukturalnych (ERDF, ESF, EAGGF, FIFG). Dla właściwej oceny złożonych wniosków Komitet sterujący może tworzyć grupy robocze, korzystać z opinii niezależnych ekspertów lub z usług innych instytucji.

Szczegółowy skład i tryb pracy oraz zasady działania Komitetów sterujących dla każdego z programów operacyjnych zostaną określone przez Instytucję Zarządzającą tym programem i uzgodnione z Instytucją Zarządzającą Podstawami Wsparcia Wspólnoty.

2.2.4 Instytucje odpowiedzialne za zarządzanie Funduszem Spójności

Instytucją Zarządzającą i koordynującą całością wsparcia w ramach Funduszu Spójności jest Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (komórka tworzona na bazie obecnego Departamentu Programowania Rozwoju Regionalnego). Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej przekazuje wnioski o udzielenie pomocy Komisji Europejskiej oraz powołuje Komitet Monitorujący Fundusz Spójności. Funkcje zarządzania poszczególnymi projektami realizowanymi w ramach Funduszu Spójności Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej oddeleguje do właściwych ministerstw sektorowych, mianowicie do Ministerstwa Infrastruktury – w zakresie zarządzania projektami dotyczącymi transportu oraz do Ministerstwa Środowiska - w zakresie zarządzania projektami dotyczącymi środowiska. Za przygotowanie i realizację poszczególnych projektów w ramach Funduszu Spójności są odpowiedzialne m.in.: GDDPKiA i PKP S.A. (projekty transportowe) oraz beneficjenci końcowi (gminy, przedsiębiorstwa komunalne), przy pomocy NFOŚ i WFOŚ (projekty środowiskowe).

Szczegółowa informacja odnośnie instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie Funduszu Spójności została zawarta w strategii wykorzystania Funduszu Spójności w Polsce.

2.2.5 Instytucje odpowiedzialne za zarządzanie Inicjatywami Wspólnoty

Realizacja Inicjatyw INTERREG oraz EQUAL odbywa się w oparciu o formułę programów operacyjnych.

W ramach Inicjatywy INTERREG planuje się przygotowanie dla:

- 1) współpracy przygranicznej (INTERREG A):
  - 3 programów operacyjnych Polska – Niemcy,
  - programu Polska – Czechy,
  - programu Polska – Słowacja,

- programu trójstronnego Polska – Ukraina – Białoruś oraz wariantowo dla
  - programu trójstronnego Polska – Litwa – Rosja (Obwód Kaliningradzki),
  - dwóch programów dwustronnych: Polska – Litwa oraz Polska – Rosja (Obwód Kaliningradzki),
- 2) współpracy ponadnarodowej (INTERREG B) dla:
  - programu operacyjnego dla Regionu Morza Bałtyckiego,
  - programu operacyjnego dla Regionu Europy Środkowej, Adriatyckiej i Południowo-Wschodniej,
- 3) współpracy międzyregionalnej¹⁸ (INTERREG C) dla:
  - programu operacyjnego dla Strefy Północnej,
  - programu operacyjnego dla Strefy Wschodniej.

W ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL zostanie przygotowany jeden dokument programowy – Jednolity Dokument Programujący dla EQUAL oraz Uzupełnienie Programu. Programem Operacyjnym Inicjatywy EQUAL zarządza Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, któremu przyporządkowana jest koordynacja Europejskiego Funduszu Społecznego. W celu wsparcia Instytucji Zarządzającej w realizacji jej zadań zostanie powołana Krajowa Struktura Wsparcia (National Support Structure) finansowana ze środków pomocy technicznej. Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL będzie wdrażana poprzez Partnerstwa na rzecz Rozwoju, które będą pełniły rolę końcowego beneficjenta.

Zarządzanie wszystkimi programami operacyjnymi Inicjatywy INTERREG oraz EQUAL przyporządkowane jest resortowi odpowiedzialnemu za koordynację funduszu, na którym oparta jest ww. Inicjatywa – Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (ERDF) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (ESF), tj. Ministerstwu Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej¹⁹.

Szczegółowe informacje odnośnie instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie Inicjatyw INTERREG oraz EQUAL zostaną opisane w dokumentach programów operacyjnych dla tych Inicjatyw.

3. Zarządzanie finansowe oraz kontrola

System zarządzania finansowego i kontroli środków pochodzących z funduszy strukturalnych działa zgodnie z wymogami określonymi w Rozporządzeniu Rady Nr 1260/1999 oraz Rozporządzeniu Komisji Europejskiej Nr 438/2001 z dnia 2 marca 2001 r. Podział funkcji w zakresie zarządzania finansowego i kontroli jednostek zaangażowanych we wdrażanie funduszy strukturalnych został dokonany przy uwzględnieniu różnych zadań wykonywanych przez te jednostki (*por. Wykres 32. Zarządzanie finansowe i kontrola wydatków w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty i programów operacyjnych – model uproszczony*).

3.1 Instytucja Płatnicza

¹⁸ Planuje się podzielenie terytorium Polski na dwie części i przez to włączenie całego kraju do programów Strefy Północnej (North Zone) oraz Strefy Wschodniej (East Zone).

¹⁹ W przypadku inicjatywy URBAN oraz LEADER w latach 2004-2006 działania prowadzone w ich ramach zostały zintegrowane z działaniami realizowanymi w ramach odpowiednich programów operacyjnych.

Funkcję Instytucji Płatniczej dla wszystkich funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, w znaczeniu art. 9 (o) Rozporządzenia Rady nr 1260/99, pełni Departament Obsługi Funduszy Pomocowych w Ministerstwie Finansów.

Do zadań Instytucji Płatniczej należy w szczególności:

- obsługa rachunków, na których gromadzone są środki funduszy strukturalnych,
- weryfikacja deklaracji wydatków z funduszy strukturalnych od Instytucji Zarządzających programami operacyjnymi,
- certyfikowanie wobec Komisji Europejskiej, że deklaracje wydatków są przygotowane na bazie wiarygodnych i weryfikowalnych dokumentów,
- przygotowywanie i przesyłanie do Komisji Europejskiej wniosków o płatności w celu refundacji poniesionych wydatków,
- przekazywanie Komisji Europejskiej - nie później niż do 30 kwietnia każdego roku - rocznej prognozy wydatków dla bieżącego i następnego roku,
- przygotowywanie raportów na temat nieprawidłowości finansowych,
- gromadzenie, wyodrębnionymi kanałami monitoringu finansowego, informacji statystycznych i finansowych na potrzeby Instytucji Zarządzającej CSF i Krajowego Komitetu Monitorującego CSF,
- nadzór nad sprawnością działania bazy danych monitoringu (SIMIK).

Ponadto, zadaniem Ministerstwa Finansów jest także przygotowywanie wytycznych dotyczących zarządzania finansowego i kontroli finansowej oraz nadzorowanie i kontrolowanie ich realizacji w Instytucjach Zarządzających. Rozwiązania te zapewnią, że środki funduszy strukturalnych będą docierały do Beneficjentów końcowych w możliwie najkrótszym czasie (art. 32.1 Rozporządzenia 1260/99).

3.2 Jednostki monitorująco-kontrolne

Instytucja Zarządzająca CSF współpracuje z krajowymi jednostkami monitorująco-kontrolnymi fundusze strukturalne, utworzonymi w następujących ministerstwach: Ministerstwie Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej (dla ERDF i ESF) oraz Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi (dla EAGGF i FIG). Jednostki monitorująco-kontrolne są wyodrębnione w wyodrębnione w strukturze Instytucji Zarządzającej.

Do zadań jednostek odpowiedzialnych za monitorowanie i kontrolę wydatków w ramach każdego z funduszy strukturalnych należy:

- gromadzenie danych i monitorowanie wydatków w układzie poszczególnych funduszy strukturalnych,
- monitorowanie i kontrola poprawności zakwalifikowania danych wydatków do finansowania (*eligibility*) z poszczególnych funduszy,
- przedkładanie Instytucji Płatniczej zestawień wydatków dotyczących poszczególnych funduszy,
- sprawowanie kontroli przestrzegania ustalonych reguł oraz systemu dostarczania pomocy z danego funduszu na wszystkich poziomach wdrażania programów

(Beneficjanci końcowi, w tym Instytucje wdrażające, Instytucje Pośredniczące, Instytucje Zarządzające),

- przedstawianie, na podstawie kwartalnych sprawozdań Instytucji Zarządzających programami operacyjnymi, półrocznych i rocznych raportów z wdrażania poszczególnych funduszy na potrzeby Instytucji Zarządzającej CSF, Instytucji Płatniczej, Krajowego Komitetu Monitorującego CSF oraz Komisji Europejskiej,
- współpraca na zasadach udziału eksperckiego, przy planowaniu i przeprowadzaniu kontroli pogłębionej, w tym przy określaniu próby do wrywkowej kontroli projektów realizowanych z poszczególnych funduszy (ESF, EAGGF, FIFG oraz ERDF),
- przechowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z realizacją projektów w ramach poszczególnych funduszy, co najmniej przez 3 lata od daty ostatniej płatności przekazanej przez Komisję Europejską w ramach programów operacyjnych.

3.3 Instytucje Zarządzające programami operacyjnymi

Instytucje Zarządzające programami operacyjnymi (zgodnie z art. 34 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999 oraz Rozporządzenia KE Nr 438/2001), wyróżnione w rozdziale IX.2.2, są odpowiedzialne między innymi za:

- przekazywanie danych na temat postępów wdrażania programów operacyjnych do Komisji Europejskiej oraz przygotowanie raportów na temat przebiegu wdrażania programów operacyjnych,
- zagwarantowanie, że wszystkie instytucje biorące udział w zarządzaniu i wdrażaniu CSF zachowują oddzielny system rachunkowości dla środków wspólnotowych albo odpowiedni kod księgowy dla wszystkich transakcji finansowych związanych z pomocą (34.1 (e)),
- wdrożenie systemu zarządzania i kontroli (w zakresie finansowym zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Finansów) (zgodnie z art. 34.1 (f) oraz art. 7 Rozporządzenia KE Nr 438/2001),
- weryfikację wniosków o płatność przekazywanych z niższych szczebli zarządzania, zatwierdzanie ich i przekazywanie Instytucji Płatniczej, łącznie z odpowiednim potwierdzeniem prawidłowości wydatków,
- przygotowanie dla Instytucji Płatniczej raportów o nieprawidłowościach,
- przygotowywanie wieloletniej i rocznej prognozy wydatków (płatności) z funduszy strukturalnych i przekazywanie jej Instytucji Płatniczej,
- przechowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z realizacją projektów, co najmniej przez 3 lata od daty ostatniej płatności przekazanej przez Komisję Europejską w ramach programu operacyjnego.

Ponadto, Instytucje Zarządzające programami operacyjnymi zapewniają, że wszyscy Końcowi beneficjenci, w tym Instytucje Wdrażające, są w pełni poinformowani o obowiązkach w zakresie zarządzania finansowego wydatków współfinansowanych ze środków funduszy strukturalnych, jak też zagwarantują, że zadania związane z zarządzaniem

finansowym oraz ogólnym zarządzaniem programem operacyjnym są prowadzone przez odrębne wydziały/departamenty.

3.4 Beneficjenci końcowi

Zgodnie z art. 9 (1) Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999 Beneficjenci końcowi oznaczają instytucje, firmy publiczne i prywatne odpowiedzialne za zlecenie operacji. W przypadku programów pomocy stosownie do art. 87 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską i w przypadku pomocy przyznanej przez instytucje wyznaczone przez państwa członkowskie, Beneficjentami końcowymi są instytucje, które przyznają pomoc. Sytuacja taka występuje przy realizacji priorytetów i działań, w których przewidziano pomoc dla przedsiębiorstw i rozwoju zasobów ludzkich. W ich ramach pomoc dostarczana jest za pomocą instytucji profesjonalnych: np. agencji rozwoju regionalnego, ośrodków wspierania przedsiębiorczości, instytucji naukowych, organizacji pozarządowych i innych. Dlatego też w ramach systemu wdrażania funduszy strukturalnych w Polsce występują dwa rodzaje Beneficjentów końcowych:

- Instytucje Wdrażające odpowiedzialne za zlecenie końcowemu odbiorcy (w trybie ustawy o zamówieniach publicznych w zakresie jej obowiązywania) realizacji projektu inwestycyjnego lub wykonania usługi,
- ostateczni odbiorcy usług i inwestycji.

3.4.1 Instytucje Wdrażające

Instytucje Wdrażające dla każdego z działań w ramach programów operacyjnych zostały określone w dokumentach poszczególnych programów operacyjnych. Natomiast szczegółowe informacje o tych instytucjach zostaną zawarte w Uzupełnieniach Programów.

Instytucje Wdrażające są odpowiedzialne za:

- przyjmowanie wniosków aplikacyjnych od ostatecznych odbiorców pomocy,
- kontrolę formalną składanych wniosków z procedurami, zgodności z zapisami programu operacyjnego i Uzupełnienia Programu oraz zapisami umowy finansowej,
- przygotowywanie propozycji opinii dotyczących złożonych wniosków do decyzji Komitetu sterującego programem operacyjnym,
- zgodnie z zapisami umowy finansowej przedkładanie wniosków o płatność (zestawień wydatków) do Instytucji Zarządzającej programem operacyjnym (potwierdzenie kwalifikowalności wniosków),
- monitorowanie wdrażania poszczególnych projektów, w tym przygotowywanie raportów okresowych oraz rocznego raportu z realizacji projektu zawierającego ocenę oddziaływania projektu, i przedłożenie tych dokumentów instytucji zarządzającej programem operacyjnym,
- wykrywanie nieprawidłowości i zgłaszanie ich do Instytucji Zarządzającej programem operacyjnym,
- weryfikacja wykorzystania środków, w tym wizytacje na miejscu,

- zapewnienie informowania społeczeństwa o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów (udostępnianie formularzy wniosków, znaki informacyjne i tablice pamiątkowe),
- przechowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z realizacją projektu, co najmniej przez 3 lata od daty ostatniej płatności przekazanej przez Komisję Europejską w ramach programu.

W przypadku, gdy Instytucja Wdrażająca jest jednocześnie odbiorcą pomocy – realizuje wtedy obowiązki Beneficjenta końcowego przy pomocy wydzielonej struktury wewnętrznej²⁰.

3.4.2 Ostateczny Odbiorca

Do zadań Beneficjentów końcowych nie będących Instytucjami Wdrażającymi należy:

- przedkładanie wniosków na realizację projektów,
- zgodnie z zapisami umowy finansowej przedkładanie wniosków o płatność do instytucji zarządzającej (pośredniczącej) programem operacyjnym,
- realizacja projektów przy zachowaniu zasad wspólnotowych i zaleceń z umów o udzielenie pomocy z funduszy strukturalnych,
- zlecenie wykonawcy (w trybie ustawy o zamówieniach publicznych w zakresie jej obowiązywania) realizacji projektu inwestycyjnego lub wykonania usługi,
- monitorowanie wdrażania projektu, w tym przygotowywanie raportów z realizacji programu dla instytucji zarządzającej programem operacyjnym,
- przechowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z realizacją projektu, co najmniej przez 3 lata od daty ostatniej płatności przekazanej przez Komisję Europejską w ramach programu.

3.5 Kontrola pogłębiona

Urzędy Kontroli Skarbowej przeprowadzają kontrolę w rozumieniu art. 10 i 11 Rozporządzenia Komisji z dnia 2 marca 2001 r. Nr 438/2001, obejmującą:

- sprawdzanie skuteczności zastosowanych systemów zarządzania i kontroli,
- kontrolę 5% kwalifikowanych wydatków na poziomie instytucji na różnych rozpatrywanych szczeblach.

Kontrolę pogłębioną wykonuje 16 urzędów kontroli skarbowej. Za jej koordynację, w tym wybór reprezentatywnej próby, jednolitą metodologię kontroli, systematyzowanie wyników i przekazywanie ich odpowiednim instytucjom krajowym oraz KE, odpowiedzialne jest Biuro Międzynarodowych Relacji Skarbowych w Ministerstwie Finansów.

3.6 Poświadczenie zamknięcia pomocy

Wydawanie na podstawie art. 38.1 (f) Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999 poświadczenia zamknięcia pomocy (*declaration on winding-up of the assistance*) jest kompetencją organu niezależnego od Instytucji Zarządzających, Instytucji Płatniczej

²⁰ W przypadku niektórych programów operacyjnych (np. SPO: Transport - Gospodarka Morska) Beneficjent końcowy pełni jednocześnie funkcję Instytucji Wdrażającej i odbiorcy pomocy.

i Instytucji Pośredniczących - Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej. Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej wykonuje to zadanie za pomocą komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów – Biura ds. Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE.

Poświadczenie jest wystawiane na podstawie badania systemów zarządzania i kontroli, wyników sprawdzeń 5% wydatków oraz w koniecznych przypadkach dalszych próbnych sprawdzeń transakcji (zgodnie z art. 15 i 16 Rozporządzenia Komisji Nr 438/2001).

3.7 Audyt wewnętrzny

We wszystkich instytucjach zaangażowanych we wdrażanie funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności, należących do sektora finansów publicznych, stworzono komórki audytu wewnętrznego. Komórka audytu wewnętrznego nie jest zaangażowana w żadną działalność operacyjną jednostki sektora finansów publicznych. Pełni ona funkcję ciała doradczego dla kierownika instytucji, zapewniając go jednocześnie o prawidłowym funkcjonowaniu systemu zarządzania finansowego i kontroli.

Ustanowienie audytu wewnętrznego wiąże się bezpośrednio z wdrażaniem Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych, Ustawy o organizacji i trybie pracy Rady Ministrów oraz o zakresie działania ministrów, Ustawy o działach administracji rządowej oraz Ustawy o służbie cywilnej, która weszła w życie 1 stycznia 2002 r. (Dz.U. z 2001 r. Nr 102, poz. 1116).

3.8 Rozwiązania w zakresie zbierania, przetwarzania i elektronicznego przekazywania danych

Sprawnemu zarządzaniu finansowemu pomocą dostarczaną w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz monitorowaniu postępów i umożliwieniu wiarygodnej oceny podejmowanych przedsięwzięć rozwojowych służy elektroniczna baza danych (SIMIK), pozwalająca w jednolitym i kompleksowym systemie na monitorowanie wszystkich funduszy strukturalnych, a także Funduszu Spójności.

Niniejsza baza danych działa w oparciu o odrębny, zamknięty system przesyłu i dostępu do informacji, zapewniający maksymalne zabezpieczenie przed nieautoryzowanym dostępem i wykorzystaniem danych. Ze względu na fakt, że ostatecznie w systemie monitorowania środków europejskich kluczową rolę pełni weryfikacja i certyfikacja płatności przez Instytucję Płatniczą wobec Komisji Europejskiej, bazą danych administruje Minister Finansów (pełni funkcję operatora). Dane są przekazywane do Komisji Europejskiej. Dostęp do bazy danych umożliwiony jest określonej, ograniczonej liczbie użytkowników (w tym przede wszystkim instytucjom zarządzającym, samorządom wojewódzkim).

Najniższe ogniwo informatycznego systemu monitorowania (terminal systemu) stanowią Instytucje Wdrażające projekty współfinansowane z funduszy strukturalnych.

Wszystkie Instytucje Wdrażające wprowadzają do systemu i weryfikują dane na temat poszczególnych projektów realizowanych w ramach programów operacyjnych.

Informacje dotyczące płatności (na podstawie faktur) są wprowadzane na bieżąco przez Instytucje Wdrażające, natomiast sprawozdania oraz raporty nt. postępów realizacji zadań, zweryfikowane przez Instytucje Zarządzające i Komitety monitorujące, w układzie kwartalnym i rocznym. Baza danych umożliwia uzyskiwanie informacji w przekroju priorytetów, działań, kategorii interwencji strukturalnej, rodzaju funduszy oraz w przekroju

terytorialnym NTS II i NTS III. Wskazuje także na wielkość i pochodzenie współfinansowania ze strony polskiej.

W ramach bazy danych istnieje możliwość generowania dwóch rodzajów raportów: finansowego oraz na temat rzeczowych postępów wdrażania projektów, działań, priorytetów i programów. Raporty finansowe zawierają informacje na temat wartości i harmonogramu wdrażania przetargów, kontraktów oraz harmonogramu płatności, a także podstawowe informacje na temat efektów realizowanych projektów. Istotną funkcją elektronicznej bazy danych jest także możliwość generowania raportów dla Komisji Europejskiej w uzgodnionym formacie elektronicznym, w podziale na poszczególne fundusze strukturalne.²¹

Dodatkowo tworzony jest również komplementarny system monitorowania dla Europejskiego Funduszu Społecznego, pozwalający spełnić specyficzne wymogi tego funduszu.

4. Monitorowanie

Podstawową funkcją monitoringu i oceny funduszy strukturalnych w Polsce jest umożliwienie sprawnego zarządzania programami operacyjnymi i ich koordynacji na poziomie Narodowego Planu Rozwoju/Podstaw Wsparcia Wspólnoty, poprzez monitorowanie za pomocą wskaźników postępu realizacji i oceny skuteczności wdrażanych priorytetów, działań i projektów (zgodnie z art. 34 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999). W celu prowadzenia skutecznego monitoringu i oceny wszystkich wydatków publicznych (zarówno wspólnotowych, jak i krajowych), wyodrębnione komórki (departamenty) monitorujące wydatki i efekty rzeczowe interwencji publicznych, znajdują się docelowo w Instytucjach Zarządzających programami operacyjnymi.

Wszystkie jednostki uczestniczące w procesie przepływu środków z funduszy strukturalnych na wszystkich poziomach zarządzania stosują jednolite zasady monitoringu, zarówno finansowego, jak i rzeczowego, ograniczonego do niektórych wskaźników – przedstawiają informacje i raporty w ustalonym formacie.

4.1 Komitety monitorujące

Za monitorowanie przebiegu i sposobu realizacji Podstaw Wsparcia Wspólnoty i poszczególnych programów operacyjnych są odpowiedzialne poszczególne Instytucje Zarządzające. Nadzór nad działaniami Instytucji Zarządzających sprawują Komitety monitorujące. Na szczeblu krajowym powołany zostanie Krajowy Komitet Monitorujący Podstawy Wsparcia Wspólnoty. Na poziomie programów operacyjnych powstaną Komitety monitorujące programy sektorowe, Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, Program operacyjny – Pomoc techniczna, Funduszu Spójności oraz Inicjatywy EQUAL i programów współpracy przygranicznej realizowanych w ramach INTERREG. W ramach ZPORR utworzonych zostanie 16 podkomitetów monitorujących regionalne programy operacyjne (komponenty regionalne ZPORR).

Komitety tworzone są w uzgodnieniu z Instytucją Zarządzającą i po konsultacjach z partnerami społecznymi. Celem działania Komitetów monitorujących jest zagwarantowanie efektywności i jakości wdrażania pomocy (zgodnie z art. 35.3 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999). Komitet monitorujący działa jako niezależne ciało doradczo-opiniotwórcze dla

---

²¹ Zgodnie z art. 18 Rozporządzenia Komisji (WE) Nr 438/2001 ustanawiającym szczegółowe zasady dla wdrożenia Rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999 w sprawie systemów zarządzania i kontroli w zakresie pomocy udzielanej w ramach funduszy strukturalnych.

Instytucji Zarządzającej – udziela rekomendacji w zakresie wszelkich dostosowań i zmian w kierunkach i sposobach wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, zarówno odnoszących się do postępu merytorycznego i finansowego programu, jak i zarządzania środkami strukturalnymi.

Komitet monitorujący jest odpowiedzialny m.in. za:

- rozpatrzenie i zatwierdzenie kryteriów wyboru przedsięwzięć w ramach każdego działania,
- okresowe badanie postępu w zakresie osiągnięcia szczegółowych celów pomocy, określonych w programie operacyjnym i Uzupełnieniu Programu (*programme complement*),
- badanie rezultatów wdrażania programów operacyjnych, w szczególności osiągnięcia celów wyznaczonych dla różnych działań oraz ocenę w połowie okresu programowania,
- dostosowanie Uzupełnienia Programu wraz ze wskaźnikami rzeczowymi i finansowymi, które mają zostać wykorzystane do monitorowania pomocy,
- rozpatrzenie i zatwierdzenie rocznych i końcowych raportów na temat wdrażania programu operacyjnego, przed ich wysłaniem do Komisji Europejskiej,
- rozpatrzenie i zatwierdzenie wszelkich propozycji zmian decyzji Komisji w sprawie wkładu poszczególnych funduszy,
- zgłaszanie Instytucji Zarządzającej propozycji wszelkich dostosowań lub rewizji pomocy udzielonej w ramach programów operacyjnych, które umożliwią osiągnięcie celów lub usprawnią zarządzanie pomocą, w tym zarządzanie finansowe,
- rozpatrywanie i zatwierdzanie zgłoszonych przez Instytucję Zarządzającą programem operacyjnym propozycji przesunięcia środków pomiędzy priorytetami w ramach programu.

4.1.1 Krajowy Komitet Monitorujący Podstawy Wsparcia Wspólnoty

Skład Krajowego Komitetu Monitorującego Podstawy Wsparcia Wspólnoty zostanie powołany już w 2003 r., natomiast oficjalne zainicjowanie działania nastąpi nie później niż 3 miesiące od daty decyzji Komisji Europejskiej w sprawie wkładu funduszy strukturalnych (art. 35.1 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999). Pracom Krajowego Komitetu Monitorującego CSF przewodniczy Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (Instytucja Zarządzająca CSF).

Członkami Komitetu będą w 1/3 przedstawiciele ministerstw właściwych dla realizowanych w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty priorytetów, w 1/3 przedstawiciele partnerów społecznych, samorządów województw oraz wojewodów i w 1/3 przedstawiciele instytucji społeczno-gospodarczych (w tym środowisk naukowo-badawczych). Przedstawicielami samorządów województw i wojewodów są odpowiednio: przewodniczący Konwentu Wojewodów oraz przewodniczący Konwentu Marszałków Województw. Jeśli zakres omawianych spraw tego wymaga, w obradach Komitetu, na pisemne zaproszenie przewodniczącego, mogą uczestniczyć z prawem głosu przedstawiciele innych ministerstw właściwych oraz bez prawa głosu - przedstawiciele innych instytucji. W pracach Komitetu, w charakterze doradczym na zasadzie obserwatorów, uczestniczą także przedstawiciele Komisji

Europejskiej i międzynarodowych instytucji finansowych, np. Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

Procedury i sposób działania Krajowego Komitetu Monitorującego CSF, w tym częstotliwość obradowania (przynajmniej dwie sesje w roku), zostaną określone przez niego samego i uzgodnione z Instytucją Zarządzającą CSF (art. 35.2).

Podkomitety Monitorujące Krajowy Komitet Monitorujący CSF

W ramach Krajowego Komitetu Monitorującego Podstawy Wsparcia Wspólnoty działają stałe Podkomitety monitorujące zagadnienia horyzontalne, mianowicie:

- Podkomitet Monitorujący ds. zatrudnienia i zasobów ludzkich,
- Podkomitet Monitorujący ds. środowiska,
- Podkomitet Monitorujący ds. społeczeństwa innowacyjnego,
- Podkomitet Monitorujący ds. polityki regionalnej,
- Podkomitet Monitorujący ds. małych i średnich przedsiębiorstw.

W skład Podkomitetów monitorujących wchodzi obok Instytucji Zarządzającej CSF, przedstawiciele ministerstw zaangażowanych w realizację programów operacyjnych, główne Instytucje Wdrażające, partnerzy społeczni i gospodarczy oraz środowiska naukowe z danych dziedzin. Celem pracy Podkomitetów jest monitorowanie wdrażania polityk horyzontalnych w przekroju wszystkich programów operacyjnych. Podkomitety będą raportowały postęp realizacji tych polityk do Krajowego Komitetu Monitorującego CSF. Tryb pracy Podkomitetów monitorujących określi Krajowy Komitet Monitorujący CSF.

4.1.2 Komitety monitorujące programy operacyjne

W skład Komitetów monitorujących programy operacyjne wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (Instytucji Zarządzającej Podstawami Wsparcia Wspólnoty), Ministerstwa Finansów (Instytucji Płatniczej), ministerstw zaangażowanych w realizację programów sektorowych, przedstawiciele regionów – zaangażowani we wdrażanie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, a także partnerzy społeczni i gospodarczy. Kierowanie poszczególnymi komitetami monitorującymi powierzono przedstawicielom Instytucji Zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi.

Specjalne funkcje w zakresie sposobu przeprowadzania monitoringu i oceny programów operacyjnych przypisane są Komitetowi Monitorującemu program Pomocy technicznej. Do zadań Komitetu należy m.in. nadzór nad prawidłowością funkcjonowania systemu monitorowania i uruchamianie procesu oceny Podstaw Wsparcia Wspólnoty i poszczególnych programów operacyjnych. Komitet monitorujący w porozumieniu z Instytucją Zarządzającą programem operacyjnym przygotowuje procedury i sposób działania, w tym częstotliwość obradowania, która nie może być mniejsza niż dwie sesje do roku.

Komitety monitorujące mogą tworzyć stałe podkomitety i grupy robocze (w zależności od potrzeb), zorientowane na monitorowanie szczególnych, interdyscyplinarnych (horyzontalnych) zagadnień takich jak: zatrudnienie, małe i średnie przedsiębiorstwa, równość szans kobiet i mężczyzn, ochrona środowiska, społeczeństwo innowacyjne.

4.2 Skwantyfikowane cele, podstawowe wskaźniki monitorowania

Institucja Zarządzająca Podstawami Wsparcia Wspólnoty oraz Instytucje Zarządzające programami operacyjnymi wraz z ich Komitetami monitorującymi, zgodnie z art. 36 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999, prowadzą monitoring w oparciu o fizyczne i finansowe wskaźniki (*baseline indicators*). Wskaźniki, określone w Podstawach Wsparcia Wspólnoty (*por. aneks I*) oraz w poszczególnych programach operacyjnych, służą mierzeniu postępu realizacji programów operacyjnych, priorytetów, działań i projektów oraz ocenie ich efektywności w ujęciu rzeczowym i finansowym.

Docelową, merytoryczną podstawą systemu wskaźników jest układ celów Podstaw Wsparcia Wspólnoty. Wskaźniki zostały ułożone w sposób hierarchiczny, odpowiadający sekwencji celów (od najbardziej ogólnych do szczegółowych), zgodnie z zasadą im wyższy poziom procedury programowania i bardziej generalny cel wdrażania, tym mniejsza liczba wskaźników oraz ich bardziej ogólny i uniwersalny charakter. Na niższych poziomach procedury programowania (priorytety i działania) monitoring jest prowadzony za pomocą niezależnych, ale wysoce zintegrowanych wskaźników podstawowych, odpowiadających:²²

- trzem kategoriom interwencji na poziomie priorytetów: rozwojowi i modernizacji otoczenia produkcyjnego, zatrudnieniu i zasobom ludzkim oraz infrastrukturze służącej wzrostowi gospodarczemu;
- grupom problemów na poziomie działań.

Kryteria doboru wskaźników uwzględniają reguły rekomendowane przez Komisję Europejską (trafność, stosowność, dostępność, wiarygodność, mierzalność, porównywalność). Wymóg ten wprowadza następujące warunki:

- mała liczba wskaźników, rosnąca w miarę schodzenia na niższy poziom analiz,
- dostępność wskaźników w systemie statystyki państwowej lub wprowadzenie ich do ewidencji za pomocą niewielkich nakładów finansowych i organizacyjnych,
- cykliczność pomiaru wartości danego wskaźnika w krótkich odstępach czasowych,
- reprezentatywność wskaźników dla pewnego zbioru zjawisk społeczno-gospodarczych,
- przystępność i łatwość interpretacji wskaźników dla analiz i podejmowania decyzji,
- przydatność w procesie programowania, rozumiana jako operowanie wskaźnikami zgeneralizowanymi, nie opisującymi sytuacji szczegółowych.

Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, w oparciu o zalecany przez Komisję Europejską *Dokument roboczy nr 3 – wskaźniki dla procedur monitoringu i ewaluacji, założenia metodologiczne*, przygotowało materiał pt. „Wytyczne do tworzenia wskaźników monitoringu programów, priorytetów, działań i projektów oraz lista podstawowych wskaźników monitorowania w poszczególnych obszarach interwencji funduszy strukturalnych”. Uniwersalny zestaw wskaźników podstawowych (*por. aneks I*) pozwala na porównywanie przebiegu przedsięwzięć o podobnym charakterze w ramach różnych programów operacyjnych. Trzy kategorie wskaźników: produktu, rezultatu i oddziaływania, zestawiane są każdorazowo z wymiernymi (mierzonymi wielkością nakładów finansowych czy materialnych oraz liczbą zaangażowanych osób) nakładami na realizację projektu,

---

²² Zależności pomiędzy poszczególnymi poziomami wskaźników zostały przedstawione w załączniku do niniejszego systemu wdrażania.

działania, priorytetu czy programu. Prezentowane wskaźniki podstawowe (w układzie kategorii interwencji funduszy strukturalnych na poziomie kodu dwucyfrowego) mogą być użyte, przy zastosowaniu odpowiedniej agregacji, na każdym poziomie systemu monitorowania od pojedynczego projektu, aż po program operacyjny. Podstawowe wskaźniki (*baseline indicators*) dla Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 zostały przedstawione w aneksie.

Wskaźniki podstawowe uzupełniane są konstruowanymi – w zależności od potrzeb – w ramach programów operacyjnych, wskaźnikami dodatkowymi, w tym także dotyczącymi programów rozwoju wsi (finansowanych z Europejskiego Funduszu Orientacji Gwarancji Rolnej, Rozporządzenie Rady Nr 1257/1999) oraz programów rozwoju rynku pracy i zasobów ludzkich (finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, Rozporządzenie Rady Nr 1784/1999). Wskaźniki dodatkowe odzwierciedlają specyfikę konkretnych projektów, działań czy priorytetów, trudną do uchwycenia przy pomocy wskaźników podstawowych. Zalecane wskaźniki podstawowe mogą być stosowane w ramach różnych programów operacyjnych (por. aneks nr 1).

Bazą informacji statystycznej zbieranej na potrzeby wskaźników monitorowania są źródła statystyki państwowej. Konieczne jest jednak wspieranie danych statystyki państwowej poprzez zamawiane badania, próby i ankiety (w szczególności w przypadku wskaźników oddziaływania). Ocena wielkości środków potrzebnych na uruchomienie tego typu przedsięwzięć w każdym z programów operacyjnych stanowi jeden z elementów programu operacyjnego Pomocy technicznej. Częstotliwość pomiaru (a tym samym raportowania) wskaźników jest różna w zależności od kategorii wskaźnika (produkt, rezultat, oddziaływanie) i od poziomu w strukturze wdrażania. Bazowym okresem, wobec którego porównywane są zmiany wskaźników jest rok (lub jego ostatni kwartał) poprzedzający rok, w którym rozpoczęto wdrażanie programu, priorytetu, działania czy projektu. W zależności od potrzeb, pomiary wskaźników w podstawowych okresach mogą być dokonywane w krótszych (niż rok) okresach oraz agregowane do okresów dłuższych. Podstawowe częstotliwości pomiaru wskaźników zostaną określone w Uzupełnieniach Programów.

5. Ocena (ewaluacja)

Nieodłącznym, wymaganym przez art. 40-43 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999, elementem systemu wdrażania Podstaw Wsparcia Wspólnoty, jest ewaluacja skuteczności podejmowanych działań i postępów w ich realizacji, zarówno na podstawie określonych wskaźników rzeczowych, osiągniętego wyniku finansowego, jak i oceny sprawności systemu administracyjnego uruchamiania środków publicznych.

5.1 Ocena przed realizacją programu (ewaluacja ex-ante) (art. 41)

Celem oceny *ex ante* jest dostarczenie podstaw do przygotowania planów rozwoju oraz programów operacyjnych. Obejmuje ona analizę silnych i słabych stron państwa, danego regionu lub sektora, jak również ich potencjału, w tym w szczególności:

- ocenę *ex ante* sytuacji społeczno-gospodarczej, w tym trendów na krajowym rynku pracy,
- ocenę *ex ante* sytuacji środowiskowej danego regionu wraz z rozwiązaniami zapewniającymi zgodność z krajową i wspólnotową polityką w tym zakresie,

- ocenę *ex ante* w kategoriach równości pomiędzy kobietami i mężczyznami w odniesieniu do szans na rynku pracy i traktowania w pracy (*gender equal opportunities*).

Ocena *ex ante* uwzględnia również analizę sytuację Polski (regionu, sektora) w kategoriach konkurencyjności i innowacyjności, małych i średnich przedsiębiorstw, zatrudnienia i rynku pracy. Dzięki przeprowadzonej ocenie oszacowana zostaje spójność strategii i wybranych celów ze specyficznymi cechami danych regionów, trendami demograficznymi oraz oczekiwany wpływ planowanych priorytetów i działań.

Ocena *ex ante* Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 i programów operacyjnych została przeprowadzona przez grupę międzynarodowych i polskich ekspertów (*szerzej o ocenie ex-ante NPR w rozdziale II.1*).

5.2 Ocena bieżąca (on-going), w połowie okresu (mid-term) i na jego zakończenie (ex-post)

Efektywność wdrażania Podstaw Wsparcia Wspólnoty i programów operacyjnych jest przedmiotem oceny bieżącej (*on-going*), w połowie okresu wdrażania (*mid-term*) oraz po zakończeniu realizacji (*ex-post*).

Bieżąca ewaluacja działań sektorowych, horyzontalnych i regionalnych przeprowadzana jest na zlecenie Krajowej Jednostki Ewaluacji, powołanej w strukturze Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej zarządzającego Podstawami Wsparcia Wspólnoty. Krajowa Jednostka Ewaluacji, nadzorowana przez Komitet monitorujący programu Pomocy technicznej, jest odpowiedzialna za koordynację działań z zakresu oceny oraz opracowywanie standardów jej przeprowadzania. Funkcją tej jednostki jest także zlecenie niezależnym ewaluatorom zewnętrznym bieżących ewaluacji działań sektorowych, horyzontalnych i regionalnych. Stopniowo tworzone są także komórki ewaluacyjne w Instytucjach Zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi.

Zgodnie z art. 42 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999 ocena w połowie okresu wdrażania (*mid-term*) jest przeprowadzona przez zewnętrznych ewaluatorów dla każdego programu operacyjnego i Podstaw Wsparcia Wspólnoty, przy zachowaniu zasady partnerstwa pomiędzy Komisją Europejską, krajem członkowskim a Instytucjami Zarządzającymi. Z uwagi na krótki okres realizacji Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006, tj. 3 lata, nie planuje się przeprowadzenia oceny programu w połowie jego realizacji (*mid-term*).

Oceny po zakończeniu programu (art. 43) dokonuje się na zlecenie Komisji Europejskiej we współpracy z krajem członkowskim i Instytucjami Zarządzającymi. Przeprowadzona przez niezależnych ekspertów, obejmuje wykorzystanie środków, skuteczność i wydajność pomocy oraz jej oddziaływanie. Ocena *ex post* zostanie przeprowadzona nie później niż trzy lata po zakończeniu okresu programowania.

6. Partnerstwo

Przygotowanie i realizacja NPR/CSF odbywa się z zachowaniem zasady partnerstwa, zgodnie z wytycznymi zawartymi w art. 8 Rozporządzenia Rady Nr 1260/99 oraz zapisami Ustawy z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz. U. z 2000 r., Nr 48, poz. 550). Zgodnie z tą ustawą wszystkie działania z zakresu polityki rozwoju regionalnego państwa są opiniowane przez przedstawicielstwo partnerów społecznych, wyłonionych na podstawie przepisów ustawy i rozporządzenia MRRiB z dnia 17 sierpnia

2000 r. w sprawie trybu wyłaniania przedstawicielstwa partnerów społecznych i gospodarczych.

W skład przedstawicielstwa wchodzi: przedsiębiorcy i ich organizacje, pracodawcy i ich organizacje, związki zawodowe, organizacje pozarządowe oraz instytucje naukowe. Podmioty, nie uwzględnione w składzie przedstawicielstwa partnerów społecznych i gospodarczych, uczestniczą w procedurze opiniowania dokumentów programowych polityki regionalnej przez współdziałanie z instytucjami i organizacjami wyłonionymi do przedstawicielstwa. Podmioty o zasięgu regionalnym biorą udział w procedurze opiniowania regionalnych dokumentów programowych poprzez współpracę z samorządem województwa.

W trakcie prac nad Narodowym Planem Rozwoju na lata 2004-2006 oraz programami operacyjnymi, planowane kierunki działań były konsultowane ze środowiskiem partnerów społecznych zainteresowanych określonymi dziedzinami, m. in. w zakresie transportu, ochrony środowiska, rozwoju zasobów ludzkich, rozwoju obszarów wiejskich, i współpracujących z poszczególnymi instytucjami odpowiedzialnymi za zarządzanie programami operacyjnymi. Jednym z podstawowych elementów realizacji zasady partnerstwa był proces konsultacji społecznych ww. dokumentów mający miejsce w okresie lipiec-październik 2002 r. Do partycypacji społecznej związanej z NPR zaproszono partnerów na poziomie regionalnym i lokalnym (samorzady), organizacje pozarządowe, stowarzyszenia i ugrupowania przedsiębiorców, instytucje otoczenia biznesowego, środowiska profesjonalno – akademickie. Celem konsultacji była przede wszystkim prezentacja projektu NPR, poszczególnych projektów programów operacyjnych i ich znaczenia dla rozwoju regionów oraz informacja o przygotowaniach instytucjonalnych do wdrażania programów (*wyniki konsultacji społecznych NPR – w aneksie II*).

Partnerzy społeczni i gospodarczy zidentyfikowani na etapie opracowania dokumentów programowych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, uczestniczą także w procesie wdrażania projektów współfinansowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, między innymi poprzez udział w pracach Komitetów sterujących wyborem projektów i komitetów monitorujących poszczególne programy operacyjne (szerzej o udziale partnerów społecznych w pracach Komitetów sterujących w rozdziale IX. 2.2.3 oraz w monitorujących – w rozdziale IX.4.1). Ponadto wszyscy partnerzy społeczni i gospodarczy są na bieżąco informowani o pomocy udzielanej z funduszy strukturalnych.

Zgodnie z art. 46 Rozporządzenia Rady Nr 1260/99 oraz Rozporządzenia Komisji Nr 1159/2000 Instytucje Zarządzające są odpowiedzialne za informowanie wszystkich partnerów społecznych i gospodarczych uczestniczących w procesie wdrażania funduszy strukturalnych o zaangażowaniu finansowym UE w realizację projektów. W tym celu Instytucje Zarządzające przygotowują i realizują plan działań w zakresie informacji i promocji (*Communication Action Plan for Information and Publicity*) na poziomie CSF i programów operacyjnych (*Plan działań w zakresie informacji i promocji Podstaw Wsparcia Wspólnoty w rozdz. IX.8*).

7. Raporty i promocja

7.1 Roczne i końcowe raporty implementacyjne

W ciągu sześciu miesięcy od zakończenia każdego pełnego roku kalendarzowego Instytucja Zarządzająca Podstawami Wsparcia Wspólnoty przedstawia Komisji Europejskiej raport roczny na temat wdrażania tego dokumentu. Najpóźniej w ciągu sześciu miesięcy po ostatecznym terminie kwalifikowania się wydatków przedkładany jest Komisji Europejskiej

raport końcowy z realizacji Podstaw Wsparcia Wspólnoty (art. 37 Rozporządzenia Rady Nr 1260/1999).

Przed przekazaniem do Komisji Europejskiej przygotowane raporty implementacyjne poddawane są weryfikacji, a następnie zatwierdzane przez Komitet Monitorujący Podstawy Wsparcia Wspólnoty.

Roczne i końcowe raporty implementacyjne zawierają w szczególności:

- wszelkie zmiany warunków ogólnych istotnych z punktu widzenia wdrażania pomocy, zwłaszcza zmiany głównych trendów społeczno-gospodarczych, polityk krajowych, polityki regionalnej i sektorowych, a w określonych sytuacjach także ich wpływu na wzajemną spójność pomocy z różnych funduszy,
- postęp we wdrażaniu priorytetów i działań dla każdego funduszu w nawiązaniu do ich szczegółowych celów wraz z kwantyfikacją wskaźników rezultatów i oddziaływania na poziomie priorytetów i działań,
- finansowe wdrażanie pomocy, streszczające dla każdego działania całkowite wydatki faktycznie wypłacone przez Instytucję Płatniczą wraz z wykazem całkowitych płatności otrzymanych z Komisji Europejskiej i wskaźnikami finansowymi,
- działania podjęte przez Instytucję Zarządzającą Podstawami Wsparcia Wspólnoty i Komitet Monitorujący Podstawy Wsparcia Wspólnoty w zakresie zagwarantowania jakości i efektywności wdrażania niniejszego dokumentu programowego, w tym w szczególności w zakresie monitoringu, kontroli finansowej, oceny znaczących problemów napotkanych w trakcie zarządzania pomocą, wykorzystania pomocy technicznej oraz prowadzenia działań promocyjnych,
- działania podjęte w zakresie zagwarantowania zgodności z politykami wspólnotowymi oraz zapewnienia koordynacji pomocy strukturalnej Wspólnoty Europejskiej.

Sprawozdania Instytucji Wdrażających nt. postępów realizacji projektów przekazywane są w systemie kwartalnym do Instytucji Zarządzających programami operacyjnymi. Na tej podstawie Instytucje Zarządzające przygotowują kwartalne oraz półroczne raporty dotyczące realizacji programów operacyjnych, które są przedstawiane Komitetom monitorującym do akceptacji, następnie przekazywane do Instytucji Zarządzającej Podstawami Wsparcia Wspólnoty oraz Instytucji Płatniczej. Roczny raport z realizacji programu operacyjnego Instytucje Zarządzające, po zatwierdzeniu przez Komitety monitorujące, przekazują do Komisji Europejskiej. Jednostki monitorująco-kontrolne poszczególnych funduszy przygotowują – na potrzeby Instytucji Zarządzającej CSF, Krajowego Komitetu Monitorującego CSF oraz Komisji Europejskiej - kwartalne i roczne raporty z postępów realizacji danego funduszu.

7.2 Informacja i promocja

Instytucja Zarządzająca Podstawami Wsparcia Wspólnoty (oraz Instytucje Zarządzające poszczególnymi programami operacyjnymi) zapewnia przestrzeganie zapisów Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1159/20, dotyczącego stosowania środków informacyjnych

i promocyjnych wykorzystywanych przez państwa członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych.

Zarówno dla Podstaw Wsparcia Wspólnoty, jak i na poziomie każdego programu operacyjnego opracowano plan działań komunikacyjnych, uszczegółowiony w Uzupełnieniu Programu. Wykorzystywane środki informacyjne i promocyjne mają na celu przede wszystkim informowanie potencjalnych i faktycznych odbiorców pomocy o możliwościach wspólnego wsparcia ze strony Unii Europejskiej i państw członkowskich oraz informowanie opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy unijnej dla poszczególnych projektów i rezultatach tych działań.

W każdej Instytucji Zarządzającej wydzielono komórki odpowiedzialne za informację i promocję. Zadaniem tych komórek jest m.in. dostarczanie i upowszechnianie informacji o funduszu, z którego środków finansowany jest dany program operacyjny, o realizowanych w jego ramach projektach, a także inicjowanie i realizacja dodatkowych działań promocyjnych, typu imprezy informacyjne. Komórki zajmujące się informacją i promocją pełnią też funkcję głównego punktu kontaktowego (obok Instytucji Wdrażających) dla potencjalnych Beneficjentów i opinii publicznej. Koszty związane z wdrażaniem zadań informacyjnych i promocyjnych pokrywane są z budżetu sektorowego programu operacyjnego - Pomoc techniczna.

Ocena skuteczności działań podjętych dla zagwarantowania promocji pomocy jest dokonywana w ramach ewaluacji poszczególnych programów. Niezależnie od tego komitety monitorujące rozpatrują i zatwierdzają roczne raporty na temat wdrażania funduszy strukturalnych, zawierające informacje o działaniach podjętych dla zagwarantowania promocji pomocy.

Ponadto, wszystkie Jednostki monitorująco-kontrolne poszczególne fundusze (ERDF, ESF, EAGGF, FIFG) utworzą punkty konsultacyjne dla Instytucji Wdrażających i Beneficjentów końcowych, służące doradztwem w zakresie kwalifikowalności wydatków i procedur funduszy. Jednostki upowszechniać będą informacje na temat interwencji poszczególnych funduszy oraz będą prowadzić/koordynować szkolenia w zakresie procedur wdrażania i kwalifikowalności wydatków danego funduszu.

8. Plan działań w zakresie informacji i promocji Podstaw Wsparcia Wspólnoty *(CSF Communication Action Plan)*

8.1 Faza przygotowań

Wstępna – czerwiec/listopad 2002 r.

Strona polska, realizując przepisy dotyczące zasady partnerstwa, zgodnie z Rozporządzeniem Rady z 21 czerwca 1999 r. wprowadzającym ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych (Nr 1260/99 WE), przygotowała specjalny mechanizm konsultacji (konsultacja i partnerstwo w postaci konferencji, seminariów, grup roboczych, itp.) Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 oraz poszczególnych programów operacyjnych:

- na poziomie centralnym - poprzez spotkania organizowane przez Ministerstwo Gospodarki oraz poszczególne ministerstwa odpowiedzialne za Sektorowe Programy Operacyjne,
- na poziomie regionalnym – poprzez organizowane przez Urzędy Marszałkowskie debaty wewnątrz każdego województwa oraz środowiska województwa z właściwymi instytucjami na poziomie centralnym.

Konsultacje społeczne trwały od 16 lipca 2002 r. do 21 listopada 2002 r. W tym czasie odbyło się:

- 6 spotkań ogólnopolskich poświęconych Narodowemu Planowi Rozwoju na lata 2004-2006 (w tym 4 konferencje tematyczne, tj.: konferencja dla przedsiębiorców, dotycząca kształtowania rynku pracy i zmian struktury zatrudnienia, konferencja dotycząca badań, rozwoju i nowych technologii, konferencja dla przedstawicieli państw członkowskich UE i państw kandydujących),
- ponad 30 spotkań ogólnopolskich poświęconych poszczególnym programom sektorowym,
- 16 spotkań regionalnych dotyczących NPR i ZPORR,
- inne spotkania tematyczne adresowane do poszczególnych środowisk naukowych, społecznych, ekologicznych, gospodarczych (posiedzenia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Rady Polityki Regionalnej Państwa oraz Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów).

Szacuje się, że w konsultacjach NPR, Programów Operacyjnych i konsultacjach komponentów regionalnych ZPORR uczestniczyło ponad 5 tys. osób, tj. przedstawiciele jednostek samorządów terytorialnych, organizacje społeczne, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia i ugrupowania przedsiębiorców, instytucje otoczenia biznesowego, środowiska profesjonalno-akademickie.

W zakresie prac nad przygotowaniem projektów, które mogą być zakwalifikowane do finansowania z budżetu Unii Europejskiej (tzw. *project pipeline*) przygotowano bazę danych dla projektów współfinansowanych z ERDF. Oficjalne uruchomienie bazy nastąpiło w listopadzie 2002 r. W styczniu 2003 r. zakończą się prace nad bazą danych dla projektów współfinansowanych z Funduszu Spójności.

Po przyjęciu NPR – styczeń 2003 r.

Ogólna prezentacja

- po przyjęciu przez Radę Ministrów przedstawienie przez Rząd NPR do wiadomości publicznej z wyjaśnieniem – (konferencja prasowa),
- każdy z ministrów odpowiedzialnych za poszczególne programy operacyjne przekazuje do wiadomości publicznej najważniejsze informacje dotyczące programu (konferencja prasowa),
- wydrukowanie oraz rozpowszechnianie NPR:
  - przygotowanie folderu dokumentu w formie syntetycznej i przystępnej dla szerokiego kręgu odbiorców (z przeznaczeniem dla wszystkich regionów, powiatów, gmin, partnerów społeczno – zawodowych, gospodarczych oraz organizacji pozarządowych itp.),
  - konferencje,
  - publikacje w internecie.

Przygotowanie do wdrażania – 2003r. – maj 2004 r.

Informacja zorientowana na Beneficjenta końcowego (koordynacja Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej)

- Prowadzenie szkoleń dla Beneficjentów końcowych
- Każdy minister odpowiedzialny za SOP (seminarium na poziomie krajowym + konferencja prasowa).
- Na poziomie województw (kampania informacyjna przygotowana wspólnie przez wojewodów i marszałków, np. prasa, radio oraz telewizja lokalna).
- Upowszechnianie podręcznika procedur wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności (zamieszczenie na stronie internetowej).

Po negocjacjach nad Podstawami Wsparcia Wspólnoty oraz Programami Operacyjnymi – od czerwca 2004 r.

Prezentacja CSF

- przedstawienie przez Rząd CSF do wiadomości ogólnej z wyjaśnieniem – (konferencja prasowa),
- każdy z ministrów odpowiedzialnych za poszczególne SOP przekazuje do wiadomości publicznej najważniejsze informacje dotyczące programu (konferencja prasowa),
- bardziej precyzyjne informacje skierowane do Beneficjentów końcowych (koordynacja Ministerstwo Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej),
- każdy minister odpowiedzialny za SOP (seminarium na poziomie krajowym + konferencja prasowa),
- na poziomie województw (kampania informacyjna przygotowana wspólnie przez wojewodów i marszałków).

Wydrukowanie oraz rozpowszechnienie CSF (podobne postępowanie jak w przypadku NPR. Rozpowszechnienie dokumentu w formie syntezy, przystępnej i zrozumiałej dla każdego obywatela, przy okazji prezentacji CSF przez Rząd).

Wydrukowanie oraz rozpowszechnienie Programów Operacyjnych realizowanych w ramach CSF

Rozpowszechnienie Uzpełnień Programu dla każdego z programów operacyjnych

Przygotowanie przez każde z województw (wspólna inicjatywa Marszałków i Wojewodów) broszur informacyjnych (informacje o programach, warunki, instrukcje itp.), w przystępnej i zrozumiałej formie oraz ich rozpowszechnienie przez urzędy powiatowe, gminne, partnerów społeczno-zawodowych, gospodarczych, + konferencja prasowa rozpoczynająca powyższe działania informacyjne zorganizowana przez samorządowe i rządowe władze wojewódzkie.

Wykorzystanie już istniejących stron internetowych w celu wprowadzenia ogólnodostępnej sieci informacyjnej (koncepcja do opracowania), pozwalającego na umieszczanie wskazanych informacji oraz dokumentów przez poszczególne instytucje na każdym szczeblu (Ministerstwo Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej, ministerstwa właściwe – Instytucje Zarządzające, urzędy wojewódzkie i marszałkowskie) oraz na wzajemne konsultacje.

Dokumenty:

- Narodowy Plan Rozwoju
- Podstawy Wsparcia Wspólnoty
- Sektorowe Programy Operacyjne i ZPORR, a w jego ramach wszystkie wojewódzkie programy operacyjne
- Uzupełnienia Programów
- Program Pomocy Technicznej
- Dokument programowy dla Funduszu Spójności
- Programy operacyjne Inicjatyw Wspólnotowych INTERREG oraz EQUAL

Sieć będzie również wykorzystywana i uaktualniana w fazie wdrażania programów.

8.2 Faza wdrażania programów (2004-2006)

Zgodnie z art. 46 Rozporządzenia Rady 1260/99 Instytucje Zarządzające każdego z programów są odpowiedzialne za przekazywanie informacji na temat dostępności środków UE oraz możliwościach stwarzanych przez projekty finansowane z tych środków.

Zgodnie z Rozporządzeniem Komisji 1159/2000 Instytucje Zarządzające są odpowiedzialne za zapewnienie przestrzegania zasady dotyczącej informowania o zaangażowaniu finansowym UE w realizację projektów m.in. poprzez informacje wizualne (tablice informacyjne): zapewnienie przestrzegania tych zasad przez Instytucje Pośredniczące, Beneficjentów końcowych i realizatorów projektów (np. poprzez wprowadzenie odpowiednich zapisów w umowach).

Utworzenie systemu wymiany informacji (WEB + forum) wewnątrz - administracyjnej koordynowanego przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (pomiędzy Instytucjami zarządzającymi, urzędami marszałkowskimi i wojewódzkimi):

- przykłady dobrych projektów,
- napotymane trudności,
- często zadawane pytania (*frequently asked questions* - FAQ),
- sprawozdania z posiedzeń Komitetów monitorujących.

Informacje ogólne przekazywane do wiadomości publicznej

a) rozpowszechniane corocznie:

Przekazywanie do wiadomości publicznej informacji na temat postępów we wdrażaniu NPR, CSF oraz Programów Operacyjnych - na podstawie sporządzanych corocznie raportów (zgodnie z Rozporządzeniem 1260/99 art. 37) przez Radę Ministrów oraz ministrów właściwych dla każdego SOP:

- konferencje prasowe
- materiały informacyjne
- strony internetowe, etc.

b) bieżące - na temat postępów w realizacji programów:

Opracowanie systemu informacji przekazywanych do wiadomości publicznej (za pośrednictwem mediów – artykuły prasowe, audycje telewizyjne i radiowe oraz konferencje, publikacje, raporty, broszury etc.) na temat:

- stanu zaawansowania realizacji programów i ich efektów
- oceny realizacji programów
- przykładów dobrych projektów realizowanych w ramach wszystkich programów (+wymiana informacji pomiędzy regionami w zakresie „najlepszych praktyk” i doświadczeń).

Funkcjonowanie systemu informacji zorientowanego głównie na Beneficjentów i potencjalnych wnioskodawców (potencjalnych realizatorów projektów):

a) system informacji elektronicznej dla każdego SOP oraz ZPORR i jego 16 komponentów wojewódzkich:

- informacje o możliwościach przedkładania propozycji/realizacji projektów w ramach poszczególnych programów i kryteriach wyboru projektów
- porady *online*
- formularze wniosków
- forum
- porady techniczne
- często zadawane pytania (*frequently asked questions* - FAQ)

b) publikacja przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej biuletynu informacyjnego (kwartalnie) przeznaczonego dla szerokiego kręgu odbiorców – w formie drukowanej oraz elektronicznej na stronach internetowych i zawierającego:

- informacje o możliwościach przedkładania propozycji/realizacji projektów w ramach poszczególnych programów ,
- wyjaśnienia,
- przykłady „najlepszych praktyk”,
- artykuły zawierające analizy, komentarze, koncepcje oraz opinie, etc.

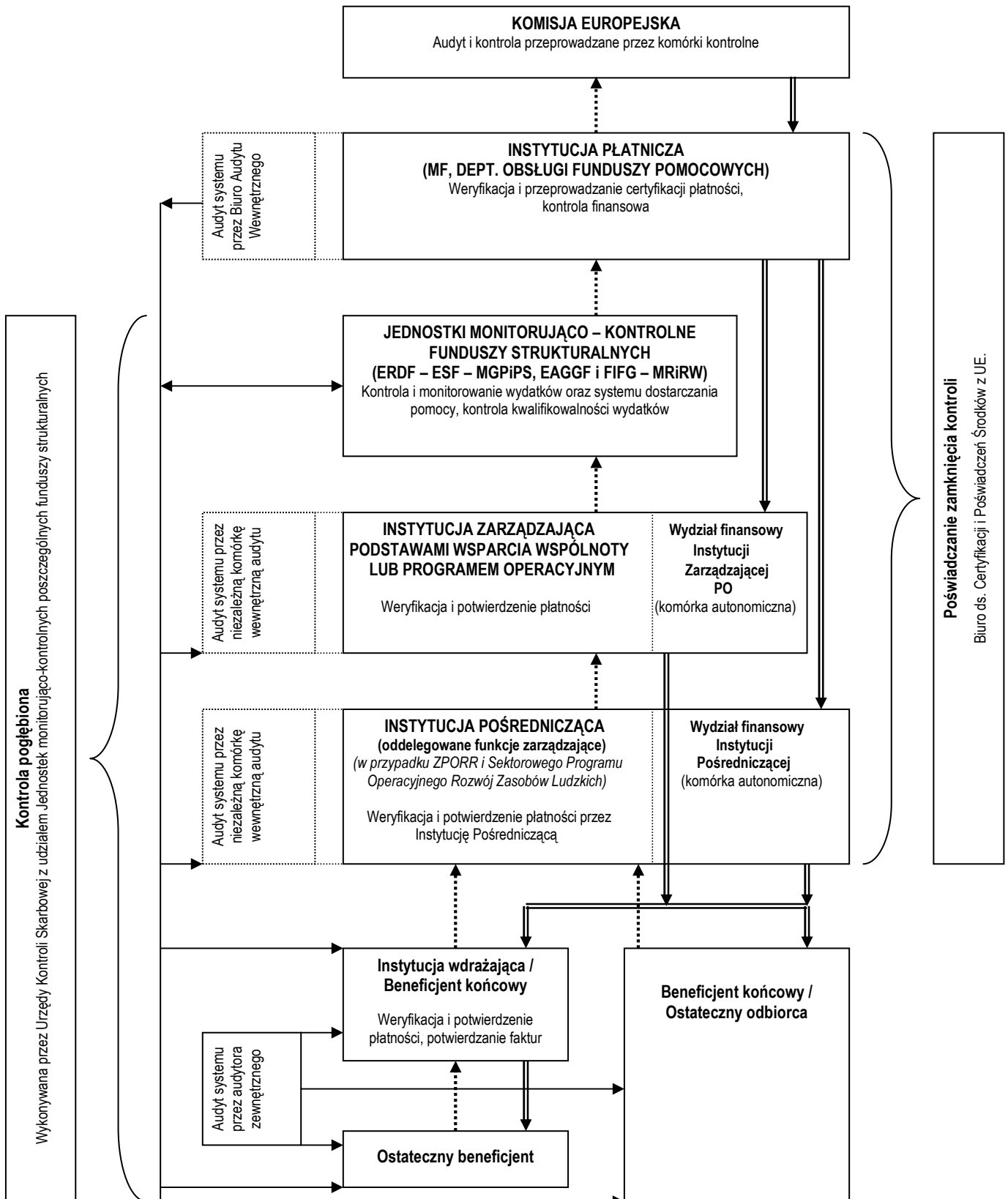
(bardziej szczegółowe biuletyny informacyjne wydawane będą przez poszczególne instytucje zarządzające programami/lub odpowiedzialne za koordynację danego funduszu).

c) utworzenie w każdym z województw punktów informacyjno-doradczych odpowiedzialnych m.in. za:

- informowanie o dostępności środków UE oraz możliwościach stwarzanych przez projekty finansowane z tych środków,
- pomoc wnioskodawcom w zakresie przygotowywania wniosków,
- udzielanie informacji i porad technicznych etc. z przeznaczeniem dla beneficjentów końcowych oraz obywateli (utworzone we współpracy urzędu wojewódzkiego i marszałkowskiego).

Wykres 32. Zarządzanie finansowe i kontrola wydatków w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty i programów operacyjnych – model uproszczony

	Przeptyw płatności z Funduszy Strukturalnych
	Potwierdzanie i weryfikacja płatności z Funduszy Strukturalnych, monitoring rzeczowy i finansowy
	Audyty systemu

ANEKSY

I. Wskaźniki dla Narodowego Planu Rozwoju

Nazwa dokumentu / priorytetu	Wskaźnik	Poziom	Wartość w roku bazowym ²³	Zakładana wartość wskaźnika w końcu roku 2006	Źródło danych/częstość pomiaru
Narodowy Plan Rozwoju	PKB na mieszkańca w relacji do średniej UE (UE 15 =100 %)	krajowy	40,0	42,0-43,0	EUROSTAT/rocznie
	Średnioroczne tempo wzrostu tempo PKB (rok poprzedni = 100)	krajowy	1,0	6,0	RSRP GUS/rocznie
	Relacja poziomów PKB na 1 mieszkańca między województwem najuboższym a najbogatszym	krajowy	1:2,2 (2000)	≤1:2,2	RSW ²⁴ GUS/rocznie
	Wskaźnik zatrudnienia ludności (w wieku 15-64 lata)	krajowy	52,7	54-55%	RSW GUS/EUROSTAT/rocznie
	Stopa bezrobocia ogółem	krajowy	19,9 (II kw. 2002)	15,0	GUS BAEL /kwartalnie
	Zróżnicowanie stopy bezrobocia na poziomie podregionów (NTS III)	krajowy	1:7,1	pon 1:6	Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw GUS/ kwartalnie
	Udział pracujących w sektorach gospodarki (I/II/III)	krajowy	19,1/30,5/50,4	17,5/30,5/52,0	GUS BAEL/EUROSTAT/rocznie
	Poziom wykształcenia (podstawowe/średnie/wyższe)	krajowy	17,6/70,8/11,6 (2000)	15,0/72,0/13,0	GUS BAEL/rocznie
	Nakłady na działalność badawczą i rozwojową ogółem (% PKB)	krajowy	0,65	Ok. 1,5	RS RP ²⁵ GUS/rocznie
	Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska(w % PKB): - ochrona środowiska - gospodarkę wodną	krajowy	0,8 0,2	1,2 0,3	RSRPGUS/rocznie
	Autostrady / drogi ekspresowe (w km)	krajowy	398 / 206	940 / 399	RSW GUS/rocznie
	Dostęp do Internetu: liczba hostów /100 mieszkańców	krajowy	1,2 (I kw.2002)	3,4	EUROSTAT/rocznie
	Linie kolejowe (w km): - zmodernizowane	krajowy	300	2.434	RSW GUS/rocznie
PO Transport - Gospodarka Morska					
	Bezpieczeństwo ruchu drogowego (wypadki śmiertelne na 10 tys. samochodów zarejestrowanych)	krajowy	6,1 (2000)	4,0	RSW GUS/rocznie
	Wielkość przeładunków w portach morskich (w tys. ton)	krajowy	47.871	51.000	RS RP GUS/rocznie
	Czas średni obsługi statków morskich Reda-Reda (w godz./1000 ton)	krajowy	6,5	6,0	Instytut Morski/rocznie
	Przewozy pasażerów transportem (w mln.pasażerów): - drogowym - kolejowym	krajowy	954.515 360.687 (2000)	790.000 278.000	RSRP GUS/rocznie
	Drogi krajowe (km): - drogi krajowe ogółem (bez autostrad i dróg ekspresowych), z tego: zmodernizowane/obwodnice	krajowy	17.432 --	17.455 580/22,6	RSW GUS/rocznie
	Linie kolejowe (w km): - eksploatowane - zmodernizowane	krajowy	22 560 300	19.500 2.434	RSW GUS/rocznie

²³ Dane dla roku 2001, o ile w nawiasie nie podano inaczej

²⁴ Rocznik Statystyczny Województw, GUS

²⁵ Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polski, GUS

PO Rozwój zasobów Ludzkich					
	Dynamika zmian liczby pracujących ogółem (rok 2000 14043 tys. =100)	krajowy	100	102-103	Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw GUS/ kwartalnie
	Dynamika zmian liczby bezrobotnych (rok 2000 =100) - ogółem (rok 2000 =3186 tys.) - kobiet (rok 2000=1574 tys.)	krajowy	100 100	97-98 98-99	Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw GUS/ kwartalnie
	Długotrwałe bezrobocie (udział długotrwałe bezrobotnych w populacji bezrobotnych ogółem w %)	krajowy	48,3	44,0-45,0	Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw GUS/ kwartalnie
	Dynamika zmian liczby uczniów w placówkach szkolnictwa dla dorosłych , (rok 2000 341,7tys.= 100)	krajowy	100	101-102	RSRP GUS
	Dynamika zmian liczby pracujący na własny rachunek (w tym pracodawcy) (rok 2000 =5592 tys. =100)	krajowy	100	102-103	MRS ²⁶ GUS; BAEL
	Dynamika zmian liczba bezrobotnych absolwentów ogółem (rok 2000 = 396,6 tys. 100)	krajowy	100	97-98	RSRP GUS
	Liczba osób, które zmieniły zawód: - ogółem - kobiety - mężczyźni	krajowy	----	Będzie monitorowane	
	Liczba osób korzystających z: - szkoleń zawodowych - doradztwa zawodowego	krajowy	----	Będzie monitorowane	
PO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich					
	Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich	krajowy	17,2 % (III kw. 2002)	>15,2	Biuletyn statystyczny GUS/kwartalnie
	Dynamika zmian wartości produkcji towarowej w rolnictwie (w cenach stałych, rok poprzedni=100): - produkcja roślinna - produkcja zwierzęca	krajowy	102,5 108,6	Będzie monitorowane	„Rolnictwo w 2001”GUS
	Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny w gospodarstwach domowych na osobę w PLN: - rolników - pracowników	krajowy	497 683	Będzie monitorowane	„Budżety gospodarstw domowych w 2001” GUS/rocznie
	Dynamika zmian produkcji sprzedanej przemysłu rolno-spożywczego (w cenach stałych, rok poprzedni=100)	krajowy	101,3 (2000)	Będzie monitorowane	Rocznik Statystyczny Przemysłu 2001 r.
	Liczba indywidualnych gospodarstw rolnych	krajowy	1842,1 (2000)	Będzie monitorowane	„Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2000 r.” GUS/rocznie
PO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb					
	Wzrost średniego spożycia produktów rybnych na mieszkańca	krajowy	5.6 kg/mieszkańca	8,0 kg/ mieszkańca (odcelowo w 2008 r.)	Morski Instytut Rybacki/rocznie
	Liczba statków wykreślonych z rejestru poprzez: - złomowanie (RT, kW) - przeniesienie do celów innych niż rybołówstwo (RT, kW),	krajowy	Stan floty: -dalekomorska 15 (53 tyś. RT, 48 tyś. kW) -kutrowa 422 (33 tyś RT, 94 tyś. kW) -łodziowa 992 (312	Redukcja floty o 30-40%	Polski Rejestr Statków Rybackich przy MRiRW/rocznie

²⁶ Mały Rocznik Statystyczny

	– przeniesienie do krajów trzecich (RT, kW)		RT)		
	Przemysł przetwórstwa rybnego: - liczba zakładów spełniających wspólnotowe wymagania produkcji	krajowy	54	184	Departament Weterynarii w MRiRW/rocznie
PO Wzrost konkurencyjności gospodarki					
	Udział MSP w eksporcie ogółem w %	krajowy	46,1	48	RSRP GUS/rocznie
	Liczba utworzonych nowych miejsc pracy wskutek działań SPO WKG	krajowy	---	Będzie monitorowane	rocznie
	Liczba przedsiębiorstw innowacyjnych w liczbie przedsiębiorstw (co trzy lata)	krajowy	16,9% (1998-2000)	17,5-18	RSRP GUS/rocznie
	Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle	krajowy	12,2 (2000)	13-14	RSRP GUS /rocznie
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego					
	PKB na 1 mieszkańca w relacji (w %, wg województw): - do średniej krajowej, - do średniej unijnej	NTS II NTS II	69,8>NTS II<149,3 27,2>NTS II<58,1 (1999)	Będzie monitorowane	RSW GUS EUROSTAT/rocznie
	Relacja poziomów PKB na 1 mieszkańca między województwami (najuboższe : dane województwo : najbogatsze)	NTS II	1:2,2 (2000)	≤1:2,2	RSW GUS/rocznie
	Wskaźnik zatrudnienia (w %, wg województw)	NTS II	39,9>NTS II<49,6	Będzie monitorowane	Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw GUS/ kwartalnie
	Stopa bezrobocia (w %, wg województw)	NTS II	14,1>NTS II<23,7	Będzie monitorowane	Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw GUS/kwartalnie
	Struktura zatrudnienia w sektorach gospodarki (w %, wg województw) - sektor I - sektor II - sektor III	NTS II	4,3>NTS II<40,2 20,0>NTS II<47,7 39,8>NTS II<61,2	Będzie monitorowane	RSW GUS BAEL/rocznie
	Wartość dodana brutto na mieszkańca w relacji do średniej krajowej (w %, wg województw)	NTS II	65,1>NTS II<131 (1999)	Będzie monitorowane	RSW GUS/rocznie
	Wskaźnik urbanizacji (wg województw)	NTS II	41,0>NTS II<79,3 (2000)	Będzie monitorowane	RSW GUS/rocznie
	Poziom wykształcenia (wg województw): - podstawowe - średnie - wyższe	NTS II	14,8>NTS II<26,2 63,5>NTS II<76,9 8,3>NTS II<14,9	Będzie monitorowane	BAEL GUS/ kwartalnie

II. Konsultacje społeczne Narodowego Planu Rozwoju²⁷

1 Zasady prowadzenia konsultacji

Przedmiotem konsultacji społecznych był projekt Narodowego Planu Rozwoju (wersja z lipca 2002 r). Dyskusji z partnerami poddano układ celów i priorytetów NPR, strukturę alokacji środków na poszczególne programy operacyjne i priorytety, kryteria podziału działań na sektorowe i regionalne, system wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w Polsce, indykatywne alokacje środków funduszy strukturalnych dla poszczególnych programów oraz województw w ramach zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego, sposoby i indykatywne poziomy współfinansowania środków europejskich. Generalnym celem konsultacji było uzyskanie opinii i uwag środowisk i partnerów, pozwalających na określenie właściwej wizji rozwoju, dokonanie wyborów o charakterze strategicznym, a na tym tle wprowadzenie zmian i ulepszenie dokumentu.

Zgodnie z art. 8 *Rozporządzenia Rady z 21 czerwca 1999 r wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych (Nr 1260/99 WE)*, do konsultacji społecznych związanych z Narodowym Planem Rozwoju zaproszono między innymi: partnerów na poziomie regionalnym i lokalnym (samorządy), organizacje pozarządowe, stowarzyszenia i ugrupowania przedsiębiorców, instytucje otoczenia biznesowego, środowisko profesjonalno-akademickie. W konsultacjach uczestniczyli również parlamentarzyści, organy opiniodawczo-doradcze rządu, jak Rada Polityki Regionalnej Państwa, Rada Strategii Społeczno-Gospodarczej oraz Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, wyższe uczelnie i instytucje naukowo-badawcze, media.

Konsultacje prowadzone były w formie konferencji, seminariów i spotkań, wywiadów. W trakcie spotkań przekazywano materiały informacyjne i foldery. Ponadto projekt dokumentu umieszczono na stronach internetowych wraz ze specjalną ankietą ułatwiającą zbieranie opinii poprzez internet.

Konferencje i spotkania przeprowadzono w dwóch równoległych modułach:

- konferencje i spotkania organizowane przez Ministerstwo Gospodarki nt. projektu Narodowego Planu Rozwoju i projektu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego,
- konferencje i spotkania organizowane przez ministerstwa właściwe nt. sektorowych programów operacyjnych i Urzędy Marszałkowskie nt. regionalnych komponentów Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

Łącznie w organizowanych konferencjach i spotkaniach, pomiędzy lipcem i listopadem 2002 r., wzięło udział ponad 5 tys. osób. Było to po raz pierwszy na tak szeroką skalę zaplanowane przedsięwzięcie, nie podejmowane dotychczas w Polsce przy opracowywaniu dokumentów o charakterze strategicznym.

W wyniku konsultacji dokument uległ zmianie i korekcie. Większość zgłaszanych wniosków została wykorzystana nie tylko przy opracowaniu ostatecznej wersji NPR, ale także w trakcie przygotowywania aktualnych wersji programów operacyjnych.

Konsultacje społeczne pozwoliły zastosować w praktyce zasadę partnerstwa w trakcie przygotowania NPR, dokumentu programowego, którego realizacja odbywać się będzie przy wsparciu ze strony środków finansowych UE. Proces ten rozumiany jest jako pierwszy etap budowania stałego partnerstwa, koniecznego również w zarządzaniu i monitoringu Podstaw Wsparcia Wspólnoty.

---

²⁷ Szczegółowy opis przebiegu procesu konsultacji jest dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Gospodarki.

2. Przebieg procesu konsultacji społecznych Narodowego Planu Rozwoju

2.1 Konferencje i spotkania ogólnopolskie zorganizowane przez Ministerstwo Gospodarki

Konferencja otwierająca proces konsultacji

Konferencja odbyła się **16.07.2002 r.** i uczestniczyli w niej przedstawiciele administracji wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, administracji rządowej, sektor bankowy, organizacje gospodarcze, społeczne i pozarządowe. W spotkaniu brali również udział parlamentarzyści oraz przedstawiciele Komisji Europejskiej.

Celem konferencji było uzyskanie opinii na temat sformułowanych w projekcie głównych kierunków rozwoju Polski, celu strategicznego, priorytetów oraz kształtu programów operacyjnych, propozycji indykatywnego podziału środków pomiędzy programami, jak również struktury zarządzania nimi.

Konferencja zorganizowana dla przedsiębiorców

10.09.2002 r. - do dyskusji zaproszono szeroką reprezentację przedsiębiorców różnych branż, o znaczeniu krajowym, regionalnym i lokalnym.

Celem było wypracowanie opinii na temat zgodności proponowanych kierunków rozwoju określonych w projekcie NPR z oczekiwaniami i możliwościami inwestycyjnymi przedsiębiorców.

Konferencja dotycząca kształtowania rynku pracy i zmian struktury zatrudnienia

18.10.2002 r. - w konferencji wzięli udział pracownicy i pracodawcy oraz ich organizacje, przedstawiciele administracji publicznej, w kompetencjach której znajdują się zagadnienia zatrudnienia i kształtowania rynku pracy. Dyskusji zostały poddane cele i priorytety NPR i programów operacyjnych pod kątem oceny ich wpływu na pożądane zmiany na rynku pracy i strukturę zatrudnienia. Istotne było uzyskanie opinii na temat stopnia spójności i powiązań pomiędzy tymi interwencjami.

Konferencja dotycząca badań, rozwoju i nowych technologii

23.10.2002 r. - do udziału w niej zaproszono przedstawicieli instytucji i ośrodków naukowo-badawczych, środowisk akademickich. Celem konferencji było uzyskanie opinii na temat trafności proponowanych w NPR kierunków inwestowania w działania służące rozwojowi nowych technologii, budowaniu społeczeństwa informacyjnego oraz dyskusja o barierach wpływających na dotychczasowy niski poziom angażowania środków na badania i rozwój.

Konferencja dla przedstawicieli państw członkowskich i państw kandydujących UE

29.10.2002 r. - w spotkaniu udział wzięli przedstawiciele placówek dyplomatycznych krajów członkowskich UE w Polsce, krajów kandydujących, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Warszawie, przedstawiciele międzynarodowych instytucji finansowych. Celem było uzyskanie, opinii ze strony partnerów UE i krajów ubiegających się o przyjęcie do UE na temat proponowanej w NPR strategii rozwoju Polski, sformułowanego celu, poszczególnych priorytetów i działań, ze szczególnym zwróceniem uwagi na zagadnienia, które decydować będą o zdolności Polski do wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności.

Spotkania z innymi partnerami

Odbyły się również posiedzenia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk, Rady Polityki Regionalnej Państwa przy Radzie Ministrów oraz Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów poświęcone NPR. Prezentowano na

nich projekt Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006, proponowane kierunki rozwoju i cele. Zgłoszono wiele cennych opinii, uwag i propozycji zmian dokumentu. Dyskutowano również o uwarunkowaniach realizacyjnych tego programu, a szczególnie o konieczności bardzo dobrego powiązania ze strategią gospodarczą rządu.

Ponadto przeprowadzono debatę na temat „*Narodowy Plan Rozwoju a konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju*”, podczas której dyskutowano o konieczności wzajemnych powiązań aspektów ekonomicznych, społecznych i ekologicznych w projekcie dokumentu. Uczestnikami spotkania byli przedstawiciele Instytutu na rzecz Ekorozwoju, Instytutu Spraw Publicznych, Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową oraz organizacji gospodarczych i ekologicznych.

2.2 Konferencje i spotkania regionalne zorganizowane przez Ministerstwo Gospodarki nt. projektu Narodowego Planu Rozwoju oraz projektu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego

Konsultacje regionalne projektów NPR i ZPORR organizowane były przez Ministerstwo Gospodarki przy współpracy Urzędów Marszałkowskich. Uczestniczyli w nich przedstawiciele wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego, administracji centralnej, administracji rządowej w województwie, przedstawiciele samorządów gospodarczych, partnerzy społeczni, instytucje naukowo-badawcze, ośrodki akademickie, oraz organizacje pozarządowe aktywne i współpracujące w wielu dziedzinach z samorządem województwa. W niektórych regionach udział brali również przedstawiciele Komisji Europejskiej w Brukseli i pracownicy Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Warszawie.

Głównym celem spotkań było uzyskanie opinii i uwag na temat wskazanych w NPR kierunków rozwoju na najbliższe lata, opinii na temat celów i priorytetów rozwoju regionalnego sformułowanych na poziomie NPR i ZPORR. Poddano również dyskusji proponowane zasady rozdziału środków pomiędzy województwa oraz indykatorywny podział środków dla poszczególnych priorytetów. Istotne było uzyskanie oceny ze strony partnerów regionalnych, w jakim stopniu kierunki rozwoju wskazane w NPR i ZPORR stwarzają warunki do budowania konkurencyjności poszczególnych regionów oraz warunki dla zapobiegania pogłębianiu się zróżnicowań wewnątrz regionów.

Odbyło się 16 spotkań (po jednym w każdym województwie), w dniach od 4.09-16.10. 2002 r.

2.3 Konferencje i spotkania zorganizowane przez ministerstwa właściwe nt. sektorowych programów operacyjnych

Konsultacje nt. sektorowych programów operacyjnych organizowane były przez ministerstwa odpowiedzialne za przygotowanie poszczególnych programów operacyjnych, tj. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Środowiska i Ministerstwo Gospodarki. Odbywały się spotkania z szeroką reprezentacją środowisk naukowych, gospodarczych, społecznych i organizacji pozarządowych bezpośrednio związanych z problematyką, której dotyczą sektorowe programy operacyjne. Ponadto w spotkaniach wzięli udział przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej różnych szczebli.

Celem konsultacji było uzyskanie oceny znaczenia i miejsca poszczególnych programów w realizacji strategicznego celu NPR, opinii zainteresowanych środowisk na temat celów i priorytetów wyznaczanych w poszczególnych programach operacyjnych, strategii ich realizacji, jak również indykatorywnego podziału środków w ramach programów. Podczas konsultacji dyskutowano również potrzebę precyzyjnego określenia działań

podejmowanych w ramach programów sektorowych, dla uniknięcia ich powtórzenia w rozwiązaniach objętych programem regionalnym. Udział przedstawicieli samorządu terytorialnego pozwolił na pełniejszą ocenę sektorowych programów z punktu widzenia możliwości przygotowania w poszczególnych województwach projektów do realizacji w ramach tych programów.

2.4 Konferencje i spotkania zorganizowane przez Urzędy Marszałkowskie nt. regionalnych komponentów Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego

W toku prac nad szesnastoma programami regionalnymi (komponentami ZPORR) przeprowadzono proces konsultacji społecznych nad zagadnieniami, których dotyczą programy regionalne. Konsultacje organizowane były przez Urzędy Marszałkowskie poszczególnych województw. Celem ich było włączenie w proces prac nad programem regionalnym przedstawicieli wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego, partnerów społecznych i gospodarczych, instytucji naukowych oraz organizacji pozarządowych działających na terenie województwa. Organizowano spotkania poświęcone dyskusjom nad kształtem programów, ich zgodności ze strategią rozwoju województwa, omawiano cele i priorytety oraz indykatywny podział środków pomiędzy poszczególne priorytety i działania. W wielu województwach utworzono tematyczne grupy robocze pracujące nad poszczególnymi zagadnieniami, w skład których weszli partnerzy reprezentujący różne dziedziny życia społeczno-gospodarczego regionu.

2.5 Upowszechnienie treści dokumentów

Projekt Narodowego Planu Rozwoju wraz z ankietą pozwalającą na zbieranie opinii od szerokiego grona odbiorców, został umieszczony w portalu internetowym Ministerstwa Gospodarki. Równocześnie, projekty programów operacyjnych umieszczono na oficjalnych stronach internetowych poszczególnych ministerstw odpowiedzialnych za przygotowanie tych programów, a projekty programów regionalnych na stronach internetowych poszczególnych województw.

Zostały przygotowane dwa foldery w języku polskim i angielskim, zawierające podstawowe informacje dotyczące Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Na ich treść składały się najważniejsze informacje dotyczące obu dokumentów, takie jak: funkcje, cele, priorytety, czy finansowanie, a także adresy instytucji, które udzielają szczegółowych informacji na temat poszczególnych programów. Foldery te były przekazywane wszystkim zainteresowanym partnerom, uczestnikom konferencji i spotkań.

Media, a szczególnie prasa od początku procesu konsultacji uczestniczyły w konferencjach i spotkaniach. Poprzez liczne wywiady i organizowane audycje przekazywały bieżące informacje o przebiegu prac nad Narodowym Planem Rozwoju.

III. Ocena efektu środowiskowego

Ocena oddziaływania na środowisko Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 (NPR) dokonana została przez Regionalne Centrum Ekologiczne na Europę Środkową i Wschodnią (REC). Odbiorcą oceny było Ministerstwa Gospodarki, koordynujące prace nad NPR, które wyraziło zainteresowanie jej przeprowadzeniem i podjęło współpracę. Prace REC zostały sfinansowane przez rządy włoski i norweski.

Przedmiotem oceny był projekt NPR w wersji z lipca 2002 r. Projekty sektorowych programów operacyjnych przygotowywanych wraz z NPR posłużyły jako materiał pomocniczy.

Celami prac były:

- a. ocena stopnia uwzględnienia zagadnień ochrony środowiska we wszystkich częściach NPR, tj. diagnostycznej, strategicznej oraz w częściach dotyczących wdrażania i monitorowania;
- b. ocena przewidywanych skutków oddziaływania na środowisko działań proponowanych w ramach NPR;
- c. przygotowanie rekomendacji, które pozwoliłyby na udoskonalenie NPR;
- d. przygotowanie opracowania, które zostałoby udostępnione społeczeństwu wraz z dokumentem programowym NPR w trakcie procesu jego konsultacji, jako dodatkowego materiału informacyjnego o NPR.

Przygotowany przez REC w październiku 2002 r. dokument umieszczono na stronie internetowej tej organizacji wraz z zaproszeniem do przekazywania uwag i komentarzy. Oceniany projekt NPR znajdował się na stronie internetowej Ministerstwa Gospodarki.

Zarówno koordynator NPR, jak i poszczególne ministerstwa, odpowiedzialne za przygotowanie sektorowych strategii rozwoju otrzymały raport oceniający REC. W kolejnej, obecnie przedkładanej wersji NPR oraz nowych wersjach programów operacyjnych uwagi oceniających zostały uwzględnione w takim stopniu, w jakim było to możliwe, biorąc pod uwagę główne uwarunkowania, tj. krótki okres programowania niniejszego NPR, konieczność efektywnego zaabsorbowania znacznych środków strukturalnych (co wpłynie na alokację środków dla Polski w kolejnym okresie programowania) oraz wymogi prawne dotyczące funduszy strukturalnych.

Punktem wyjścia oceny były akty prawne i dokumenty strategiczne Polski i Unii Europejskiej. Posłużyły one do sformułowania listy kryteriów oceny, które następnie zostały zestawione z działaniami wstępnie przewidywanymi w programach sektorowych NPR, co pozwoliło ustalić pola ważności oceny.

Zespół autorski ustalił listę tzw. 23 megakryteriów oceny - 12 megakryteriów formalnych oraz 11 megakryteriów merytorycznych.

Przyjęto następujące megakryteria *formalne* oceny:

1. Czy diagnoza stanu oraz analiza słabych i mocnych stron zostały przygotowane w kontekście zasad zrównoważonego rozwoju?
2. Czy cele środowiskowe są zaproponowane?
3. Czy proponowane działania są zintegrowane ze „Strategią zrównoważonego rozwoju UE”, „VI Programem działań Unii Europejskiej na rzecz środowiska” i „II Polityką ekologiczną państwa”?

4. Czy (a jeśli tak, to na ile) negatywne oddziaływanie na środowisko jest skwantyfikowane?
5. Czy przewidywany jest odpowiedni system oceny oddziaływania na środowisko wraz z udziałem społecznym w procesie podejmowania decyzji w stosunku do proponowanych projektów, przed ich wdrożeniem?
6. Czy są zaproponowane wskaźniki zrównoważonego rozwoju?
7. Czy zamawianie „zielonego” zaopatrzenia przez publiczne i prywatne instytucje jest popierane?
8. Czy dokument został poddany szerokiej konsultacji, a jej wyniki są w nim odzwierciedlone?
9. Czy aspekty zrównoważonego rozwoju pomiędzy poszczególnymi obszarami działania nawzajem się wspomagają?
10. Czy zaproponowane zostały ekologiczne kryteria wyboru projektów?
11. Czy występuje zgodność pomiędzy diagnozą, celami, proponowanymi działaniami i wskaźnikami monitoringu w kontekście zrównoważonego rozwoju?
12. Czy przewidziana jest rola służb ochrony środowiska?

Megakryteria *merytoryczne*, w odniesieniu do których przeprowadzano ocenę, były następujące:

1. Czy proponowane działania przyczynią się do efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych, w tym do zmiany wzorców konsumpcji i produkcji oraz zarządzania popytem na nie?
2. Czy proponowane działania przyczynią się do zamiany wykorzystywania zasobów nieodnawialnych na odnawialne?
3. Czy promowane i popierane są rozwiązania ekoinnowacyjne?
4. Czy są zaproponowane charakterystyczne dla danego sektora przeciwdziałania powodujące zmniejszenie oddziaływania na środowisko wraz z monitorowaniem ich stosowania?
5. Czy przyjęte działania przyczynią się do poprawy stanu
  - a) powietrza
  - b) wody
  - c) powierzchni ziemi?
6. Czy proponowane działania uwzględniają potrzebę ochrony przyrody i krajobrazu, w tym system obszarów chronionych Natura 2000?
7. Czy proponowane działania zmniejszą zagrożenie zdrowia wynikające ze stanu środowiska?
8. Czy proponowane działania przyczynią się do zachowania wartości kulturowych?
9. Czy następuje tworzenie podmiotom gospodarczym warunków do uczciwej konkurencji w dostępie do ograniczonych zasobów i możliwości odprowadzania zanieczyszczeń?

10. Czy proponowane działania przyczynią się do podnoszenia świadomości ekologicznej?

11. Czy środowiskowy kontekst przestrzenny został uwzględniony?

W oparciu o te kryteria sformułowano następujące wnioski ogólne:

1. W odniesieniu do **całości dokumentu** odnotowano słabe powiązanie, brak wzmocnienia i komplementarności pomiędzy proponowanymi działaniami w poszczególnych sektorach. Podejście zgodne z zasadą równoważonego rozwoju nie zostało w NPR zastosowane. Ochronę środowiska potraktowano w dokumencie jako niezbędny koszt prac na rzecz rozwoju ekonomicznego i społecznego, nie wskazując szans na przyspieszenie tego rozwoju, jakie stwarzają walory przyrodnicze Polski oraz proponowane w ramach NPR działania mające na celu wzmocnienie systemu przyrodniczego kraju.

Zwrócono uwagę, że skutki środowiskowe proponowanych działań nie zostały uwzględnione, tak w wymiarze jakościowym, jak i ilościowym.

2. W programie operacyjnym „**Wzrost konkurencyjności gospodarki**” zawarto wiele elementów zgodnych z ideą trwałego i zrównoważonego rozwoju. Jednakże na poziomie celów i priorytetów szczegółowych zabrakło powiązania rozwoju gospodarki z celami ochrony środowiska. W diagnozie oraz analizie słabych i mocnych stron brak wskaźników rozwoju zrównoważonego.

3. W odniesieniu do programu operacyjnego „**Rozwój zasobów ludzkich**” diagnoza stanu oraz analiza słabych i mocnych stron zasobów ludzkich nie uwzględniła zasad zrównoważonego rozwoju, nie zostały tu także zaproponowane cele środowiskowe. Proponowane działania nie przyczynią się do poprawy stanu środowiska, zmniejszenia wywieranej na nie presji oraz efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych, w tym do zmiany wzorców konsumpcji i produkcji na bardziej sprzyjające ochronie zasobów przyrodniczych oraz do zarządzania popytem na nie.

4. Program operacyjny „**Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich**” nie została przygotowana w kontekście zasad zrównoważonego rozwoju, nie zaproponowano tu także celów środowiskowych. Proponowane działania skutkować będą jednak pewnym wzrostem efektywności wykorzystywania zasobów przyrodniczych, choć prawdopodobnie w niewielkiej skali. Należy się spodziewać, że w ramach tego sektora zostanie zrealizowana pewna ilość inwestycji prowadzących do zamiany wykorzystywania zasobów nieodnawialnych na odnawialne. Realizacja programu powinna w niewielkim stopniu przyczynić się do poprawy jakości powietrza i stanu powierzchni ziemi. Najbardziej pozytywny wpływ na środowisko proponowane działania będą prawdopodobnie miały w odniesieniu do stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez planowaną budowę wielu oczyszczalni, sieci kanalizacyjnych i płyt gnojowych. Możliwy jest jednak również negatywny wpływ planowanych działań na stan wód, gdy realizowane będą np. same wodociągi bez sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni. Nieprawidłowo realizowane inwestycje w ramach działania „gospodarka zasobami wodnymi wsi” mogą się przyczynić do niekorzystnych zmian ilościowych wód w krajobrazie rolniczym. Ze względu na rolę rolnictwa w wzmocnieniu systemu ochrony przyrody za istotny brak należy uznać pominięcie w tej części NPR informacji na temat sieci Natura 2000.

5. W odniesieniu do programu operacyjnego: **„Rybołówstwo i przetwórstwo ryb”** wskazano pewne aspekty istotne z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju. Niemniej, cele podejmowanych działań nie obejmują w zasadzie celów środowiskowych, ani w zakresie poprawy produktywności zasobów środowiska, ani w zakresie zmniejszenia negatywnej presji na środowisko i poprawy jego jakości. Dokument przewiduje jednak realizację przedsięwzięć, które powinny przynieść pozytywne efekty środowiskowe. Uwzględniają one potrzebę działań u źródła (ochrona środowiska poprzez wdrażanie dobrych praktyk gospodarowania i sterowanie popytem), łączenia efektów ekologicznych i ekonomicznych, dbałości o to, by zasoby środowiska nie doznawały nadmiernego uszczerbku i mogły służyć również przyszłym pokoleniom, a także promowania zdrowego stylu życia. W większości przypadków proponowane działania przyczynią się do bardziej efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych i do poprawy stanu środowiska.

6. W odniesieniu do programu operacyjnego **„Transport - Gospodarka Morska”** odnotowano, że przedstawiona diagnoza sytuacji w zakresie infrastruktury transportowej ma charakter statyczny, a nie dynamiczny. W ramach proponowanych działań nie ma integracji z problematyką ekologiczną. W szczególności nie przewidziano żadnych przeciwdziałań w związku z planowanym wzrostem zagrożeń dla środowiska. Preferuje się budowę nowej infrastruktury drogowej oraz dalsze uzależnianie gospodarki od transportu samochodowego. To spowoduje dalszy rozwój masowej motoryzacji - efektem będzie uzależnienie społeczeństwa i gospodarki od samochodu oraz dalszy niekorzystny spadek roli transportu kolejowego.

W wyniku poprawy stanu dróg i ich większej ilości powinna nastąpić poprawa w jednostkowej emisji zanieczyszczeń powietrza. Jednak w wyniku wzrostu użytkowania samochodu i większej przepustowości na drogach należy spodziewać się wzrostu emisji zanieczyszczeń do powietrza. W szczególności może to dotyczyć gazów cieplarnianych. Proponowane działania przyczynią się do wzrostu powierzchni zajmowanej przez sieci transportu, tak więc wpłyną niekorzystnie na stan powierzchni ziemi.

7. W odniesieniu do programu operacyjnego **„Ochrona środowiska i gospodarka wodna”**²⁸ w diagnozie stanu ograniczono się do informacji na temat zanieczyszczenia powietrza i wód, odpadów i ochrony powietrza, nie wskazano natomiast, w jaki sposób zmiany w gospodarce, strukturze społecznej i w wielkości emisji wpłyną na możliwość realizacji zasad rozwoju zrównoważonego. Choć w tej części NPR przedstawiono cele środowiskowe, to nie stworzono spójnego programu ochrony środowiska - przedstawione kierunki interwencji stanowią raczej propozycje oderwanych działań, niepowiązanych wzajemnie ze sobą. Dlatego też działania proponowane w komponencie środowiskowym w niewielkim stopniu przyczynią się do zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów, nie wpłyną też na zmianę wzorców konsumpcji i produkcji. W zakresie rozwoju odnawialnych źródeł energii nie wskazuje się na żadne poziomy, które mają zostać osiągnięte, a ponadto na działania te przewidziano bardzo skromne środki finansowe. Dlatego też w tym zakresie nie należy się spodziewać istotnego przełomu.

Dominacja inwestycji hydrotechnicznych w ramach całego priorytetu nie znajduje ani uzasadnienie ekonomicznego, a tym bardziej ekologicznego. Dostrzeganie jedynie działań przeciwpowodziowych w postaci budowania zbiorników jest w świetle doświadczeń światowych zdecydowanie niewystarczające.

---

²⁸ W toku prac nad NPR zrezygnowano z niniejszego programu operacyjnego.

Środki na cele związane z ochroną powietrza i powierzchni ziemi należy uznać za zdecydowanie zbyt niskie, aby podejmowane działania spowodowały radykalną poprawę. Istotnej poprawy należy natomiast spodziewać się w zakresie gospodarki wodno – ściekowej.

Odnotowano, że w ramach priorytetu są także wskazane działania mające na celu wzmocnienie systemu ochrony przyrody i krajobrazu.

Dokonana ocena posłużyła do sformułowania rekomendacji, zarówno ogólnych, odnoszących się do NPR i jego poszczególnych części, jak i szczegółowych, wskazujących na możliwość poprawy konkretnych zapisów w dokumencie, czy też pełniejszego wyrażenia w nim racji środowiskowych.

Podstawowe **rekomendacje ogólne** oceny REC wskazują na konieczność:

- podniesienia rangi zagadnień środowiskowych do poziomu spraw gospodarczych i społecznych,
- wskazania obszarów, w których obecny i możliwy do uzyskania stan środowiska przyrodniczego stanie się szansą rozwojową dla Polski oraz obszarów, gdzie stan ten może być barierą rozwoju,
- ściślejszego powiązania proponowanych w ramach różnych sektorów działań ze sobą, tak aby tam, gdzie jest to możliwe, uzyskiwać efekt synergii,
- zapewnienia szerokiego i pełnego włączenia celów środowiskowych do strategii rozwoju poszczególnych sektorów, które uzyskają wsparcie w ramach NPR.

IV. Słownik terminologiczny²⁹

Termin polskojęzyczny <i>Termin angielskojęzyczny</i>	Objaśnienie
1	2
Analiza kosztów i korzyści <i>Cost-Benefit Analysis (CBA)</i>	Procedura oceny celowości realizacji projektu poprzez porównywanie korzyści i kosztów.
Analiza SWOT <i>SWOT analysis</i>	Metoda pozwalająca przeanalizować atuty i słabości regionu wobec szans i zagrożeń stwarzanych przez otoczenie. Skrót SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: strenghts (mocne strony), weaknesses (słabe strony), opportunities (szanse), threats (zagrożenia).
Anulowanie zobowiązań <i>Decommitments</i>	Cofnięcie przez Komisję Europejską, do końca drugiego roku po dokonaniu → <u>zobowiązania</u> , części zobowiązania, które nie zostało uregulowane przez → <u>płatność zaliczkową</u> , lub dla którego Komisja w oznaczonym terminie nie otrzymała → <u>wniosku o płatność</u> . Dotyczy to również części zobowiązania odpowiadającego → <u>operacjom</u> , które w określonym terminie są przedmiotem postępowania sądowego lub administracyjnego. Efektem anulowania zobowiązań jest zmniejszenie → <u>finansowego wkładu Wspólnoty</u> o stosowne kwoty.
Audyt <i>Audit</i>	Ogół działań, poprzez które uzyskuje się niezależną ocenę funkcjonowania instytucji, legalności, gospodarności, celowości, rzetelności; audyt jest zazwyczaj wykonywany przez odrębną komórkę, podporządkowaną bezpośrednio kierownikowi instytucji lub przez firmę zewnętrzną.
Beneficjent końcowy <i>Final beneficiary</i>	Instytucje oraz firmy publiczne i prywatne odpowiedzialne za zlecenie → <u>operacji</u> . W przypadku programów pomocy (stosownie do art. 87 Traktatu i w przypadku pomocy przyznanej przez instytucje wyznaczone przez państwa członkowskie) beneficjentami końcowymi są instytucje, które przyznają pomoc. Występują dwa rodzaje beneficjentów końcowych: → <u>instytucje wdrażające</u> i → <u>ostateczni odbiorcy pomocy</u> .
Cel generalny <i>General objective</i>	Cel określający perspektywę, w której → <u>pomoc</u> ma zostać udzielona, w tym ogólną strategię pomocy, a także niektóre cele szczegółowe.
Cel horyzontalny <i>Horizontal objective</i>	Cel horyzontalny jest wyznaczony dla wszystkich → <u>projektów</u> realizowanych w ramach jednego → <u>programu</u> .
Cel operacyjny <i>Operational objective</i>	Precyzyjnie oszacowany cel w konkretnym obszarze działań, który służy osiągnięciu celu szczegółowego. Cele te są przedstawiane w przeliczeniu na produkt (np. dostarczenie szkoleń dla długotrwale bezrobotnych).
Cel strategiczny <i>Strategic goal</i>	Cel określony w szerszej perspektywie sektorowej, regionalnej lub krajowej, do której ma się przyczynić realizacja → <u>projektu</u> . Cele strategiczne są przedstawione w przeliczeniu na → <u>oddziaływanie</u> (np. spadek stopy bezrobocia w grupie długotrwale bezrobotnych).
Cele <i>Objectives</i>	Określenie w fazie wstępnej przygotowania → <u>projektu</u> , planowanych efektów, jakie ma przynieść dane działanie o charakterze publicznym.
Cele polityki strukturalnej UE <i>EU structural policy objectives</i>	Cele służące osiągnięciu spójności społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej. Liczba i definicja celów polityki strukturalnej ulegają zmianom w kolejnych okresach budżetowych. Celem Wspólnoty na lata 2000-2006 powinien być wzrost spójności społeczno-gospodarczej w odniesieniu do obecnej sytuacji. Główny cel Wspólnoty realizowany będzie przez trzy cele priorytetowe. <i>Celem 1</i> jest promowanie rozwoju i strukturalnego dostosowania regionów opóźnionych w rozwoju. <i>Celem 2</i> jest wspieranie gospodarczej i społecznej konwersji obszarów stojących w obliczu problemów strukturalnych. <i>Celem 3</i> jest wspieranie adaptacji i modernizacji polityk i systemów kształcenia, szkolenia i zatrudnienia.
Certyfikacja wydatków <i>Certification of expenditure</i>	Czynność dokonywana w ramach systemu → <u>kontroli finansowej</u> przez → <u>instytucję płatniczą</u> w stosunku do operacji finansowych poczynionych przez → <u>instytucję zarządzającą</u> i → <u>instytucje pośredniczące</u> . Ma na celu potwierdzenie, czy wydatki na rzecz → <u>beneficjentów</u> były ograniczone do okresu → <u>dopuszczalności kosztów</u> , realizowane były zgodnie z

²⁹ Przy tworzeniu słownika wykorzystano: Rozporządzenia Rady z dnia 21 czerwca 1999 r. wprowadzające ogólne przepisy dotyczące Funduszy Strukturalnych oraz rozporządzenie Komisji nr 438/2001 z dnia 2 marca 2001 r. ustanawiające szczegółowe zasady dla wdrożenia rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 w sprawie systemów zarządzania i kontroli w zakresie pomocy udzielanej w ramach funduszy strukturalnych oraz Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1685/2000 z dnia 28 lipca 2000 roku ustanawiające szczegółowe przepisy wykonawcze do Rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 w sprawie możliwych do przyjęcia wydatków związanych z operacjami współfinansowanymi przez fundusze strukturalne; Angielsko-polski słownik terminologiczny dla beneficjentów programu Phare spójność społeczno-gospodarcza; Słownik rozwoju regionalnego; „Unia Europejska - Przygotowania Polski do członkostwa” pod redakcją Elżbiety Kaweckiej-Wyrzykowskiej i Ewy Synowiec; Słowniczek terminów związanych z monitoringiem i oceną efektywności wydatkowania funduszy pomocowych Unii Europejskiej w Polsce przygotowany przez Wiktora Szydarowskiego; Vademecum w zakresie wspólnotowych zasad udzielania pomocy publicznej wydane przez Komisję Europejską.

	obowiązującymi procedurami i czy dotyczyły uzgodnionych →działań.
Dokumenty programowe (operacyjne) <i>Programming (operational) documents</i>	Dokumenty w postaci →programów lub planów rozwoju, opracowywane dla potrzeb wydatkowania środków wstępnie przyznanych (alokowanych) danemu obszarowi lub sektorowi przez Komisję Europejską w ramach →Funduszy Strukturalnych. Określają m.in. cele i główne kierunki wydatkowania środków na podstawie analizy aktualnej sytuacji i trendów rozwojowych danego obszaru lub sektora, kryteria i sposoby realizacji konkretnych projektów, osoby i instytucje odpowiedzialne za wykonanie określonych zadań oraz szacowaną wielkość i rozbić środków z uwzględnieniem współfinansowania ze wszystkich osiągalnych źródeł budżetowych. Do dokumentów takich zaliczamy →sektorowe programy operacyjne oraz →Narodowy Plan Rozwoju.
Działanie <i>Measure</i>	Grupa →projektów realizujących ten sam →ceł. Działanie stanowi etap pośredni między →priorytetem a →projektem.
Dziedzina interwencji <i>Sub-category of intervention</i>	Konkretne zagadnienie tematyczne w ramach kategoryzacji interwencji →Funduszy Strukturalnych, wchodzące w skład dziedziny działalności społeczno-gospodarczej, np. inwestycje w gospodarstwach rolnych, usługi dla przemysłu turystycznego, budowa dróg.
Efekt dźwigni <i>Leverage effect</i>	Efekt, który zachodzi wówczas, gdy wraz z uruchomieniem środków publicznych na realizację pewnych działań wzrasta również zaangażowanie sektora prywatnego w ich finansowanie. Efekt pożądany z punktu widzenia interwencji →Funduszy Strukturalnych.
Efekt makroekonomiczny <i>Macroeconomic effect</i>	Efekt jaki wywiera realizacja programów współfinansowanych z funduszy strukturalnych na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.
Efektywność (wykorzystania środków) <i>Efficiency</i>	Kryterium →ewaluacyjne porównujące wielkość nakładów na rzecz realizacji programu (np. finansowych, administracyjnych, ludzkich) z rzeczywistymi osiągnięciami →programu na poziomie →produktu, →rezultatu lub →oddziaływania.
EQUAL	Jedna z →Inicjatyw Wspólnotowych, w ramach której wsparcie kierowane jest dla →projektów mających na celu współpracę transnarodową służącą promowaniu nowych sposobów zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy. Inicjatywa ta finansowana jest z →EFS.
Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego (EPRP) <i>European Spatial Development Perspective (ESDP)</i>	Studium perspektyw rozwoju i zagospodarowania terytorium Unii Europejskiej, sporządzone przy szerokim udziale państw członkowskich, obejmujący także obszar krajów stowarzyszonych. Dokument ten nie ma charakteru obligatoryjnego, jednak pełni ważną rolę opiniotwórczą w sferach administracji i biznesu.
Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) <i>European Investment Bank (EIB)</i>	Bank powołany na mocy Traktatu Rzymskiego mający służyć finansowaniu rozwoju gospodarczego Wspólnoty. Podstawowym zadaniem EBI jest równoważenie i stabilizacja wspólnego rynku poprzez udzielanie pożyczek i gwarancji kredytów, przyznawanych przez inne banki, które następnie są wykorzystywane we wszystkich sektorach gospodarczych (przede wszystkim w telekomunikacji, transporcie, przemyśle, energetyce oraz ochronie środowiska).
Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR) <i>European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)</i>	Międzynarodowa organizacja finansowa utworzona w 1991, z siedzibą w Londynie skupiająca ok. 50 państw. Celem EBOR jest finansowe wspieranie przemian gospodarczych w państwach Europy Środkowej i Wschodniej (także w państwach byłego ZSRR). Warunkiem udzielenia pomocy jest rozwój demokracji i poszanowanie człowieka w danym państwie. Kredyty EBOR mogą być przekazane zarówno rządowi, jak i podmiotom prywatnym.
Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR) <i>European Agriculture Guidance and Guarantee Fund (EAGGF)</i>	Jeden z →Funduszy Strukturalnych zajmujący się transformacją struktury rolnictwa oraz rozwojem obszarów wiejskich. Fundusz realizuje między innymi następujące zadania: - wzmocnienie i reorganizację struktur rolnictwa i leśnictwa, - zapewnienie konwersji kierunków produkcji rolnej i promowanie - pozarolniczej działalności gospodarczej w obszarach wiejskich, - pomoc w osiągnięciu akceptowanego społecznie poziomu życia rolników, w tym bezpośrednie wsparcie finansowe, - pobudzenie świadomości społeczności żyjących na obszarach wiejskich w celu chronienia środowiska przyrodniczego, zachowania walorów krajobrazu etc.
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) <i>European Regional Development Fund (ERDF)</i>	Fundusz wchodzący w skład →Funduszy Strukturalnych, którego zadaniem jest zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionów należących do Unii. EFRR współfinansuje realizację Celów 1 i 2 →Polityki Strukturalnej UE. W szczególności fundusz ten udziela wsparcia inwestycjom produkcyjnym, rozwojowi infrastruktury, lokalnym inicjatywom rozwojowym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.
Europejski Fundusz Społeczny (EFS) <i>European Social Fund (ESF)</i>	Jeden z →Funduszy Strukturalnych, który współfinansuje realizację Celu 3 na całym obszarze Unii Europejskiej, wspiera również Cele 1 i 2. Ze środków funduszu finansowane są głównie szkolenia zawodowe i rozwój zatrudnienia.
EUROSTAT	Urząd Statystyczny Unii Europejskiej odpowiadający za zbieranie danych statystycznych, przygotowywanie prognoz i analiz. Przekazuje instytucjom Wspólnot Europejskich niezbędne informacje statystyczne, współpracuje z urzędami statystycznymi państw członkowskich, które mogą uzyskać od Eurostatu informacje dotyczące rozwoju integracji europejskiej w ramach UE.
Ewaluacja (programu) <i>Evaluation (of a programme)</i>	Oszacowanie oddziaływania pomocy strukturalnej Wspólnoty w odniesieniu do →celów oraz analiza jej wpływu na specyficzne problemy strukturalne.
Ewaluacja całościowa (globalna) <i>Overall (global) evaluation</i>	Podstawowe narzędzie stosowane w →polityce strukturalnej Unii Europejskiej. Przedmiotem ewaluacji globalnej jest cały →program wspierany ze środków pomocowych.
Ewaluacja końcowa <i>Ex-post evaluation</i>	Ewaluacja dokonywana po zakończeniu realizowanego →programu, której głównym celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków.

	→skuteczności i →efektywności pomocy. Głównym celem ewaluacji końcowej jest przede wszystkim dostarczenie informacji na temat długotrwałych efektów, powstałych w wyniku wdrażania danego programu, wraz ze sformułowaniem wniosków dotyczących kierunku →polityki strukturalnej.
Ewaluacja okresowa <i>Mid-term evaluation</i>	Ewaluacja dokonywana w trakcie realizowania programu. W przypadku programów strukturalnych przeprowadzana jest w połowie okresu programowania, a jej celem jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych →celów w świetle wcześniej przeprowadzonej →ewaluacji wstępnej, zwłaszcza pod względem dostarczonych →produktów i osiągniętych →rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych. Wyniki ewaluacji okresowej służą ewentualnym modyfikacjom →dokumentów programowych. Dostarczone za jej sprawą informacje powinny być wykorzystane przy przygotowaniu programu w następnym →okresie programowania.
Ewaluacja wstępna <i>Ex-ante evaluation</i>	Ewaluacja przeprowadzana przed rozpoczęciem realizacji →programu. Jej podstawowym zadaniem jest zweryfikowanie długoterminowych →efektów wsparcia, zawartych w przygotowanych →dokumentach programowych. Zasadniczym celem ewaluacji wstępnej jest zwiększenie jakości →dokumentów programowych poprzez udział w procesie →programowania podmiotu niezależnego od instytucji programującej. Ewaluacja wstępna ma zapewnić, iż środki przeznaczane na realizację polityki zmniejszania różnic w poziomie rozwoju pomiędzy poszczególnymi regionami Unii Europejskiej zostaną wykorzystane w sposób gwarantujący osiągnięcie najlepszych efektów.
Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa (FIWR) <i>Financial Instrument for Fisheries Guidance (FIG)</i>	→Fundusz Strukturalny powołany na potrzeby rybołówstwa, zajmuje się promowaniem zmian strukturalnych w tym sektorze gospodarki. Środki w ramach tego funduszu obejmują wszelkie środki strukturalne w sektorze w następujących dziedzinach: - odnowa floty oraz modernizacja jednostek połowowych, - dostosowywanie połowów, - wspólne przedsiębiorstwa, - połowy przybrzeżne na małą skalę, - środki społeczno-ekonomiczne, - ochrona zasobów rybnych na wodach przybrzeżnych, - kultury wodne, - wyposażenie portów rybackich, - przetwórstwo i marketing produktów rybołówstwa i kultur wodnych, - znajdowanie i promowanie nowych rynków zbytu, - operacje podejmowane przez przedstawicieli branży, - czasowe zawieszenie działalności i inne rekompensaty finansowe, - działania innowacyjne i pomoc techniczna.
Finansowy wkład Wspólnoty <i>Community financial contribution</i>	Wielkość środków asygnowana przez Komisję Europejską w ramach pomocy finansowej, stanowiąca określoną proporcję →kwalifikujących się kosztów →programu lub →projektu.
Fundusz dotacji <i>Grant scheme</i>	Typ projektu o charakterze funduszu dotacji skierowanego na realizację konkretnego zagadnienia. W przypadku projektu tego typu operator funduszu rozdzielający dotacje pomiędzy odbiorców ostatecznych uznawany jest za beneficjenta końcowego pomocy.
Fundusz Spójności (Kohezji) <i>Cohesion Fund</i>	Instrument ekonomiczno-polityczny Komisji Europejskiej, nie należący do →Funduszy Strukturalnych i wdrażany na poziomie wybranych państw, a nie regionów. Jego celem jest ułatwienie integracji słabiej rozwiniętych krajów poprzez budowę wielkich sieci transportowych oraz obiektów infrastruktury ochrony środowiska o dużym obszarze oddziaływania.
Fundusze Przedakcesyjne <i>Pre-accession Funds</i>	Środki bezzwrotnej pomocy finansowej udzielanej przez Unię Europejską krajom kandydującym. Ich najważniejszym zadaniem jest przygotowanie tych krajów do członkostwa w UE oraz pomoc w wyrównaniu różnic gospodarczych. Do instrumentów funkcjonujących w ramach tych funduszy zaliczone zostały: →PHARE, →ISPA, →SAPARD.
Fundusze Strukturalne <i>Structural Funds</i>	Zasób finansowy UE umożliwiający pomoc w restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów członkowskich drogą interwencji w kluczowych sektorach i regionach (poprawa struktury). Na fundusze strukturalne składają się: →Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), →Europejski Fundusz Społeczny (EFS), →Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR) oraz →Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa (FIWR).
Grant <i>Grant</i>	Bezpośrednia płatność o charakterze niekomercyjnym, dokonywana przez →Jednostkę Kontraktującą na rzecz określonego →beneficjenta w celu podjęcia przez niego odpowiednich działań (a w niektórych przypadkach sfinansowania części budżetu projektu) promujących np. →cele polityki strukturalnej UE.
Grant globalny <i>Global grant</i>	Ta część pomocy, której →wdrażanie i zarządzanie może zostać powierzone jednemu lub kilku pośrednikom, w tym władzom lokalnym, instytucjom rozwoju regionalnego lub organizacjom pozarządowym, i która jest wykorzystywana zasadniczo dla wspierania lokalnych inicjatyw rozwojowych.
Inicjatywy Wspólnoty <i>Community Initiatives</i>	Programy finansowane z funduszy strukturalnych, mające na celu rozwiązanie problemów występujących na terenie całej Unii Europejskiej. Liczba i charakter Inicjatyw Wspólnotowych ulegają zmianom w zależności od zidentyfikowanych problemów mających wpływ na funkcjonowanie Unii Europejskiej. W latach 2000-2006 są to: →EQUAL, →INTERREG →LEADER, →URBAN.

Innowacyjność <i>Innovation</i>	Zdolność przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania innowacji oraz faktyczna umiejętność wprowadzania nowych i zmodernizowanych wyrobów, nowych lub zmienionych procesów technologicznych lub organizacyjno – technicznych.
Instrument Przedakcesyjnej Polityki Strukturalnej (ISPA) <i>Instrument for Structural Policies for Preaccession (ISPA)</i>	Instrument finansowy w ramach → <u>Funduszy przedakcesyjnych</u> , wspierający 10 krajów Europy Środkowo-Wschodniej przygotowujących się do akcesji do UE. Wzorowany na → <u>Funduszu Spójności</u> , przeznaczony jest dla dużych projektów inwestycyjnych (powyżej 5 mln Euro). Wsparcie obejmuje działania w zakresie środowiska naturalnego oraz dostosowania sieci komunikacyjnych i transportowych do standardów europejskich.
Instytucja płatnicza <i>Paying authority</i>	Jedna lub kilka instytucji lub organów krajowych, regionalnych lub lokalnych, wyznaczonych przez państwo członkowskie w celu przygotowania i przedkładania wniosków o płatności oraz otrzymywania płatności z Komisji. W Polsce instytucją płatniczą będzie Ministerstwo Finansów.
Instytucja pośrednicząca w zarządzaniu <i>Intermediate body</i>	Jednostka publiczna lub prywatna lub usługi podlegające władzom właściwym ds. zarządzania lub płatności, na którą instytucja zarządzająca deleguje część uprawnień.
Instytucja wdrażająca <i>Implementing institution</i>	Jednostka publiczna lub prywatna odpowiedzialna za zlecenie końcowemu odbiorcy (w drodze przetargu lub konkursu) realizacji projektu inwestycyjnego lub wykonania usługi.
Instytucja zarządzająca <i>Managing authority</i>	Instytucja lub organ publiczny lub prywatny, wyznaczony przez państwo członkowskie na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym, lub też państwo członkowskie, o ile sam sprawuje funkcje zarządzania pomocą, odpowiedzialna za sterowanie i nadzorowanie procesu realizacji określonego dokumentu.
INTERREG	Inicjatywa Unii Europejskiej, wspierająca współpracę obszarów przygranicznych dwóch państw członkowskich, mająca także na celu wyrównanie dysproporcji w rozwoju regionów leżących po dwóch stronach granicy. Interreg obejmuje również podobne działania w regionach państw członkowskich graniczących z krajami beneficjentami programu Phare, ściśle skoordynowane z Phare CBC. Inicjatywa ta finansowana jest z → <u>EFRR</u> .
Jednolity Dokument Programowy <i>Single Programming Document</i>	Jednolity dokument przyjęty przez Komisję i zawierający tę samą informację, która jest zawarta w → <u>Podstawach Wsparcia Wspólnoty</u> i → <u>programie operacyjnym</u> .
Jednostka monitorująco-kontrolna <i>Monitoring and control unit</i>	Jednostka współdziałająca z → <u>instytucją płatniczą</u> odpowiedzialna za kontrolę i monitorowanie wydatków w przekroju → <u>Funduszy Strukturalnych</u> oraz systemu dostarczania pomocy.
Kategoria (obszar) interwencji <i>Category (fields) of intervention</i>	Dziedzina interwencji → <u>Funduszy Strukturalnych</u> pomocna przy identyfikacji, badaniu i → <u>monitorowaniu</u> działań. Kategorie interwencji są wykorzystywane do wykonywania rocznych sprawozdań dotyczących Funduszy Strukturalnych i ich obciążenia w celu ułatwienia przekazu informacji dotyczących różnych polityk. Do głównych obszarów interwencji zaliczono: rolnictwo, leśnictwo, promowanie dostosowania i rozwoju obszarów rolniczych, rybołówstwo, pomoc dla dużych przedsiębiorstw, pomoc dla średnich i małych przedsiębiorstw, turystyka, infrastruktura transportowa, infrastruktura telekomunikacyjna i społeczeństwo informacyjne, infrastruktury energetyczne, infrastruktura środowiskowa, planowanie przestrzenne i odbudowa, infrastruktura społeczna i ochrony zdrowia publicznego.
Komitet monitorujący <i>Monitoring Committee</i>	Podmiot powoływany wspólnie przez KE oraz kraj → <u>beneficjenta</u> dla celów oceny i nadzorowania danego → <u>programu</u> . Jego zadaniem jest zapobieżenie jednostronnym ocenom, wypracowanie → <u>kryteriów</u> i sposobu oceny programu, częstotliwości i zakresu analiz cząstkowych i końcowych.
Komitet sterujący wyborem projektów <i>Steering Committee</i>	Podmiot powoływany przez → <u>instytucję zarządzającą</u> w celu opiniowania i konsultowania wybór projektów → <u>kwalifikujących</u> się do wsparcia z → <u>Funduszy Strukturalnych</u> .
Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPPZK)	Dokument planistyczny określający przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania oraz cele polityki przestrzennej Polski. Dokument po jego zaakceptowaniu przez Radę Ministrów w dniu 5 października 1999 r. stanowi podstawę dla programowania ponadlokalnych przedsięwzięć publicznych, wpływających na przestrzenne zagospodarowanie kraju.
Koniec okresu dopuszczalności <i>Final date for the eligibility of expenditure</i>	Data zakończenia projektu odnosząca się do płatności dokonywanych przez → <u>końcowych beneficjentów</u> przedłużona, na wniosek kraju członkowskiego o dwa lata.
Kontrakt wojewódzki <i>Voivodship contract</i>	Instrument wspierania → <u>rozwoju regionalnego</u> , w ramach którego samorządy otrzymały z budżetu państwa dotacje na wsparcie realizacji zadań własnych, wynikających z wojewódzkich strategii i programów rozwoju wpisujących się w cel i priorytety strategicznych dokumentów rządowych.
Kontrola finansowa <i>Financial control</i>	Mechanizmy i środki zapewniające prawidłowe funkcjonowanie procesu gromadzenia i dysponowania środkami publicznymi. Kontrola finansowa obejmuje kontrolę zarządczą oraz → <u>audyt</u> .
Kontrola na miejscu <i>Check on site</i>	Kontrola prowadzona w zakresie operacji finansowanych przez Fundusze oraz systemów zarządzania i kontroli, prowadzona w miejscu realizacji projektu.
Kontrola wyrwykowa <i>Sample check</i>	Kontrola dokonywana na reprezentatywnej próbie → <u>operacji</u> o wartości co najmniej 5% → <u>dopuszczalnych wydatków</u> .
Korekta finansowa <i>Financial correction</i>	Korekta finansowa jest przeprowadzana po wykryciu indywidualnych bądź systemowych → <u>nieprawidłowości</u> i polega na anulowaniu całości lub części → <u>wkładu Wspólnoty</u> , który może być ponownie wykorzystany, po konsultacjach z Komisją, w ramach innego → <u>projektu</u> .

Koszty kwalifikowalne ogółem <i>Total eligible cost</i>	Koszty poniesione przez państwa członkowskie w zakresie zarządzania, wdrażania, monitorowania oraz nadzoru nad → <u>Funduszami Strukturalnymi</u>
Koszty kwalifikowalne <i>Eligible costs</i>	Koszty, których poniesienie jest merytorycznie uzasadnione lub zwłaszcza koszty, które spełniają kryteria zasadności wyznaczone przez → <u>instytucję zarządzającą</u> .
Koszty ogółem <i>Total cost</i>	Łączny koszt planowanych → <u>działań</u> lub → <u>operacji</u> , z uwzględnieniem → <u>kosztów dopuszczalnych</u> oraz pozostałych (nie spełniających kryterium dopuszczalności).
Kryteria konwergencji <i>Convergence criteria</i>	Wynikające z Traktatu z Maastricht kryteria określające warunki przystąpienia poszczególnych państw członkowskich do unii walutowej. Podstawowe kryteria są następujące: - niska inflacja, - dług publiczny poniżej 60% PKB, - wahania kursu waluty w ściśle określonych granicach, - stabilność długoterminowej stopy procentowej, - deficyt budżetowy poniżej 3% PKB.
Kryteria wyboru projektów <i>Project selection criteria</i>	Określony zestaw wymogów formalnych i merytorycznych, zawartych w programie uzupełniającym, które muszą spełnić → <u>projekty</u> , aby uzyskać dofinansowanie ze środków pomocowych. W przypadku → <u>Funduszy Strukturalnych</u> kryteria wyboru projektów formułowane są przez → <u>instytucję zarządzającą</u> , a następnie aprobowane przez → <u>Komitet Monitorujący</u> .
Kwalifikowalność kosztów <i>Eligibility (of cost)</i>	Spełnienie przez koszty → <u>działań</u> lub → <u>operacji</u> określonych warunków, do których należą: (1) zgodność z wymogami Funduszu, z którego miałyby pochodzić pomoc; (2) spójność planowanych → <u>działań</u> lub → <u>operacji</u> z zatwierdzonym → <u>programem operacyjnym</u> .
Kwalifikowalność wydatków <i>Eligibility (of expenditure)</i>	Spełnienie przez wydatki poniesione w ramach → <u>programu</u> lub → <u>projektu</u> określonych warunków co do ich współfinansowania z funduszy pomocowych.
Kwantyfikacja <i>Quantification</i>	Przedstawianie → <u>efektów realizacji programów</u> finansowanych z → <u>Funduszy Strukturalnych</u> na poziomie → <u>produktu</u> , → <u>rezultatu</u> oraz → <u>oddziaływania</u> .
LEADER	→ <u>Inicjatywa Wspólnoty</u> polegająca na wsparciu dla projektów rozwoju obszarów wiejskich, zwłaszcza lokalnych przedsięwzięć pilotażowych. Inicjatywa ta jest w całości finansowana przez → <u>EAGGF</u> .
Memorandum Finansowe <i>Financing Memorandum</i>	Umowa pomiędzy Komisją Europejską i krajem, będącym adresatem pomocy, w ramach → <u>funduszy przedakcesyjnych</u> i → <u>Funduszu Spójności</u> wyznaczająca cele oraz zasięg danego programu pomocowego. Podpisanie memorandum kończy fazę → <u>programowania</u> i rozpoczyna fazę → <u>wdrażania</u> .
Model HERMIN	Makroekonomiczny instrument modelowania wpływu → <u>Funduszy Strukturalnych</u> , który kładzie nacisk na długofalowe bodźce wzrostu, jakie wynikają z wpływających środków WE, głównie poprzez inwestycje w kapitał ludzki (edukacja i systemy szkoleń) oraz poprawę warunków produkcji (infrastruktura), co przyczynia się do zwiększenia wydajności i konkurencyjności. Główny akcent tego modelu położony jest na pozytywnych efektach podażowych – jako rzeczywistych źródłach wzrostu poprawy wydajności i konkurencyjności gospodarki, których efekty ujawniają się w dłuższym horyzoncie czasowym.
Monitorowanie <i>Monitoring</i>	Proces systematycznego zbierania i analizowania wiarygodnych informacji finansowych i statystycznych dotyczących wdrażania → <u>projektów</u> , którego celem jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i → <u>programu</u> z wcześniej zatwierdzonymi założeniami realizacji.
Monitorowanie finansowe <i>Financial monitoring</i>	Monitorowanie zarządzania środkami z → <u>Funduszy Strukturalnych</u> przyznanymi na realizację → <u>programów</u> i → <u>projektów</u> , jest podstawą oceny sprawności ich wydatkowania.
Monitorowanie rzeczowe <i>Physical monitoring</i>	Monitorowanie postępu realizacji → <u>programów</u> i → <u>projektów</u> poprzez system → <u>wskaźników</u> określonych w → <u>dokumentach programowych</u> .
Najlepsza dostępna technologia (BAT) <i>Best Available Technology (BAT)</i>	Najbardziej efektywny oraz zaawansowany poziom rozwoju technologii i metod prowadzenia danej działalności, wykorzystywany jako podstawa ustalania granicznych wielkości emisyjnych, mających na celu eliminowanie emisji, lub jeżeli nie jest to praktycznie możliwe, ograniczenie emisji i wpływu na środowisko jako całość.
Narodowa strategia ochrony Środowiska na lata 2000-2006	Strategia przyjęta przez Komitet Rady Ministrów ds. Polityki Regionalnej i Zrównoważonego Rozwoju w dniu 27 lipca 2000, która zawiera główne cele związane z wdrażaniem trwałego i zrównoważonego rozwoju w jego wymiarze ekologicznym.
Narodowa strategia rozwoju regionalnego (NSRR) <i>National Strategy for Regional Development (NSRD)</i>	Według ustawy z 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego: dokument w formie uchwały Rady Ministrów, określający uwarunkowania, cele i kierunki wspierania → <u>rozwoju regionalnego</u> przez państwo.
Narodowa strategia rozwoju transportu na lata 2000-2006	Strategia, która określa dążenie do osiągnięcia równomiernego rozwoju transportu pod względem technicznym, przestrzennym, gospodarczym, społecznym i środowiskowym.
Narodowa strategia wzrostu zatrudnienia i rozwój zasobów ludzkich na lata 2000-2006	Strategia przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 r. Jest to strategia, która stanowi rozwinięcie istniejących już dokumentów rządowych zakładających konieczność rozwoju gospodarczo-społecznego Polski w najbliższych latach. Jej treścią jest opis kierunków działań, jakie należy podjąć aby sprostać wyzwaniom rynku pracy. Idee zawarte w Strategii są zgodne z aktualnymi rezolucjami, zaleceniami i wytycznymi OECD i Unii Europejskiej w dziedzinie polityki zatrudnienia.
Narodowy Plan Rozwoju (NPR) <i>National Development Plan (NDP)</i>	Dokument programowy stanowiący podstawę planowania poszczególnych → <u>dziedzin interwencji strukturalnych</u> , jak i zintegrowanych wieloletnich → <u>programów operacyjnych</u> o charakterze horyzontalnym i regionalnym. Zawiera propozycje → <u>celów</u> , → <u>działań</u> oraz

	wielkości interwencji → <u>Funduszy Strukturalnych</u> i → <u>Funduszu Spójności</u> ukierunkowanych na zmniejszanie dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym pomiędzy krajem akcesyjnym a Unią Europejską. Na podstawie tego dokumentu kraj akcesyjny prowadzi uzgodnienia z Komisją Europejską w zakresie → <u>Podstaw Wsparcia Wspólnoty</u> .
Narodowy Program Przygotowań do Członkostwa w UE (NPPC) <i>National Programme for the Adoption of the Acquis (NPAA)</i>	Aktualizowany co roku (począwszy od 1998) program Rady Ministrów, zawierający szczegółowy opis zadań niezbędnych do wykonania w celu wypełnienia wymogów członkostwa. Zawiera katalog tzw. → <u>priorytetów</u> (konkretnych działań i zadań), wskazuje na instytucje odpowiedzialne za ich realizację, rozkład czasu realizacji, koszty przedsięwzięć oraz źródła ich finansowania (wewnętrzne i zewnętrzne).
Nieprawidłowości <i>Irregularities</i>	Wszelkie rozbieżności w stosunku do uzgodnionego przez → <u>instytucję zarządzającą</u> , → <u>instytucję wdrażającą</u> oraz → <u>beneficjenta końcowego</u> sposobu wydatkowania środków w ramach programów lub projektów.
Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) <i>The Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS)</i>	Jednolity schemat podziału terytorialnego krajów Unii Europejskiej. NUTS jest pięciostopniową klasyfikacją hierarchiczną, w której wyróżnia się trzy poziomy regionalne (NUTS 1 - 3) oraz dwa poziomy lokalne (NUTS 4 - 5). Ze względów praktycznych nomenklatura NUTS oparta jest przede wszystkim na podziałach administracyjnych istniejących w krajach członkowskich. Klasyfikacja NUTS jest podstawą prowadzenia regionalnych rachunków ekonomicznych i statystyki regionalnej w wymiarze społeczno-gospodarczym. W Polsce do przystąpienia do UE funkcjonuje klasyfikacja NTS, w której do poziomu pierwszego zalicza się cały kraj, do poziomu NTS 2 16 nowych województw, do NTS 3 – 44 podregiony, do NTS 4 – 380 powiatów i miast na prawach powiat oraz do ostatniego poziomu zakwalifikowano 2 489 gmin.
Obszar interwencji <i>Field of intervention</i>	Grupa → <u>kategorii interwencji</u> , odpowiadająca odpowiedniej sferze działalności człowieka, tj. otoczeniu produkcyjnemu, zasobom ludzkim, infrastrukturze podstawowej oraz działaniom przygotowawczym i promocyjnym.
Ocena oddziaływania na środowisko (OOŚ) <i>Environmental Impact Assessment (EIA)</i>	Badanie polegające na określeniu, opisie i ocenie bezpośrednich i pośrednich skutków danego przedsięwzięcia dla: człowieka oraz komponentów środowiska przyrodniczego (fauny, flory, wód, gleb, powietrza, klimatu, krajobrazu), oddziaływania między tymi elementami; dóbr materialnych i dziedzictwa kultury; ocena wpływu środowisko powinna być wykonana zgodnie z prawem polskim i odpowiednimi dyrektywami UE, dotyczącymi ochrony środowiska naturalnego.
Oddziaływanie <i>Impact</i>	Konsekwencje dla bezpośrednich adresatów po zakończeniu ich udziału w projekcie lub po ukończeniu danej inwestycji, a także pośrednie konsekwencje dla innych adresatów, którzy skorzystali lub stracili w wyniku realizacji projektu.
Okres programowania <i>Programming period</i>	Okres obowiązywania → <u>dokumentów programowych</u> , stanowiących podstawę ubiegania się o pomoc ze strony Komisji Europejskiej. Obecny okres programowania to lata 2000-2006.
Operacje <i>Operations</i>	Projekt lub czynność podejmowana przez → <u>beneficjentów końcowych</u> pomocy (synonim projektu).
Ostateczny beneficjent <i>Ultimate beneficiary</i>	Osoba, instytucja lub środowisko (grupa społeczna) bezpośrednio korzystająca z wdrażanej pomocy.
Ostateczny odbiorca <i>Ultimate recipient</i>	Jednostka publiczna lub prywatna przedkładająca wnioski na realizację projektów współfinansowanych z → <u>Funduszy Strukturalnych</u> .
Oś rozwojowa <i>Development axis</i>	Grupa programów krajowych i programów realizowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności realizująca główny cel → <u>Narodowego Planu Rozwoju</u> .
Panel ekspertów <i>Expert panel</i>	Ciało instytucjonalne złożone z niezależnych → <u>ekspertów</u> specjalizujących się w dziedzinie będącej przedmiotem → <u>ewaluacji</u> , którzy w oparciu o przedłożone dokumenty i dane oceniają efekty → <u>programu</u> lub → <u>projektu</u> w kontekście określonych → <u>kryteriów ewaluacyjnych</u> .
Partnerstwo <i>Partnership</i>	Włączenie w proces podejmowania decyzji i ich realizację odpowiednich szczebli władz wspólnotowych i krajowych, jak również instytucji i środowisk regionalnych oraz lokalnych najlepiej znających potrzeby i możliwości swego regionu. Jest to jedna z zasad wdrażania → <u>Funduszy Strukturalnych</u> .
Phare – Program Spójność Gospodarcza i Społeczna (Phare SSG) <i>Phare Economic and Social Cohesion (Phare ESC)</i>	Program → <u>rozwoju regionalnego</u> finansowany przez UE, będący jedną z części → <u>Phare</u> , który ma na celu zmniejszanie opóźnień i różnicowań pomiędzy regionami poprzez promowanie aktywności sektora produkcyjnego, rozwój zasobów ludzkich oraz infrastruktury.
PHARE-CBC <i>Cross Border Cooperation</i>	Program współpracy przygranicznej, służący finansowaniu projektów, głównie inwestycyjnych, sytuowanych na granicach krajów → <u>Phare</u> z państwami członkowskimi Unii Europejskiej.
Płatność <i>Payment</i>	Określona wielkość środków w ramach pomocy finansowej, wypłacana przez Komisję Europejską do → <u>instytucji płatniczej</u> na podstawie → <u>wniosku o płatność</u> .
Płatność okresowa <i>Interim payment</i>	Płatność dokonywana w trakcie realizacji → <u>programu</u> lub → <u>projektu</u> , stanowiąca określoną → <u>transzę</u> (część) środków w ramach pomocy finansowej. Płatność ta jest dokonywana przez KE w celu zwrotu kosztów faktycznie opłacanych przez Fundusze i poświadczonych przez → <u>instytucję płatniczą</u> .
Płatność salda końcowego <i>Final payment of the balance</i>	Płatność dokonywana po zakończeniu programu lub projektu, stanowiąca ostatnią → <u>transzę</u> (część) środków w ramach pomocy finansowej i umożliwiającą uregulowanie → <u>zobowiązań finansowych</u> ze strony Komisji Europejskiej.
Płatność zaliczkowa <i>Payment on account</i>	Płatność dokonywana przez Komisję Europejską na rzecz → <u>instytucji płatniczej</u> po podjęciu → <u>zobowiązania finansowego</u> na pokrycie wydatków związanych z pomocą. Płatność ta

	powinna wynosić 7% wartości środków w ramach pomocy.
Początek okresu kwalifikowalności <i>Starting point for the eligibility of expenditure</i>	Moment rozpoczęcia dopuszczalności wydatkowanych środków w danym → <u>programie</u> lub → <u>projekcie</u> do współfinansowania z funduszy pomocowych. Data ta odnosi się do płatności dokonywanych przez → <u>beneficjentów</u> danego → <u>programu</u> lub → <u>projektu</u> i nie może poprzedzać dnia wpłynięcia wniosku o pomoc do Komisji Europejskiej
Podstawy Wsparcia Wspólnoty (PWW) <i>Community Support Framework (CSF)</i>	Dokument przyjęty przez Komisję, w uzgodnieniu z danym państwem członkowskim, po dokonaniu oceny przedłożonego planu przez państwo członkowskie i zawierający → <u>strategie</u> i → <u>priorytety</u> działań Funduszy i państwa członkowskiego, ich → <u>cele szczegółowe</u> , wielkość → <u>wkładu Funduszy</u> i innych środków finansowych. Dokument ten winien być podzielony na priorytety i wdrażany za pomocą jednego lub kilku → <u>programów operacyjnych</u> .
Polityka ochrony środowiska Wspólnoty Europejskiej	Polityka, której celem było zachowanie, ochrona i poprawa jakości środowiska, przyczynianie się do ochrony zdrowia ludzkiego, a także zapewnienie rozsądnego i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych. Ponadto wprowadzono podstawowe zasady w dziedzinie ochrony środowiska są to: - zasada zapobiegania (prewencji) powstawaniu szkód ekologicznych, - zasada „zanieczyszczający płaci” - zasada pomocniczości, która mówi, że Wspólnota podejmuje działania w dziedzinie ochrony środowiska w takim zakresie aby można było osiągnąć określone cele w stopniu wyższym na szczeblu WE niż na poziomie poszczególnych państw członkowskich.
Polityka strukturalna Unii Europejskiej	→ <u>Cele polityki strukturalnej UE</u>
Pomoc publiczna <i>State aid</i>	Wielkość środków pochodzących z budżetu państwa na wspieranie inwestycji podmiotów gospodarczych, w szczególności w formie: dotacji oraz ulg podatkowych, dokapitalizowania, pożyczek lub kredytów oraz poręczeń lub gwarancji na korzystniejszych warunkach od oferowanych im na rynku. Może być to również bezpośrednia i pośrednia pomoc dla przedsiębiorców udzielana ze środków podmiotów publicznych (np. jednostek samorządów terytorialnych), a także ze środków podmiotów publicznych za pośrednictwem innych podmiotów (np. publicznych lub prywatnych podmiotów wskazanych przez państwo). W rozumieniu art. 87-89 Traktatu pomoc publiczna stwarza taką przewagę ekonomiczną przedsiębiorstwa, która przy równych warunkach działalności gospodarczej nie byłaby możliwa do osiągnięcia. Do mniej oczywistych przykładów transakcji spełniających ten warunek zaliczyć można np.: sytuację, w której przedsiębiorstwo ma uprzywilejowany dostęp do infrastruktury bez wnoszenia opłaty.
Pomoc strukturalna <i>Structural Assistance</i>	Forma współfinansowania projektów ze środków → <u>Funduszy Strukturalnych</u> .
Pomoc zwrotna <i>Repayable assistance</i>	Forma udzielonego w ramach pomocy → <u>wkładu finansowego Wspólnoty</u> we wdrażanie → <u>programów</u> lub → <u>projektów</u> . Dotyczy głównie działań nastawionych na wsparcie przedsiębiorczości, w tym sektora małych i średnich przedsiębiorstw, i ma na celu pobudzenie inwestycji sektora prywatnego (→ <u>efekt dźwigni</u>).
Pomoc/wsparcie <i>Assistance</i>	Formy pomocy dostarczanej przez → <u>Fundusze Strukturalne</u> - → <u>programy operacyjne</u> , → <u>jednolite dokumenty programowe</u> ; → <u>Inicjatywy Wspólnoty</u> lub wsparcie dla pomocy technicznej (doradczej) i działań innowacyjnych.
Poświadczenie zamknięcia (zakończenia) pomocy <i>Declaration at winding-up of the assistance</i>	Dokument sporządzany przez niezależną jednostkę w ramach → <u>instytucji zarządzającej</u> zawierający podsumowanie wniosków pokontrolnych z poprzednich lat, jak również ocenę rzetelności wniosku o końcową płatność oraz legalności i prawidłowości transakcji dokonanych w okresie objętym → <u>pomocą</u> .
Priorytet <i>Priority</i>	Jeden z priorytetów strategii, przyjętych w → <u>PWW (CSF)</u> lub w → <u>programie</u> ; priorytetowi jest podporządkowany wkład finansowy z Funduszy, innych instrumentów finansowych oraz odpowiednich środków finansowych państwa członkowskiego, jak również zestaw sprecyzowanych → <u>celów</u> .
Proces TINA <i>Transport Infrastructure Needs Assessment</i>	Proces ten został zainicjowany w celu nawiązania ściślejszej współpracy w zakresie modernizacji i rozwoju infrastruktury transportowej w wymiarze TENs z państwami Europy Środkowej i Wschodniej kandydującymi do członkostwa w UE. Zadaniem TINA jest określenie i modernizacja głównych europejskich tras transportowych oraz osiągnięcie interoperatywności infrastruktury i zarządzania działalnością eksploatacyjno-przewozową na jej obszarze.
Produkt krajowy brutto (PKB) <i>Gross domestic product (GDP)</i>	Miernik produkcji wytworzonej na obszarze danego kraju, który jest sumą wydatków gospodarstw domowych na zakup dóbr i usług konsumpcyjnych, wydatków sektora prywatnego na zakup dóbr i usług inwestycyjnych, wydatków państwa na zakup dóbr i usług oraz salda bilansu handlu zagranicznego.
Program operacyjny <i>Operational programme</i>	Dokument przyjęty przez Komisję, służący wdrażaniu → <u>PWW (CSF)</u> i składający się ze spójnego zestawienia → <u>priorytetów</u> , zawierającego działania wieloletnie, które mogą być wdrażane przez jeden lub kilka Funduszy, jeden lub kilka innych dostępnych instrumentów finansowych oraz → <u>EIB</u> .
Program operacyjny pomocy technicznej <i>Technical assistance operational programme</i>	Specyficzny program operacyjny finansujący działania przygotowawcze, oceniające i kontrolne, niezbędne do wdrażania → <u>PWW (CSF)</u>

Program pomocy w przebudowie gospodarczej państw Europy Środkowej i Wschodniej (PHARE) <i>Polish Hungary Assistance for Restructuring their Economies (PHARE)</i>	Początkowo program PHARE wspierał przemiany gospodarcze i społeczne w Polsce i na Węgrzech. Szczególny nacisk kładziono na rozwój sektora prywatnego. W miarę upływu lat PHARE rozrastał się, zwiększając obszar swojego działania zarówno kompetencyjnie jak i terytorialnie. Obecnie z pomocy tego Funduszu korzysta 10 państw kandydujących (Polska, Węgry, Republika Czeska, Słowacja, Litwa, Łotwa, Estonia, Rumunia, Bułgaria, Słowenia) oraz trzy państwa nie kandydujące (Albania, Macedonia, Bośnia i Hercegowina).
Programowanie <i>Programming</i>	Proces organizowania, podejmowania decyzji i finansowania, prowadzony w kilku etapach w celu → <u>wdrażania</u> , na bazie wieloletniej współpracy, wspólnych działań Wspólnoty i państw członkowskich dla osiągnięcia określonych celów znajdujący wyraz w przygotowaniu dokumentów programowych.
Programy przedakcesyjne <i>Pre-accession programmes</i>	→ <u>Fundusze przedakcesyjne</u>
Projekt (zadanie) <i>Project (task)</i>	Najmniejsza dająca się wydzielić jednostka stanowiąca przedmiot pomocy.
Projekt bliźniaczy <i>Twinning project</i>	Współpraca dwustronna w danej dziedzinie, będącej przedmiotem projektu, pomiędzy administracją kraju kandydującego a wybraną w drodze konkursu instytucją kraju członkowskiego UE.
Raport końcowy <i>Final report</i>	Raport dotyczący wdrażanej pomocy, który powinien być przedłożony w ciągu sześciu miesięcy od ostatniej → <u>płatności</u> dokonanej przez → <u>instytucję płatniczą</u> , zawierający informacje nt. postępu osiągniętego w odniesieniu do spójności gospodarczej i społecznej oraz wkładu → <u>Funduszy Strukturalnych</u> , → <u>Funduszu Spójności</u> , → <u>EIB</u> i innych instrumentów finansowych w tym zakresie. Raport końcowy w szczególności dotyczy programów operacyjnych i projektów.
Raport roczny <i>Annual report</i>	Raport na temat → <u>wdrażania</u> programu lub projektów przedkładany → <u>instytucji płatniczej</u> przez → <u>instytucję zarządzającą</u> środkami w ramach pomocy wieloletniej. Raport roczny składany jest w ciągu sześciu miesięcy od zakończenia każdego roku kalendarzowego. Zawartość raportu końcowego jest taka sama jak zawartość → <u>raportu końcowego</u> .
Raportowanie <i>Reporting</i>	Sprawozdanie przez → <u>instytucję zarządzającą</u> postępu z → <u>wdrażania</u> programu lub projektów współfinansowanych z funduszy pomocowych.
Refundacja wydatków <i>Reimbursement of expenditure</i>	Zrekompensowanie przez Komisję Europejską wydatków realizowanych w ramach pomocy – po ich poświadczeniu przez → <u>instytucję płatniczą</u> . Refundacja wydatków dokonywana jest w postaci → <u>płatności okresowych</u> .
Region <i>Region</i>	Podporządkowana bezpośrednio szczeblowi centralnemu jednostka terytorialna, posiadająca reprezentację polityczną. W Polsce obecnie rolę regionów pełnią województwa.
Rezerwa wykonania <i>Performance reserve</i>	Środki w wysokości 4% ogólnej sumy przyznanej danemu krajowi członkowskiemu (regionowi) z → <u>Funduszy Strukturalnych</u> na początku okresu → <u>programowania</u> w ramach → <u>celów polityki strukturalnej UE</u> . Służą do finansowego wspierania tych → <u>dokumentów programowych</u> , które w oparciu o standardowy zestaw → <u>wskaźników</u> , uzgodnionych wcześniej pomiędzy Komisją Europejską a danym krajem członkowskiem (regionem), wykazują najlepsze wyniki jeśli chodzi o stopień osiągnięcia zakładanych celów, jakości zarządzania oraz postępy w finansowym wdrażaniu.
Rezultaty <i>Results</i>	Bezpośrednie i natychmiastowe → <u>efekty</u> zrealizowanego → <u>programu</u> lub → <u>projektu</u> . Rezultaty dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku → <u>wdrożenia</u> programu lub projektu u → <u>beneficjentów</u> pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia.
Rozwój regionalny <i>Regional Development</i>	Wzrost potencjału gospodarczego regionów oraz trwałą poprawę ich konkurencyjności i poziomu życia mieszkańców, co przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.
Rozwój zrównoważony <i>Sustainable Development</i>	Rozwój społeczno ekonomiczny, zachowujący cechy trwałości w długim okresie oraz nie działający destrukcyjnie na środowisko, w którym zachodzi.
Sektorowe programy operacyjne <i>Sectoral operational programmes</i>	Programy operacyjne przygotowywane i zarządzane przez właściwe resorty centralne, realizujące zadania horyzontalne w odniesieniu do całych sektorów ekonomiczno-społecznych.
Sieci TEN <i>Trans European Networks</i>	Sieć infrastruktury transportowej obejmujące połączenia transportowe, telekomunikacyjne i energetyczne w ramach Unii.
Skuteczność <i>Effectiveness</i>	Skuteczność realizacji celów przez program; ocenia się ją porównując to, co zostało zrobione, z tym co było pierwotnie zaplanowane.
Specjalny Program Akcesyjny na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (SAPARD) <i>Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (SAPARD)</i>	Jeden z programów przedakcesyjnych, który został uruchomiony ze względu na duże braki w rozwoju gospodarczym na obszarach wiejskich na terenie wszystkich państw kandydujących. Ze środków SAPARD finansowane są ponadto inwestycje w rolnictwie i przemyśle spożywczym. Z programu SAPARD mogą korzystać gminy (drogi, oczyszczalnie ścieków), rolnicy (modernizacja gospodarstw rolnych), przedsiębiorstwa (dostosowanie produkcji żywności do norm UE, tworzenie nowych miejsc pracy).
Specjalny Program Przygotowawczy do Funduszy Strukturalnych <i>Special Preparatory Programme (SPP)</i>	Program pomocowy w ramach programu Phare'98 → <u>Phare</u> , przygotowujący instytucje w regionach do absorpcji pomocy o charakterze strukturalnym, która będzie udzielana przez Unię Europejską w okresie preakcesyjnym oraz w pierwszych latach po uzyskaniu

	<p>członkostwa. Działania podejmowane w ramach programu SPP zgrupowano w trzech komponentach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wsparcie dla przygotowania strategii rozwojowych - ustanowienie podstaw prawnych i administracyjnych dla →<u>Funduszy Strukturalnych</u> i →<u>Funduszu Spójności</u>, jak również dla uruchomienia instrumentów pomocy preakcesyjnej w ramach programów →<u>ISPA</u> i →<u>SAPARD</u>; - przygotowanie zintegrowanych programów rozwoju regionalnego w wybranych regionach (katowickie, olsztyńskie, rzeszowskie).
<p>Spójna Polityka Strukturalna Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2000-2006 <i>Coherent Structural Policy for Rural Areas and Agriculture Development</i></p>	Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 1999, który zawiera podstawowe uwarunkowania, założenia i cele polityki zmierzające do trwałego przekształcenia rolnictwa i obszarów wiejskich.
<p>Strategia gospodarcza rządu SLD-UP-PSL Przedsiębiorczość-Rozwój-Praca <i>"Entrepreneurship - Development - Work"</i> <i>A strategy for the Economic Development of Poland</i></p>	Strategia przyjęta przez Radę Ministrów 29 stycznia 2002 roku, która ma na celu stymulację rozwoju polskiej przedsiębiorczości i zmniejszenie stopy bezrobocia. Dokument dokładnie definiuje zadania do końca roku 2005 i określone zadania na każdy rok, ponadto określa instrumenty, które będą wykorzystane w następnych latach do poprawy warunków życia w Polsce i poprawy szans Polski w świetle przystąpienia do UE.
<p>Strategia rozwoju regionu <i>Regional Development Strategy</i></p>	Koncepcja systemowego działania na rzecz długotrwałego rozwoju → <u>regionu</u> poprzez racjonalną alokację zasobów oraz dokument określający sposoby postępowania dla realizacji wspólnie ustalonych celów.
<p>Studium wykonalności <i>Feasibility study</i></p>	Studium przeprowadzone w fazie formułowania → <u>projektu</u> , weryfikujące, czy dany projekt ma dobre podstawy do realizacji i czy odpowiada potrzebom przewidywanych → <u>beneficjentów</u> ; studium powinno stanowić plan projektu; muszą w nim zostać określone i krytycznie przeanalizowane wszystkie szczegóły operacyjne jego → <u>wdrażania</u> , a więc uwarunkowania handlowe, techniczne, finansowe, ekonomiczne, instytucjonalne, społeczno-kulturowe oraz związane ze środowiskiem naturalnym; studium wykonalności pozwala na określenie rentowności finansowej i ekonomicznej, a w rezultacie jasne uzasadnienie celu realizacji projektu.
<p>Szacunkowy rozkład asygnowanych zobowiązań <i>Indicative breakdown of the commitment appropriations</i></p>	Rodzaj planu finansowego, wyszczególniającego dla każdego → <u>priorytetu</u> i roku finansowy wkład każdego Funduszu w dane → <u>działania</u> lub → <u>operacje</u> . Plan ten tworzy się na etapie przygotowywania → <u>dokumentów programowych</u> .
<p>Transza środków <i>Tranche</i></p>	Rata płatności przekazywana → <u>beneficjentowi</u> przez → <u>instytucję płatniczą</u> .
<p>Umowa bliźniacza <i>Twinning covenant</i></p>	Umowa pomiędzy partnerami dotycząca współpracy w ramach → <u>projektu bliźniaczego</u> .
<p>Unia gospodarcza i walutowa <i>Economic and monetary union</i></p>	Unia walutowa to ugrupowanie integracyjne, polegające na tym, że państwa w niej uczestniczące przyjmują wspólną jednostkę walutową, będącą oficjalnym środkiem płatniczym tych krajów. W UE taką ponadnarodową walutą jest Euro. Będzie ona wprowadzona w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej w krajach, które spełnią → <u>kryteria konwergencji</u> .
<p>URBAN</p>	→ <u>Inicjatywa Wspólnoty</u> polegająca na udzieleniu wsparcia dla projektów mających na celu gospodarczą i społeczną regenerację miast i obszarów miejskich znajdujących się w kryzysie w celu promowania → <u>zrównoważonego rozwoju</u> obszarów miejskich. Inicjatywa Wspólnoty w całości finansowana jest przez → <u>EFRR</u> .
<p>Uzupełnienie programu <i>Programme complement</i></p>	Dokument wdrażający strategię i → <u>priorytety</u> pomocy, zawierający także szczegółowe elementy na poziomie → <u>działania</u> przygotowany przez państwo członkowskie lub → <u>instytucję zarządzającą</u> , i w razie potrzeby korygowany. W dokumencie tym przedstawione zostaną szczegółowe kryteria wyboru projektów, system wdrażania, budżet działań.
<p>Wdrażanie <i>Implementation</i></p>	Urzeczywistnienie projektu programu. Etap wdrażania następuje po etapie → <u>programowania</u> .
<p>Weryfikacja <i>Verification</i></p>	Działanie podejmowane przez każdy kraj członkowski Unii Europejskiej w stosunku do Komisji Europejskiej, mające na celu sprawdzenie skuteczności ustanowionych rozwiązań w zakresie zarządzania i kontroli w sposób gwarantujący prawidłowe wykorzystanie funduszy Wspólnoty
<p>Wniosek o płatność <i>Payment application</i></p>	Wniosek kierowany przez → <u>instytucję zarządzającą</u> do → <u>instytucji płatniczej</u> w celu dokonania → <u>okresowych płatności</u> na rzecz → <u>beneficjentów</u> . Płatności te umożliwiają zwrot kosztów faktycznie opłacanych przez fundusze pomocowe.
<p>Wskaźniki <i>Indicators</i></p>	Miara: celów, jakie mają zostać osiągnięte, zaangażowanych zasobów, uzyskanych produktów, efektów oraz innych zmiennych (np. ekonomicznych, społecznych, dotyczących ochrony środowiska)
<p>Wskaźniki bazowe <i>Baseline indicators</i></p>	Wskaźniki opisujące sytuację społeczno-gospodarczą na obszarze realizacji projektu, mierzone przed rozpoczęciem oraz w trakcie jego → <u>wdrażania</u> , w celu oszacowania zachodzących zmian, nie wynikających jednakże z realizacji inwestycji.
<p>Wskaźniki oddziaływania <i>Impact indicators</i></p>	Wskaźniki odnoszące się do konsekwencji danego programu wykraczających poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich → <u>beneficjentów</u> . Oddziaływanie szczegółowe to te

	efekty, które pojawiają się po pewnym okresie czasu, niemniej jednak są bezpośrednio powiązane z podjętym działaniem. Oddziaływanie globalne obejmuje efekty długookresowe dotyczące szerszej populacji.
Wskaźniki podstawowe <i>Core indicators</i>	Zestaw wskaźników bazujących na standardach unijnych, zalecanych do stosowania →beneficjentom środków uruchamianych w ramach →Funduszy Strukturalnych.
Wskaźniki produktu <i>Output indicators</i>	Wskaźniki odnoszące się do działalności. Liczone są w jednostkach materialnych lub monetarnych (np. długość zbudowanej drogi, ilość firm, które uzyskały pomoc itp.).
Wskaźniki programu <i>Programme indicators</i>	Wskaźniki ustalone przed, lub we wczesnej fazie wdrażania projektu, w celu monitorowania wdrażania programu oraz jego oceny wykonania w odniesieniu do wcześniejszych celów. Do wskaźników tych zaliczamy →wskaźniki wkładu, →wskaźniki produktu, →wskaźniki rezultatu oraz →wskaźniki oddziaływania.
Wskaźniki rezultatu <i>Result indicators</i>	Wskaźniki odpowiadające bezpośrednio z natychmiastowym efektem wynikającym z →programu. Dostarczają one informacji o zmianach np. zachowania, pojemności lub wykonania, dotyczących bezpośrednich →beneficjentów. Takie wskaźniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba skutecznie przeszkolonych, liczba wypadków drogowych, itp.) lub finansowych (zwiększenie się środków finansowych sektora prywatnego, zmniejszenie kosztów transportu)
Wskaźniki wkładu <i>Input indicators</i>	Wskaźniki odnoszące się do budżetu przydzielonego dla kolejnych poziomów wsparcia. Wskaźniki te są wykorzystywane przy →monitorowaniu postępu w odniesieniu do (rocznych) →zobowiązań i →płatności z funduszy dostępnych dla każdej →operacji, →działania lub →programu w odniesieniu do jego kosztów.
Wskaźniki wpływu, oddziaływania <i>Impact indicators</i>	Wskaźniki odnoszące się do konsekwencji danego projektu wykraczających poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich →beneficjentów (np. wpływ projektu na sytuację społeczno-gospodarczą w pewnym okresie od zakończenia jego realizacji).
Wspólna Ocena Założeń Polskiej Polityki Zatrudnienia (WOZPPZ) <i>Joint Assessment of Employment Priorities in Poland (JAP)</i>	Dokument skupiający się na podstawowych wyzwaniach w dziedzinie zatrudnienia. Te wyzwania polegają, po pierwsze, na uznaniu, że rynek pracy powinien odzwierciedlać potrzeby dynamicznej gospodarki rynkowej, stanowiącej część Jednolitego Rynku, w szczególności potrzebę posiadania mobilnych, łatwo przystosowujących się i wykwalifikowanych pracowników. Drugim wyzwaniem jest kreowanie polityki i posiadanie odpowiednich instytucji, wspierających rozwój elastycznego rynku. Obejmuje to potrzebę promowania dalekosiężnego podejścia do restrukturyzacji przemysłu, w celu przystosowania się do gospodarki opartej na wiedzy i stawienia czoła wpływowi zmian demograficznych.
Wspólna polityka handlowa	Polityka, której celem jest przyczynianie się do harmonijnego rozwoju handlu światowego, stopniowego usunięcia przeszkód w wymianie międzynarodowej oraz obniżenie barier celnych. Jednocześnie WE traktuje zniesienie ceł w handlu między jej państwami członkowskimi jako sposób na zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw. Zasady tej polityki to: <ul style="list-style-type: none"> - zmiany taryf celnych, - zawieranie układów celnych i handlowych, - instrumenty liberalizacji, - polityka eksportowa, - środki ochronne w handlu, takie jakie muszą być podejmowane w przypadku dumpingu lub subsydiów.
Wspólna polityka rolna	Środki polityki rynkowej (tzw. polityka rynkowo-cenowa) i polityki strukturalnej mające umożliwić realizację następujących celów: <ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie produktywności rolnictwa w drodze wspierania postępu technicznego, racjonalizacji produkcji i optymalizacji zastosowania czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej, - zapewnienie ludności rolniczej godziwych warunków życia, zwłaszcza przez zwiększanie dochodów osób zatrudnionych w rolnictwie, - stabilizacja rynków, - zapewnienie zaopatrzenia w produkty rolne, - zaopatrzenie konsumentów w produkty rolne po rozsądnych cenach.
Wspólna polityka transportowa	Polityka, której celem jest sukcesywne usuwanie wszelkich barier w każdej z gałęzi transportu poprzez ujednolicanie przepisów technicznych, podatkowych i socjalnych, promowanie swobodnej konkurencji między operatorami wszystkich państw członkowskich oraz znoszenie dyskryminacji przewoźnika z powodu jego siedziby.
Wspólnota Europejska (WE) <i>European Community(EC)</i>	Wspólnota, której celem jest stworzenie wspólnego rynku oraz unii gospodarczej i walutowej, a także dzięki wdrożeniu wspólnej polityki i działań, wspieranie w całym ugrupowaniu harmonijnego i zrównoważonego rozwoju działalności gospodarczej, wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej, równości praw kobiet i mężczyzn, zrównoważonego i nieinflacyjnego wzrostu, wysokiego stopnia konkurencyjności i spójności gospodarczej, wysokiego poziomu ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego, podnoszenie standardu i jakości życia, gospodarczej i społecznej spójności oraz solidarności między państwami członkowskimi. Działania Wspólnoty są regulowane wspólnymi politykami, do których należą: →Wspólna polityka rolna, →Wspólna polityka handlowa, →Wspólna polityka transportowa i polityka ochrony środowiska, →Polityka regionalna i strukturalna WE, →Unia gospodarcza i walutowa, →Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa.
Współczynnik urbanizacji <i>Urban rate</i>	Udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności kraju.

Współfinansowanie ze źródeł krajowych <i>National co-financing</i>	Wkład środków krajowych do →programów lub →projektów realizowanych przy udziale środków pomocowych.
Wstępne studium wykonalności <i>Pre-feasibility study</i>	Studium, przeprowadzone podczas fazy identyfikowania →projektu, w którym definiuje się wszystkie potencjalne problemy, ocenia się alternatywne rozwiązania, po czym wybiera się preferowane rozwiązanie w oparciu o kryterium trwałości projektu.
Wstępny Narodowy Plan Rozwoju (WNPR) <i>Preliminary National Development Plan (PNDR)</i>	Rządowy dokument programowy określający priorytety rozwoju w dziedzinie spójności społeczno-gospodarczej w okresie przedakcesyjnym. Wstępny Narodowy Plan Rozwoju na lata 2000-2003 wspierać będzie realizację priorytetów sektorowych, zidentyfikowanych w →Partnerstwie dla Członkostwa oraz →Narodowym Programie Przygotowania do <u>Członkostwa w Unii Europejskiej</u> . Dotyczy to przede wszystkim rolnictwa (rozwoju obszarów wiejskich), rybołówstwa, małych i średnich przedsiębiorstw, zatrudnienia i spraw społecznych, ochrony środowiska oraz transportu.
Zamówienia publiczne <i>Public procurement</i>	Opłacane przez zamawiającego usługi, dostawy lub roboty budowlane wykonywane przez dostawców lub wykonawców.

V. Mapy

1. Podział Polski na jednostki terytorialne
2. Gęstość zaludnienia, 2001 według województw
3. PKB na 1 mieszkańca, 1999 według województw
4. PKB na 1 mieszkańca, 1999 według NTS 2 (w Europie)
5. Nakłady na działalność badawczą i rozwojową, 1999
6. Wykształcenie ludności aktywnej zawodowo, 2000
7. Zatrudnienie według sektorów, 2001
8. Stopa bezrobocia, 2001 według województw
9. Stopa bezrobocia, 2000 według NTS 2 (w Europie)
10. Bezrobocie, 2001 (struktura)
11. Wskaźnik urbanizacji, 2002 według województw
12. Emisja zanieczyszczeń, 2000 według województw

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Spis tabel

- Tabela 1. PKB na zatrudnionego w wybranych sektorach w niektórych krajach członkowskich i stowarzyszonych z UE w 1998 r. (w tys. euro)
- Tabela 2. Bilans zmian struktury użytkowania ziemi rolniczej (w %)
- Tabela 3. Nakłady inwestycyjne w przemyśle wg stopnia przetworzenia
- Tabela 4. Zasięg ubóstwa (w % osób w gospodarstwach domowych ogółem)
- Tabela 5. Przeciętne zatrudnienie w administracji publicznej w latach 1994-2000
- Tabela 6. Podstawowe wskaźniki sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w latach 2001-2006 (prognoza)
- Tabela 7. Miara wzrostu zasobów infrastruktury (KGINFR) oraz wzrostu kapitału ludzkiego (KTRNR) w odniesieniu do symulacji bazowej
- Tabela 8. Analiza rozkładu w czasie projektowanych wydatków NPR, ich wpływu na PKB i stopę bezrobocia
- Tabela 9. Wpływ NPR finansowanego wspólnie na PKB w poszczególnych sektorach (% zmiana w stosunku do roku bazowego)
- Tabela 10. Wpływ NPR finansowanego wspólnie na zatrudnienie i bezrobocie w poszczególnych sektorach (zmiana w tys. w stosunku do symulacji bazowej)
- Tabela 11. Wpływ NPR finansowanego wspólnie na sektor przemysłowy (% zmiana w stosunku do symulacji bazowej)
- Tabela 12. Wpływ NPR na PKB i stopę bezrobocia, przy założeniu rocznego poziomu wydatków w ramach NPR w latach 2007-2013 na poziomie 2% PKB
- Tabela 13. Wpływ NPR na PKB i stopę bezrobocia, przy założeniu rocznego poziomu wydatków w ramach NPR w latach 2007-2013 na poziomie 2,5% PKB
- Tabela 14. Wpływ NPR na PKB i stopę bezrobocia, przy założeniu rocznego poziomu wydatków w ramach NPR w latach 2007-2013 na poziomie 3% PKB
- Tabela 15. Cele i wskaźniki kontrolne Narodowego Planu Rozwoju
- Tabela 16. Osie rozwoju NPR i instrumenty ich realizacji
- Tabela 17. Wykaz programów operacyjnych wraz z instytucjami odpowiedzialnymi za ich przygotowanie
- Tabela 18. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Wzrost konkurencyjności gospodarki (w mln euro w cenach z 1999 r.)
- Tabela 19. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Rozwój zasobów ludzkich (w mln euro w cenach z 1999 r.)
- Tabela 20. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich (w mln euro w cenach z 1999 r.)
- Tabela 21. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb (w mln euro w cenach z 1999 r.)

- Tabela 22. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach SPO Transport - Gospodarka Morska (w mln euro w cenach z 1999 r.)
- Tabela 23. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) – Rozwój regionalny (w mln euro w cenach z 1999 r.)
- Tabela 24. Szacunkowy podział środków na priorytety realizowane w ramach Programu Operacyjnego – Pomoc techniczna (w mln euro w cenach z 1999 r.)
- Tabela 25. Szacunkowa Tabela Finansowa dla Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 w mln euro w cenach z roku 1999 (zobowiązania).
- Tabela 26. Szacunkowa Tabela Finansowa dla Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 w mln euro w cenach 1999 wg programów operacyjnych i roku (zobowiązania)
- Tabela 27. Weryfikacja zasady dodatkowości ex-ante NPR. Średnioroczne wydatki publiczne lub inne równoważne wydatki strukturalne w mln euro. Ceny z roku 1999.
- Tabela 28. Alokacja odpowiedzialności w zakresie zarządzania poszczególnymi programami operacyjnymi

Spis wykresów

- Wykres 1. Dynamika PKB w krajach UE i niektórych krajach kandydackich w latach 1995-2002
- Wykres 2. PKB na mieszkańca Polski oraz w innych krajów kandydackich w stosunku do średniej w UE w 2000 r. (w %)
- Wykres 3. Sektorowa struktura tworzenia wartości dodanej brutto w wybranych krajach europejskich
- Wykres 4. Struktura sektorowa zatrudnienia w wybranych krajach europejskich
- Wykres 5. Wielkość deficytu budżetu państwa oraz deficytu sektora finansów publicznych w Polsce (1991-2000) w relacji (%) do wielkości PKB w latach 1991-2002
- Wykres 6. Dług Skarbu Państwa w Polsce w relacji do PKB (%) w latach 1991-2002
- Wykres 7. Wielkość deficytu na rachunku obrotów bieżących w relacji do PKB w Polsce 1996-2002 w %
- Wykres 8. Inflacja średnioroczna w Polsce i niektórych krajach kandydackich w latach 1995-2002
- Wykres 9. Struktura wykształcenia w 2000 r. (% osób w wieku 25-59 lat)
- Wykres 10. Wydatki na badania jako % PKB
- Wykres 11. Syntetyczny wskaźnik stopnia zaawansowania rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w krajach OECD
- Wykres 12. Procent podstawowych usług publicznych dostępnych poprzez internet

w kwietniu 2002 r.

- Wykres 13. Liczba stacjonarnych linii telefonicznych na 100 mieszkańców w końcu 2001 r.
- Wykres 14. Procent gospodarstw domowych z dostępem do sieci internet w 2001 r.
- Wykres 15. Poziom rozwoju e-usług publicznych
- Wykres 16. Koszt dostępu do sieci internet poza godzinami szczytu (stawki w euro, za godzinę) w 2001 r.
- Wykres 17. Dynamika nakładów inwestycyjnych w gospodarce polskiej w latach 1991-2001
- Wykres 18. Struktura wiekowa społeczeństwa polskiego na tle średniej dla krajów UE w 2000 r.
- Wykres 19. Stopa bezrobocia w Polsce (wg BAEL) w latach 1995-2001 na tle średniej UE
- Wykres 20. Poziom emisji niektórych zanieczyszczeń powietrza w latach 1988-2000
- Wykres 21. Ścieki w latach 1990-2000
- Wykres 22. Produkcja i utylizacja odpadów w latach 1990-2000
- Wykres 23. PKB na mieszkańca w stosunku do średniej UE w roku 1999
- Wykres 24. Struktura zatrudnienia wg rodzajów działalności w 2001 r.
- Wykres 25. PKB – tempo zamian, rok poprzedni = 100
- Wykres 26. Stopa bezrobocia w końcu roku w %
- Wykres 27. Wydatki NPR jako % PKB
- Wykres 28. Wpływ NPR na wzrost PKB
- Wykres 29. Wpływ NPR na bezrobocie
- Wykres 30. NPR jako element programowania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności
- Wykres 31. Udział środków UE i krajowych w finansowaniu poszczególnych programów operacyjnych (w mln euro)
- Wykres 32. Zarządzanie finansowe i kontrola wydatków w ramach Podstaw Wsparcia Wspólnoty i programów operacyjnych – model uproszczony